

ANTIQUITATES LAVRISHAIMENSES,
SEV
CHRONOLOGIA

*PRAEILLVSTRIS, NOBILIS AC FAMOSI
QVONDAM MONASTERII*

S. NAZARII LAVRISHAIMENSIS,

IN STRATA MONTANA SITI,
PRIMVM *BENEDICTINORVM*,
POSTMODVM VERO *PRAEMONSTRATENSIVM*
ORDINIS AC REGVLAE.

EX DIVERSIS CHRONOGRAPHIS AC HISTORICIS,
ALIISQVE CHARTIS ANTIQVIS
COMPILATA AC CONGESTA

A

GEORGIO HELWICH, MOGVNTINO,
METROPOLITANAE ECCLESIAE IBID. VICARIO.

SECVNDVM EXEMPLAR
FRANCOFVRTI AD MOENVM
TYPIS *CASP. ROETELII* AN. MDCXXXI EXCVSVM.

Antiquitate hodie r
humani
Mogunt
haec cau
sterii hui

ab Imperatore Friderico I
attributus fuerit ac innexu
a quo saeculi XV anno L
premirali Palatinae pign
etiamque ad eundem per

* Vgl. Conditellin

Lauridenenfi praeem
Germani agentium p. 1

II Quod ad *Auctorem*
quidem id inspicere haud
fuerit cognosces; e *nuncup*
lio, quibus adductus rat
publici fecerit usus.

III Quod si porro nost
mentisue eas delibavit ac
ex *catalogo*, illis, pot de
quidem sic habet:

AVC

e quibus haec Ch

Anonymus.

Andreas Presbyteri B

Anonymus.

Caroli Stengelii Mon

Christophori Broeze

Chronicon Laurisha

Diplomata antiquor

Dumari.

Donatus variae.

Antiquitates has *Laurishamenses* in libris hodie rarioribus esse, forte nemini paullo humaniori ignotum*: cur uero eas *rebus Moguntinis* inferere mihi uisum fuerit, haec causa est, quod Principatus monasterii huius, de quo agunt, saeculo XIII ab Imperatore *Friderico II* Archiepiscopatu Moguntino attributus fuerit ac innexus; superiori uero ad eundem, a quo saeculi XV anno LXIII dilapsus erat, Domui Septemuirali Palatinae pignori oppositus, redierit, atque etiamnum ad eundem pertineat.

* Vid. Consultissimus *Struuius* in praefatione *chronico ueteri Laurishamensi* praemissa, tomo I *Scriptorum Freheri de rebus Germanis agentium* p. 84.

II Quod ad *Auctorem*, e subsequenti illius *Elogio*, si quidem id inspicere haud grauaberis, propius, quis ille fuerit cognosces; e *nuncupatoria* illius uero, quo consilio, quibusue adductus rationibus conquisiuerit eas, ac publici fecerit usus.

III Quod si porro nosse cupis, quibus e scriptis documentisue eas delibarit ac in unum collegerit, discas id ex *catalogo*, illis, post dedicatorem, olim inserto; qui quidem sic habet:

AVCTORES,

e quibus haec Chronologia compilata fuit.

Aimoinus.

Andrae Presbyteri Ratisbonensis Chronicon Bauariae.

Anonymus.

Caroli Stengelii Monasteriologia Ordinis S. Benedicti.

Christophori Brouveri Antiquitates Fuldenfes.

Chronicon Laurishamense antiquum.

Diplomata antiquorum Imperatorum uaria.

Ditmarus.

Donationes uariae.

Ekkehardus Coenobita S. Galli.

Elias Reusnerus in Stemmatis Principum.

Francisci de Rosieres Stemmata Ducum Lotharingiae.

Francisci Guillimanni Catalogus Episcoporum Argentinenfium.

Guilielmi Eysengrein Chronicon Spirense.

Huldericus Mutius.

Hieronymus Henninges.

Ioannes Trithemius, Abbas Spanheimensis.

Ioannes Auentinus.

Lambertus Schafnaburgensis.

Liber Animarum monasterii Laurishamensis.

Michaelis Gassen Catalogus Abbatum Laurishamensium.

Marquardus Freherus.

Matthaei Raderi Sancti Bauariae.

Sebastianus Münsterus.

IV Velim autem notes, quod ex his potissimum usus sit Scriptore anonymo *chronici antiqui Laurishamensis*, a *Marquardo Frehero* in lucem publicam prolato, & dicto tomo I *Scriptorum* de rebus Germanicis *agentium* n. III inserto (a). Dein *Marquardo*, quem modo laudaui, *Frehero*, tum in *Originibus Palatinis* (b); tum in *Commentariolo de Lupoduno*, antiquissimo *Alemanniae oppido* (c). Tandem *Ioanne Trithemio*, in *Chronico Hirsaugiensis* (d).

(a) Eundem sane sectione I & II a capite ad calcem sequutus est; quin ad uerbum plerumque exscripsit.

(b) Ex *harum* utique parte I, eiusque *Appendice* II, *monumenta litterarum antiqua* complectente, excerptis tabulas *Ansfriedi*, sectione II cap. VIII § IV & V p. 27 & seqq. *Ludouici III*, cap. X § I p. 30; *Caroli Crassi*, cap. XI § II p. 32, *Grimoaldi* itidem & *Berniuae*, § V p. 34, tum etiam *Ruotfrindae*, § VI p. 34; *Conradi I*, cap. XIII § III p. 37 & seq. *Othonis I*, cap. XVI § II & III p. 43 & seq. *Vgonis*, monasterii Abbatis, cap. XXV § IV p. 56; *Henrici Regum IV*, Imperatorum III, cap. XXVII § XX p. 62 & seq. *Anselmi* Abbatis, cap. XXX § V p. 68, § VI p. 69; *Henrici Regis IV Imp. III*, cap. XXXI § II p. 72 & seq. *Diemonis* Abbatis, cap. XXXVII § VII p. 83 & seq. *Conuentus Laurishamensis*, cap. XLII § X p. 94.

(c) Ex *hoc* defumfit tabulas *Sigewini*, sectione II cap. I § VII p. 9; *Machelini* & coniugis eius *Herlindis*, nec non *Gumberti*, cap. II § IV & V p. 10 & seq. *Sicconis*, cap. IV § VII p. 19; *Erkanbaldi*, cap. V § III p. 19; *Ludouici II*, cap. VIII § III p. 27; *Geroldi* & *Idiburgae*, cap. XIV § III p. 39 & seq.

(d) Ex eo certe, quicquid sectione III de coenobii huius & Principatus statu saeculo XIII conuerso habet, suas in areolas deriuauit: sigillatim tabulas *Friderici II* § I p. 98; *Henrici Regis* § II p. 99; *Monachorum* ad *Gregorium Papam IX* § III p. 100; *Gregorii* ad *Sifridum III* Archiepiscopum *Moguntinensem* § IV p. 100, & § VII p. 101; *Innocentii IV* Pontificis ad eundem § XII p. 102; & denique *Praepositi Conuentusque Laurishamensis*, instituti *Praemonstratensis*, § XIV p. 103.

V Quam-

V Quamuis autem laboris uideatur ac di non minus in Antiqui luci publicae committis, non semel humi illuc deerrant uia. bit, quorundam, quae est, indicium hic face

1) Quamuis ipse rum, de anno, quo h esse opinionem, uti far te notat, auctorem u DCCLXXIV factum, tamen non ea, qua par one I § IX p. 5 auctore sequitur, qui eam anno nonis ritu inauguratam t neum est. Vid. *Pagi Cr* p. 344 & seq.

2) Dein sectione II *chronici* modo excitati, uol. M. filio, & fundat fuisse; quorum tamen domum tum nondum DCCLXXVIII *Calliro* tus; ut *Astronomus* in u tomo II p. 287 habet: h DCCLXXVII, quo con ipse *chronici* ueteris *Lauri* non amplius in uisus fuen

3) Eodem capite § Metensem, & coenobii Abbatem, *Othlonis*, Bo sorore, fuisse filium, a omnino. Ut enim *Pa de Episcopis ecclesiae Me* p. 204 testatur, ex pa matre *Landrada* (*Pspm* *blacensis* ad an. DCCX) tum monachus, ad ar rum ex genere *primae* no Quod anno DC l. d. explicare testatur. huc attente non inconi quam ecclesiam *Metet* diebus V reuoluer.

V Quamuis autem in eis congerendis nil praetermisisse laboris uideatur ac diligentiae, negari tamen nequit, quod non minus in Antiquitatibus hisce, quam in aliis, quae luci publicae commisit, ingenii sui monumentis ac scriptis, non semel humani quid passus sit, ac ab recta hic illic deerrarit uia. Quod ne frustra dixisse uidear, iuuabit, quorundam, quae perperam dixit ac commentatus est, indicium hic facere.

1) Quamuis ipse uidit, non unam ueterum scriptorum, de anno, quo basilica Laurishamensis dedicata fuit, esse opinionem, uti sane sectione II cap. II § I p. 10 discrete notat, auctorem uitae *Caroli M.* tradere, id anno DCCLXXIV factum, *Carolo* ex Italia reuerso; sententiis tamen non ea, qua par erat, accuratatione expensis, sectione I § IX p. 5 auctorem *chronici ueteris Laurehamensis* sequitur, qui eam anno DCCLXXVII sollemni consecrationis ritu inauguratam fuisse scribit. Quod tamen erroneum est. Vid. *Pagi Critic. Baron.* ad an. DCCLXXIV p. 344 & seq.

2) Dein sectione II cap. II § I, similiter ut auctor *chronici* modo excitati, dicit, praesente *Ludouico, Caroli M.* filio, & fundatore *Cancrone* Comite dedicatam fuisse; quorum tamen *id* a uero longissime abit; cum *Ludouicus* tum nondum natus fuerit; quippe anno demum DCCLXXVIII Cassinogili, uilla regia, in lucem editus; ut *Astronomus* in uita eius ad h. a. apud *Duchefnium* tomo II p. 287 habet: hoc uero per se cadit, quum anno DCCLXXVII, quo consecratam uult, *Cancor*, ut uel ipse *chronici ueteris Laurishamensis* scriptor p. 97 innuit, non amplius in uiuis fuerit.

3) Eodem capite § I ait, *Ruotgangum*, Episcopum Metensem, & coenobii huius Laurishamensis primum Abbatem, *Odilonis*, Boicae Ducis, ex *Hiltrude*, *Pipini* sorore, fuisse filium, ac *Thassilonis* fratrem. Perperam omnino. Ut enim *Paulus Diaconus* in fragmento libri *de Episcopis ecclesiae Metensis*, apud *Quercetanus* tomo II p. 204 testatur, ex pago *Hasbaniensi*, patre *Sigrammo*, matre *Landrada* (*Pipini* Regis sorore, ut *Sigebertus Gemblacensis* ad an. DCCXXXVIII, & *Albericus*, trium fontium monachus, ad an. DCCXXXIX habent) *Franconum* ex genere primae nobilitatis fuit oriundus.

Quod anno DCCLXVI obierit, *Paulus Diaconus* l. d. explicate testatur. Quod cum auctorem fugerit, huc afferre non inconsultum duxi. Obiit autem, postquam ecclesiam Metensem annis XXIII, mensibus V, diebus V rexisset.

Quam male de cetero cum iis, quae ipse tradit, cohaereant, quae *Roserius*, quem adducit, in *Stemmata Lotharingiae & Barri Ducum* habet, quiuis, uel me non monente, uidet.

4) Capite II § XII p. 40 *Gundelandum* anno DCC-LXXIX fati functum uult: quem tamen, cum auctor *chronici* illius *Laurishamensis antiqui* p. 100 illum annos XIII praefuisse dicat, anno iam DCCLXXVIII obiisse sequitur. Quo etiam anno eundem morte interceptum testatur *Chronicon Moissiacense* apud *Duchesium* tomo II.

5) Quamuis narrationem *Chronici ueteris Laurishamensis* de furtiuis *Eginharti & Immae* amoribus *Caesar* Cardinalis *Baronius* tomo IX ad annum DCCCXXVI iam sublestae fidei arguerit, ac ex parte confutarit; ipse tamen eandem hac sectione cap. V § V & seq. p. 20 & seqq. repetit, & tanquam ueram, fideique nequaquam ambiguae uenditat: quam tamen, si modo penitus eam inspexisset ac expendisset, ineptam fabulam esse, facili reperisset negotio.

Adhaec illa nixus, cap. II § XI p. 14 ait, *Carolus M.* filiam istam suam *Immam* ex bonis *Cancronis* in pago *Rhenensi* sitis dotasse, additque, id infra patere; cum tamen capite hoc V § V, ad quod respicere uideatur, id ne uerbo quidem attingatur, tantum abest, ut pateat.

6) Cap. VI § VI p. 25 *Ludouicum* Pium *Moguntiae* ex hac uita decessisse dicit. Rectius dixisset, infra *Moguntiam*. Sic enim *annales Bertiniani* ad annum DCCCXL; *Imperator a persequendo filio rediens, correptus morbo in insula Rheni "infra Moguntiam," ad prospectum Ingulenheim palatii, sita, XII Kalend. Iulii defunctus est.*

7) Cap. IX § II p. 29 *Ludouicum* Germanicum, *Pii* filium, qui, secundum *annales* modo laudatos, anno DCCCLXXVI in *Franconofurt* palatio V Kalend. Septembris obiit, & IV Kalend. eiusdem mensis in monasterio S. Nazarii sepultus fuit, perperam uocat *Imperatorem*; tum uero non ita bene *Franciae, & Bauariae, "Thuringiaeque Regem.*

8) Eodem capite § II p. 29 & § IV p. 30 *Ludouicum* etiam, *Ludouici* Germanici filium, iuniorum uulgo dictum, *Imperatorem* appellat; & capite X § III p. 32 *Regem Germaniae, "Ducem Franciae atque Bauariae. Imperatorem* perperam prorsus: quandoquidem imperii insignia ille, nomenque *Augusti*, Pontifice inaugurante, nunquam

nunquam accepit: modo similiter plane

9) Capite XIII *Quedlinburgi* in fata *Eckardus* obseruatione *(cellaneorum Lipsiensium)*

10) Capite XIV *peru* in castello *Himmlin* praedam lib. IV cap. V errantem errans. *Memo* auctor uitae *Matthildis* uel, ut *Dirmarus* *Mersse* ius nomen exprimit,

11) Capite XV § I *new* *Othonis* fratris com *chiepiscopatu* *Colonien*

12) Quae capite X *xandria* in *Origibus* *Pa* *heri* sunt, sed *Huberti* *T* *de* *Palatinorum* *origine*, c *tem* *I* *Originum* *Palatina*

13) Capite XVII *Quedlinburgi* in *Saxon* uero abir; cum *Memle* *pater* *obierit*, *diem* *si* *Witchindas* *lib. III* *exer* *II* *p. 140* *testantur.*

14) Capite XXI § V *tar* *Dirmarum*; quippe *q* *marum* (quem ipse hic *Fuldensem* & *Larsensem* *operis* *explicat*) *obisse* *l* *quali* *dixerit*, *Wolconar* *esse*; cum tamen ille di *quo* *librum* *VIII* *orditu*

15) Capite XXII *Aribonem* *Archiepiscop* *Seingethadii* *celebrasse* *anno* *MXII*, *indici* *Henrici* *II* *regnantis* *X* *concilio* *patet.*

16) Eodem capite *uon* & *Hermann* *Franc* *nifesto* *errore*. *Natus* *e*

nunquam accepit: *Ducem Franciae* atque *Bauariae*, modo similiter plane inconuenienti.

9) Capite XIII § VI p. 38 tradit, *Conradum I* Quedlinburgi in fata concessisse. Quod erroneum. Conf. *Eckardus* obseruatione de loco sepulturae eius tomo V *Miscellaneorum Lipsiensium* p. 375 & seq.

10) Capite XIV § VI p. 41 dicit, *Henricum Aucupem* in castello *Himiluna* diem supremum obiisse: *Liutprandum* lib. IV cap. VII p. m. 186, ni fallor, secutus: errantem errans. *Memlebiae* enim uita defunctus est, ut auctor uitae *Mathildis* recte habet cap. II § 9 p. 196, siue, ut *Ditmarus Merseburgensis* lib. I p. m. 328 loci huius nomen exprimit, *Miminleue*.

11) Capite XV § IV p. 42 perperam narrat, *Brunonem Othonis* fratris consensu Angriuariae Ducatum Archiepiscopatu Colonienfi primum adiecisse.

12) Quae capite XVI § V p. 44 *Freherum* de *Taxandria* in *Originibus Palatinis* dicere scribit, non *Freheri* sunt, sed *Huberti Thomae Leodii*, *Commentatione de Palatinorum origine*, quam *Freherus* appendici ad partem I *Originum Palatarum* n. I inseruit, p. m. 13.

13) Capite XVII § III p. 46 dicit, *Othonem M.* Quedlinburgi in Saxonia uiuis excessisse. quod rursum a uero abit; cum *Memlebiae* ad fluuium *Vnstruth*, ubi & pater obierat, diem supremum morte confecerit, ut *Witichindus* lib. III exeunte p. m. 662, & *Ditmarus* lib. II p. 340 testantur.

14) Capite XXI § V p. 50 primum non curate citat *Ditmarum*; quippe qui non lib. VII, sed VIII *Wolckmarum* (quem ipse hic *Wockmarum* uocat) Abbatem *Fuldensem* & *Larsensem* (siue *Laurishamensem*, ut index operis explicat) obiisse scribit. Deinde *Ditmaro* affingit, quasi dixerit, *Wolckmarum* anno MLIX uita defunctum esse; cum tamen ille diserte fatis id anno MXVIII (cum quo librum VIII orditur) contigisse indicet.

15) Capite XXII § IX p. 53 errat, dum dicit, *Aribonem* Archiepiscopum Moguntinum anno MXXIII *Seligenstadii* celebrasse synodum. Habuit enim eam anno MXXII, indictione V, II Id. Augusti, anno *Henrici II* regnantis XXI, imperii uero VI, ut ex ipso concilio patet.

16) Eodem capite § X p. 53 *Conradum Salicum Sueuum* & *Hermanni* Franconiae Ducis filium uocat. Manifesto errore. Natus enim fuit patri *Henrico*, contracte

Hezel, Duce Francorum; ut praeter alios auctor anonymus *chron. Regum Francorum* apud *Lambeckium* lib. II Commentar. de bibliotheca Caesarea Vindobonensi cap. V p. 394, nec non auctor *Genealogiae B. Arnulfi* p. 225 testimonio nobis sunt. Atque adeo *Francus* gente fuit, non *Suevus*. *Otho Frisingensis* lib. VI *Chronici* cap. XXXVIII p. 132: *Defuncto sine filiis Henrico*, *Conradus* "natione *Francus*, consilio antecessoris sui ----- ab omnibus electus, regnum sortitur.

17) Capite XXIV § III p. 55 scribit, *Conradum* 11 (de quo modo) anno MXXXIX pridie Non. Iunii in uigilia Pentecostes obiisse. Male. Obiit enim, ut *Wippo*, fide dignus scriptor ac σύγχερος, in uita eius p. 442 diferte habet, altera Pentecostes die, quum prima magnifice cum filio & coniuge imperatrice ad mensam processisset.

18) Capite XXVI § IV p. 57 minus bene dicit, *Leonem* Papam IX ex Habsburgiis fuisse oriundum. Rectius dixisset, ex eadem cum Habsburgiis stirpe prodiisse. Filius enim ille fuit *Hugonis* Comitis Eginshemensis, patrueis *Radebotonis*, qui potentissimae Domus Habsburgo-Austriacae conditor fuit.

Deinde fallitur, dum uult, *Leonem* hunc an. MLIII Moguntiae egisse synodum: quandoquidem eam ille anno MXLIX celebrauit; ut *Sigebertus Gemblacensis* in *Chronogr.* p. 597, *Albericus* in *Chronico* ad h. a. p. 251 produnt, ut *Wibertum*, uitae illius scriptorem, aliosque praeteream. Conf. *Lyserus* § XVIII *Historiae Conciliorum Moguntinorum* p. 21 & seqq.

19) Fallitur, dum cap. XXXIII p. 79 putat, monachos Laurishamenses epistola ista de iniuriis ab Hirsaugiensibus aduenis sibi illatis coram *Henrico V* conquestos esse, postquam patre e uiuis sublato regni ipse gubernacula suscepisset. Factum enim id, cum ex Italia ille augustalibus infulis ornatus in Germaniam reuertisset, quinque iam annis regno potitus. Claro nobis indicio sunt v. 6 & 7;

Plaudentes manibus in laude Dei iubilamus,

Prosper & incolumis quia redditus es modo nobis;

ab expeditione scilicet Romana, ut bene *Goldastus* sua in editione margini adiecit. Vers. item 48 & seq. quibus narrant, Hirsaugienses, sibi tam molestos, *inuestituras* damnare, & censere, tum *Paschalem* Papam, tum *Henricum* Imperatorem propter pactum istud de *Inuestitura* a priorum consortio remouendos esse:

Hi

Hi Domini Pap
Sceptraque
De nos iudiciu
Ambos damnan

20) Capite XXX
p. 81, auctorem Chron
citati secutus, *Godfridus*
Comitem Palatinum Ro
Rhenani Administratores

21) Eiusdem auct
XL p. 89, & cap. XLI §
Hilbertum anno circite
eoque sexto mense post
rem ab *Henrico* Rege (9
Hierosolymam tendens,
sive in Principatus & Ab
nem sub lege beneficiaria
tum auctorem *Chronici* illius
Conradum III, qui anno
uit, cum *Friderico* Barbo
um, Regem ab eo paullo
constitutum (ne vacuum
cum *Henrico* Barbarossa
Rege, confudisse.

22) Capite sequenti
errorem, ac coenobitas
anno circiter MCLIII con
gendo acturos: obitus,
lib. I de *gestis* *Friderici*
noci cap. XXXVI, una cu
anno superiori MCLII, V
tam cum morte commute

23) Quum *Conradus*
LXXIX cathedram Iuu
sane in subiectis *Alexan*
gensis ecclesiae humilis mi
scopus uocatur; tum ue
Christiano, ecclesiae Mo
lia satis functo, in sede
capite sequenti XLIII § I
bit, *Sigebertum* anno De
Conradum de *Witelspaci*
num, & Episcopum Sa
& fratrem eius *Orthonem*,
Alexandra Papam III conse

*Hi Domini Papae testantur nomen inane,
Sceptrigeroque tui faciunt opprobria iuri,
Ac uos iudiciis usos profitentur iniquis,
Ambos damnandos, & ab ecclesia remouendos.*

20) Capite XXXIV § II p. 80, & cap. XXXVI § I p. 81, auctorem *Chronici Laurishamensis* saepius iam excitati secutus, *Godefridum* Comitem Calbensem uocat *Comitem Palatinum Rheni*: quem tamen *Palatinatus Rhenani* Administratorem tantummodo fuisse, notum.

21) Eiusdem auctoris per uestigia incedens, cap. XL p. 89, & cap. XLI § I p. 89 graui ἀναρχονισμόν scribit, *Hildebertum* anno circiter Christi MCL Abbatem electum, eoque sexto mense post mortuo, *Marquardum* successorem ab *Henrico* Rege (quem pater *Fridericus* Barbarossa, Hierosolymam tendens, in Regem unxerit) inuestitum, siue in Principatus & Abbatiae Laurishamensis possessionem sub lege beneficiaria immissum fuisse: nisi dixeris, tum auctorem *Chronici* illius, tum *Helvovichium* sequacem, *Conradum III*, qui anno MCXLVII in orientem mouit, cum *Friderico* Barbarossa, & *Henricum* illius filium, Regem ab eo paullo ante, quam iter ingrederetur, constitutum (ne uacuum a rectore imperium relinqueret) cum *Henrico* Barbarossae laudati filio, VI huius nominis Rege, confudisse.

22) Capite sequenti XLII § II p. 82 eundem errat errorem, ac coenobitas ex consilio Regis *Cunradi III* anno circiter MCLIII conuenisse, de nouo Abbate eligendo acturos: oblitus, *Conradum*, ut *Otho Frisingensis* lib. I *de gestis Friderici I* cap LXIII, & lib. VI *Chronici* cap. XXXVI, una cum pluribus aliis, habet, iam anno superiori MCLII, V Kalend. Martii, Bambergae uitam cum morte commutasse.

23) Quum *Conradus* Wittelspachius anno MC-LXXIX cathedram Iuuauiensensem adhuc insederit, uti sane in subiectis *Alexandri* Papae Bullis diserte *Salzburgensis ecclesiae humilis minister*, & *Salzburgensis Archiepiscopus* uocatur; tum uero anno demum MCLXXXIII, *Christiano*, ecclesiae Moguntinae Archiepiscopo, in Italia fati functo, in sedem Moguntinam restitutus fuerit; capite sequenti XLIII § II p. 95 haud bene curateque scribit, *Sigehardum* anno Domini MCLXXIX per Dominum *Conradum de Wittelspach*, Archiepiscopum "Moguntinum, & Episcopum Sabinensem, S. R. E. Cardinalem, & fratrem eius *Othonem*, priuilegium, quod subiicit, ab *Alexandro* Papa III consecutum esse.

VI Sedenim, nec illud infitiandum est, quod longius interdum ab incepto recedat, & plus iusto ad alia aberret. Euolue modo, si lubet, sectione II caput IV, & uide, quam copiose, dum § V p. 16 *Thassilonem* hoc in monasterio sub *Richobodone* mortuum & sepultum refert, § VI p. 16 & seqq. in locum, de illius genere, uita, liberis, fatis, obituque, excurrat; allata etiam Orationum Boicorum (quam *Auentinus* finxit & lib. III *annalium* suorum cap. X § 30 p. m. 273 inseruit) oratione; prodigiosa itidem uisione, *Carolo M.* aliquot post annis Laurishami oblata; quam *Andreas* Presbyter Ratisbonensis in *Chronico Bauariae* p. m. 13 uulgauit, *Brunnerus* uero parte I *annalium Boicorum* lib. V col. 183 non immerito prodigiis fabularum adnumerat. Quam fuse porro cap. V, dum de tradita monasterio ab *Eginharto* uilla *Michlenstatt* § V p. 20 uerba facit, lepidam illam de clandestinis illius & *Immae* amoribus fabulam, uerbis chronici (erroribus intermixtis studiose retentis) persequatur. Quam superfluenti itidem digressionem, dum capite XI § II p. 32 de *Caroli Crassi* donatione monasterio facta egit, § III sequenti p. 33 ad illius exauctorationem, uitam in summa egestate & miseria finitam, ac denique sepulturam (res nemini non notas) delabatur.

VII Vt taceam, quod eandem interdum rem, non semel tantummodo iterumque, sed pluries opera superuacua recoquat, iisdemque fere uerbis repetat: id quod lectori non potest non nauseam mouere; quum, uulgari prouerbio, *δὲς κέρμειν σώματος*. Certe, montem *Abrinsberg* alias etiam montem *Abrahae* uocari, cap. X § II p. 31 dicit; cap. XXII § IV p. 50, cap. XXXIII § XV p. 79, & cap. XXXVII § VII p. 83, nullo operae pretio, repetit. Similiter *Vdalricum* Abbatem *Friderico*, ab Hirsau-giensibus dignitate deiecto, liberalem praebuisse uictum, quod cap. X § II p. 31 memorat, capite XXVII § XXII p. 63 iterum recitat, *Trithemii* uerbis utroque loco allatis. *Reginbaldum* porro monasterium *S. Michaelis* in monte *Abrinsberg* statuuisse, quod cap. XXII § IV p. 51 refert, cap. XXV § IV p. 56 denuo narrat. Tum uero *Anselmum* quendam, religionis incensum studio, cellam *Neuenburg* condidisse, quod cap. XXX § X p. 71, confutato *Trithemii* errore, recenset, cap. XXXVII § VIII p. 84, cap. XLII § V p. 92, & cap. XLIII § V p. 97 iterat.

VIII Enimuero, missis his, tandem dicendum, quid, dum ipsas has Antiquitates recognoui, curae mihi habue-

habuerim. (a) E
dis, quae operarum
(b) Dein, ut hoc
que enotari queant,
notes dispecui.
illic adlemi, quae mi
tur lectio (uid. secti
XLII § VI p. 92) ue
dum ei inter scribendo
uox fuerit atque anit
VII § II p. 83, cap.)
men, ne cum us, qu
psit, confundantur,
(d) Adhaec summulas
tis, quibusdam immu
qui non solum ex inte
spatium (ut in priore
hormitate quadam oco
put est) de loco suo in
um commodis parum
breuem adiecti appen
auctori *Helvricho* a
continentur.

Ecclesiae uero h
chio in titulo libri sta
consulatus duxi, hic lo

habuerim. (a) Emaculavi autem eas primum a mendis, quae operarum incuria, negligentiaque irrepserant. (b) Dein, ut hoc facilius euolui, curatiusque citari atque enotari queant, in sectiones tam maiores, quam minores dispescui. (c) Tum uero non margini solum hic illic adleui, quae mihi in diplomatis allatis uerior uideatur lectio (uid. sectione II cap. XXIX § III p. 85, cap. XLII § VI p. 92) uerum etiam notauit, quae auctori ipsi, dum ei inter scribendum alia calamo excidit, in mente uox fuerit atque animo (uid. eadem sectione cap. XXVII § II p. 58, cap. XXIX § I & II p. 64) Quibus tamen, ne cum iis, quas ipse nonnunquam eidem adscripsit, confundantur, notae loco stellulam semper apposui. (d) Adhaec summulas paragraphorum, quibusdam omis- sis, quibusdam immutatis, passim contraxi: cum alio- qui non solum ex interuallo omne propemodum orae spatium (ut in priore editione uidere est) non sine de- formitate quadam occupassent; uerum etiam (quod ca- put est) de loco suo in alienum plane reiectae, legenti- um commodis parum inferuire potuissent. (e) Denique breuem adieci appendicem; qua tabulae nonnullae, quae auctori *Helvvichio* defuere, cum tamen non ab re sint, continentur.

Ecclesiae uero huius insignia, quae eidem *Helvvi- chio* in titulo libri statim, aere expressa dare placuit, consultis duxi, hic loci lectorum oculis subiicere.

IX Ceterum praeterire nolim, *librum Animarum, Necrologium* graece dictum, ecclesiae huius, auctori tam saepe citatum, haberi in *Collectione I Vindemiae litterariae* doctissimi *Schannati* num. V p. 23—40.

Dein, non inutiliter huc conferri posse *Deductionem iuris Electoralis Palatini in Praeposituram Laurishamensem*, auspiciis *Caroli Ludouici*, Principis Electoris, superiori saeculo editam, & ab *Cl. Tolnero* in epitomen redactam p. 83 & seqq. *Additionum ad Historiam Palatinam*.

Sedenim tempus est, ut doctissimi *Helvichii* memoriam breui elogio ad posteros propagemus.

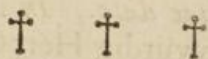

II Post annis matu-
plexus est, ad id anno
mae temporae, ut vocat
sacrorum studiis incitat
mo nec indolenter nec i
promeritis processit bono

III Primum autem
D. Albani, Nicolai Fai
suecessit, Vicarius fact
ad sacerdotii postea,
dissem & gradum: qu
rum post festam D. Virg
moniarum dignitate obti

IV Vitae vero, morum
que laudis numeros in sp
post autus beneficis est.
XXIX Septembris, Phil
Martini titulum, quae
suecessit data, & ann
in ea, quae Albarum,
parthenoni adstructa est
tari bonori D. Cathari
ut vocant, sine Possesso

V Eunta migravit
colai (quod in diem V
patriae urbis statum: ut
Cleri numero tum exsula
it, a nemine in litteras
e libello supplice, quo C
rochus Auzanum, ei se
to Archiepiscopo Anthel
lari solet, diplomate,

GEORGII HELWICHII BREVE ELOGIVM.

*L*ucem is adspexit Moguntiae, saeculo XVI senescente; & quum ingenio ad bonas litteras addiscendas apto non minus esset, quam prono, puer in scholis, iuuenis in academia urbis patriae haud exigua in eas diligentia incubuit ac contentione.

II Post annis maturior, vitae genus ecclesiasticum amplexus est, ad id anno MDCV, die XXVIII Augusti primae tonsurae, ut uocatur, ritu inauguratus. Ex quo ad sacratioris studii incitatus descendit rationes, easque animo nec indiligenter nec infeliciter complexus, plana uia ad promeritos processit honores.

III Primum autem anno MDCX, die VII Martii, ad D. Albani, Nicolai Faith, paullo ante demortui, in locum successit, Vicarius factus. Quem ut rite exornare posset, ad sacerdotii postea, qua par erat religione, adspirauit ordinem & gradum: quem etiam sabbato quatuor temporum post festam D. Virgini Luciae lucem, consueta caeremoniarum dignitate obtinuit.

IV Vitae uero, morumque cum esset integritate, omnesque laudis numeros in functione sua impleret, aliis etiam post auctus beneficiis est. Anno namque MDCXV, die XXIX Septembris, Philippo Cunzero, in Vicaria ad D. Martini titulum, quae tum in aedum maxima uacabat, successor datus, & anno MDCXXV, die IX Decembris, in ea, quae Albarum, ut nuncupari solent, Dominarum parthenoni adstructa est, sacrisque earum usibus seruit, altaris honori D. Catharinae Virginis dicati Beneficiatus, ut uocant, siue Possessor constitutus fuit.

V Euita migravit anno MDCXXXII, peruigilio D. Nicolai (quod in diem V Decembris incidit) funesto maxime patriae urbis statu: ut adeo mirum haud sit, plerisque e Cleri numero tum exsulantibus, annum, diemue, quo obiit, a nemine in litteras missum fuisse. Patet autem id tum e libello supplice, quo Calpar Weber, Nonicastroensis, Parochus Alzeianus, ei se surrogari petiit; tum e subsequuto Archiepiscopi Anshelmi Casimiri prouisionis, ut appellari solet, diplomate, anno sequenti MDCXXXIII, die

die XII Ianuarii, Coloniae dato. In illo namque Weberus: Demnach ----- der Ehrvvürdig Herr Georg Helwvich (dem Gott ein frölich auferstehung verleihen vvolle) mit zeitlichem tod" in uigilia S. Nicolai abgegangen cet. In hoc Anselmus Casimirus Archiepiscopus & Princeps Elector: Vacante itaque Vicaria S. Martini ----- per obitum Georgii Helwvich, in mense Decembri" proxime elapsi anni defuncti, nouissimi eiusdem possessoris cet.

VI Sepulturae uero locum nactus est in aede albarum, quas modo dixi, Dominarum, die sequenti, VI scilicet Decembris, in eadem, officiis feralibus rite peractis, honorifice tumulo conditus.

VII Vir fuit historiae, patriae praesertim, amantiissimus, eiusque e tenebris eruendae atque illustrandae si quis alius studiosus; sedulus rerum Germanicarum scrutator, ut Struuius ait, praefatione in Chronicon istud Laurishamense antiquum p. 84; non incelebris rerum Moguntinarum scriptor, ut Ludevigius dicit dissertatione de iure Postarum clientelari cap. VI § IV, adnotatione lit. m) signata, tomo I Opusculorum col. 943.

VIII Testantur id, ac Duumuiros hos celeberrimos recte condigneque locutos esse, manifestum faciunt, quae publico dedit, ingenii sui monumenta. Sunt ea

a) De nobilitate ecclesiae Moguntinae liber. Moguntiae anno MDCXIV. 4.

b) Prodomus annalium Wormatiensium. Moguntiae anno MDCXV. 4.

c) Elenchus nobilitatis ecclesiae Moguntinae. Moguntiae anno MDCXXIII. 4.

d) Icones Electorum Moguntinensium, aere expressi. Francofurti ad Moenum anno MDCXXIV. f.

e) Narratio historica de dissidio Moguntino, quod fuit inter Dietherum Isenburgicum & Adolsum Nassouium. Francofurti ad Moenum anno MDCXXVI. 8.

f) Conradi (uel potius Christiani II, Exarchiepiscopi Moguntini) Chronicon rerum Moguntinensium, cum annotationibus. Francofurti ad Moenum anno MDCXXX 8.

Corrigendus hic uenit Georg. Matthias König, qui in Bibliotheca ueteri & noua p. 389 scribit: Condidit Chronicon Moguntiacum anno MDCXXX.

g) Antiquitates (quas hic recudi fecimus) monasterii Laurishamenfis. Francofurti ad Moenum anno MDCXXXI. 4.

Quod si alios audias, praeter haec alia adhuc publico iuri concessit. Quos tamen catalogis nundinalibus deceptos arbitror. Sunt ea;

a) Eginharti Commentarius de uita & rebus gestis Caroli M. quem cum cum adnotationibus Francofurti anno MDCXXXI edidisse

editio: scribunt
& Non in Manu
b) Apographi
illum vulgare
tice p. 314.
c) Genealogi
haci publicae co
Historiae & X
dem titulo: Ge
fideles deuen
1625. f.

IX Praeter ea uer
talit, nonnulla in scri
posita furas delerunt a
a) Genealogia K
editionis tractatus (serm
Vaterliche Instruktion
curatae, saluam Ioan
nactus uero anno MD
da hoc titulo: Histori
Wartenberg*.

* Multis Menchen
bas Laylet da Frey
nator ist Georg Helw
vermehrt worden.

b) Chronicon
D. Albani extra moe
in ordinem redactum, &
antiquum dedi tomo II re
c) Breuis historia
sive Sanctimonialium L
tentes, in urbe Mogun
a me conuersam, auctam

d) Catalogus Re
Moguntinensium: qu
tum, nonaque accessio
tiacarum tomo inferius

X Ceterum plura
dum uiderunt; forte

a) Antiquitates
notationibus ad Conr
nicon, sectione II § I
us de ea (praegranda
chellheim dicta) in

Deo annuente, breui

b) Catalogus p
Praelatorum & Cano
ioris. De quo ipse re
tatis ecclesiae Mogun

edidisse scribunt *Hallernordius* in *Spicilegio ad Vossium* p. 704, & *Neu* in *Mantissa ad Degoreum Whearum* p. 63.

b) *Apographum monumentorum Moguntinensium*; quod illum euulgasse scribit *Boecklerus* cap. XIV *Bibliographiae Criticae* p. 334.

c) *Genealogia familiae equestris Cronbergicae*; quam illum luci publicae commisisse tradit *Struuius* cap. XVII *Bibliothecae Historicae* § XIII p. 466, & cap. XXV § VI p. 639, hoc quidem titulo: *Genealogia des uhralten Adel-Ritterlichen Geschlechts deren von Cronberg, von 1266 bis 1625. Maintz 1625. f.*

IX *Praeter ea uero, quae ipse in lucem communem protulit, nonnulla in scriniis reliquit manu exarata; quae alii postea foras dederunt ac euulgarunt. In his sunt*

a) *Genealogia Kolbiana siue Wartembergica, quam editioni tractatus sermone uernaculo scripti, inscriptique, Väterliche Instruction an seine Kinder, Biponti primum curatae, subiunxit Ioannes Casimirus Kolb de Wartemberg; auctius uero anno MDCCX Amstelaedami nescio quis edidit hoc titulo: Historia & Origines S. R. I. Comitum de Wartemberg*.*

* *Illustri Menckenius* in catalogo Scriptorum historicorum, Abbatibus *Langlet du Fresnoy* Εισαγωγή subiuncto n. L. p. m. 192: *Der autor ist Georg Helwich. Es ist aber durch I. E. H. hier und da vermehrt worden.*

b) *Chronicon monasterii, hodie uero Collegialis ad D. Albani extra moenia Moguntina. Quod ego meliorem in ordinem redactum, & tum adnotationibus illustratum, tum auctum dedi tomo II rerum Moguntiacarum.*

c) *Breuis historia coenobii Albarum Dominarum, siue Sanctimonialium D. Mariae Magdalenae ad poenitentes, in urbe Moguntina: quam in sermonem latinum a me conuersam, auctamque itidem protuli l. d.*

d) *Catalogus Reuerendissimorum Suffraganeorum Moguntinensium: quem similiter emendatum, illustratum, nouisque accessionibus auctum eidem Rerum Moguntiacarum tomo inserui.*

X *Ceterum plura adhuc elaborauit, quae lucem nondum uiderunt; forte nec uisura sunt. E. g.*

a) *Antiquitates Moguntinae; de quibus ipse in adnotationibus ad Conradi, uel potius Christiani II, Chronicon, sectione II § II n. X p. 113 edit. nouiss. Sed fusi- us de ea (praegrandi scilicet substructione illa, uulgo Eichelstein dicta) in Antiquitatibus Moguntinis, quas, Deo annuente, breui in lucem dabimus.*

b) *Catalogus plenarius & absolutissimus omnium Praelatorum & Canonicorum ecclesiae Moguntinae maioris. De quo ipse rursum in dedicatoria Elenchi nobilitatis ecclesiae Moguntinae p. 208 edit. nouiss. sic scribit:*

Absolui tandem, Deo auxiliante, quoad licuit ----- post multos labores ac molestias, id, quod ante nouem circiter annos, cum libellum *de Nobilitate ecclesiae Moguntinae* uestris illustrissimis ac gratiosissimis Dominationibus exhibui, promiseram; plenariam scilicet & absolutissimam omnium Praelatorum ac Canonicorum uestrae amplissimae ac nobilissimae ecclesiae, a primo quasi exordio foundationis illius usque in praesens tempus, per annos uidelicet sexcentos, descriptionem & catalogum, in quo praefixis singulorum nobilitatis seu familiae suae insignibus natalitiis, quo anno, mense, ac die, & cuius in locum quilibet ad ecclesiam receptus, quando Capitularium Ordini annumeratus, quando ad certas Praelaturas ac dignitates uocatus, quibus praeterea aliis in locis beneficiatus, quando denique uel per resignationem uel per mortem de ecclesia auocatus, ac ubi terrarum reconditus fuerit, cum certa & accurata epitaphiorum ac monumentorum singulorum descriptione, piarumque ordinationum, fundationum, ac extremae uoluntatis dispositione, eorundem enumeratione, fusc satis ac luculenter demonstratur, adiuncta simul parentum, fratrum, ac sororum, plurimarumque rerum notatu dignissimarum, a diuersis ac circa diuersos gestarum, recensione, nec non plurimorum, de quibus possibile erat, genealogicis tabulis, in modum probationis familiae, a sedecim aut plurium atauorum nominibus, aut certe octo uel quatuor ad minimum usque, ex diuersis nobilium familiarum genealogiis uere & accurate enucleatis ac dispositis ----- Ceterum, cum opus ipsum, de quo hic sermo est, rudi adhuc, ut dici solet, Minerua sit conscriptum, ad limam ut reuocetur, necesse erit; in cuius reuisione simul ac descriptione cum non exiguum temporis spatium terendum sit, tardius idcirco in publicum prodire, ac communi usui exhiberi contingeret.

Latet in thesauris illustrissimae familiae Greiffenclauiorum de Volrats, usumque insignem praebuit Humbrachto, sicut ipse fateatur ac praedicat in praefatione operis sui genealogici, quod anno MDCCVII Francofurti ad Moenum, forma maioris ordinis, edidit, inscripsitque: Die höchste Zierde Teutschlands, und Vortrefflichkeit des Teutschen Adels cet.

XI *Haec strictim. Quae aequus lector boni consulat.*
 Ταῦτα γὰρ, *ut cum Platone loquar, τὰ ἡμέτερά ἐσιν, οὐχ οἷα βούλεται τις, ἀλλ' οἷα δύναται.*

Reueren-

Reuerendissimo
 ANSHEL
 Sanctae Sedis
 S.R. Imperii
 Dom

Nec ceteri
 ac illustriss
 iudau, an
 Germania
 Strata mo
 xit reneret
 erga illud

ipsum magnificentia ac celebr
 uenerabilior uetus est, quam l
 honore dedicatus: quis celebr
 summi Pontifices, Imperatore
 cis ac gratis prolecuti fuerun
 genus, omniumque ordinum
 nam usque Germaniam habi
 tum basilicae ac coenodolus
 uerum etiam plurimorum
 lium anno, aliisque annu
 tionem sufficientibus, egreg
 Quo & minime plebis homin
 fortunas suas maximo labore
 conuenerunt; unde temporis su
 mibus amplius fuit, ut cum m
 simi merito potuerit. Quicqu
 edis, uillis, iuribus, proven
 gortina in Strata montana &
 uideri huius Laurismensis
 anno MCCXXXII a
 ecclesiam sub Sifrido Archie
 tate maximo approbante &

His itaque & similibus
 nam operi apposui, & quicqu
 pures, nec non in antiquis lit
 uenire potui, summo studio a
 habidum uenit Chronicon
 membranaceo & peruetusto
 Marquardo de Friernuna cum
 tum Praeterea catalogus Ab
 Michaela Gassen conscriptus,
 quibus omnibus consequitis a

*Reuerendissimo ac Illustrissimo Principi ac Domino,
Domino*

ANSHELMO CASIMIRO,

Sanctae Sedis Moguntinae Archiepiscopo,

S. R. Imperii per Germaniam Archicancellario,

Principi Electori &c.

Domino suo clementissimo.

Inter ceteras historiarum lucubrationes, *Reuerendissime ac Illustrissime Princeps*, in quibus iam a multis annis desudaui, antiquitates etiam uetustissimi, ac in tota olim Germania famosissimi monasterii Laurishamensis, in Strata montana siti, colligere, tum patroni ipsius induxit reuerentia, tum fundatoris, aliorumque magnatum erga illud suasit munificentia ac liberalitas; imò & loci ipsius magnificentia ac celebritas. Quis enim unquam in Germania locus uenerabilior uisus est, quam hic sub *D. Nazarii* martyris patrocínio ac honore dedicatus? quis celebrior inuentus, quam hic idem, quem omnes summi Pontifices, Imperatores, Reges, ac Principes tot ac tantis beneficiis ac gratiis profecuti fuerunt? Ad quem omnes Comites, Magnates, Ingenui, omniumque ordinum homines per totum Rheni tractum ad infimam usque Germaniam habitantes certatim confluentes, eum non tantum basilicae ac coenobii structura decorarunt & magnifice instaurarunt, uerum etiam plurimorum praediorum, fundorum, uillarum, ac uectigalium annona, aliisque annuis redditibus ad plurimorum fratrum sustentationem sufficientibus, egregie ac opulenter dotarunt ac locupletarunt. Quin & infimae plebis homines non modo curas & operas, sed & omnes fortunas suas maximo labore partas ad eundem ampliandum religiose contulerunt; unde temporis successu ipse in tantum creuit & in possessionibus ampliatus fuit, ut cum magno aliquo Episcopatu uel Principatu conferri merito potuerit. Quicquid enim in uasallis, ministerialibus, oppidis, castris, uillis, iuribus, prouentibus, & attinentiis uniuersis ecclesia Moguntina in Strata montana & uicinis locis nunc habet, id omne fere monasterii huius Laurishamensis iuris olim fuisse annales docent, a quo haec omnia anno MCCXXXII ab Imperatore *Friderico II* ad Moguntinam ecclesiam sub *Sifrido* Archiepiscopo translata fuerunt, *Gregorio IX* Pontifice maximo approbante & confirmante, ut infra suo loco dicitur.

His itaque & similibus rationibus inductus, ante annos aliquot manum operi apposui, & quicquid uspiam apud diuersos historiarum scriptores, nec non in antiquis litteris ad hoc meum propositum pertinens inuenire potui, summo studio ac labore congeffi. Adhaec optato mihi in subsidium uenit Chronicon antiquum huius coenobii ex manuscripto membranaceo & peruetusto codice in archiuis Palatinis olim asseruato, a *Marquardo Frehero* una cum aliis Germaniae Scriptoribus an. MDC editum. Praeterea catalogus Abbatum antiquorum ipsius loci quondam a *Michaele Gassen* conscriptus, una cum aliis de ipso monasterio notatis: quibus omnibus conquisitis ac inter se collatis, chronologiam ipsius monasterii

nafterii compilaui ac congeffi, in qua in primis eius originem ac fundatio-
nem: deinde continuam Abbatum feriem feu catalogum, qui ab exordio
eius (ab anno fcilicet Chrifti DCCLXIV ufque ad annum MCCXXXII,
quo illud a Benedictinis ablatum fuit) eidem fumma cum laude pietatis &
induftriae praefuerunt, defcripsi, fingulisque fui temporis res gefas ad-
didi, uiciffitudinesque incrementorum & decrementorum ipfius, quae
uarie acciderunt, annotaui, cum grata commemoratione plurimarum di-
nationum ac priuilegiorum, quae a Pontificibus, Imperatoribus, Regi-
bus, Principibus, aliisque Magnatibus ipfi ecclefiae ac monafterio piiffime
ac liberaliffime olim conceffa ac collata fuerunt. Quod quidem a me non
inani quadam curiositate aut ambitione factum uolo, fed ut piiffimi ifti
fundatores ac benefactores meritorum fuorum laude non defraudentur,
& iuxta illud *Virgilii* Aeneid. IV

—bene apud memores ueteris stet gratia facti.

Hanc autem chronologiam partim ex antiquo illo chronico, partim ex aliis scriptoribus, priuatisque meis scriniis ita collectam ac compilatam, cum uiris praeclaris ac eruditione celebribus legendam ac censendam tradidissem, eam non modo probarunt, sed ut pro publica utilitate publici iuris ac usus eandem facerem, instanter rogarunt. Quod quidem prae ceteris Reuerendissimus ac Illustrissimus Princeps, Dominus *Georgius Fridericus*, Celsitudinis Tuae, *Illustrissime Princeps*, antecessor dignissimus, piissimae memoriae, etiam in uotis habuisse, & paullo ante obitum suum expetiisse in hoc uisus est, cum ipse non solum libenter ad hoc, ut in publicum prodiret, annuisset: uerum etiam omnem operam suam, sumtusque ad eandem necessarios obtulisset: quod procul dubio praestitisset, nisi immatura mors eum ante tempus de medio sustulisset.

Verum hoc ipsum nunc TV, *Praeful Illustrissime*, dum illo laudatissimo Antistite e uinis sublatò, uti optatissimus illi successor, gubernacula amplissimi in Imperio muneris, Electoratus scilicet primarii, adeptus es, adimplere studuisti; cum hanc ipsam Chronologiam in luminis auras non solum exire exoptasti: sed quicquid etiam sumptuum ad eam requirebatur, gratiose admodum & liberaliter impendisti. Quapropter sub nullo alio, quam Celsitudinis Tuae patrociniò & auspiciis eandem in lucem edendam, & ad communem usum deducendam merito iulicauì, non modo ob causam praenominatam, quod te ultro patronum obtulsi, uerum etiam, quia monasterium ipsum, de quo agit, sub Celsitud. Tuae iurisdictione ac dioecesi existit, & cuius olim principatus cum omni honore, uasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, ac pertinentiis suis Moguntinae ecclesiae, illiusque Archiepp. imperiali munificentia in perpetuum donatus fuit, ut supra dictum est, & pluribus infra suo in loco explicabitur. Ad haec tertia quoque ratio hanc eandem tibi, *Illustrissime Princeps*, inseruandi accessit, ut uidelicet de illo uirtuti tuae debito, delatoque iam dudum Archiepiscopatus ac primarii Electoratus honore, tibi humili deuotione cum aliis etiam gratularer, eumque ut Deus Opt. Max. solidum ac diuturnum, tuaeque ecclesiae ac toti dioecesi salutarem esse uelit, ex animo precarer.

Quapropter, *Clementissime ac Illustrissime Princeps*, qua possum animi submissione humiliter & enixe precor & obtestor, ut huncce laborem meum, licet tenuem & exiguum, tuo honori, ueterum memoriae, ac posterorum utilitati impensum, pro eximia tua clementia ac humanitate serena fronte accipias, eumque acqui bonique consulas, tuisque auspiciis & auxilio studium deinceps meum adiuues, etiam atque etiam rogo.

Reuerendiss. ac Illustriss. Celsitud. T.

deuotissimus ac humilimus Sacellanus
Georgius Helvich,
metropolit. ecclesiae Moguntinae Vicarius.

SECTIO I,

continens

PROOEMIUM

de prima origine & fundatione
monasterii S. NAZARII Laurishamensis.

Monasterium hoc *Lauresham*, ut scriptum reperitur in ueteribus diplomatis plusquam sexcentis, iam inde a prima eius fundatione annis, & sequenti aeuo Carolino datis: & apud *Luitprandum*, atque in *Annalibus* a *Pithoeo* editis *Lauresheim*, apud *Othonem* uero *Frisingensem* & alios *Laureacensem* (distinctum tamen ab altero *Laureacensi* coenobio in *Wirtembergia* ad *Remsam* amnem sito, quod uulgo *Laureacum*, *Lorchense*, seu *Lorch* nuncupatur) a *Trithemio* passim *Laurissense* & *Laurissa*, uulgari appellatione *Lorsch* dictum, quatuor ab *Heidelberga* miliaribus distans, antiquissimum & in tota olim *Germania* famosissimum, situm in pago *Rhenensi*, in Comitatu olim *Gebehardi* Comititis, *Burchardi* Aduocati, primitus in insula quadam, *Aldemmunster* nominata, super fluuium *Wisgotz* (qui nunc *Weschnitz* dictus, in *Ottonica* silua iuxta oppidum *Weinheim*, a faucibus montium erumpens in planitiem effunditur, & pagum *Rhenensem* pertransiens, apud *Stein*, uillam infra *Wormatiam*, *Rheno* miscetur) a sacello quodam in *D. Petri*, Apostolorum principis, aliorumque caelitus *honorem ibidem ab Illustri quodam *Cancrone*, *Rhenensis* illius pagi Comite, qui sub *Pippino I* circa *Wormatiam* & *Heidelbergam* longe lateque regnasse legitur, *Ruperti* filio, *Adelhelmi* nepote, eiusque matre *Williswinda*, religiosa Deoque acceptabili matrona, dicti *Ruperti* Comititis relicta, *Adelhelmi* Comititis filia, fundato, initium sumsisse legitur: qui piissimi fundatores, cogitantes quomodo ad maiorem Dei gloriam hunc ipsum locum celebriorem redderent, diuino spiritu induti, in monasterium seruorum Dei eundem erigere statuerunt: sed quia minus id per se poterant, uenerabili *Rutgango* Metensis ecclesiae Antistiti, consanguineo suo, uita & conuersatione sancto & deuoto, id ipsum commendarunt, locumque ad monasterium ibidem construendum, & monasticae professionis regulam inibi instituendam traiderunt ac commendarunt, nullius alterius Episcopi seu cuiuslibet iuri aut dominio eundem subiectes, quod factum est anno ab incarnatione Domini Saluatoris nostri Iesu Christi *DCCLXIV*, temporibus *Pauli* Pontificis Max. ac *Pipini* Francorum Regis gloriosissimi, anno regni eius duodecimo.

II Verum ut piissimi fundatores praenominati desiderii sui promptiorem fortirentur effectum, famulorum Dei, qui illic congregandi & adunandi erant, prouidentes commodis, pro animarum suarum remedio ac salute, ad eundem locum bona non pauca contulerunt, quorum emolumento uiuerent, qui altari aliisque diuinis officiis in eodem deferuissent. Et in primis quidem ecclesiam in *Scarra*, cum suis appenditiis, praedium quoddam in *Moguntia*, uillam quoque *Hagenheim* supra fluuium *Salusiam* in pago *Wormatiensi* cum omni integritate sua, in agris, uineis, hortis, pratis, pascuis, siluis, cultis, incultis, atque colendis, uis atque inuis, in possessionem monasterii futuri contulerunt. Villam item *Birfat*, cum suis attinentiis, tam in terris quam siluis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, omnia & ex omnibus totum & ad integrum, ad dictum locum idem postmodum *Cancor* Comes cum *Angila* uxore sua donauit ac tradidit, ut ex donationum litteris infra in *Rutgango* & *Gundelando* Abbatibus descriptis euidenter patet.

III His itaque constitutis Reuerendus Pontifex *Rutgango* uotum & petitionem Comititis *Cancronis*, eiusque matris, uenerabilis Dominae *Williswindae* grataiter amplexus, prout erat uir deuotus ac Deum timens, opus illud

Monasterium
Lauresham
uario
scribitur
ac
effertur.

situm fuit in
pago Rhenensi.

fundatur a
Comite Cancrone,
eiusque matre.

Ab eisdem
donatur.

Construitur
opera Rutgangi.

qui de in fra-
tres e Görtz-
enfi coenobio
in id adducit.

Reliquias
idem

S. Nazarii
martyris in id
transfert.

quod alium
deum in locum
transfertur
& ampliat.

Singulari
praecipue
Abbatum
Gundelandi indu-
stra.

& Cancronis

illud fortiter aggressus est, locumque praedictum in monasterium erigere quantocius procurauit, locosque ac mansiones pro fratribus iuxta *D. Benedicti* regulam conuenientes, prout loci capacitas permittebat, disposuit, ac fratres maturae aetatis & consilii uiros, Dominique timentes, *Reginfridum* scilicet & *Vluinum*, cum aliis quatuordecim a Gortziensi monasterio in Lotharingia, quod ipse iam pridem quoque construxerat, eo direxit, cuncta necessaria tam in alimentis, quam in ceteris subsidiis eis impartiens.

IV Vt autem hanc Laurishamensem & alias quoque duas a se nouiter constructas monasteriorum ecclesias, *Hilariensem* uidelicet & *Gortziensem*, Deo omnipotenti iuxta morem dedicaret, missis Romam ad Apostolicam sedem legatis, pro cuius liberatione ab oppressione *Haisfulfi* Longobardorum Regis multa instantia iam dudum laborauerat, a *Paulo* Pontifice Sanctorum quorundam corpora, in quorum honore easdem ecclesias consecraret, expetiit: cuius deuotionem ac meritum erga Romanam ecclesiam Pontifex debito fauore prosequens, eidem sacratissima Sanctorum *Nazarii*, *Naboris*, & *Gorgonii*, Christi martyrum, pignora per *Willibarium* Sedunensem Episcopum ad Gortziense monasterium delata transmissit. qui uenerabilis Episcopus euoluti anni circulo *S. Gorgonio* in Gortziensi ecclesia relicto, in Hilariensi basilica *S. Naborem* collocauit; beatum * uero *Nazarium* ad Laurishamense hoc monasterium destinauit. In cuius occursum tota simul prouincia, plebsque utriusque sexus, iuuenes ac uirgines, senes cum iunioribus, usque ad saltum, qui *Vofagus* dicitur, certatim irruerunt, Comitesque nobilissimi *Cancor* & *Warinus*, ceterique id locorum illustres & spectabiles uiri, thesaurum beatissimi corporis, sibi diuinitus destinatum, propriis humeris excipientes, cum hymnis & canticis prosequente monachorum ac populi infinita multitudine, usque ad monasterium detulerunt, immolatoque pretiosissimo redemptionis nostrae sacrificio, eundem summa cum ueneratione ac reuerentia in locum ipsi singulari industria deputatum ac praeparatum reposuerunt.

V Verum quia sinus insulae illius *Aldennünster*, in qua monasterium existerat, breuis admodum & constrictus, tantae multitudinis receptui & quotidianae frequentiae, quae ibidem esse inceperat, non sufficebat, neque sitis ipse loci monasterio tanti nominis & dignitatis per merita huius sacratissimi martyris *Nazarii*, patroni eius, postmodum futuro non adeo compete-
 bat; anxia mente reuoluere coeperunt iidem piissimi fundatores cum uenerabili Abbate, totoque fratrum conuentu, quomodo locum illum pro maiori Dei cultu & honore, fratrumque ibidem Deo famulantium commoditate amplificarent. Diuino igitur numine inuocato, mutuisque consiliis initis, unanimibus tandem uotis & assensibus concluderunt, ut in editiorem locum illum, ubi nunc cerni datur, tam monasterii quam ecclesiae totius fabrica, multo amplianda transferretur: qua conuentione facta, absque mora tam lapidum quam lignorum, aliarumque rerum ad id necessariorum copiam comportantes, totius negotii executionem uenerabili *Rutgango* Praefuli ac Abbati ante dicto iniunxerunt. Verum cum ipse monasterii curam gubernationemque per se exequi ultra non ualeret, utpote & ecclesiasticis ratione Episcopii * sui Me-
 tentis, & regalibus negotiis, quoniam Regibus & Principibus charus & acceptus, iugiter occupatus, *Gundelandum* germanum suum, prudentem admodum & sanctae conuersationis uirum, fratrique per omnia similem, eidem loco praefecit, ipsumque monasterium cum omnibus pertinentiis suis, eo tenore, quo sibi a *Cancrone* Comite, ipsius loci fundatore, tradita fuerant, suae dispensationi commendauit.

VI Qui *Gundelandus* traditum hunc sibi a fratre locum non ingrato animo suscepit, & ut erat uir deuotus, Deumque timens, morae impatiens, negotiisque sibi commissi non immemor, e uestigio monasterium nouum in loco praedicto in Dei nomine aedificare aggressus est, quod & quantocius consummare festinauit, timens, ne si (quod saepius contigisse constat) ipse aut Comes fundator morte praeventus decederet, opus imperfectum tunc illud aut tardius perficeretur, aut penitus intermitteretur: non enim semper tantus amoris diuini zelus in omnibus ardet, quantum tale negotium requirit. *Cancor* quoque Comes nullis impensis ac sumptibus parcebat, ut incepti operis

ANTIQUIT
 141. 1. quoniam promouetur inter
 hunc uirum ac uidetur, quod
 monasterium choris Deum o
 stium paragonem tandem
 VII. Inuenerunt tamen
 se quoque participem facere
 diuini cultus, liberos quoque
 ut, quae ut omnia uenerat
 humanis exemptis ad Dom
 incomparabilis, & omnibus
 VIII. Anno igitur d
 141. 1. deo (secundum primum pi
 Regis multum, ex quo
 cum transierat, anno VI, p
 & Cancronis Comes impe
 tum quoque ad locum usque p
 satis pudentem quoque amplu
 uero claustrum imitacione uen
 uis scilicet, quae non ad f
 nec uidebatur: fructum quoque
 conseruandam tempore illius
 IX. Perfecta porro im
 celum, uota specie decoris
 effusum, Gundelandus Abb
 & Bonifacii Episcopi & mar
 ad conseruandam uocem me
 Vi. uero ipsa conseruatio n
 Abbas apud Syonem ciuitate
 munus uetus loci beatissim
 esse, magnopere ac hunc
 hunc monasterium fundare ac co
 Rex, qui in cultu diuino
 cum Regis *Aldegardi*, filii
 plurima regi Principibus, q
 Laurentian ueni, ubi praedict
 deus laudis, monasterium
 141. 1. uero uenerabilium Septuaginta
 uenerit iustissime. Transiit
 & Nazarii martyris gloriosiss
 locum *Mejgera*, *Warinus*
 maiorem Praefulum, hunc
 X. Consecratione u
 idem reuerentissimus *Lall
 pius*, corpus sanctissimi m
 magno decoris honore a
 uoce pluribus inclam he
 uenerunt reliqua per ipsos
 ta pro diuina morte, cultu
 deumque promouere, inuag
 beati de his de *Adalbero* p
 praefuit (cum etiam liber d
 nos uidetur, qui tamen ad m
 rationes rituumque electurus
 ad amorem hunc Christi M
 ecclesia reperto & uideret
 inspectis ecclesiis ordinis con
 fideret sub ipsius laudis marty
 ba marmorea etiam iustitiae
 ac uisio repositus, ac tanta
 bene factus explicatione.

Edit. I

operis promoueretur intentio, quippe qui nihil plus optabat, quam diem illum uiuere ac uidere, quo in nouo hoc coenobio gloriose a se fundato monachorum chorus Deum collaudantes, diuinumque redemptionis nostrae mysterium peragentes tandem cernere posset.

liberalitate.

VII Interea tamen *Rutgango* reuerendus Antistes, ut tam sancti operis se quoque participem faceret, cruce aureas argenteasque & calices in ministerium diuini cultus, libros quoque & diuersa ornamenta ad decorem domus Domini, quae ut omnia nouerat necessaria, transmisit: qui non multo post rebus humanis exemptus ad Dominum felici fine migravit, uir egregius, meritique incomparabilis, & omnibus praeconiis efferendus.

A Rutgango
variis dona-
ris locuple-
tatur.

* pag. 6

VIII Anno igitur dominicae incarnationis DCCLXXVII, ab exordio seu fundatione prima ipsius monasterii anno XIII, regni uero ** Caroli M.* Regis inuictissimi, ex quo defuncto fratre suo *Carolomanno* monarchia ad eum transierat, anno VI, per indefessam *Gundelandi* Abbatis diligentiam, & *Cancronis* Comititis impensas maximas, monasterium nouum consummatum atque ad finem usque perductum fuit: cuius structura more antiquorum satis pulchra atque ampla fuit, ligneo tabulatu superius cooperta: dispositio uero claustrum imitatione ueterum ampla quidem, sed simplicioris structurae, talis scilicet, quae non ad fastum, sed ad deuotionem monasticam satis idonea uidebatur: fratrum quoque habitacula per gyrum claustrum disposita iuxta consuetudinem temporis illius satis pulchra atque ordinata erant.

Structura
perfecta,

IX Perfecta porro iam templi totius fabrica, & sicuti domum Dei decebat, omni specie decoris ornata, ut omnia desideratum consequerentur effectum, *Gundelandus* Abbas Reuerendissimus Archiepiscopum *Lullum*, *S. Bonifacii* Episcopi & martyris in Moguntina sede successorem, adiens, ad consecrandum novum monasterium suum rogauit, inuitauit, & obtinuit. Ut autem ipsa consecratio maiori cum solemnitate atque pompa fieret, idem Abbas apud *Spiram* ciuitatem Regem *Carolum*, quem procul dubio maximum huius loci benefactorem, fautorem, ac patronum fore praesciebat, accessit, magnopere ac humiliter deprecans, quatenus consecrationi suae ecclesiae nouiter fundatae ac constructae praesens interesse dignaretur. Cui pius Rex, qui in cultu diuino promouendo promptissimus, benigne assentiens, cum Regina *Hildegarde*, filiisque *Carolo*, *Pippino*, ac *Ludouico*, aliisque plurimis regni Principibus, qui curiam Imperatoris eo tempore sequebantur, *Laurissam* uenit, ubi praedictus *Lullus*, reuerendissimus Moguntinensis ecclesiae Antistes, monasterium magnifico apparatu & summa ueneratione sub initio Kalendarum Septembrium anni scilicet Christi DCCLXXVII in honorem sanctissimae Trinitatis, beatorum *Petri* & *Pauli* Apostolorum, & *S. Nazarii* martyris gloriosissimi consecrauit; cooperantibus sibi aliis Episcopis *Megingozo*, *Wiomundo*, *Angitrammo*, & *Waldrico*, in praesentia multorum Principum, Abbatum, & ipsius Comititis *Cancronis* fundatoris.

consecratur,

praesente
Carolo M.
cum familia.

* pag. 7

X Consecratione autem ecclesiae solenniter iuxta morem peracta, idem reuerendissimus *Lullus* una cum ceteris Episcopis, Abbatibus, & Principibus, corpus sanctissimi martyris *Nazarii* de capella antiqui monasterii cum magno deuotionis honore allatum in eandem transtulit, ac sub summo altari arcae plumbeae inclusum honorifice inclusit. Vbi quanta miracula, quae uirtutum insignia per ipsius sancti martyris merita diuinitus effulserint, quanta pro diuersis morbis, casibus, miseriis, angustiis, remedia pro ex tunc & deinceps provenerint, integer libellus prosaico metricoque stilo satis elucubrante de his ab *Adalbero* presbytero ac monacho, dum scholis huius loci praefuit (cuius etiam liber *Animarum* ad V Id. April. meminit) compositus traditur, qui tamen ad manus nostras non peruenit. Mansit autem hic tantus reliquiarum thesaurus ita reconditus per annos ferme CCCXXVI, ad annum scilicet Christi MXC; quo, postquam XII Kalend. April. ipsa ecclesia repentino ac miserabili incendio cum omnibus ornamentis ac tota suppellectile ecclesiastica conflagrasset, ab *Anselmo* Abbate eodem in loco, scilicet sub ipsius sancti martyris ac patroni ara, quo repositus fuerat in tumba marmorea arcae plumbeae inclusus, Nonis Iunii summo omnium gaudio ac iubilo repertus, ac debita reuerentia eleuatus fuit: uti in *Anselmo* Abbate fusius explicabitur.

Ex quo cor-
pus S. Nazarii
ex aede uete-
ri in nouam
transfertur.

A 3

XI Quanta

Inde fortassis
ac opibus lo-
cui hic crescit.

liberalitate
Cancronis,

Caroli M.
Imp.

† Landen-
burg

aliorumque.

fratrum uero
sanctitate ac
doctrina eni-
tescit,

bibliotheca
ibidem infi-
git,

necnon sepul-
tura plurimum
Regum,
Principum,
Procerum-
que.

XI Quanta uero fidelium erga hunc locum deuotio, quanta oblationum affluentia, quantis munificentiae beneficiis, gratis ac priuilegiis summi Pontifices, Imperatores, Reges, ac Principes eundem profecuti fuerint, nec lingua proferre, * nec littera exprimere ualet; quae autem ex iis nobis colligita erunt, suis in locis demonstrabimus. Inprimis piissimus fundator, ipse *Cancor Comes* una cum coniuge sua *Angila* uillam *Birstat* cum suis pertinentiis monasterio tradidit, ut supra dictum, cuius donationis littera infra in *Gundelando* Abbate dabitur. Habuit idem dominus fundator filium *Heimericum*, & fratrem nomine *Turincbertum*. *Turincbertus* uero filium *Rathbertum*; qui omnes etiam dictum locum summopere locupletarunt. *Pipinus* etiam Francorum Rex sumtuosis aedificiis ac donationibus liberalissimis hunc locum auxit & ditauit: quem filius quoque eius *Carolus M.* Romanorum Imperator multis praediis, priuilegiis, & donariis exornauit, uillam *Heppenheim* in Strata montensi cum omnibus terminis & appendiciis suis contulit; uillam itidem *Obbenheim* sitam in pago Wormatiensi super Rhenum fluvium cum omni integritatis iure tradidit; per quam ecclesiam ipso consecrationis die largissime dotauit; quibus beneficiis adiecit etiam piscationis concessionem in Rheno flumine in loco *Godenouua* cognominato, infra finem *Hofat*, ut Abbas & fratres eius licentiam haberent ad uineam faciendum & ad piscandum, pro opportunitate ecclesiae & stipendio ipsorum fratrum: & ut de silua, quae ad illam uillam aspicit (cum fructuosa nullatenus esse uideretur) uineam faciendi uel emendandi potestatem haberent, in quantum eis opus esset prendere uel copulare. Item ut in alia marca, quae ad *Virnheim* pertinet, de pago *Lobodense*†, usque ad fluvium *Wisgotz*, uiam integram ad carracandum siue itinerandum habere debeant, & super ipsum fluvium contra ipsum uiam faciendam, tam super fluvium *Wisgotz*, quam & super alios lacus. Cetera quoque multimodis monasterii utilitatibus opportuna concessit, quae suis locis inferemus. Alii etiam Reges, Principes, Comites, Proceres, Ingenui, omniumque ordinum homines per totum * Rheni tractum ad infimam usque Germaniam habitantes, admirabili studio quasi certatim hunc locum ita locupletarunt, ut cum magno Episcopatu uel Principatu conferri merito potuerit. His itaque benefactoribus ac patronis tam uariis ac diuersis locus iste indies summopere creuit & magnificatus est tam in rebus, quam in possessionibus, & quod maius est, in cultu diuino & sanctae obseruationis profectu atque dominici gregis incremento, Domino cooperante, & santi martyris sui *Nazarii* patroni merita miraculis ac signis innumerabilibus confirmante.

XII Laus quoque & memoria fratrum hujus loci apud Imperatores, Reges, ac Principes, aliosque Magnates, semper magno in pretio fuit non propter uitae sanctitatem solummodo, uerum propter incomparabilem etiam Scripturarum scientiam ac doctrinam, quibus prae ceteris eruditi praedicabantur. Vnde nullus in Germania locus fuisse praedicatur, ubi uetustior quam in hoc monasterio bibliotheca fuerit, *Münstero* testante, qui se exemplar unum manu propria *Virgilii Maronis* conscriptum inibi uidisse ait: inuentumque ibidem fuisse asserit ultimum librum *Ammiani Marcellini*, omnibus adhuc incognitum, postmodum uero publicatum: meliores autem codices inde ad bibliothecam *Ladenburgensem* *Ioannem Dalburgicum*, Wormatiensem Antistitem, postmodum transtulisse idem refert.

XIII Tantus olim istius monasterii, quod ueluti in meditullio regni Francorum positum erat, splendor ac dignitas fuit, in quo *Ludouicus II*, Pii filius, Franciae orientalis, & Boiariae, Germaniaeque Rex, eiusdemque filius *Ludouicus III*, Germanorum Exarchus, sepeliri uoluerunt, ut de plurimis aliis Ducibus ac Proceribus ibidem tumulatis taceamus. Extant ibidem in hanc usque diem ea Regum monumenta, licet anepigrapha: unum retro altare maius, cui applicatum & contiguum est, habens descensum in cryptam, in qua marmor ingens porphyreticum pulcherrimum * minime uulgare sepulchrum abunde comprobatur: alterum in media naui (ut uocatur) templi columellis suis impositum, nec ineleganti fabrica antiquitatem suam referens. Quae quidem duo *Ludouicorum* illorum Regum esse uidentur. Est ibidem

Edit. I

* pag. 8

* pag. 9

* pag. 10

ANTIQUITA
tumulus Hugo Dux, Ludou
no DCLXXIX in proelio
Dux fuit, qui male fuit
tar, quem Carolus M. Imper
ante DCLXXXVIII cum
nostra, ut suo loco dicemus
mentem in hodiernum usque
tam in clare testatur. Rump
D. Virgini facillime ipsius coe
alios illius ac nobis person
fratrum, quorum quendam, q
tar, in hac libri appendicem.

XIV Aeneas huc breuiter
celeberrimus ac tamolim quae
Abbatum eiusdem, & quae lib
tant, pertrahimus, ad eum
MCCXXXII, quo ad Impera
tum abbatem, in manus abbat
nam fuit, & Principis eius cu
patis, catenis, uillis, iudicis, p
tas eius semper habet consuetu
guntur, Gregorius II Romanus
in, uenit.

RV.
Hic Ranzgange: seu in
lectione, Ranzgange
dequid, & Gudeg
tue & Hiltbrande Pip
uonum Duce, de quo infra lo
Materie Ormii imp. consangu
corpora ac reliquia inuener
saecularium uicinarum ignarus.
II Hic Comes Comes,
tronde, eorumque uicinas
indicare propolunt, uicinas
uidentur circa annum Domini
fuerit in Gierzici uicinis

Edit. I

tumulatus *Hugo* Dux, *Ludouici III* praefati Regis filius, a Nortmannis anno DCCCLXXIX in proelio caesus, Rheginone testante. Item & Boiariae Dux *Tassilo*, qui male a *Trithemio* & aliis huius coenobii fundator praedicatur, quem *Carolus M.* Imperator iterato rebellantem, & grauiora meritum, anno DCCLXXXVIII cum filio suo *Theodone* consum huic monasterio intruserat, ut suo loco dicemus, quod uarii annales referunt, & ipsius monumentum in hodiernam usque lucem ibidem ante aram *D. Nicolai* Episcopi extans sat clare testatur. *Kunigundis* quoque, uxor *Conradi* Regis senioris, in *D. Virginis* sacello ipsius coenobii recondita perhibetur. Multae praeterea aliae illustres ac nobiles personae hocce in loco sepultae monumentis demonstrantur, quorum quaedam, quae nostris temporibus adhuc incorrupta cernuntur, in fine libri apponemus.

XIV Atque haec breuiter de exordio, fundatione ac progressu huius celeberrimi ac famosissimi quondam monasterii dicta sufficiant: nunc seriem Abbatum eiusdem, & quae sub singulis circa illud memoria digna gesta occurrunt, perstringamus, ab exordio scilicet eiusdem usque ad annum Christi MCCXXXII, quo ab Imperatore *Friderico II* id ipsum ordini Benedictinorum ablatum, in manus aliorum, *Praemonstratensium* scilicet fratrum, datum fuit, & Principatus eius cum omni honore, uasallis, ministerialibus, oppidis, castris, uillis, iuribus, prouentibus, & attinentiis omnibus, quem Abbas eius semper habere consueuerat, *Sifrido* Archiepiscopo & ecclesiae Moguntinae, *Gregorio IX* Romano Pontifice hoc ipsum approbante & confirmante, donatus.

Ab ordine
Benedicti-
norum
transfertur
ad Praemon-
stratenses.

* pag. 11

SECTIO II ABBATVM

monasterii S. NAZARII *Laurishamensis*
seriem continens,

cum notatione quorundam, quae singuli uel dono acceperunt, uel emptionis aut permutationis titulo bonis monasterii adiecerunt, quaeque in officio constituti ordinarunt; adiunctis uariorum priuilegiarum, immunitatum, donationum, traditionum, & huiusmodi aliorum apographis.

Caput I RUTGANGVS

Abbas I.

Hic *Rutgangu*: seu ut in diplomate donationis *Cancronis* Comitis scribitur, *Ruotgangu*, ab *Henninge* uero *Grodogandus*, *Chrodogandis*, & *Gudegrannus*, *Odilionis* seu *Vtilionis* Ducis Bauariae & *Hiltrudis* *Pipini* Regis Franciae sororis filius, *Tassilonis* Bauarorum Ducis, de quo infra suo loco, frater germanus fuit, & iuxta annales Metenses *Ottonis* Imp. consanguineus, Episcopus Metensis, uir pulchritudine corporis ac eloquentia insignis, in diuinis scripturis studiosus & eruditus, nec saecularium litterarum ignarus, uita ac conuersatione uenerabilis.

II Huic *Cancor* Comes, ut supra dictum est, una cum matre *Willisvinda*, tanquam consanguineo suo, monasterium *Laurisheimense*, quod instituere proposuerant, initiandum, perficiendum, ac demum regendum tradiderunt circa annum Domini DCCLXIV. Qui uenerabilis Antistes, defunctus ex *Görzien* monasterio in Lotharingia, tribus a Metensi urbe miliaribus

Rutgangu
nobilis uir
fuit gener.

Monasteri-
um *Laures-*
ham auspica-
tur.

bus sito, quod ipse iam pridem fundarat, sedecim monachis, monasterium Edit. I
hoc *Lauresheim* feliciter auspicatus est; pro cuius consecratione corpus san-
ctissimi martyris *Nazarii* a *Paulo* Pontifice maximo meritis ac precibus impe- * pag. 12
travit: uerum cum anno uix dimidio huic nouellae * suae plantationi praefuis-
set, monasterii gubernationem & curam propter ecclesiastica simul & imperii
negotia uaria exequi non ualens, eandem fratri suo *Gundelando*, *Cancronis*
Comitis consensu, resignauit, anno scilicet Christi DCCLXV, ad suum Episco-
pium *Metense* reuersus, ubi non diu post pie in Domino obdormiuit.

id fratri com-
mittit.

Sedi Roma-
nae studium
suum impen-
dit.

III Fuit autem hic multum reuerendus, Regibus & Principibus notus
& familiaris, qui inter cetera ualde memorabilia *Stephanum* Papam ad Galli-
am euocans, & *Pipinum* cum totis Francorum uiribus contra Longobardo-
rum tyrannidem accingens, exarchatum *Rauennatem*, pluraque *B. Petri* pa-
trimonia Romanae sedis restitui iuge studium & operam impendit. Clerum
quoque suae dioecesis, a religionis seruiore iam tunc omnimodis exorbitantem,
instar coenobiorum adunans, regularia eis praecepta, qualiter in ecclesia mili-
tare deberent, uitaeque necessaria sufficienter instituit. Monasteria praeter
hoc *Laurishamenſe* alia duo, *Hilaricense* scilicet & *Gorziense* in *Lotharingia*
eiusdem ordinis *D. Benedicti* a fundamentis primus extruxit; pro quorum
consecratione item corpora Sanctorum, *Naboris* & *Gorgonii*, a *Paulo* Pontifice
impetrauit: quorum *S. Gorgonii* in *Gorziensi*, *S. Naboris* uero corpus in *Hi-*
lariacensi ecclesia collocauit; quae monasteria postmodum Rex *Pipinus* sum-
tuosis aedificiis auxit & ampliavit; quapropter & fundator quandoque eorun-
dem nuncupatur.

impense lau-
datur a Ro-
lerio.

IV De eo *Franciscus de Rosieres*, Archidiaconus *Tullenſis*, Nobilis &
Patricius Barroducaeus, in stemmate *Lotharingiae* & *Barri Ducum*, sub *Lo-*
bero Duce *Mosellano*, qui regere coepit anno DCCLXXVIII, mortuus anno
DCCCIX, ita scribit: Sub eius principatu *Gundegranus Pontificatus*
Metensem administrabat, uir quidem corporis pulchritudine ac eloquen-
tia insignis. Pauperes, uiduas, & id genus miseras personas mira cha-
ritate proſequebatur. Tanti consilii & animi, ut *Pipini Francorum Regis*
iussu, * *Stephanum Pontificem Romanum* adierit, ab eoque, sicuti *Meten-* * pag. 13
ſes testantur *historiae*, impetrarit, *Carlomannum* & *Carolus* cognomento
Magnum in *Franciae Reges* admitti & inungi, quos in primis diuino cul-
tui mancipauit. Chorum & sacrum ecclesiae *Metensis* struxit, aedem
D. Petri strauit ibidem, stallos distinxit auro & argento, dotaui mona-
sterium, fratresque in eo constituit, in quo postmodum moniales Deo cul-
tum exhibuerunt. Insuper *Gorziense* coenobium erexit, locupletauitque,
atque alia gessit, quae breuitatis gratia subticemus.

Meritur Me-
tis.

V Tandem uero cum *Metensem* ecclesiam annis multis summa cum
laude, ac pari quoque commodo rexisset, operibus bonis plenus, ac meritis &
annis maturus, in pace quieuit III Nonas Martii, ut in libro *Animarum* mo-
nasterii notatur. quo autem anno Christi, non reperitur.

Dum prae-
erat, Will-
winda cum
filio uillam
Hagenheim
coenobio do-
nauit.

VI Sub hoc Abbate, anno *Pipini* Regis XII, IV Idus Iulii, *Domina*
Williswinda, cum filio suo *Cancrone* Comite, uillam suam *Hagenheim* dictam,
in pago *Wormatiensi*, cum omnibus pertinentiis eiusdem monasterio *Lauris-*
hamenſi tradidit, quam donationem tali scripto confirmauit.

Anno duodecimo regnante Domino nostro *Pipino Rege*, sub die IV
Id. Iulii, ego *Williswinda* Deo ſaerata, & filius meus *Cancor Comes*, pro
Dei intuitu, uel pro animae nostrae remedio, seu & pro aeterna retribu-
tione, ut non inueniat in nobis ultrix flamma, quod deuoret, sed Domini
pietas, quod coronet, ideoque nos in Dei nomine donamus ad sacrosan-
ctam Ecclesiam *S. Petri* seu ceterorum Sanctorum, quae est constructa in lo-
co nuncupato *Lauresham*, in pago *Rhenense*, super fluuium *Wisgoz*, quam
nos propter nomen Domini de nouo aedificauimus, ubi praest uir uenera-
bilis *Ruodgangus Archiepiscopus* & Abbas, donatumque in perpetuum esse
uolumus, & promptissima uoluntate confirmamus: hoc est, uillam nostram
in pago *Wormatiense*, in loco, qui dicitur *Hagenheim*, super fluuium *Sal-*
usiam, quae * mihi de parte genitoris mei, nomine *Adelhelmi*, legibus * pag. 14
obuenit,

ANTIQUARIUM
Eius 1. eleant, uel uoluntate
sive aduersus ad uis no-
mina, uel pocius, comp-
pociss, iuramentum, sit
& immobilitatem, peculio
re uel actate, quicquid
omni supellectile, iura
decimas, tractum, at
Domini Ruodgangus, i
habere uidetur, uel
deant, & quicquid ex
rit, liberam & fructu
nro, quod futurum esse
dicitur, uel pro hereditas
uel quicquid contra hoc
fieri decreuerit, neque
tribunal Christi in die i
iniquis referat partibus
nri illas quicquid, arg
omni caritate uis a
omni tempore forma & iura
Laurentii publici sub die
vinctus Dei ſaerata, & se
testamentum fieri & firmari
Ego *Adelmannus* Trem
Episcopus. Ego *Joannes*
notarum ex iussu Domini R
denique & tempore, ut iur

* pag. 11 VII Anno DCCC
in *Hagenheim* S.
omni laura hoc est:

Ego in Dei nomine
& pro aeterna retributione
sive peculio patrum mei
in pago *Rhenensi*, in monasterio
no *Williswinda*, uel dominus &
sive esse uidetur, uel est, in
Hagenheim, super fluuium
in monasterio monachi habere
exinde facere uoluerit, libe-
statem. Si qua uero, quod
alibi, aut alius de hereditas
extraneas personas, qui con-
ut transire uoluerit, ira
referat ipsius monasterii ſaerata
den II, & hoc quod repetit
natio forma & stabili omni
alium in *Lauresham* calpro cor
Sagum, qui hoc testamentum
Comiti, *Williswinda*, *Adelmanno*,
idem, *Hagenheim*. *Donatus*

Edit. I

obuenit, uel undecunque, tam de alode, quam de comparato, seu de quolibet adtractu ad nos noscitur peruenisse, cum integritate sua, terris, domibus, aedificiis, campis, pratis, uineis, siluis, aquis, aquarumue decursibus, farinariis, litis, libertis, coulibertis, mancipiis, mobilibus, & immobilibus, peculio utriusque sexus tam maiore quam minore genere uel aetate, quicquid dici aut nominari potest, re inexistita, cum omni supellestile, sicut a nobis moderno tempore possideri dinoscitur, donamus, tradimus, atque transfundimus: ita ut ab hac die iam dictus Dominus Ruodgangus, uel sui monachi, qui ibidem in ipso monasterio habitare uidentur, uel successores eorum habeant, teneant atque possideant, & quicquid exinde facere pro opportunitate loci ipsius uoluerint, liberam & firmissimam in omnibus habeant potestatem. Si quis uero, quod futurum esse non credimus, si nos ipsi, uel aliquis de heredibus, uel pro heredibus nostris, seu quacumque ulla extranea persona, uel quicumque contra hoc testamentum, quod nos spontanea uoluntate fieri decreuimus, uenire temptauerit, aut id infringere uoluerit, ante tribunal Christi in die iudicii rationem cum ipso S. Petro deducat, & insuper inferat partibus ipsorum monachorum, una cum partibus fisci auri libras quinque, argenti pondera decem; & quod repetit, hoc omnino euindicare non ualeat, sed praesens donatio testamenti huius omni tempore firma & inuiolata permaneat stipulatione subnixa. Actum Lauresham publice sub die & tempore, quo supra. Signum † Willifvinda Deo sacrae, & signum † Cancronis Comitissae, filii eius, qui hoc testamentum fieri & firmari rogauerunt. Signum Heimerici filii Cancronis. Ego Audomarus Treuerorum Episcopus subscripsi. Ego Albericus Episcopus. Ego Iohannes Episcopus. Ego in Dei nomine Helmericus notarius ex iussu Domini Ruodgangi † Archiepiscopi cartam hanc scripsi, † Episcopi diemque & tempus, ut supra, designauit.

* pag. 15

VII Anno DCCLXV Vir quidam illustris Sigewinus uineam * suam in Handschubesheim S. Nazario & fratribus in Laurissa tradidit; cuius traditionis littera haec est:

† Sigewinus
uineam in
Hand-
schuchs-
heim.

Ego in Dei nomine Sigewinus &c. pro animae meae remedio, seu & pro aeterna retributione, per hanc chartam testamenti dono ad ecclesiam peculiaris patroni mei S. Nazarii martyris, qui requiescit in corpore in pago Rincensi, in monasterio, quod uocatur Laurisheim, sito super fluuio Wiscoz, ubi dominus & pater meus, uir apostolicus Rutgangus, Abbas esse uidetur; id est, uineam meam in pago Lobodonsen, in uilla Handschubesheim, super fluxum Neckar, in ea conditione, ut hac die ipsius monasterii monachi habeant, teneant, atque possideant, uel quicquid exinde facere uoluerint, liberam & firmissimam in omnibus habeant potestatem. Si quis uero, quod futurum esse minime credo, si ego ipse, quod absit, aut ullus de heredibus meis, uel proheredibus, uel quilibet, uel extranea persona, qui contra hanc donationem uenire conatus fuerit, aut irrumpere uoluerit, iram Dei omnipotentis incurrat: insuper etiam inferat ipsius monasterii sacratissimis fratribus auri libram I, argenti pondera II, & hoc quod repetit euindicare non ualeat; sed haec praesens donatio firma & stabilis omni tempore permaneat, stipulatione subnixa. Actum in Lobodone † castro coram testibus, XI Kalend. Augusti. Signum † Sigewini, qui hoc testamentum fieri & firmari rogauit. Signum Warini Comitissae, Waldolfi, Ascricho, Agrimo, Ruhtan, Waningo, Nandingo, Hariberto, Harirado. Donatus scripsit.

† Landen-
burg

Caput II GUNDELANDVS

Abbas II.

Monasterium
noui
exstruit;

Reuereudissimo *Rutgango* post Abbatiae resignationem ad suam Metensem ecclesiam reuerso, *Gundelandus* frater eius, eique per omnia simillimus, commissam sibi ab ipso monasterii administrationem haud grauata suscepit, quam & summa industria & religionis obseruantia gubernauit, monasterium nouum ex commissione fratris & uoluntate * *Cancro-* * pag. 16
nis Comitum in eo loco, ubi nunc est, construxit, perfectumque id ipsum a reuerendissimo *Lullo* Moguntinensi Archiepiscopo, praesente ipso illustrissimo Rege *Carolo M.* cum *Hildegarde* Regina, filiisque, & aliis multis Imperii Proceribus anno CCCLXXVII (auctor uitae *Caroli M.* huius coenobii monachus, annum ponit DCCLXXIV) sub initio Septembris, ut supra meminimus, maxima cum solemnitate ac pompa dedicari, & sacratissimas S. martyris *Nazarii* patroni reliquias in idem per praedictum *Lullum* Antistitem transferri curauit.

id dedicari
curat;

fuit religionis
obseruans:

II Fuit uir strenuus, & summus regularis disciplinae amator, curauitque inprimis, quatenus talis conuersationis monachos ad *D. Patris Benedicti* regulam formatos acquireret, qui & ipsi in conuersando essent sanctissimi, & alios quoque in idem propositum uenturos ad informandum idonei.

nec tamen
temporalium
negligens.

III Verum licet in conuersatione spiritali esset sedulus ac diligens, curam tamen rerum temporalium minime neglexit. Eo enim praesidente monasterii substantia temporalis mirum in modum aucta fuit, praesertim a *Carolo* Rege, sicuti supra in *Prooemio* demonstrauimus, & ex sequentibus patebit. Rexit autem locum hunc annos XIII.

Am praestit,
Machelinus
coenobio
quendam bo-
na in traflu
uillae Edin-
gen donat;

IV Anno primo huius *Gundelandi* Abbat, Christi scilicet DCCLXV, facta est donatio S. *Nazario* in Laurissa a *Machelino*, eiusque coniuge *Herlinda* in *Edingen*, iuxta tenorem litterarum, qui est talis:

* Edingen

*Si aliquid de rebus nostris locis Sanctorum uel in substantiam pauperum conferimus, hoc nobis procul dubio in aeterna beatitudine retribui a Domino confidimus. Vnde ego Machelinus & coniux mea Herlinda, ob amorem Domini nostri Iesu Christi, & remedium animarum nostrarum, donamus, donatumque in perpetuum esse uolumus ad locum S. Nazarii, qui requiescit in pago Rinahgowi, de terra iurnalina III, in * Eddingero marca, in ea ratione, ut ipsa ecclesia uel agentes eius, in eorum debeant dominationem subdere perpetualiter * possidendum, iure habendi, tenendi, dominandi, uel quicquid pro opportunitate ipsius basilicae exinde facere deliberauerint, liberam in omnibus habeant potestatem. Si quis contra hanc cartulam donationis nostrae uenire temptauerit, aut eam infringere conatus fuerit, aeternae maiestatis iram incurrat, & ante tribunal Christi deducatur, super hoc sancto scripto rationem redditurus: & insuper inferat partibus basilicae cogente fisco auri solidos III, argenti uero pondera II exoluat: & quod repetit, euendicare non ualeat; sed haec donatio omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnix. Actum in * Looduna ciuitate publica XV Kalend. Decembris anno XIII regni Domini nostri Pippini Regis gloriosi. Signum Machelini, qui hanc donationem fecit. Norbaldus scripsit.*

* al. Lau-
denburg

Gumbertus
uineam in
Neuenheim,

V Anno sequenti DCCLXVI facta est traditio unius uineae in *Niuenheim* S. *Nazario* Laurissenfi iuxta litteras sequentes.

Si aliquid de rebus nostris locis Sanctorum uel in substantiam pauperum conferimus, hoc nobis procul dubio in aeterna retributione apud Deum restitui confidimus. Igitur ego Gumbertus, in nomine Domini nostri Iesu Christi, pro animae meae remedio, dono, donatumque in perpetuum esse uolo ad basilicam S. Nazarii, quae constructa est super fluiuium Wilscoz, uineam

ANTIQUIT.
Ea I. nunc meum hoc in pag.
pari attraxerit hinc tri-
pari subesset Noctis
ad agentis eius, debeat
de & deinceps tunc habe-
pro opportunitate ipsius
habeant potestatem. Si
falsum uerum tempore
partibus basilicae S. Naz-
et tamen quod repetit cum
tempore firma & stabilis
Looduna ciuitate publi-
hanc donationem fieri & h-
Regem, Teutoni, On-
quam scripto regum & sub-
VI Anno cunctis C
ni II. Cunctis Cunctis fund-
cum omnibus suis amoniti-
quint talis.

Ego in Dei nomine
hominum fragilitate, quod
Domini & ad aeterna gaudi-
medo, ut Domini Iesu
degnetur, deuotione, tradit
quod appellatur Laurissam
in corpore requiescit, uel a
dem conseruari uideatur,
uolent, donatumque in
te confirmamus: hoc est
fuit, seu in ipso fuit: de
partem mercedem inter-
tes pro suo magis: & nu-
tam Wilcoz, ut mercedem de
tem agnoscant, sicuti ipsa in
ipso loco appellatur: sicut
posita iuxta illam uiam, quae
fuit illa iuxta uiam, seu
maiestatis, qui quod terro-
horum fuit lacum uineae in
hanc conuenit: quicquid
disponere magis ad mercedem
de parte nostra illam uiam
in terris, quae fuit, can-
onata & ex omnibus totis
fuit ad S. Nazarium a die
nunc in Dei nomine perpetui
uel fuit fides eorum habet
alio de hereditate nostris, uel
ad de ipsa fuit illa magis
eius, uel contradicere po-
uerit praesent: sed ad in
augmentum. Uiam uero ipso
nullas de hereditate nostris,
tra hanc donationem a nobis
inueniat uenerunt, cunctis
inferat una cum ipso fuit
& quod repetit conuenire
re firma & inuoluntate per-

Edit. I

uineam meam hoc in pago Lobdunensi, in uilla Nivvenheim, ex cuius una parte attinetur uinea Frideburge, & de alia parte uia publica, in tertia parte subterfluit Neckar fluuius, in earatione, ut ab hac die ipsa ecclesia, uel agentes eius, debeant dominando perpetualiter possidere: ita ut ab hac die & deinceps iure habendi, tenendi, dominandi, uel quicquid exinde pro opportunitate ipsius basilicae elegerint, faciendi liberam in omnibus habeant potestatem. Si quis uero contra hanc paruulam donationem a me factam uenire temptauerit, & eam infringere uel mutare uoluerit, tunc partibus basilicae S. Nazarii auri solidos III, argenti pondera duo inferat; & tamen quod repetit euindicare non ualeat; sed praesens ista donatio omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnixa. Actum in Lobdenensi ciuitate publica, Idus Nouembris. Signum Gumberti, * qui hanc donationem fieri & firmari rogauit. Signum Harifridi, Hardaperti, Raginperti, Zeizonis, Onolbaldi. Hassi indignus presbyter donationem istam scripsi rogatus & subscripsi.

* pag. 18

† Landen-
burg

VI Anno circiter Christi DCCLXXI, Regum Caroli & Carolomanni II, Cancor Comes fundator una cum Angila coniuge sua uillam Birstat cum omnibus suis attinentiis monasterio tradidit, cuius donationis littera sequitur talis.

Cancor &
Angila uil-
lam Birstat.

Ego in Dei nomine Cancor & Angila coniux mea cogitantes casum humanae fragilitatis, qualiter peccata nostra possimus minuere (donante Domino) & ad aeterna gaudia peruenire; idcirco pro animae nostrae remedio, ut Dominus Iesus Christus ueniam de peccatis nostris tribuere dignetur, donamus, tradimus, uel firmamus ad monasterium S. Petri, quod appellatur Lauresham, seu ad S. Nazarium martyrem, qui ibidem in corpore requiescit, uel ad illam congregationem monachorum, quae ibidem conuersari uidetur, ubi uir uenerabilis Gundelandus Abbas praesse uidetur, donatumque in perpetuum esse uolumus & promptissima uoluntate confirmamus: hoc est, terram & siluam, quae est in illa marcha de Birstat, seu in ipso fine: de illo rubero, qui est de ecclesia sancti Nazarii ad partem meridianam inter partem sancti Petri, per Agilofum & suos confortes pro signo incisa: & inde ad partem orientalem usque in fluuium certum Wilgoz, ubi marcha de Basinsheim coniungit; & de ipso rubero ad partem aquilonis, sicut ipsa incisio arborum in ipsa die facta fuit, quae uulgo lachus appellatur siue diuisio: & sic ad illam ligneam crucem, quae est posita iuxta illam uiam, quae uenit de Birstat, & inde ad partem aquilonis: sicut illa incisio arborum seu lachus in ipsa die facta fuit, usque ad illum monticulum, qui quasi terminus apparet: & inde per ipsam incisionem arborum siue lachum usque in fluuium certum Wilgoz, ubi marcha de Basinsheim coniungit: quicquid infra illam incisionem arborum seu lachum siue diuisionem usque ad marcham de Basinsheim, de dote Angilae, uel de qualibet parte nostra ibidem uidetur esse portio siue possessio uel dominatio, tam in terris, quam siluis, campis, pratis, pascuis, * aquis, aquarumue decursibus, omnia & ex omnibus totum & ad integrum ad iam dictum monasterium siue ad S. Nazarium a die praesente donamus, tradimus, atque transfundimus in Dei nomine perpetualiter possidendum: ita ut ab hac die ipsi monachi uel successores eorum habeant, teneant atque possideant, & neque nos neque ullus de heredibus nostris, neque ulla opposita extranea persona de ipsa terra, uel de ipsa silua illo unquam tempore ipsos monachos uel successores eorum eiicere, nec contradicere possit, nec ullam inquietudinem uel calumniam generare praesumat: sed ad iam dictum monasterium omni tempore proficiat in augmentis. Si quis uero (quod futurum esse minime credimus) si nos ipsi aut ullus de heredibus nostris, seu quaelibet ulla extranea opposita persona contra hanc donationem a nobis factam uenire tentauerit, aut eam infringere uel immutare uoluerit, caueat, ne iram Dei omnipotentis acquirat, & insuper inferat una cum socio fisco auri libras III, argenti pondo V, multam sustineat, & quod repetit euindicare non ualeat, sed praesens donatio ista omni tempore firma & inuiolabilis permaneat, stipulatione subnixa. Actum in monasterio

* pag. 19

B 2

Laures-

Edit. I

* pag. 22

quietiescunq[ue] Abbatem iam dicti monasterii ex hoc contigerit saeculo migrare ad Dominum, inter se quem dignum honoris huius inuenerint, unanimiter ex semetipsis eligere deberent. Quorum petitionem ob amorem Dei & nostrae mercedis cumulum nequiuimus denegare: sed ita praestitisse, uel in omnibus confirmasse cognoscite. Praecipientes enim iubemus, quia cognoscimus, quod ipsa congregatio sub recto ordine uiuere, & in regula S. Benedicti conuersari desiderat, ut nostro quidem permissio semper super se ex ipsa congregatione, qui Deo acceptabilis sit, eligere ualeant Abbatem, quatenus inter ipsum gregem, quia boni ibidem congregati in unum praestare, ne quis ex aduerso eum diripiendum adueniat, sed de proprio semper gaudere patrono ualeant: quia nolumus, ut per aliquam occasionem ipsi monachi, quos Dominus Ruodgangus etiam & Gundelandus ad opus Dei exercendum congregauerunt, ullo unquam tempore * exinde alienati aut dispersi, nec ipsi nec successores eorum esse debeant: sed sicut in testamento illius donationis, quam per Willifvinding & Cancrinum adepti sunt, continetur, ita in omnibus circa ipsam congregationem sit conseruatum, ut ualeant regulam S. Benedicti perpetualiter, sicut Ordo edocet, & corporis fragilitas permittit, custodire, & sub nostra, ut diximus, mundeburde uel defensione in ipso monasterio quiete uiuere uel residere. Propterea hanc praeceptionem nostram eis dedimus, per quam omnino iubemus, ut nullus quislibet de Episcoporum personis, in cuius parochia ipsum monasterium fundatum esse cernitur, aut de ceteris hominibus quis iam dictum Gundelandum Abbatem, uel monachos ex ipso monasterio, & homines, qui ad eos iuste & rationabiliter spectare uidentur, inquietare aut contingere, uel contra rationis ordinem facere praesumat, sed semper ualeant sub nostra defensione, seu sub heredibus nostris omni tempore, ut diximus, quieti residere, & ea quae illis propter nomen Domini concessimus, bene semper in omnibus perfrui: quatenus delectet Abbatem uel monachos ex ipso monasterio pro nobis & nostra subsequente progenie seu gente Francorum, Domini misericordiam attentius deprecari. Et ut haec autoritas firmitior habeatur, uel per tempora melius seruetur, manu propria subter firmauimus, & de annulo nostro sigillari iussimus. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Witigovvo recognoui.

IX Aliud priuilegium immunitatis Regis Caroli sequitur tale.

* immane
factum.

Karolus Dei gratia Rex Francorum, uir illuster, omnibus fidelibus nostris, tam praesentibus, quam & futuris. Cum recta petitio sacerdotum pro opportunitatibus locorum sanctorum pertinens ad aures clementiae nostrae processerit, talem decet esse obauditam, uel effectu in Dei nomine mancipatam, unde aeterni retributoris ueniam mereamur adipisci, & eos delectet pro stabilitate regni nostri iugiter exorare, uel in omni parte erga nostrum fideliter assistere. Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas uestra, quod nos ad monasterium, quod dicitur * Lauresham, quod est constructum in honore beatorum Apostolorum Petri & Pauli, uel ceterorum Sanctorum, & ubi pretiosus domus & sanctus praeclarus martyr Nazarius in corpore requiescit, & in uirtute fulgescit, & uenerabilis uir Gundelandus Abba una cum norma monachorum praesse uidetur, infra pagum Rhenensem, super fluuium Wisgoz, integram immunitatem eius merito compellente plena & integra gratia pro mercedis nostrae augmento, uel pro eius quiete aut successorum uisi fuimus concessisse. Quapropter hoc praeceptum specialius decernimus ordinandum, quod in perpetuum uolumus esse mansurum, ut neque uos, neque iuniores, seu successores uestri, nec quislibet de iudiciaria potestate accinctus, in curtis uel uillis ipsius monasterii aut ecclesiae suae aspicientes in quibuslibet pagis atque territoriis, tam quod praesenti tempore uidetur possidere uel dominicare, quam quod adhuc ex munere Regum seu Reginarum, seu quod pro collata populi, uel de comparato, uel de quolibet adtractu augmentare uel inmeliorare seu attrahere potuerint, ad causas audiendum, uel freda undique exactandum, nec fideiussores tollendum, nec mansiones aut paratas faciendum, nec ad homines suos tam ingenuos, quam & seruientes, seu accolae ipsius monasterii distringendum, nec ullas rehibitiones publicas requirendum,

dum, nec exactandum quod ad partem fisci nostri exinde redhibetur, penitus ingredi iudiciaria potestas, aut Missi nostri discurrentes non praesumant. Sed omnes uillas suas sub immunitatis nomine cum omnibus fre- dis, aut coniectas seu publicas redhibitiones concessas, omnia (sicut superius comprehensum est) tam ipse Abbas, quam & successores sui in Dei nomine ualeant possidere uel dominari: ut nullus quislibet de fidelibus nostris tam praesentibus quam & futuris, hoc quod nos pro nostra mercede uel pro stabilitate (Deo adiuvante) regni Francorum ad ipsam causam Dei indul- simus, ullo unquam tempore, uel quolibet ingenio irrumpere uideatur, sed (sicut superius meminimus) nostris & futuris temporibus absque ulla contra- rietate partibus praedicti monasterii uolumus in omnibus esse conseruatam atque indultum. Et ut haec auctoritas *firmior habeatur, ac per tem- pora melius conseruetur, manu propria subter decreuimus roborare, & de annulo nostro sigillari praecepimus. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Rado ad uicem Riudberti recognoui. Datum in mense Maio, anno quarto regni nostri. Actum Theodone uilla palatio publico feliciter.

Edit. I

* pag. 24

& fortunis
auget.

X Tali priuilegiorum praerogatiua insignitum Lareshamense mo- nasterium piissimus Rex Carolus, etiam nondum nomine, re tamen ipsa diuus Imperator & semper Augustus, ampliori adhuc munificentia per idem tempus sublimauit, cui uillam *Heppenheim* cum omnibus terminis & appenditiis suis omni integritatis iure contulit. Villam quoque *Obbenheim* in pago Worma- tiensi super Rhenum sitam, cum omni integritate monasterio idem excellentis- simus Rex tradidit, per quam eandem ecclesiam ipso consecrationis die largis- sime dotauit: quibus munificentiae suae beneficiis alia plura adiecit, quorum quaedam supra in Prooemio notata, reliqua iuxta annorum seriem in sequenti- bus demonstrantur.

Cancerone
(incertum,
quo anno)
mortuus,

XI Quo autem anno Christi *Cancor* ille Comes, piissimus huius loci fun- dator, uitam finierit, nusquam reperi. Extra dubium autem est, ipsum hocce in loco sepultum: quo ac ipsius heredibus sine prole defunctis, *Carolus M.* Regem gloriosissimum postmodum in hereditate totius Comitatus successisse, facile inde colligitur, quod filiam suam *Immam*, *Eginhardo* suo Secretario nuptam, de bonis in eodem pago Rhenensi sitis dotauit, ut infra patebit.

Gundelan-
dus de bonis
monasterii
plura in pau-
peres conseruit;

XII Breui dehinc interiectu temporis *Gundelandus* uenerabilis Abbas, instante sibi diuino uocationis brauiio, misit ad Regem Aquisgrani *Carolus*, consulens & obsecrans, quatenus ei liceret extremum uitae cursum iam per- agentem aliqua de monasterii rebus impendia pro animae remedio pauperum in- digentiae praerogare. Qui Rex (ut erat pronae in omnes clementiae, & ma- xime circa inopes compassionis) indulgit ei tertiam *partem rerum duntaxat mobilium, in pauperum pro arbitrio suo distributionem. Igitur pluribus de monasterii bonis animae suae caussa in usus pauperum dispositis & collatis, ipse breui senio confectus, uiam uniuersae carnis, magno sui desiderio relicto, ingressus est, regiminis sui anno decimo tertio, Christi uero DCCLXXIX, XV Kalend. Ianuarii, ut in *Animarum libro* monasterii notatur.

* pag. 25

moritur.

Caput III HELMERICVS

Abbas III.

Monasterio
uiciliter prae-
est.

Gundelando uenerabili huius monasterii secundo Abbate, deposito car- nis onere, ad caelestem beatitudinem translato; fratres in unum con- uenientes diuino numine inuocato, ex ipsius gloriosissimi Regis *Caroli* instructione, in Abbatem elegerunt *Helmericum* quendam, uirum religiosum ac sapientem, nec minus misericordem ac pium, qui monasterio prudentissime ac laudabiliter praefuit annis quinque.

II Hic

Edit. I

II Hic statim omne studium ad diuini cultus propagationem & augmentum, ac decorem domus Domini conuertit, ecclesiae laquearia fecit, pauimentum strauit, & ciborium a Domino Gundelando inceptum perfecit: tumbam quoque S. Nazarii auro argentoque decorauit, atque altare maius simili impensa & opera mirificauit, quod postmodum ad D. Petri ecclesiam in *Altenminster* translatum fuit. Hic quoque amissis seu casu seu imprudentia ac incuria quibusdam donationum chartis, quibus res monasterii continebantur, regiam auctoritatem expetiuit, quatenus ea, quae bona fide & iusto titulo absque omni interpellatione haecenus possidebat, iterato priuilegio confirmaret: qui Rex iustis eius precibus libenter annuens, tali priuilegio possessiones monasterii atque bona confirmauit.

aedem Lau-
rissensem
multis modis
exornat.

a Carolo M.
confirmatio-
nem posses-
ionum mo-
nasterii pe-
tit, ac conse-
quitur.

* pag. 26

Karolus gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum, ac * Patri-
tius Romanorum. Notum sit omnibus fidelibus nostris, tam praesenti-
bus, quam & futuris, qualiter ueniens Helmericus Abba in praesentiam
nostram nobis innotuit, eo quod chartae per diuersa loca ecclesiae suae S.
Nazarii perditae fuissent & naufragatae, & res eorum per diuersa loca
habuissent, unde ad praesens uestiti essent in regno nostro Deo propitio, &
ubicunque ad praesens uestiti fuissent. Nos pro eius petitione tale prae-
ceptum ei emisimus, atque praedecessoribus suis, dum ipsa casa Dei ue-
stita fuit, ad praesens omnia & ex omnibus ex nostra auctoritate absque
refragatione cuiuscunque quieto ordine, quicquid iuste & rationabiliter
antea tenuerunt per dationes aut commutationes, ex nostra auctoritate
habeant & defensare ualeant secundum legem, sicut per apertam cartam
usque nunc auctoritas Regum defensauit & denuo confirmauit. Et ut haec
auctoritas firmitior habeatur, uel per tempora melius conseruetur, de annulo
nostro subter sigillauimus. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Giltbertus
ad uicem Radonis recognoui.

III Venerabilis itaque pater Helmericus his & similibus magna laude & Vita defun-
commodo ad utilitatem monasterii peractis, cum praefuisset annis V, ut dictum gatur.
est, ex hoc mundo ad superos concessit, anno incarnati uerbi DCCLXXXV,
Idibus Februarii, iuxta librum Animarum monasterii,

Caput IV RICHBODO

Abbas IV.

Mortuo Helmerico, eodem ipso anno DCCLXXXV substitutus fuit
Richbodo seu Richboldus, uir Deo & hominibus dilectus, simplex ac
fapiens, atque tam in diuinis quam in saecularibus disciplinis apprime
eruditus.

II Hic statim functionis suae exactam rationem suscipiens, fratribus & Monasterii
monasterio sibi commissis utiliter ac fructuose praesse studuit; unde in primor-
dio regiminis destructis ligneis domunculis, in quibus * fratres haecenus com-
manebant, in aquilonari uidelicet parte, claustrum muris circumdans ad me-
ridianam partem transtulit: dormitorium quoque cum ecclesia triplici fecit;
cancellis item circa tumbam B. Nazarii ex auro argentoque uestiens, pauimen-
tum etiam coram altari uario stratum marmore sublimauit.

III Decennio post haec euoluto, cum eo munere ac dignitate tanquam
peruigil pastor pie ac religiose, nec minus utiliter perfunctus esset, propter in-
comparabilem uitae ac morum dexteritatem, uirtutem ac modestiam, a piis-
simo Rege Carolo, apud quem in existimatione longe maxima erat, ad Archi-
episcopatum Treuirensis euectus fuit anno Christi DCCXCV, licet Annales
Treuirenses Cratepolii annum ponant DCCLXXVI, eumque Abbatem Met-
lacenensis coenobii fuisse affirmant, atque anno DCCLXXXII defunctum.
Mendose etiam manu scriptum quoddam chronicon huius coenobii Michaelis
Gassen hunc Richbodonem ipsum Richolfum tertium Mogant. Archiepisco-
pum

fit Archiepi-
scopus Treui-
rensis;

pum fuisse tradit. Sed nos antiquissimum Laurishamensis monasterii chronicon ante sexcentos annos scribi coeptum sequimur.

Edit. I

utramque ec-
clesiam lau-
dabiliter gub-
ernat;

IV Hic igitur uenerabilis pater *Richbodo*, quamvis in tantae dignitatis & eminentiae gradu constitutus esset, monasticae tamen conuersationis disciplinam, quam a prima aetate assumerat, nequaquam reliquit; uerum in sancta illa conuersatione firmus & constans ad mortem usque perseverauit, & sic utramque ecclesiam sibi commissam pie ac utiliter gubernauit; hanc quidem Laurishamensem primitus susceptam annis uiginti, mensibus octo: alteram uero Treuirensis annis decem, ac mensibus itidem octo: quibus completis, in summa senectute uitam uirtutibus ac meritis de utraque ecclesia plenam Treuiris pie ac sancte terminauit, anno salutis DCCCCV, ipsis Kal. Octobris, ut in *libro Animarum* monasterii notatur: cuius corpus iuxta petitionem eius ad monasterium hoc * Laurishamense delatum, summo fratrum ac omnium bono-
rum luctu reconditum fuit.

Moritur, &
Laurishami
sepelitur.

Dum praee-
rat, Thassilo
mortem obit;

& in aede
monasterii
tumulatur.

V Huius *Richbodonis* temporibus, anno scilicet Christi DCCLXXXVII, III. Id. Decembris, in monasterio Laurisheimensi obiit Bauarorum Dux *Thassilo*, ex Principe monachus factus; qui summus benefactor monasterii extitit, sed male a *Trithemio* & aliis eiusdem fundator appellatur: de quo tamen in toto chronico antiquo monasterii nulla penitus fit mentio; cuius tam altum silentium satis admirari non possum. Sepultus in ipsa ecclesia a sinistris ante altare *S. Nicolai* Episcopi; cuius monumentum peruetustum parieti ibidem inclusum, & antiquissimis characteribus signatum anno MDCXV die X Septembris, cum uisendi gratia hoc monasterium intrassem, uidi & legi tale:

*Thassilo Dux primum, post Rex, monachus sed ad inum,
Idibus in ternis decesserat iste Decembris.
Conditur hac fouea, quem, pie Christe, bea.*

Hinc clarus *Bruschii* error, qui in monasteriis Germaniae eum in coenobio *S. Nicolai* Patauensi inclusum fuisse, & hoc ipsum epitaphium ibidem extare scribit: nisi forte honoris seu memoriae gratia ipsi tanquam fundatori illius loci positum ibidem existat.

cuius descri-
bitur

VI Huius autem *Thassilonis* originem, uitam & conuersationem: accusationem item & damnationem: ueniam denique ac poenitentiam hoc ipso in monasterio Laurisheimensi peractam, uitaeque finem, ex diuersis scriptoribus beneuolo lectori breuiter hic explicare ac describere non incongruum ac ingratum fore arbitrati sumus: quae sic se habent.

a) genus;

Fuit is *Vtilionis* uel *Odilionis*, seu etiam *Bacillonis*, ut quidam nominant, Bauarorum Ducis, ex *Hiltrude*, *Caroli Martelli* Ducis Brabantiae &c. filia, *Pipini* Francorum Regis sorore, filius, supradictorum *Rutgangi* & *Gundelandi*, primorum *huius loci Abbatum, frater germanus, Dux suae familiae Boiorum scilicet seu Bauarorum postremus, natus Vessabrunnae eodem anno, quo *Carolus M.* Imperator, anno scilicet Christi DCCXLI. Hic annorum duodecim a patre cum uiris grauib, quorum autoritate regeretur,

b) educatio;

in aulam *Pipini* Regis auunculi sui missus, quartodecimo rudimentum Martis in eiusdem castris posuit, omnibusque deinde bellis in Saxonia, Aquitania, Vasconia, Longobardia, Italia, Galliaque a *Pipino* gestis interfuit. In fidem quoque Regum Franciae super corpus *S. Dionysii* cum suis proceribus iurauit, ac se gentemque suam totam in *Pipini* clientelam dedit. Verum altero & uicesimo eundem deferuit, forte ab ipso officiis aulicis offensus, & rupto primum foedere donum ad *Vtilionem* patrem, de cuius aegritudine etiam certior factus, insalutato auunculo clam de exercitu, qui in Aquitania erat, se subducens fugit; quo non diu post defuncto, ipse Bauariae administrationem in se suscepit. Vxor ipsi fuit *Lyttopirga* seu *Luitpurga*, uel *Limburgis*, quae & ab aliquibus *Sualiberga* etiam nominatur, *Desiderii* Longobardorum Regis filia, quam anno aetatis XXVIII duxit. Ex hac geminos uirilis stirpis liberos suscepit, *Guntherum*, in uenatione ab apro interemptum; in cuius memoriam pater *Chremsmünster* aedificasse scribitur; & *Theodonem* huius nominis VIII,

c) uxor;

d) liberi;

ab *Ha-*

* pag. 29

ANTIGVIT
ab *Edilione* Pontifice R
tunc potius dicitur, Rel
das constitutus fuit. Rel
dionis & B. *Pipini* Ep
natura hinc inde in Baua
conuige huius *Lyttopirga*, I
robo M. Imperator uenit
cissima, intelligant, con
dita non seruat, & H
peri franci huius accen
in Germaniam doceret, in
crimine huius mactatus
huc capiti lapidibus con
dicam. Acta huius hanc l
DCLXXXVII. Est
conuige praedictum in q
reum & impati rebell
bus mactatus & amon
hibus, *Tenzachis*, Prae
fuit & Bauarii, ut uilla e
tunc Bauarii inuolati i
tam impendentes, nec de
quae huc claustra sunt,
claudunt, ut perperam
pari addit iuxta est; q
dit, & filium Regi opt
dum malis iuri neceste e
trium erubescens, uis
lus, domus, uxor,
Me caritatem deus p
lapidibus credidit
monum uita in exten
rem, quo magis potest
ma est & nostra consilia
* 74 n. uis huius religionis a
aduersus persequuntur. Pe
ter, nati deusque uenit
in illa uisitatione,
monum feruore est,
quasi in conuice quies
desertum suum amittere,
(ita appellat) religio
tunc: auarumque libere
fuit, & *Thassilo* ne
compendit erat, ex co
libidinis focius aduersus
uicium, ex uenit iustit
candi supplicio condem
huc iustitia tam soluta
tunc conuice: *Carolus* e
fuit domus: Ille se in e
focum huius imperminis
Caroli M. iustitia: E
quid apud uel: Ille a
nagis erant monendi
& in monum huius
nagis erant monendi
huc iustitia tam soluta

ab *Hadriano* Pontifice Romae sacro fonte lustratum: quem pater ipse Romam portasse dicitur, qui Carnis a patre anno DCCLXXII praefectus constitutus fuit. Religiosissimam autem uitam tenuit *Thassilo*, quamdiu *Aribonis* & *B. Virgilii* Episcoporum consiliis obtemperauit, multaque monasteria hinc inde in Bauaria extruxit; de quibus infra. His uero defunctis, coniuge sua *Lytopirga*, *Desiderii* Longobardorum Regis in Italia, quem *Carolus M.* Imperator anno DCCLXXIII regno eiecerat, filia, Francis inimicissima, instigante, contra eundem *Carolum* suum amicum conspirauit; * ideoque Bauaria pulsus, sed aliquoties restitutus, cum fidem ac iuramenta data non seruaret, & Hunnos seu Hungaros atque Auares, religionis & Imperii Francici hostes acerrimos, aduersus eum concitaret, eosque contra ipsum in Germaniam duceret, uictus ab eodem, regnoque & potestate exutus, atque crimine laesae maiestatis accusatus, publica Principum sententia ex lege Salica capitali supplicio condemnatus fuit, Bauariaque Imperatori *Carolo* adjudicata. Acta sunt haec Ingelhemii in territorio Moguntinensi anno Christi DCCLXXXVIII. Extat, quibus uerbis oratores Boiorum *Thassilonem* cum coniuge praesentem in ipsis comitiis Ingelhemii tanquam laesae maiestatis reum & imperii rebellem accusarint. Concilio a *Carolo* Imp. ex Pontificibus maioribus & minoribus Sacerdotibus, profanis Regulis, Ducibus, Nobilibus, Tetrarchis, Praefectis, ciuibus & oppidanis congregato, praesto fuit & Boiorum, ut iussa erat, legatio. Posteaquam confedere Duces, Oratores Boiorum introducti in consessu Procerum paucis ita locuti sunt: *Non tam impudentes, nec tam obstinati sumus, Patres consultiissimi, ut ea, quae luce clariora sunt, omnibusque patent, more perditorum negemus. illud oramus, ne perpaucorum crimen in omnes diffundatur. Maxima pars adhuc sincera est; quae dum iustitiae & acuitati omnes neruos intendit, & fidem Regi optimo seruare connititur, capitis periculum adiuit. Aut malos fieri necesse est, aut extorres patria sine pignore, sine lare, sine tribu errabimus, nisi quid uestra prouidentia prospiciat. Linguenda telus, domus, uxor, liberi. Esse fidum nefas esse ducitur. Regi a Deo O. M. caelitus demisso parere crimen est. Pax exulat; arma parantur; cum hostibus crudelissimis foedus ictum est; amicis bellum indicitur; bonorum omnium uita in extremo uersatur discrimine. Dux & autor horum malorum, quo magis pudeat, femina est: ille, quem prohibere oporteret, uxorius est, & nostra consilia aspernatur. Suasu coniugis suae Hunnos & Auares, * nostrae religionis acerrimos hostes, & sanguinis nostri audissimos, aduersus pientissimum Principem concitat. Huius amicis insidiae struuntur, mors denique intentatur. Saepius data fides Regibus optimis, saepius (nullo nostro merito, nulla culpa, omnibus bonis dissuadentibus) fracta, nunquam seruata est. Meliora forsitan speranda sunt. Illud ultimo, quod in concione omnes audiuius, praeterire non possumus, satius esse, decem filios amittere, quam obsequium Regi praestare, in seruitutemque (ita appellat) redigi. Fallitur, egregio quisquis sub Principe credit seruitium: nunquam libertas gravior extat, quam sub Rege pio. Haec ubi dicta sunt, & *Thassilo* ire inficias non potuit, quippe quae testibus praesentibus comprobata erant, ex codice lex recitata est, qua fidem Regi non seruare, cum hostibus foedus aduersus Regem inire, capitale erat. Secundum legem itaque Salicam, ex ueteri instituto, *Thassilo* crimine laesae maiestatis reus peractus, capitali supplicio condemnatus, & Boiaria Regi *Carolo* adjudicata fuit. Vbi haec sententia ritu solenni renuntiata est, *Thassilo* ad genua *Caroli* Imperatoris concidit: *Carolus* eundem tolli iubet, rogatque, quidnam facturus sit, si uita donetur? Ille se in contubernio monachorum omnem aetatem acturum, scelera sua atque crimina deprecaturum: cuius meminit uetus scriptor in uita *Caroli M.* his uerbis: *Et interrogauit (Carolus Imperator) Thassilonem, quid agere uellet? Ille uero postulauit licentiam sibi tonsurandi & in monasterium introcundi. Carolus igitur ipsum tonderi more religiosorum iussit, & in monasterium Laurisheimense relegauit. Similiter filius eius Theodo iudicatus cum ipso monasterium intrauit. Vxor uero eius Lytopirga (cuius sororem Hermingardim prius Carolus Imp. suasu matris suae Bertradae**

c) conspiratio
aduersus Ca-
rolum M.

f) accusatus.

g) condemnatus.

h) relegatus
in monasteri-
um.

Edit. I

In Dei nomine ego Sicco, dono pro anima coniugis meae Angilburgae, in pago † Lob. in Hantschuhesheim, ad partem S. Nazarii, qui requiescit in corpore in pago Rinensi, in monasterio Lauresham, ubi uir uenerabilis Richobodo Abba praesse uidetur, donatumque in perpetuum esse uolo, hoc est, portionem meam de uinea I in Hantschuhesheim, quae mihi de parte coniugis meae iam dictae legitime obuenit, quae subiungitur de sub- tus usque ad riuium, desuper attingit ad ecclesiam in † Lobetdenburg ad † Laudenburg integrum, a die praesente & deinceps, ut eidem loco omni tempore proficiat in augmentis, stipulatione subnixa. Actum in monasterio Lauresham. Signum Sicconis, qui hanc donationem fecit. Sign. Salemanni, Hiltidibaldi, Hartdradi, Nortivvini, Liobboldi, Milonis, Starcheri, Birichonis, Samuel scripsit.

Caput V AD ALVNGVS

Abbas V.

Post excessum uenerabilis patris *Richbodonis*, *Adalungus* monachus in eius locum per fratrum electionem subrogatus fuit anno Christi DCCCV. Vir potens in opere & sermone, & iuxta cor Domini electus: qui suscepto huius loci regimine nobiliter cuncta extrinsecus, nobiliter quoque templum intrinsecus uario decore uenustauit. Quippe altare dominicum quatuor ex partibus argenteis tabulis inclusit; nec minus altare *S. Crucis* atque *S. Iohannis Baptistae*, *S.* quoque *Mariae* uirginis, nec non altare *S. Petri* Apostoli in ecclesia triplici mirifice perornauit: auream item crucem & opere & materia aliis pretiosiore fabricari iussit.

* pag. 35

II Hic regnante iam ** Ludouico Pio*, *Caroli M.* Imperatoris ac semper Augusti filio, imperialem expetiuit magnificentiam, quatenus de libertate & immunitate monasterii sui Laurishamensis & Abbatis eiusdem electione paternam roboraret auctoritatem, hoc est, ea priuilegia & gratias, quas pater diuus *Carolus M.* Imp. monasterio de immunitate & electione Abbatis concesserat, sua auctoritate confirmaret: quod & factum. qui idem piissimus Imp. *Ludouicus* cum ceteris paternam quoque illam concessionem de piscatione in Rheno de nouo litteris ratificauit.

III Sub huius *Adalungi* Abbatis regimine anno DCCCVIII *Erckanbaldus* quidam Presbyter, pro remedio animae suae, quaedam bona sua monasterio tradidit: cuius traditionis formula sequitur talis:

In Dei nomine ego Erckanbalt, Presbyter, pro remedio animae meae & fratris mei Erleibaldi, dono ad sanctum Christi martyrem Nazarium, qui requiescit in monasterio Lauresham, I uineam & XII iurnales de terra arabili, in Wibilinga & in Lobodunovva I pratum, ad quatuor carradas feni, & I mancipium, nomine Wolfhilt, stipulatione subnixa. Actum in monasterio Lauresham, Kal. Maii anno XL regni Domini nostri Karoli Regis gloriosi. Signum Erckanbaldi, qui hanc donationem fecit. Sign. Eberbini, Ratoldi, Guntberti. Altvvinus scripsi.

IV Anno incarnationis Christi DCCCXIV, V Kalend. Februar. *Carolus M.* Aquisgrani obiit gloriosissimus ac inuictissimus Francorum Rex, diuus *Carolus M.* primus Germanorum semper Augustus, septuagenario biennio maior, huius coenobii Laurishamensis munificentissimus ac liberalissimus, simulque piissimus benefactor, praefes ac patronus, ut ex praecedentibus cognouimus, anno aetatis LXXII, & ex quo regnare coeperat, XLVII; Italiae uero subactae XLIV, & ex quo Imperator & Augustus fuit appellatus, XIV. Princeps uera erga Deum pietate, *ardenti erga religionem & ecclesiam Romanam studio, sapientia item & fortitudine, iustitia, clementia, & bene-

* pag. 36

& beneficentia inclitus; cuius uita & imperium luculenter satis ac copiose a diuersis auctoribus, *Eginhardo* in primis suo Notario, descripta extat. Huius corpus ibidem in aede diuæ Virginis Deiparae, quam maximis sumptibus exstruxerat, magnifico ac regio apparatu reconditum, ac terrae, omnium parenti, mandatum fuit, hoc epitaphio: *Sub hoc conditorio situm est corpus Caroli magni atque orthodoxi Imperatoris: qui regnum Francorum nobiliter ampliavit, & per annos XLVII feliciter tenuit. Decessit septuagenarius anno Domini DCCC. XIII. indictione VII, V Kalend. Februarii.*

*de eius sta-
tura.*

In monasterio Laurisheimensi olim fuit statura ferrea *Caroli M.* Imperatoris, in qua scriptum erat argenteis litteris: *Karolus Imperator iussit cubitum istum fieri iuxta mensuram suam.*

Eginhartus
uero cellam
Michlenstat
Laurissae
tradit;

V Anno circiter DCXIX sub *Ludouico Pio* Imp. cella *Michlenstat* cum suis pertinentiis per *Einhardum, Caroli M.* Imperatoris Notarium, eiusque coniugem *Immam*, eiusdem *Caroli* filiam, Laurisheimensi monasterio tradita fuit: cuius traditionis testamentum antequam ponamus, placet prius uidere, qualiter eadem cella cum aliis locis ac praediis a praedicto piissimo Principe *Carolo*, eiusque filio *Ludouico Pio* Imp. ad dictum *Einhardum* deueniret. Est enim res cognitu & admiratione digna, & lectu minime iniucunda; tum, quanta & qualis tum imperialis illius excellentiae *Caroli* & erga subditos pietas, & erga deuotos liberalitas, itemque erga suorum excessus clementia fuerit, euidentis exemplum. Illud igitur, prout a maioribus memoriae traditum fuit, ex antiquo huius coenobii chronico descriptum ita sese habet.

*de eius furi-
nis amoribus
ex antiquo
monasterio
chronico.*

*Hic Einhardus, Archiepiscellanus Notariusque Imperatoris Caroli, cum in aula regia laudabiliter seruans, diligeretur * ab omnibus, a filia quoque ipsius Imperatoris Imma nomine, Regi Graecorum desponsata, amabatur ardentius. Aliquantum temporis fluxerat, & amor alternus quotidie inter ambos per augmenta crescebat. Utrosque enim timor retardauit & offensus regia, ne tam graui conueniendi inirent conamina. Sed amor improbus omnia uincit. Denique cum idem uir egregius inremediabiliter amando aestuaret, auresque uirginis per internuntium appellare nec praesumeret, nouissime sumta de semet ipso fiducia, nocturno tempore latenter ad puellae tendebat habitaculum: ibidemque pulsans clanculum & intrare permissus, tanquam allocuturus iuenculam de regali mandato, statim uersa uice, solus cum sola, secretis usus alloquiis & datis amplexibus cupito satisfacit amori. Interea, cum iam appropinquante luce diei, per silentia noctis, unde uenerat, regredi uellet, de improviso niuem haud modicam decidisse cognouit; & ne per uestigia pedum uirilium agnitus proderetur, foras exire timuit; ambosque pro conscientia facti anxietas simul & formido intus remanere compulit. Cumque nimia sollicitudine fluctuantes, quid facto opus esset, deliberarent; tandem elegantissima iuencula, quam audacem faciebat amor, consilium dedit, ut ipsa quidem super se insidentem inclinata exciperet, eumque usque ad locum illius hospitio contiguum ante lucanum deportaret, ibique eo deposito, rursum per eadem uestigia cautius obseruata rediret. Eam noctem Imperator diuino (ut creditur) nutu insomnem duxit, diluculoque consurgens, eminusque de aula prospiciens, intuitus est filiam suam sub praefato onere nutantem gressu uix incedere, & ad conditum locum deposita, quam gestabat, sarcina, celeri repedare recursu. Quibus multo intuitu perceptis, Imperator partim admiratione, partim dolore permotus, non tamen absque diuina dispositione id fieri reputans, sese continuit, & uisa interim silentio suppressit. * Interea Einhardus sibi conscius certusque rem nullo modo dominum suum Regem diu latere posse, tandem inter angustias reperto consilio Imperatorem aggreditur, flexis genibus missionem postulans, asserens, tot & tantis seruitiis suis condigna non rependi praemia. His auditis Rex dissimulato rei & euentu & exitu diu conticuit: dehinc cum certificans, se postulationi eius quantocius responsurum, diem constituit, statimque consiliarios primosque sui regni & ceteros quosque sibi familiares passim euocatos conuenire iussit. Congregata itaque magna*

Edit. I

* pag. 37

* pag. 38

Edit. I

gnifica diuersarum dignitatum frequentia ita exorsus est: Imperatoriam, inquit, maiestatem nimis iniuriatam esse & despectatam, in indigna filiae suae Notarii sui copulatione, & exinde non mediocri sese agitari perturbatione. Quibus nimio stupore percussis, & de rei nouitate & magnitudine quibusdam adhuc ambigentibus, Rex innotuit eis euidentius, referens eis a primordio, quid per semet ipsum oculata fide cognouerit, consiliumque eorum atque sententiam exostulans super hoc. At illi inter se diuersi diuersa sentientes, in praesumptorem huius rei duras & uarias dedere sententias, aliis sine exemplo puniendum, aliis exilio dammandum, aliis alio modo disperdendum (ut cuique impetus erat) adiudicantibus. Porro quidam ex eis tanto mitiores, quanto sapientiores, habita secum deliberatione quam intime Regem exorauere, quatenus ipse rem per semet ipsum examinare, & secundum diuinitus ei collatam sapientiam diffinire dignaretur. Verum, ubi Rex singulorum circa se affectum ponderauit, & inter diuersorum sententias, quid potissimum consilii sequeretur, expendit, sic eos allocutus est: Non ignoratis, inquit, humanum genus uariis subiectum esse calibus, & frequenter euenire, ut res nonnullae, quae contrariis initiis inchoantur, meliorem aliquando sortiantur exitum. Proinde non est desperandum, sed potius super hac re, quae * & grauitate & nouitate sui nostrum exuperat ingenium, diuinae prouidentiae (quae nunquam in sui dispositione fallitur, quaeque etiam malis bene uti nouit) pietas est expectanda & expetenda. Quapropter tam tristis facti a Notario meo non exigam poenas, per quas infamia filiae meae magis uidebitur augeri, quam minui. Vnde dignius & laudabilius imperii nostri gloriae arbitramur congruere, ut data adolescentiae uenia, legitimo eos matrimonio coniungam, & rei probrosae honestatis colorem superducam. Regis igitur audita sententia, fit incomparabile gaudium, magnitudoque animi eius ac mansuetudo summis effertur laudibus. Interim Einhardus iussus adesse, ingreditur, quem Rex exopinatus salutans, ita eum placido uultu alloquitur: Iamdudum auribus nostris a uobis delata est querimonia, quod seruitiis uestris regali munificentia haecenus non responderimus digne. Sed, ut uerum fatear, maxime super hoc culpanda est uestra negligentia: quandoquidem licet sustineam tot & tanta negotia solus, tamen si quid uoluntatis uestrae compertum haberem, seruitia uestra digno fuisset prosecutus honore. Verum ne uos diutino sermone protraham, querimoniis uestris amplissima donatione satisfaciam: & ut uos etiam fidelem mihi ut prius & beneuolum posthac sentiam, iuri uestro nuptum tradam meam filiam, uestram scilicet portatricem, quae quandoque alte succincta uestrae subiectioni satis se morigeram exhibuit. Protinus ad & secus cum Imma matrimonium, Regis edictum cum multo comitatu adducta est eius filia, quae roseo uultu perfusa rubore, tradita est per manus patris in manus praedicti Einhardi, cum dote plurima, praediorum quoque nonnullorum, cum innumeris aureis argenteisque donariis, aliisque pretiosis suppellectilibus. Horum praediorum traditionem & donationem piissimus postmodum Imperator Ludouicus post obitum patris Caroli priuilegio confirmauit, & alia duo, scilicet uillis item Michlenstat & Mühlenheim, * quod nunc Selgenstadt dicitur, superaddidit; cuius traditionis littera est talis: In nomine Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Ludouicus diuina ordinante prouidentia Imperator Augustus. Imperatoris Celsitudini moris est, fideliter sibi famulantes donis multiplicibus atque honoribus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde nos morem parentum nostrorum, Regum uidelicet praedecessorum nostrorum sequentes, libuit Celsitudini nostrae fidelem quendam nostrum, nomine Einhardum, de quibusdam rebus proprietatis nostrae honorare, atque in sui iuris potestatem liberalitatis nostrae gratia conferre. Nec immerito, quippe cum & fidelitatis obsequio & obedientiae deuotione hoc apud Serenitatem nostram digne mereatur adipisci, qui totis inssibus usque quae nostro seruitio, nostris inssionibus fideliter parere studet. Inde nouerit experientia atque utilitas omnium fidelium nostrorum tam praesentium quam & futurorum, quia concessimus eidem fidei nostro Einhardo, nec non & coniugi suae Immac, in partibus Germaniae locum, qui

* pag. 39

* pag. 40

qui uocatur Michlinstat, in silua, quae uocatur Odonevvald, in cuius medio est basilica lignea modica constructa, de qua in omnem partem quaua uersus pertinent ad eundem locum inter campum & siluam leugae duae, id est, rasta una. Intra cuius mensurae circumplexum manent praesenti tempore serui nostri proprii XIII, cum uxoribus suis & filiis. Praeter hos sunt in eodem loco inter masculos & feminas mancipia XL. Hunc locum cum terminis suis sub integritate & mancipiis suis, nec non & uillam, quae dicitur Mühlenheim, quae est in pago Monecgouue, sita super ripam fluminis Moyni, quae quondam Drogonis Comititis possessio fuit, & habet basilicam paruum muro factam, in qua uilla sunt mansi XIX, & serui praesenti tempore manentes cum uxoribus & liberis numero XIII, ceu & in altera uilla eodem uocabulo super eundem fluxum, quae uocatur inferior Mühlenheim, in qua sunt mansi IV, & serui manentes totidem cum uxoribus & paruulis, qui pertinent ad superius dictam uillam. Hanc uillam, id est, superiorem Mühlenheim, cum appenditiis suis & mancipiis propriis ad eam pertinentibus, * & haec omnia superscripta, cum ecclesiis, uillaribus, domibus, mancipiis, siluis, terris, pratis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, cultis & incultis, cum omnibus adiacentiis & appenditiis, totam & ad integrum, praedicto fidei nostro Einhardo & coniugi eius Immae in proprium per hanc nostrae donationis auctoritatem concessimus: ita uidelicet, ut quicquid ab hodierna die in futurum de praedictis rebus & locis, uel de his, quae ad eas pertinent, iure hereditario facere uoluerint, in omnibus potiantur arbitrio faciendi, & nullus quislibet ex fidelibus sanctae Dei ecclesiae & nostris, de praescriptis rebus memorato fidei nostro & coniugi suae a nobis concessis aliquid abstrahere aut minuire tentet: sed liceat eis ipsas res quiete habere & possidere, & cui uoluerint, iure hereditario relinquere. Et ut haec auctoritas largitionis nostrae per curriculum annorum inuiolabilem atque incommutabilem perpetuo obtineat firmitatem, & a fidelibus nostris tam praesentibus, quam futuris, seu etiam a successoribus nostris, a nobis facta uerius certiusque credatur, eam manu propria subter firmauimus, & annuli nostri impressione signari iussimus. Helisachar recognoui. Data III Iduum Ianuar. anno Christo propitio primo imperii Domini Ludouici piissimi Imperatoris augusti, indictione VII. Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter, Amen.

* pag. 41

Tradidit autem eadem uillam hanc sequenti diplomate.

VI Sequitur nunc testamentum seu littera donationis, qua Einhardus ob honorem simul & amorem excellentissimi Karoli & piissimi Ludouici Imperatorum praefatum locum & cellam Michlenstat cum suis pertinentiis Laureshamensi monasterio tradidit.

Dominus ac redemptor noster corporaliter in terris conuersatus, homines uariis peccatorum sordibus inquinatos admonere dignatus est, dicens: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis. Et iterum: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, qui uos recipiant in aeterna tabernacula. Idcirco nos, in ipsius Dei omnipotentis & ista iubentis nomine, Einhardus & Imma simul * de salute animarum nostrarum cogitantes, & de abolendis peccatis nostris, beataeque & perpetuae uitae praemiis consequendis pari deuotione tractantes, hoc testamentum facere decreuimus, per quod spontanea & integra uoluntate donamus, quod ab hodierna die donatum esse uolumus, id est, cellam nostri iuris, uocabulo Michlenstat, sitam in pago Plumgouue, in silua, quae dicitur Odenevvald, super fluuium Mimilingum, quam nobis gloriosissimus Princeps, Domnus Ludouicus Imperator largissima liberalitate concessit, & de iure suo in nostrum ius solenni donatione transulit, ac praecepti sui auctoritate in proprietatem nobis confirmauit. Hanc (ut diximus) cellam sub integritate cum omnibus appenditiis & terminis suis, & cum omnibus ad se pertinentibus, id est, basilicis, domibus, ceterisque aedificiis, terris, pratis, siluis, campis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, cultis locis & incultis, mobilibus rebus & immobilibus, ac se ipsas mouentibus,

* pag. 42

man-

ANTIV
 11. I. mancipia dicitur serui
 ad hunc locum fuit monach
 natus Lantsham. & e
 no, quod dicitur Wilgo
 per dila Den deseruient
 et addidit ratione mem
 ne quando in hac mo
 didam cellam in nostru
 lim perone aut potest
 quam fugatione per su
 essent. Filio quoque
 possessione nobis hunc pre
 rata cella cum omni inte
 nm aliqne alia contra
 donum perpetuo perma
 testamentum refulere no
 114. 41. taurit, prout Christ
 dis missi sui contrari
 de rebus propriis parti p
 ari uidelicet hunc non
 que hanc donatione nostra
 tempore a qualibet homin
 iuris, quod hunc nostru
 antea in posterum hab
 esse firmam, uicem &
 sed ut praedictum hanc
 uoluntate peruenit, siq
 ta lege conuentionem
 subscriptione illud firm
 uiderunt. signaculis
 nostro II Id. Septem
 bresis Imp. in Dei nom
 regnauit & manu prop
 signum Ruben. Gy
 ran. Ego Himmatus
 hac testamentum scripsi &

VII Hanc autem
 qua descriptionem esse
 Gouue, iust ut
 ipse monach, a Christo
 te mandant, aut ut si
 in beneficio dotali
 donum Imperatoris in
 uoluit, aduertat osten
 derit, qualiter in
 Postquam enim locum
 singulare disposui, ad
 uila locum diligenter
 litteram exponere lit
 mittam monasterium
 nouum hunc coram
 Iaca & laudem nobis
 hant impior, & totum
 dunt: a hunc uerum
 Rumpelbunt ad uera
 defecit in uisitatione
 hunc: inde ad uisita
 tate in ripam Eranu

Edit. I *mancipiis diuersi sexus & aetatis numero centum, donamus & tradimus ad basilicam siue monasterium uenerandi martyris Christi Nazarii, quod uocatur Lauresham, & est constructum in pago Rhenense, in ripa fluminis, quod dicitur Wisgoz, ubi tempore praesenti uir uenerabilis Adalungut Abba Deo deseruiens congregationis pastor & rector esse cognoscitur: ea uidelicet ratione memoratam donationem atque traditionem facientes, ut quamdiu in hac mortalitate diuina iussione uixerimus, habeamus praedictam cellam in nostra potestate, & sub nostra ordinatione, absque ullius personae aut potestatis contradictione, uel impedimento, tam simul quam singillatim per successionem, si uno superstitite alter e nobis ante decesserit. Filios quoque si nos habere contigerit, unus ex eis in eadem possessione nobis iure precario succedat. Post obitum uero nostrum memorata cella cum omni integritate ad praenominatum uenerabile monasterium absque ullius contradictione recipiatur, & in eius potestate atque dominio perpetuo permaneat. Et si aliquis contra hoc nostrae donationis testamentum resultare uoluerit, aut illud conuellere atque euacuare tentauerit, primitus Christum & sanctum martyrem eius Nazarium * nefandis ausibus suis contrarium sentiat, & insuper fisco distringente multam de rebus propriis parti praedicti uenerabilis monasterii coactus exsoluat, auri uidelicet libram unam, argenti pondo XII. Et hoc testamentum atque haec donatio nostra firma & inuiolata permaneat. Et si quocunque tempore a quolibet homine aliud instrumentum in nostro nomine prolatum fuerit, quod huic nostro testamento contrarium sit, indicium datorum anterius uel posterius habens, etiamsi manu nostra uideatur, uel dicatur esse firmatum, uacuum & inane remaneat, & nullum effectum obtineat, sed (ut praediximus) haec donatio nostra perenni stabilitate firma & inuiolabilis perseueret, stipulatione subnixta. Et ut hoc testamentum iuxta legis consuetudinem integram firmitatem accipiat, propriae manus subscriptione illud firmare decreuimus, & idoneorum testium, qui ipsam uiderunt, signaculis roborari fecimus. Facta donatio in Laureshamo monasterio II Id. Septembr. anno VI regni Domni nostri Ludouici gloriosissimi Imp. in Dei nomine feliciter. Ego Einhardus peccator & donator recognoui & manu propria subscripsi. Ego Imma consensi & subscripsi. Signum Rabangarii. Signum Warbotonis. Signum Wolfberti, & aliorum. Ego Hirmimarus Diaconus & Notarius Imperialis rogante Einhardo hoc testamentum scripsi & subscripsi.*

* pag. 43

VII Huius autem donationis suae tenorem, & locorum terminorumque descriptionem ipse Einhardus hoc modo designauit.

consignataque
terminorum
descriptio.

Quoniam sunt quidam, qui fastu saeculari turgentibus & semet ipsos amantes, a Christi fidelibus sacris ecclesiis seu monasteriis contradi-
 ta inuadunt, aut ut sibi hereditario iure retineant, aut mundali baltheo
 in beneficio diuidant: Ego Einhardus ne in his, quae de regia manu Lu-
 dovici Imperatoris in loco Michlenstat contraxi, manus iniquorum prae-
 ualeat, aduertat obsecro fidelium tam sequentium quam praesentium me-
 moria, qualiter in unum sint collecta, quibusue expressa uocabulis.
 Postquam enim locum praenominatum Laureshamensium dominationi
 subiugare disposui, adscitis quibus notum fuerat, * terminum & uoca-
 bula locorum diligenter inuestigauit, & recenti memoria notarium meum
 Lutherum exprimere literis iussi; ea uidelicet circumspectione, quia
 multorum monasteriorum eis praedia coniunguntur, & diuersorum do-
 minorum beneficia circumquaque terminantur. Haec igitur terminorum
 loca & locorum uocabula designantur hoc modo: dum a monte Momen-
 hart incipiunt, & totum eundem montem usque ad plateam comprehen-
 dunt: a platea usque ad duplicem quercum: inde inter Vlenbuoch &
 Rumpheshusen ad quercum: de quercu in fluuium Bramaha: per huius
 descensum in Willinebach: per huius ascensum usque ad lapideum riuu-
 lum: inde ad Willineburch, per unam portam intro, per alteram foras:
 inde in ripam Enterum: per huius descensum ad Langenuirft, ubi Langen-
 uirft

Fag. 4

uirst scinditur: super Langenuirst ad Breitenfol: inde per Eichendal in flumen Vrdella: per huius ascensum in Vinsterbuch, inde ad Phaphenstein Einhardi: a Phaphensteine supra Richgerefneiten: inde ad uerticem Clophendales ad Clophenbeck: inde in Cuningesbrunnen: per huius descensum in Mimelingen (1): per huius ascensum ad Manegoldscellam: ab hac in fluuium Mosaba: per huius ascensum in Geroldesbrunnen: inde ad Ellenbogen in flumen Braubach: per eius descensum in Mimelingen: ex qua ad quercum inter Gräschapht & Munital (2): inde iterum ad montem Maenhart.

(1) Hodie *Muling* fluuius. (2) i. e. inter comitatum & immunitatem seu terminum coenobii.

VIII Quomodo autem & ex qua reuelatione praedictus Einhardus monasterium *Selingenstadt* construxerit, & praedium suum *Mulinheim* eidem contulerit, ex libro, quem ipse de translatione & miraculis sanctorum Marcellini & Petri martyrum conscripsit, plene poterit dignosci.

Hic etiam temporibus Ludouicus Pius coenobio uillam Seckenheim contulit; quae describitur.

IX Per eadem tempora piissimus Imperator Ludouicus saepe nominatus ecclesiam quoque in *Siggenheim* super fluuium *Nechar* in pago *Lobodunoue* in elemosynam Laureshamensi monasterio concessit. Est autem uilla illa *Sigenheim* seu *Sickkenheim* (uulgo nunc *Seckenheim* dicta) sita prope campum latissimum * non procul a Ladenburgo super flumine *Neccar*, in pago Lobodunensi, quem campum eundem locum esse aiunt, ubi *Gratianus* Imperator olim Germana agmina fudit, & ultra Nicrum fluuium repulit: ubi tum oppidum habebant *Lubodunum*, *Aufonio* teste, quod hodiernum *Laudenburgum* esse nemo dubitat. Inde loco & uillae ab insigni uictoria illa *Gratiani* factum nomen *Sigenheim*. Hic locus postmodum anno MCCCCLXII a memorabili illa *Friderici I* Comitis Palatini contra tres illustres suos hostes, *Georgium* scilicet Episcopum Metensem, eiusque fratrem *Carolum* Marchionem Badensem, nec non *Vricum* Comitem Wirtembergensem uictoria nobilior redditus est: de qua lege opusculum nostrum de *Moguntia deuicta* seu diffidio Moguntinensi, quod fuit anno MCCCCLXII inter duos Archiepiscopos Moguntinos de Praefulatu contententes.

Laurissa uero terrae motu quassatur:

X Anno DCCCXXVII, XV Kalend. Februar. circa uesperam factus est terrae motus maximus in pago Rhenensi circa monasterium Laurishamense, itemque in pago Wormatiensi, Spirensi, & Lobdunensi, i. e. circa *Laudenburgum*.

post quae Adalungus uita desedit.

XI Anno DCCCXXXVIII, IX Kalend. Septembr. iuxta *librum Animarum* emigravit ex hoc saeculo uenerabilis pater *Adalungus*, huius monasterii Abbas, qui multis uirtutibus florens, decursis in huius loci regimine annis XXXIII, sapientiae & pietatis merito uitam honestam & sanctam consummauit: cuius corpus summo fratrum maerore ac luctu iuxta praedecessores suos honorifice depositum ac terrae mandatum fuit.

Caput VI SAMUEL

Abbas VI.

Adalungo succedit in Abbacia.

Ehrenbrechto in Episcopatu Wormatiensi;

A Dalungo Abbate defuncto atque sepulto, fratres pastore uiduati in unum conuenientes, post multa consilia uariosque tractatus, tandem mediante piissimo Imperatore Ludouico in Abbatem unanimiter elegerunt *Samuelem*, huius monasterii * professum, & a puero in eodem educatum, uirum & probitate & pietate, consilioque minime sinistro conspicuum, tum etiam ingenii alacritate, litterarumque tractatione nobilem; qui non multo post eo ipso anno, post obitum *Erenbrechti* Vangionum Episcopi, uniformiter ad ecclesiam Wormatiensem uocatus fuit, & sic utrique dignitati ac ecclesiae pie ac religiose, simulque utiliter praefuit atque profuit annis XVII.

II Sub

Edit. I

* pag. 45

* pag. 46

ANTIQUARIUM
I Sub his rem
des pectus sua in uillis
flum. VII. & uil
pura & canis integritate
ruberum Laureshamensi
um accepit; qui post obitu
dicar, sepultus fuit.
III Idem Princeps
ecclesiae Dei immensae
reuerentiae quaque huius
nostrae exempla praefectus
in eodem pago Abbatem
obit.
IV Tanta igitur &
lum Dei multitudine obitu
quoniamque obitatus
paulo speciem abundaret
ga audientiae imperant
potestate monasterii le
mentis tres quatuorque fac
collegit.
V Imperator item
conium praefectorum, ab
maestri concelorum, mult
notantes sub ipso Samuele.
VI Anno DCCCX
fribus, Moguntiae ex lu
no LXIV, cum imperasset
cop circa Dei ecclesiam
Laureshamensi in primis o
mnia prope muros illi
praedium suum in *Ganera*
in pago *Lauensis* in uilla
nisi monasterio transiit.
VII Anno DCCCX
VI, Nihilominus transiit
Bex olim in d. *Dunlop* Anno
typo tempore Roma cum p
cassum bati, nec um sub
anno conditum, VI de
in II, anno regni VII.
VIII Quo Samuele
regimine completum, cum
no post Christum natum I
de VII Februarii. Corp
tum, obitum cum hac tum
Hic loca fa
ipso gregem
Huius pectus illi *Ebe*
Episcopo Wormatiensi, u
uel, item olim XVII Kal
cocoletu in Nantunum &
transiit, cum *Lambert* ex
Gracie in uilla collocata
drum eius curam, quam a
SAMUEL EPISCOPUS
cum diffinitione huius

Edit. I

II Sub huius temporibus *Ludovicus Pius* Imp. illustri Comiti *Werinhero* praedia sua in uillis *Bibifloz* & *Wadtinheim* sitis in pago Rhenensi super fluuium *VVisgotz* & uillam *Zullestein*, sitam in ripa fluminis Rheni, cum portu & omni integritate sua, regia auctoritate tradidit: quae mox idem *VVerinherus* Laureshamensi monasterio assignauit, & ad dies uitae suae in precariam accepit; qui post obitum in capella ecclesiae Laurisheimensis, quae *Varia* dicitur, sepultus fuit.

dam coenobio
praest. We-
rinherus pos-
sessiones
quasdam ei-
dem tradit;

III Idem Princeps *Ludovicus* Imp. qui pius, misericors, & circa ecclesias Dei immensae benignitatis semper extitit, plurima beneficia Laureshamensi quoque huic monasterio contulit, patris gloriosissimi Regis *Caroli* exempla pia secutus, & inter alia uillam *Langungen* (Langen) sitam in eodem pago Rhenensi, eidem in remedium animae suae in perpetuum obtulit.

Ludovicus
idem Pius
uillam Lan-
gen.

IV Tantis igitur & tam magnificis Regum donationibus, atque fidelium Dei multimodis oblationibus, cum iam Laureshamense monasterium quammaxime dilataretur, & per omnes fere Teutonici regni prouincias copiosis sparsim abundaret possessionibus; *Samuel* Episcopus & Abbas a regia auctoritate impetrauit, quatinus sibi suisque successoribus liceret pro opportunitate monasterii legitimam praediorum commutationem usque ad menses tres quacunque facere, & possessiones passim dispersas quoquo modo colligere.

post quae Sa-
muel posses-
siones dispersas
colligit;

* pag. 47

V Impetrauit item *Samuel* ab Imperatore *Ludonico* confirmationem omnium priuilegiorum, ab Imperatoribus & Regibus *ecclesiae suae Wormatiensi concessorum, multaue alia: de quibus uide *Annales* nostros *Wormatienses* sub ipso *Samuele*.

priuilegio-
rum confir-
mationem
impetrat;

VI Anno DCCCXL *Ludovicus Pius* Imp. imperio inter filios distributo, Moguntiae ex hac uita decessit XII Kalend. Iulii, aetatis suae anno LXIV, cum imperasset annis XXVI, mensibus IV, diebus XXIV. Princeps circa Dei ecclesias, eique seruientes uere pius ac misericors, & de hoc Laurishamensi in primis coenobio optime meritis: sepultus in urbe Mediatrix prope matrem *Hildegardim*: cui *Lotharius* filius in regno succedens, praedium suum in *Ganneta* uilla in pago *Hatuariensi* super fluuium *Nerfe*, & in pago *Laumensi* in uilla *Sodeia* super fluuium *Geldiome* situm, Laurishamensi monasterio tradidit.

post Ludoui-
ci Pii obitum

a Lothario
praedium in
Ganneta ac-
cipit;

VII Anno DCCCXLVII *Samuel* Episcopus, ordinationis suae anno IX, Neuhufanum templum iuxta Wormatiam, quod *Dagobertus* Francorum Rex olim in *S. Dionysii* Arcopagitae honorem fundarat, sancti *Cyriaci* martyris reliquiis Roma iam pridem per Imp. *Ludovicum Pium* illuc allatis, in eiusdem Sancti, nec non Saluatoris nostri, Deiparaeque Virginis honorem de nouo consecrauit, XV die mensis Octobr. indictione XI, regnante *Ludouico II*, anno regni sui VIII.

templum
Neuhufanum
consecrat;

VIII Qui *Samuel* Episcopus & Abbas annis XVII in utriusque ecclesiae regimine completis, cum caelesti uita terrenae huius commutationem fecit anno post Christum natum DCCCLV, III Idus Februarii, uel, ut aliis placeret, die VII Februarii. Corpus eius Laurisiam, ut ipse uiuens designauerat, relatum, ibidem cum hac tumuli inscriptione reconditum fuit:

moritur &
Laurisiae se-
pultus;

*Haec loca fundauit Samuel, gratumque parauit
Ipse gregem Christo, tumulo qui clauditur isto.*

* pag. 48

Huius postmodum ossa *Eberhardus* Comes Hirsutus de Beymburg, XXXIX Episcopus Wormatiensis, anno Domini MCCLXXIII, XVI Kalend. *Iunii, uel, iuxta alios, XVII Kalend. Iulii, plumbeae capae inclusa, ex Laurisensi coenobio in Neuhufanum *S. Cyriaci* collegium iuxta Wormatiam supradictum transtulit, cum Laurislae quicuiisset annis CCCCXVII, eaque ante aram *S. Crucis* in medio collocauit, quod indicatur inscriptione lapidi albo supra sepulchrum eius exarata, quam anno MDCXIV, die XX Octobr. descripsi talem: *SAMUEL EPISCOPVS WORMATIENSIS*. De illa eius translatione extat distichon hoc:

quo postea
Neuhufam
transfertur;

epitaphio or-
natur;

*Sum Samuel natus, sed non sum corpore totius,
Nam sum translatus, nobilitate satus.
Antistes dignus; sincera mente benignus
Vangioni populo; nunc requiesco solo.*

*ante Nebu-
sana euerfa
secundum
eleuatur.*

Verum cum anno MCCCCCLX hoc templum Neuhufanum a Comite quodam Gleichensi, qui *Diethero* Isenburgico, Moguntino Archiepiscopo, contra *Adolfum* Nassouium in schismate, quod in Moguntina ecclesia tunc erat, adhaerebat, funditus euerfum esset, & iam anno MCCCCCLXXIX reaedificari inchoaretur, in reformatione ipsius pauimenti die VI Septembr. inuenta fuit urna illa plumbea, in qua ossa *Samuelis* Episcopi & Abbatis recondebantur, ab *Eberhardo* Wormatiensi Episcopo anno MCCLXXIII, ut supra dictum est, eo loco posita: de qua inuentione extant uersus:

*Hoc Samuel tumulo placuit dormire secundo.
Cum Sathan ecclesiam combussit filius istam,
Alma renudantur Samuelis & ossa leuantur.
Hic colitur digne, quia mansit inustus in igne.*

Caput VII EIGELBERTVS

Abbas VII.

*Bene praeest
monasterio:*

Mortuo *Samuele*, reuerendissimo Vangionum Episcopo, ac huius monasterii Abbate dignissimo, in eius locum ex ipsius congregationis corpore mox electus fuit *Eigilbertus* * seu *Egilbertus* monachus, & * pag. 49
parentum nobilitate & uniuersa morum honestate praeclarus, qui annis nouem felici dispensatione creditam sibi ecclesiam prudentissime ac laudabiliter rexit.

*ei a Ludouico
Rege liberam
per Rhenum
Vermariam
usque nauigan-
di facultatem
impetrat.*

II Eius rogatu *Ludouicus* Rex huius nominis alter Laureshamensi monasterio concessit, ut unam nauem per Rhenum fluuium huc illucque discurrere, & omni tempore transmeare, & ad portum, Wormatiam ciuitatem, absque ullo teloneo peruenire, ob utilitatem & necessitatem monasterii liceret: & ut nullus Episcopus uel Abbas, nec Abbatissa, neque Comes aut Vicarius, seu Centenarius, aut Clusarius, nec Pontonarius, neque ullus iudex seu aliqua potestas ullam eis hoc nomine molestiam aut calumniam facere praesumat.

mortem obit.

III Obiit autem uenerabilis pater *Eigilbertus* Abbas anno a partu uirgineo DCCCLXV, cum non inepte ecclesiae suae praefuisset annis IX, ut dictum est.

Caput VIII THIODROCHO

Abbas VIII.

*Alibi appella-
tur Drut-
marus,*

Venerabili Abbate *Eigilberto* sepulto, conuenerunt in unum fratres, ut sibi de pastore alio prouiderent. Itaque Spiritus S. gratia inuocata, concordibus omnium suffragiis ex suis in Abbatem elegerunt *Thiodrochum*, qui in manuscripto Abbatum catalogo *Michaelis Gassen*, itemque in libro *Animarum* ipsius monasterii *Drutmarus* appellatur, uirum tum uirtute ac doctrina longe praestantissimum, tum morum etiam innocentia ac honestate uitae clarissimum; qui nouit & conseruis mensuram tritici erogare, & in augmentatione dominici gregis gaudere: unde X annis cursu felici in regimine consummato, iustitiae ac uitae aeternae tandem coronam adeptus est.

II Hic

Edit. I

II Hic ecclesiam in *Obbenheim*, & monasterium in monte *Abrahæ* seu *Abrinsberg* fundotenus crexit.

loci quædam sacra erigit.

* pag. 50

III Sub hoc Præfule anno DCCCLXX *Ludouicus* Rex quasdam res proprietatis * suæ in pago *Rhenensi* in *Seheim* & *Bickenbach* monasterio *Laurishamensi* tradidit; cuius traditionis littera extat talis:

Item præest, *Ludouicus* Rex crenobio bona quædam confert;

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Hludouicus diuina fauente gratia Rex. Notum sit omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus nostrisque, præsentibus scilicet & futuris, qualiter nos ob nostræ mercedis augmentum, & pro remedio animæ Domini aui & genitoris nostri, concessimus quasdam res proprietatis nostræ ad monasterium Lauresham, quod est constructum in honore beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ubi etiam requiescit corpore S. Nazarius: hoc est, in pago Renense ad Seheim & Bicchumbach, cum omnibus ibidem adiacentiis uel pertinentibus, in mancipiis, terris, uineis, pratis, pascuis, siluis, aquis, aquarumue decursibus, exitibus & regressibus, mobilibus & immobilibus, quæsitum & ad inquirendum, totum & ad integrum, ex iure & dominatione nostra in ius & dominationem præfati sancti loci tradimus atque transfundimus, ea uidelicet ratione, ut ab hodierna die & deinceps, per hoc nostræ auctoritatis præceptum, plenius in Dei nomine confirmatum, in usus fratrum Domino ibidem famulantium perpetualiter permaneant absque alicuius contradicentis obstaculo. Quod si nunc nos easdem res cum consensu & uoluntate dilecti filii nostri Karoli statim commutare possumus, hoc omnino desideramus. Si autem hoc esse nequiuert, tunc firmiter præcipimus atque iubemus, ut post obitum nostrum perpetualiter ibi permaneant, absque alicuius molestia uel inquietudine. Et ut hæc auctoritas largitionis nostræ firmior habeatur, & per futura tempora a fidelibus nostris uerius credatur, & diligentius obseruetur, manu propria nostra subter eam firmauimus, & annuli nostri impressione assignari iussimus. Heberhardus Cancellarius ad uicem Luitberti Archicapellani recognoui & subscripsi. Data III Nonas Maias anno Christo propitio XXXVII regni Domini Hludouici serenissimi Regis in orientali Francia regnantis, indictione VII. Actum † Lobodenburc.

† Laudenburg

Christe protege *Hludouicum* Regem.

Signum Domini *Hludouici* serenissimi Regis.

* pag. 51

IV * Anno DCCCLXXI illustris & spectabilis uir *Ansfridus* Palatii seu Palatinus Comes, prædium suum in *Geizefurt*, aliasque res proprietatis suæ a *Lothario* Rege sibi traditas, & quicquid habebat in pago *Darnou*, in marcha uel uilla *Sodoia*, quæ sita est super fluuium *Galdiun*, in Comitatu *Giselferti*, sancto *Nazario* contulit; cuius donationis littera sequitur talis.

Ansfridus item prædium in *Geizefurt*;

Si aliquid ex facultatibus nostris ad loca Sanctorum condonamus, hoc nobis procul dubio in æterna retributione profuturum esse confidimus. Idcirco ego in Dei nomine Ansfrid Dei gratia Comes, cogitans de timore Dei uel futura retributione, pro remedio animæ meæ, seu dominorum meorum, per quos ad me res peruenire dinoscitur, dono per hoc testamentum ad sanctum Dei martyrem Nazarium, qui requiescit in corpore in pago Renense, in monasterio cognomento Lauresham, sito super fluuium Wilgoz, ubi moderno tempore uir uenerabilis Theothrohus Abba regulariter præesse uidetur, & ueneranda congregatio monachorum die noctuque domino Deo deservire uidetur, donatumque in perpetuum esse uolo, & promptissima uoluntate confirmo, hoc est, quod trado res proprietatis meæ in pago Hattuaria, in Odenheimero marca, in uilla, quæ dicitur Geizefurt, quæ sita est super fluuium Nerfa, hoc est, mansum indominicatum, cum ædificiis atque omnibus utensilibus, habentem hobas tres, hobas seruales XVIII, & siluam, in quam mittere possumus mille porcos perfecte saginari, & eandem siluam determinat ab oriente fluuius Lufgochesbach usque in Nerfchinam, & a Nerfchina usque in Nerfam, & a Nerfa usque ad siluam campumque, qui diuidit

D 2

Ode-

Odeheimero marcam, & quicquid in eadem marca uillauae habeo proprietatis, exceptis tribus hobis, unam quam habet Wolfbraht, & in eandem siluam debet mittere porcos X; alteram habet Thadolf, tertiam Sigebinus, & etiam debet mittere in siluam uterque porcos X, & nullam aliam utilitatem, siue ad extirpandum, siue in cesura ligni; unusquisque de seruis ipsis de sua hoba debet mittere in siluam porcos V. Haec omnia superius comprehensa in ea ratione ad sanctum Dei martyrem Nazarium *trado, quatenus has easdem res ad dies uitae meae habeam, & quicquid ad praefatum monasterium pertinet in loco uel nulla, quae dicitur Gannida†, tam de quacq̃sitis, quam de inuacq̃sitis, seu in quibuscunque ibidem locis aut terris consistant res praefati martyris Christi, quae hactenus seruiuerunt praefato monasterio, de uincis quoque ad carradas quatuor. Spondeo quoque memet ipsum in censum annis singulis in festiuitate S. Martini coria bouina ad opus fratrum quadraginta persolvere. Haec omnia, ut diximus, sub integritate cum omnibus appenditiis & terminis suis, & cum omnibus ad se pertinentibus, id est, basilica, domibus, ceterisque aedificiis, terris, pratis, campis, siluis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, cultis locis & incultis, mobilibus rebus & immobilibus, ac se ipsas mouentibus, uel quicquid denominari potest aut non potest, mancipiis diuersi sexus & aetatis numero LXIV. Haec uero omnia superius denominata a die praesenti de iure meo in ius & dominium S. Nazarii, rectorumque ipsius monasterii dono, trado, atque transfundo in Dei nomine perpetualiter possidendum: ea uidelicet ratione donationem memoratam atque traditionem faciens, ut quamdiu in hac mortalitate diuina iussione uixero, habeam praedictas res in mea potestate & sub mea ordinatione, absque ullius personae aut potestatis contradictione uel impedimento, tam ipsam hereditatem a me traditam, quam illam, quam ab eodem monasterio precariam accepi. Post obitum uero meum utraeque memoratae res cum omni integritate ad praenominatum uenerabile monasterium absque ullius contradictione recipiantur, & in eius potestate atque dominio permancant, fratribus specialiter ad sustentaculum, & nulli unquam in beneficium detur. Quod si factum fuerit, heredes mei illud inde abstrahere licentiam habeant, atque inter se dispertiri: excepto si maior utilitas eidem monasterio per praestariam acquiri possit. Et si aliquis contra hoc nostrae deuotionis testamentum resultare uoluerit, atque illud conuellere aut euacuare tentauerit, primitus Christum & sanctum eius martyrem Nazarium nefandis ausibus suis contrarium sentiat, & insuper fisco distringente multam *de rebus propriis parti praedicti monasterii coactus exsoluat, auri uidelicet libram unam, argenti pondo XII, & nec sic, quod conatus repetere, euindicare possit: sed haec donatio omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione submixta. Actum publice in monasterio Lauresham anno incarnationis dominicae DCCCLXXI, regni Ludouici Regis XVI, sub die III Non. Octobr. Signum Ansfridi Comitis Palatii. Signum Fridolohi. Signum Ruodleichi, & aliorum. Ego Walthere indignus presbyter & monachus hoc testamentum scripsi, diemque & tempus ut supra notauit.

aliasque in
pago Darnau
possiones.

V Sequitur alia donatio eiusdem Ansfridi Comitis in pago Darnau.

Ego in Dei nomine Ansfridus gratia Dei Comes, dono per hoc testamentum ad sanctum Dei martyrem Nazarium, ut supra, quicquid habeo proprietatis in pago Darnau, in marca uel uilla Sodoia, quae sita est super fluium Geldium, in comitatu Giselberti, hoc est, hubam indominicatum unam, seruales VIII, & siluam, in qua saginari possunt porci C. quam determinat ab oriente res Liutberti, ad austrum fluit Sambra, ad occidentem res sancti Lamberti, ad aquilonem item res Liutberti, cum mancipiis XXXIX. Haec omnia in ea ratione ad sanctum Dei martyrem Nazarium trado, quatenus has easdem res ego & Hildiwardus filius meus ad dies uitae nostrae habeamus: & insuper, quicquid ad praefatum monasterium pertinet in uilla uel marca, quae dicitur Baldanis, & in censum annis singulis

Edit. I

* pag. 51

* pag. 51

ANTIQUARIUM
141. Inquisitio in S. Martini
tam uero nostram utro
dos, tempore & die, q̃
VI. Pre

Diligendo in C
randa Comiti Palatii,
la sua sunt petitis, &
proprietate tunc in G
Ludouici & Ludouici a
1414. Gannida pertinetur, r
line traditione cum rebo
sanctu suo p̃sentis cu
dies tunc uel uel benefi
cium, & hanc p̃sentis
ritu, utraque res obq̃
hui carade nunciat
in omniuo traditu: &
de prima beneficii XL
neglegenti. Post obitu
m S. Nazarii p̃sentis
anno scilicet DCCCLXXI
† illi, h

VII. Summatus ne
xambria p̃sentis, illam
reuerentia donat: H
dignis, Octobr, Ma
bus uici non p̃sentis a
glebix Ranenhem.
de quo uita in Gern

VIII. Ceterum
Hilobrecht anno dec
lanno, ad Christum,
DCCCLXXI, diem
ipsi scilicet nunc p̃sentis

Superiore reuerentis
monachus hunc co
stulatus succedit at
1414. ois aggrate ornato, a
p̃sentis non neq̃e eccle

II. Anno secundo
hunc p̃sentis. Iuxta Hen
de Hen V. Kalend. Septem
celis Ludouici II. Imp
Germanie, Francie, &
ancorum LXX. Princip
ueris fustibus, laboru
quoque p̃sentis uel uel
quis, qui ex p̃sentis n
am, superius nunc ne
corpus a filio Ludouici

Edit. I

singulis in festo S. Martini solidos tres fratrum usui persoluamus. Post obitum uero nostrum utraque memoratae res &c. ut supra omnia. Actum loco, tempore & die, quo supra.

VI Praestaria eiusdem Ansfridi Comitis.

*Diligendo in Christo filio sanctae Dei ecclesiae, Ansfrido, uen-
rando Comiti Palatii, Thiotrochus gratia Dei humilis Abbas. Honorabi-
lis tua fuit petitio, & fratrum nostrorum decreuit beniuolentia, ut res
proprietatis tuae in Geizfurt, pro elemosyna tua & Domnorum Regum
Lotharii & Ludouici a te sancto Nazario traditas, simulque res nostras ad
Gannita pertinentes, rem quoque * proprietatis tuae in uilla Sodoia simi-
liter traditam cum rebus S. Nazarii in uilla Baldanis, quae in utroque te-
stamento tuo plenius continentur inscripta, tibi & filio tuo Heldiuuado ad
dies uitae uestrae beneficiaremus. Quod, quia rationabile fuit, perfe-
cimus, & hanc † praestariam uobis conscribi iussimus: ut quamdiu uixe-
ritis, utrasque res absque omni inquietudine teneatis & excolatis, & ni-
hil exinde minuere aut deteriorare, sed potius augmentare & meliorare
in omnibus studeatis: & singulis annis ob recordationem in festo S. Martini
de primo beneficio XL coria bouina, de secundo tres solidos soluere non
neglegatis. Post obitum uero uestrum utraque res melioratae & auctae
ad S. Nazarium reuertantur. Data praestaria die & tempore, quo supra.
Anno scilicet DCCCLXXI.*

† id est, beneficium, uulgo Lehen.

VII Supradictus item Ansfridus Palatinus Comes multa in pago Ta-
xandria possedit, uillam uidelicet Empele, quam monasterio quoque Lau-
rishaimensi donauit: Hunsete, Hatalle, Orcinon, Rosmala, Herpina,
Angriſa, Osterol, Maruilde, Palete, Hammaritta, Diella, qui sunt ad-
huc uici non procul a confluente Rheni & Mosae, iuxta oppida Graben, Me-
ghen & Rauenstein. Pagus autem Taxandria situs est circa Buscum Ducis;
de quo infra in Gerbodone XV. Abbate.

VIII Ceterum cum iam munia Abbatiae compleisset uenerabilis pater
Thiodrochus annis decem, ut superius dictum est, ex hoc mortali & lugubri
saeculo, ad Christum, uti confidimus, emigravit, anno salutiferi partus
DCCCLXXXV, dierum simul ac uirtutum, bonorumque operum plenus, in
ipsa ecclesia iuxta praedecessores suos tumulatus.

Caput IX

B A B O

Abbas IX.

Superiore reuerendo patre Thiodrochone ad aliam uitam translato, Babo
monachus huius conuentus eidem per legitimam fratrum electionem po-
stulatus successit anno * Christi DCCCLXXXV. Qui moribus coenobi-
ticis apprimè ornatus, ac in omni eruditione scripturarum insigniter eruditus,
praefuit non inepte ecclesiae suae annis quinque & mensibus aliquot.

II Anno secundo Babonis, Christi scilicet DCCCLXXXVI, XV Ka-
lend. Septembr. iuxta Henningem & alios (Tritheimius annum DCCCLXXXVII
& diem V Kalend. Septembr. ponit) Francofurti ad Moenum ex hac uita de-
cessit Ludouicus II Imp. Germanicus dictus, Ludouici Pii Imp. filius,
Germaniae, Franciae, & Bauariae, Thuringiaeque Rex inclitus, aetatis suae
annorum LXX. Princeps uere optimus, magna ui animi ac corporis, in ad-
uersis fortissimus, laborum tolerantissimus, armis felicissimus, in pauperes
quoque pius & liberalis, nec non huius coenobii Laurisensis benefactor egre-
gius, uti ex supradictis notum est: qui inertiam, otium, libidinem, luxuri-
am, superbiam atque arrogantiam ceu pestem semper execratus fuit. Eius
corpus a filio Ludouico huius nominis III, postmodum Imperatore, ad hoc
mona-

cui dein ea
omnia Thio-
drochus seu-
di titulo con-
cedit.

ceterum
praeter illa
Ansfridus
coenobio uil-
lam Empele
donauit.

Thiodro-
chus an. 875
moritur.

Monasterio
bene praefect;

ad quod Lau-
douicus pa-
tris exuuias
transfert.

Edit. I *leque nostra misericordiam Domini melius exorare delectet. Et ut haec nostrae concessionis auctoritas firmiter habeatur, & per futura tempora a fidelibus nostris melius credatur, & diligentius observetur, manu propria nostra subter eam firmavimus, & annuli nostri impressione assignari iussimus. Arnolfus Cancellarius ad vicem Luitberti Archicapellani recognovi & subscripsi. Data XV Kalend. Februar. anno dominicae incarnationis DCCCCLXXXII, indictione X, anno VI Hludouici serenissimi Regis. Actum Franconofurt palatio regio, in Dei nomine feliciter, Amen.*

II De monte autem illo *Abrinsberg*, in quo praedictum praedium *Ludouici* Regis situm est, qui alibi *Abrahamae mons* uocatur, vulgo *Ebensberg*, in manuscripto quodam *Eberinsberg* (quem male quidam montem omnium Sanctorum, *aller Heiligen Berg* appellant, ut ex sequentibus *Freheri* uerbis patebit) quoniam ad monasterium Laurishamense spectat, & saepius eiusdem in hoc chronico mentio fit, quaedam de eodem hocce loco tractare uisum fuit. Situs est hic mons in pago *Lobodengouue*, ut ex praelecta littera *Ludouici* Regis colligitur, non procul ab *Heidelberga*, in quo olim temporibus Romanorum castellum seu burgum quoddam siue arcem fuisse tradunt, unde denominatio illa *Aberinsburg* fuit orta, & *Heroldus* praetorii seu palatii uestigia amplissima & aedificia uetustissima eo in loco uideri scribit. Postmodum autem Romanis deuictis in Francorum Principum ius & potestatem idem ipse locus peruenit, uti refert *Marquardus Freherus* in *Originibus Palatinis* parte I cap. VIII; in quo uetera adhuc aedificia superfuisset, praeter nomen ipsum *Aberinsburg* (quid enim *Burgum*? inquit) colligitur aperte ex supradictis litteris *Ludouici III* Regis, quibus locum illum cum domibus, aedificiis, aliisque pertinentiis *Walthero* Abbati Laurishamensi donauit. Post quem (ut pergit dictus auctor *Freherus*) *Gerhardus Abbas* basilicam ibi in honorem S. Michaelis Archangeli construxit. *Reginaldus* porro Abbas de concessione *Henrici II* Imp. monasterium effecit, fratresque sub regula Benedicti uiuenturos, & fratribus *Nazarianis* conformes, ibidem congregauit. Postea *Anshelmus Abbas* in posteriore & excelso montis iugo aliam insuper cellam S. Stephano protomartyri sacram, eiusdem Imperatoris concessione, & *Alexandri III* Papae confirmatione, fundauit & dotauit. Quam utramque cellam *Cunradus I* Rex, & *Otto I* Imperator, nec non *Henrici II* & *III* Imp. donatis uariis latifundiis, redditibus & uectigali mercatus *Wezzinlochen*sis; praedicti quoque Abbates collatis de suo donariis, alii que quamplurimi fideles elemosynis suis auxerunt & locupletarunt. Fuitque ea inter coenobium Laurishamense & istud *Abrinsbergen*se, quae inter matrem & filiam, necessitudo: & illud quidem ecclesia maior S. Nazarii, hoc autem ecclesia minor S. Stephani uocari solebat, ut ex diplomatis apparet. Cum ergo mons ipse iam ante (nescio a qua re) omnium fidelium patri *Abrahamae* sacer uel esset, uel diceretur, & in eo duae essent cellae, prior S. Michaelis Archangeli (a quo montis illa pars etiamnum nomen retinuit) posterior S. Stephani & Laurentii titulo consecrata; utraque monachis, conuersis, eremitis inhabitata, & paulatim accursu hominum tam accolarum quam exterorum frequentata, contributionibusque fidelium exulta & locupletata: factum est, ut locus ille, quantum praecelso uertice sublimis & longe conspiciuus, tantum etiam religione clarus & uenerabilis esse coeperit. Quem ut *Conradus Rex* in litteris donationis suae sanctum locum uocat; ita ab eadem causa tandem, omisso & desueto paulatim proprio suo nomine, Montem sanctum, uelut per ἱερόν, a populo habitum dictumque, facile nobis assentiet, qui cum hac summaria narratione antiqua super hoc documenta conferet. Haec omnia ad uerbum ex praedicto *Marquardo Frehero* loco citato: de quibus singulis suo loco iuxta annorum seriem tractabitur. His omnibus praedictus auctor *Freherus* locum superaddidit ex *Trithemio*, qui de *Friderico XI* Abbate *Hirsau*giensi, inuidia fratrum indigne habito & deposito, ita scribit: *Interea adueniens Abbas monasterii S. Nazarii Laurissensis* (fuit is *Vdalricus* XXVI Abbas illius loci) cum innocentis uiri deiectionem cognouisset, cuius uitam

qui mons dicitur scribitur.

S. Michaelisberg

* pag. 18

* pag. 19

& mores sanctissimos dudum antea nouerat, ingemuit: quem inter lupos uelut agnum diutius manere non sustinens, ex magna cum pietate secum abduxit, & in monte S. Archangeli Michaelis, qui Ebernberg dicitur, collocauit, ac de necessariis, quamdiu uixit, copiosa miseratione prouidit. In eodem uero monte usque ad mortem permansit, orationibus, ceterisque pie conuersationis studiis intentus, tantoque liberius contemplationi & quieti mentis dedit operam, quanto ab omni cura & tumultu saecularium occupationum fuerat remotus. Denique non multis postea annis euolutis Domino uocante infirmari coepit, & sancto in pace sine quicuit. Quo mortuo catena ferrea ad nudam carnem eius inuenta est, quam multis annis creditur non sine dolore, quod cicatrices carnibus infixae monstrare poterant, in occulto portasse. Sepultus est in eodem loco non sine opinione sanctitatis, super cuius tumulum nocturnis horis lumina emissa, ut multi testabantur, uisa sunt, & signa diuinitus ostensa. Atque haec ex Trithemio de coenobio montis Abrinsberg.

Edit. I

dictus uero
Ludouicus,

cum obisset
hic Laurissae
sepelitur.

Walthario
non longe post
obente.

III Eodem anno supradicto, scilicet DCCCLXXXII Ludouicus Rex Germaniae, Dux Franciae atque Bauariae, Ludouici Germanici filius, post donationem illam praedii sui in monte Abrinsberg monasterio Laurissensi factam, exercitum contra Normannos colligens, Francofurti ad Moenum moritur die XX Ianuarii; inde translatus Laurissam, ibidem iuxta patrem regali pompa in capella, quae *Varia* appellatur, quam ipse huius rei gratia construxerat, tumulatur. Post quem Carolus frater eius, cognomento *Crassus*, Imperator & Alemannorum Rex, paternae fraternaeque pietatis erga monasterium Laurissense imitator enituit, & exemplo antecessorum suorum priuilegium quoque libertatis & de electione Abbatis eidem confirmauit.

IV Anno sequenti DCCCLXXXIII extremum uitae diem obiit Waltharius Abbas, cum uix biennio ecclesiae suae ac monasterio praefedisset: qui suo muneri ac officio procul dubio satisfecisset (ut ex initio regiminis eius potuit auspiciari) nisi immatura mors cum ante tempus e medio rapuisset. Successorem post se reliquit Gerhardum, uirum nobilem, ac monasticæ disciplinae defensorem ac cultorem strenuum: de quo in sequentibus.

Caput XI GERHARDVS

Abbas XI.

fundat basilicam S. Michaelis;

Walthario Gerhardus seu Gebhardus, ut in mscr. chronico Michaelis Gassen, Abbas uir nobilis & strenuus anno DCCCLXXXIII successit; qui annis circiter decem coenobii gubernationem ac regimen cum sollicitae prouisionis cura, tam in spiritualibus quam temporalibus tenuit: basilicam in monte Abrinsberg seu Abrahæ, de quo in praecedentibus dictum, in honorem S. Michaelis Archangeli fundauit atque construxit.

* pag. 61

dum praestitit,
Carolus Crassus
in Alesheim
coenobio de-
nat;

II Sub eo; anno uidelicet DCCCLXXXIV, Carolus Crassus Imp. praedium suum in uilla Alahesheim (Alesheim) in pago Wormatiensi seu Vormazfeld, in Comitatu Valonis, monasterio Lautishamensi tradidit; cuius traditionis diploma ex archiuis Palatinis erutum sequitur tale:

In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Karolus diuina fauente clementia Imperator Augustus. Si locis Deo dicatis ex nostris rebus pro Dei amore & remedio animæ nostræ, & parentum nostrorum aliquid conferimus, & necessitates seruorum Dei assidue sibi famulantium nostro subleuamus iuuamine, id procul dubio & nobis ad æternam uitam feliciter obtinendam, & parentum nostrorum animabus ad ueniam consequendam profuturum liquido credimus. Qua de causa omnium sanctæ Dei ecclesiæ fidelium, nostrorumque, praesentium scilicet & futurorum, comperiat mansuetudo, qualiter nos ob amorem Dei & remissionem

nem

ANTI
non petitorum nostr
ni petitorum nostr
glorificationem Regni
Natus tempore regni
tu diem resurrectionis
esse uidetur, quidam
dendum conceperunt;
dicitur Alesheim, cum
cum multis, uelut
no, rati & ualenti,
& aduersarii, fauores
et rationem tenore, ut
has de praestitit, atque
uiri requiescent, habere
sed * his auxiliante De
tationem, uelut prae
praestitit fieri in
nostris, nec successore
super praestitit rebus ab
conuideret peruenit
cessione antecessoris plen
tore tempore ueritas a co
propria iuxta eam firm
galleri. Karolus Impera
uanti Archicamerarii
ne ab incarnatione Dom
Domini Karoli Angli
in Dei nomine felicitate
III Huc postea
propterea ueritas re
guis ad Alesheim, C
cum mansuetudo, im
imperandam iuxta ei
succedere consuevit; ut
per regna, Germaniae
redam M. Imperatore nulli
est (petente et aliquod dante
ab omnibus suis derelictum
ab ipso Alesheim suo succ
quo quodam in Alesheim
canon collocatus, utam
dem anno DCCCLXX
praestitit Iohannes Iuuenis, (u
hinc, Berolichius en
tus in Auguae diuitis t
eum Deiparæ uirginis.
IV Praestitit ig
uine petitorumque pietat
fina simulatione extitit: c
dante quodam res prop
mora ueritas (succedente
natur, in rebus ex
hunc (succedente) Sego
Praestitit tunc proprii in
tia, ad d. Neomane dote
V Anno DCCC
de uinca, alioque ad eam
uoluntate Laurissensi

Edit. I *nem peccatorum nostrorum, atque pro remedio animarum piæ recordationis genitoris nostri Hludouici, nec non & karissimi fratris nostri Hludouici, gloriosissimorum Regum, ad monasterium, quod uocatur Lauresham, ubi S. Nazarius corpore requiescit, & præfati Reges humati habentur, expectantes diem resurrectionis, ubi Gerhardus Abba & rector eiusdem monasterii esse uidetur, quasdam res iuris nostri in ius & proprietatem perpetuo possidendum concessimus; uidelicet in Comitatu Wormatiensi, ad uillam, quæ dicitur Alesheim, curtem indominicatam, sicut ad Imperatorem pertinet, cum mansis, ædificiis, utriusque sexus mancipiis, terris, pratis, uineis, siluis, cultis & incultis, pascuis, aquis, aquarumue decursibus, uis & inuis, & adiacentiis, finibus, & omnia ad se iure legitimo pertinentia. Eo scilicet rationis tenore, ut perpetuo monachis ibidem Deo famulantibus in uisibus deputentur, atque indeficiens luminare exinde in ecclesia, ubi præfati uiri requiescunt, habeatur: & nulli præfatae res in beneficium tradantur, sed * ita auxiliante Deo permaneant ad usus fratrum & luminariam inextinctam, ueluti praelibando statuimus. Unde & hoc nostræ auctoritatis præceptum fieri iussimus, per quod decernimus atque iubemus, ut nec nostris, nec successorum nostrorum temporibus ullus habeat potestatem, ex superscriptis rebus aliquid minuere, subtrahere, uel immutare: sed ita inuiolabiliter permaneant, ueluti praelibauimus. Et ut hæc nostræ concessionis auctoritas plenior in Dei nomine obtineat firmitatem, & per futura tempora uerius a cunctis credatur, & diligentius obseruetur, manu propria subter eam firmauimus, & annulo nostræ impressionis iussimus sigillari. Karolus Imperator Augustus. Segoinus Notarius ad uicem Luitwardi Archicancellarii recognoui & subscripsi. Data III Idus Iunii anno ab incarnatione Domini DCCCLXXXIV, indictione II, anno uero regni Domini Karoli Augusti VIII, imperii autem IIII. Actum Wormatiæ, in Dei nomine feliciter, Amen.*

* pag. 62

III Hic postmodum Carolus Imp. multis in imperio malis emergentibus, qui postea exi-
postquam uxorem repudiauerat, animo & corpore deficiens, Optimatibus regni ad Arnolfum, Carolomanni fratris sui filium, Carinthiae Ducem, certatim transeuntibus, imperio omnibusque regnis, eo quod propter amentiam ad imperandum inutilis esset, & alias ob causas, exutus fuit, præfato Arnolfo successore constituto; unde ipse postmodum, qui antea cum imperio tria insuper regna, Germaniæ scilicet, Italiæ, & Franciæ, tenuerat, atque post Carolum M. Imperator nulli postponendus fuerat, eo egestatis & inopiæ redactus est (nemine ei aliquid dante, qui antea omnibus dederat) ut desperatis rebus, & ab omnibus suis derelictus, non iam de regno, sed de uictu quotidiano cogitans, ab ipso Arnolfo suo successore subsidia uitæ præsentis supplex exposceret; a quo quosdam in Alemania redditus ac fiscos ueluti pro stipe ad uiuendum quotannis consecutus, uitam reliquam priuatam miser & egenus egit: quam * tan-
dem anno DCCCLXXXVIII Neudingi in Sueuiæ pago ad Danubium sito, pridie Idus Ianuar. (al. Idib. Ianuar.) maerore nimio consumptus miseram finiuit. Bruschius cum a ministro quodam interfectum esse scribit. Sepultus in Augiæ diuitis templo maiore prope Constantiam, in choro iuxta aram Deiparæ uirginis Mariæ. De eo fusius in auctoribus diuersis.

* pag. 63

IV Præfactus igitur Arnolfus, Caroli in Imperio successor factus, Arnolfus uen-
auitæ patruelisque pietatis exemplo erga Laureshamense monasterium munificus admodum extitit: cui initio libertatis & immunitatis priuilegium dedit: deinde quasdam res proprietatis suæ in Comitatu Wormatiensi in Rocchesheimero marca (Roxheimer Gemarck) & insulam unam, quæ Sigenwart nominatur, in ripa Rheni existentem, & in Comitatu Lobodunense in uilla Senthoue (Sandthouen) Sigolfo tum temporis Laurishamensi Præposito tradidit. Præterea fiscum proprii iuris sui nominatum Bruochmagat (Brumat) in Elisatia, ad S. Nazarium donauit.

V Anno DCCCXCI Herigerus quidam ateam unam cum molendino & uinea, aliisque ad eam pertinentiis, sitis in uilla Hendschuchsheim, monasterio Laurishensi tradidit, his litteris desuper datis:

E

Ego

*Ego in Dei nomine Heriger, pro remedio animae Grimoldi & Germinuæ, trado ad S. Nazarium martyrem, qui requiescit in corpore in pago Renense, in monasterio, quod nuncupatur Lauresham, uel ad illam congregationem monachorum, quæ ibidem sub uenerabili uiro Gerardo Abbate deseruire uidetur, donatumque in perpetuum fore uolo, & promptissima uoluntate confirmo, hoc est, rem quam habuerunt in pago Lobodunense in uilla uel marca nuncupata Hantschuesheim, id est, arcem unam & molendinum, & uineam, & quicquid legitime & iure ad illam uidetur pertinere: ea uero ratione, ut ad basilicæ, quæ structa est in monte nominato Abrahæ mons, in honore S. Michaelis Archangeli, seruitium constet. Haec omnia *superius comprehensa a die præsentis de iure meo in ius & dominium S. Nazarii dono, trado, atque transfundo in Dei nomine perpetualiter ad possidendum, ita ut ab hac die iure habendi, donandi, commutandi, uel quicquid exinde facere uolueritis, liberam & firmissimam in omnibus habeatis potestatem. Et hæc donatio omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnixæ. Actum in monasterio Lauresham, sub die VI Id. Ian. anno IIII regnante Arnolfo Rege. Signum Gerhardi Abbatis & Herigeri, qui hanc traditionem fieri & firmari rogauit. Signum Hufi pr. & mo†. Signum Engilberti & aliorum. Ego itaque Chazo indignus Subdiaconus & mo††. hanc traditionem depinxi, diemque & tempus, ut supra, notauit.*

† Presbyteri & monachi

†† monachus

nec non Ruotswind matrona.

VI Eodem anno nobilis quaedam matrona, nomine *Ruotswinda*, in remedium animæ suæ, ad ecclesiam S. Michaelis Archangeli in monte *Abrinsberg* seu *Abrahæ*, de quo supra, a Gerardo Abbate constructam, decem iurnales eum dimidio, sitos in marca *Ebbelenheim*, itemque quatuor ad monasterium *Laurishamen*se perenniter possidendos tradidit, ut ex litteris donationis patet, quas dedit tales:

Ego in Christi nomine Ruotswind, pro remedio animæ meæ trado ad aulam sancti archangeli Michaelis, quæ constructa est in pago Lobodunense, in monte, qui uocatur mons Abrahæ, super quem uenerabilis Gerhardus Abbas potestatem habet, donatosque in perpetuum esse uolo, in Ebbelenheimero marca iurnales X, & dimidium, & IIII ad monasterium S. Nazarii martyris Christi tradidi in Dei nomine perenniter possidendos, stipulatione subnixæ. Actum publice in cacumine montis Abrahæ, XV Kalend. Ianuar. Signum Gerhardi Abbatis, & Ruotswindæ, qui hanc traditionem fieri & firmari rogauerunt. Signum Hufi Presbyteri, Geraldii, Walamarii. regnante Arnolfo Rege, anno IIII regni eius.

Gerhardus moritur.

VII Anno DCCCXCII uiam uniuersæ carnis ingressus est uenerabilis pater *Gerhardus* Abbas, Idibus Iunii, ut habet *Animarum liber*, anno regiminis sui quasi decimo; post quem Abbatia * proprio Pastore uacauit annis XVIII, ut in sequentibus patebit.

de Cuntzigo-
ne, qui Trithemio huius
cenobii Ab-
bas dicitur.

VIII Notandum, quod circa hæc tempora reperitur alius quidam huius loci Abbas, nomine *Cuntzigo*, nobis omnino incognitus, neque in antiquo huius cenobii chronico sæpe citato, uel alibi etiam notatus; cuius solus meminit *Trithemius* in *chronico Hirsaugiensi* sub anno Domini DCCCXCII, p. 22, his uerbis: *Hiscæ temporibus sub Haderado Abbate & Luitelmo Scholastico claruerunt multi studiosi atque doctissimi monachi in hoc monasterio (Hirsaugiensi scilicet) & quibus Cuntzigo monachus ualde uenerabilis, imperante Arnolfo factus est Abbas monasterii S. Nazarii in Laurissa, Wormatiensis diocesis, qui tamen uix uno anno superuiuens moritur, & in eodem monasterio sepelitur. Hæc Trithemius. Videtur autem, si modo huius loci Abbas fuerit, eum Gerardo undecimo Abbati successisse, & propter exiguum eius regimen e hominum memoria in obliuionem, eo quod uitam factis minime illustrarit, deuenisse.*

Caput XII

De Abbatia monasterii Laurishamensis uacante per annos XVIII; & Administratoribus eiusdem duobus: quaeque interea sub inspectione & cura illorum circa illud gesta fuere.

DEfuncto Gerhardo Abbate, fratribus monasterii de quibusdam infolentis apud *Arnolfum* iam tunc Imperatorem accusatis, & ob hoc ab electione Abbatis interim suspensis, *Adelbero* seu *Adelbertus* monachus Elvvangensis coenobii ad Iagistam uel Iaxtum Franconiae amnem siti, ex praeclara & antiquissima *Comitum a Dillingen* stirpe oriundus, Augustensis postmodum Episcopus, nec non eiusdem coenobii simul Abbas, ut infra dicetur, uir magnae in Christo grauitatis & reuerentiae, qui generis nobilitatem uirtute & sapientia superabat, per dictum Imperatorem *Arnolfum*, cui semper charissimus fuerat, cuiusque filium *Ludovicum III*, postmodum in Imperio successorem, baptismate initiauerat, ac bonis literis moribusque informauerat, dispensatorie in rectorem monasterii Laurishamensis institutus fuit, anno uidelicet Domini DCCCXCII; cui annis quinque administratorio nomine optime & utiliter praefuit; quibus euolutis, cum uenerabilis pater religionis uigorem iuxta normam regulae D. Patris *Benedicti*, sub qua ipse quoque Deo militabat, pie ac religiose reformasset, tandem postposito omni saeculari honore & commodo, quod inde consequi potuisset, malens in caelestibus thesaurizare, monasterii administrationem ultro anno DCCCXCVIII resignauit, in suum coenobium Elvvangense, ut securius a mundanis curis liber Deo inferuiret, reuersus. Non tamen monasterii curam postmodum in Episcopatu Augustano constitutum, omnino eum neglexisse, satis indicant pia liberalitatis & munificentiae eiusdem circa illud indicia & argumenta, quorum aliqua in sequentibus demonstrabimus.

Administra-
torum horum
primus fuit
Adelbero,

qui comman-
datur.

* pag. 66

II Post resignationem autem *Adalberonis* praedicti, *Hattoni* Moguntinae sedis Archiepiscopo coenobii cura regia institutione gubernanda fuit tradita; qui eidem dispensatorie sub eodem, quo *Adelbero*, administrationis titulo annis XIII praefuit, ad annum scilicet DCCCCXII; quo defuncto fratribus sub *Conrado* Rege plenaria electionis libertas fuit restituta, ut infra dicetur. Fuit autem praedictus *Hatto* Archiepiscopus, ut quidam scribunt, ex Franciae stemmate regio natus, uir magnae prudentiae, prioris *Adelberti* in Elvvangensi Abbatia antecessor, quam annis XVII gubernauit: postmodum anno DCCCLXXXVIII Augiae diuitis Abbas in ordine XVII factus, praefuit eidem loco utilissime annis IV iuxta coenobii illius annales, ad annum Christi DCCCXCII; quo *Sunzone* seu *Sunderoldo* Moguntinae sedis Archiepiscopo in proelio a Normannis iuxta Wormatiam caeso, ab Imperatore *Arnolfo* ad eandem ecclesiam uocatus fuit; quam annis XXI circiter rexit. Hic idem *Hatto* (quod testante *Bruschio* merito notandum) *Ludovicum* praedicti *Arnolfi* Imperatoris filium ab Episcopo Augustae Vindel. *Adalberone* baptizatum ex lauacro sancto suscepit: quem idcirco Imperator *Ludouicus III* postea in publicis etiam diplomatis monasterio diuitis Augiae datis compatrem suum appellauit. Sed haec per parenthesin. Ad nostrum coenobium Laurishamense redeamus. Is igitur *Hatto* Laurishamensi coenobio uice Abbatis praefidens, functionis sibi commissae exactam rationem habuit, & inter cetera commutationem praediorum cum *Reginbodone* ingenuo uiro fecit, dans ei de partibus *S. Nazarii* in pago *Glemisgouue* in uilla uel marca *Hirslanda*, & in *Dicingon*, & in *Gernigon*, quae loca iacent in Comitatu *Gozberti* Comitis, & in pago *Enrichgouue* in uilla uel marca *Audinesheim*, & in *Rutgesingon*, & iacent

Secundus
Hatto Archi-
episcopus
Moguntinus.

qui praedia
quaedam coe-
nobii cum aliis
commutat:

† Virnheim
quam com-
mutationem
Ludouicus
Infans confir-
mat,

& iacent in Comitatu *Walabi* Comititis, & ab eo accipiens indominicatum curtem, quam ille propter suum seruitium & interuentum aliorum fidelium a Rege in proprietatem acquisierat, sitam in pago Lobodonenſe, in Comitatu *Liutfridi* Comititis, nuncupatam *Virnunheim*†, cum mancipiis, filiis, & omnibus utilitatibus suis. Quam traditionem & commutationem *Ludouicus* Imperator hoc nomine *III* (qui patri *Arnolfo*, huius coenobii benefactori munifico, ut ex praecedentibus cognitum, anno DCCCXCIX Oetingae *III* Kalend. Decembr. defuncto in Imperio successerat) eiusdem Archiepiscopi & Abbatis *Hattonis* rogatu, suae auctoritatis praecepto confirmauit.

ac ipſemet
coenobio bona
quaedam con-
ferat,

III Iste quoque Rex *Ludouicus*, praesidente *Hattone*, ex petitione *Adalberonis* supradicti, iam tunc Episcopi Augustani ac Elwangenſis Abbatis, fidelis & intentissimi nutritoris sui, quasdam res proprietatis suae in pago *Lo-uuotingouue*, in Comitatu * *Liutfridi* constitutas, quas quidam homines, *Helmerich* uidelicet faber, & *Engilbrecht* forestarius in locis *Sunthoue* & *Scara* nuncupatis ad dies uitae suae fruendas possidebant, *Sigolfo* monacho, tunc ipsius monasterii Praeposito, & per ipsum *S. Nazario* tradidit.

* pag. 68

quod & Ku-
nigunda ma-
trona quae-
dam facit.

IV Praeterea matrona quaedam illustis, *Cunigund* nomine, res proprietatis suae in uillis *Nirwenheim*, *Strazheim*, atque in *Westheim* *S. Nazario* tradidit, quas ab *Hattone* Archiepiscopo & Abbate cum aliis rebus *S. Nazarii* de monasterio sanctimonialium cognomento *Rothaba* in precariam accepit.

praeter illa
uero Hatto
alia adhuc
bona commu-
nat:

V Idem quoque Archiepiscopus atque Abbas *Hatto* praedium *Riamnas*, in Raetia Curienſe, quod *Arnolfus* Imperator *Ratperto* donauerat, per concambium *S. Nazario* adtraxit, dando illi uicissim, quicquid monasterium in locis *Wilheim*, *Pistinga*, & *Hofinga* habuerat.

uita excedit.

VI Postquam autem uenerabilis pater *Hatto* in huius loci administratione annos *XIII* compleſſet, simulque Moguntinam ecclesiam Archiepiscopalem annis circiter *XXII* gubernasset, ex hoc tandem mundo ad superos, uti sperandum, transiit, salutis nostrae anno DCCCCXII, Moguntiae ad *S. Albanum* sepultus; quo defuncto *Liutherus* ex fratrū electione rursus Abbatia inuestitus fuit, ut in sequentibus patebit.

Caput XIII LIVTHERVS

Abbas XII.

Cum Adel-
bero fratri-
bus Abbatis
eligendi li-
bertatem re-
superasset,

Quoniam, ut supra dictum, fratres Laurishamenſes ob certas cauſſas ab electione Abbatis per Imperatorem annis octodecim ſuſpenſi teneban-
tur, atque interea temporis coenobium ex regia institutione dispensa-
torie per administratores externos gubernatum fuerat: *Hattone* Archiepiscopo
iam ad aliam uitam translato, reuerendiſſimus *Adelbero*, * qui eundem *Hat-*
tonem in eadem coenobii administratione praecesserat, Augustenſis iam Epi-
scopus simulque Abbas Elwangenſis creatus, cernens, nullatenus de utilitate
monasterii eſſe, ſi diutius per externos eiſmodi rectores, qui non de gremio
ipſius congregationis eſſent, gubernaretur, eique plus damni & perditionis,
quam emolumenti inde prouenire; ne itaque illud uiduitatis ſuae diutius in-
commoda deploraret, priſtino pietatis ac benignitatis erga hunc locum affectu
motus, *Conradum* Imp. qui *Ludouico* anno DCCCCXI defuncto in Impe-
rio ſuſceſſerat, adiit, fratribus delicti, ſi quod commiſſum eſſet, ueniam
ſupplex implorans, atque obnixè deprecans, quatenus priſtinam ipſis liberta-
tem Abbatis eligendi reſtituere dignaretur; damnoſum enim nimis, immo
totius coenobii perniciem fore, ſi diutius uero paſtore orbatum ab exteris ad-
ministratorio titulo regeretur. *Conradus* Imp. prout erat Princeps mitiſſimus,
pius, & miſericors, antecellorum ſuorum Imperatorum pietatis erga Lauri-
shamenſe monaſterium exemplo prouocatus, & ob honorem ſimul & amorem,
quem

* pag. 69

ANTIQ
queſti de ipſo ad eundem
tatis & immutatis pri-
Episcopum, quem de im-
mediatis, petitiſſimam te-
nat reſoluerant, quia
non beneſtate talis ſit,
regali dignitate iuſſu de
Rege ſic reſtituta, ſi
DCCCCXII, pro eli-
genda impetrata, ſunt
benetate preſentia, in
Agonis * amorem, &
to poſt in episcopalem
gignat ſurgit utroque lo-
Il Cateſtatione
Ludouico ſummiſſus,
eiusdem annos quocum-
eccleſiam ſciſcitator reſti-
tuit *Gaſſen* in catalogo
ſeu *Witſerum* appella-
reſtituiſſe, ac petitiſſimam
ſeu uictor. ſine nullum
eum in catalogo Episcopum
ſtatim poſt electionem a
ſed de hoc cleroſorum u
que etiam quomodo Ep
quomodo eundem, ſi
quomodo ſic) reſtit
cum de hoc uictor
cleroſorum uictor
ſtatim poſt loci &
XII poſt: hic uero
in abbatia dignitate
gratum electis ſuccedi
circa VII Abbatia
Abbatia reſtituta ad Mi
cum Abbatia reſtituta, u
ſtatim poſt reſtituta
Viſtina tamen ex ſtat
annum Chriſti DCCC
maſterii ſuper eadem
non tempore ſic ad e
annalis uero Episcopum
in Episcopatu illo ſic
quodam inter ipſos
III Eodem anno
ſcilicet DCCCCXII,
Liutherus abbatem ad
ſeu tamen, qui ſig
in pagum habere con-
reſtituiſſimam in propo
auctoritate ſunt, quod
la more ſatis
ordinaſſe preſentia
dignitate eundem Episcopum
die centipagum a ſu
ſtatim. Letitia uero
preſentia & ſtatim

Edit. I

quem & ipse ad eundem locum habebat, cui etiam praeter alia beneficia libertatis & immunitatis priuilegium postmodum concessit, praefati *Adelberonis* Episcopi, quem & summe uenerabatur, piis precibus ac iustis petitionibus inclinatus, pristinam tandem libertatem electionis fratribus imperiali auctoritate redintegravit, quamdiu talem illic inuenire possent, qui scientia & morum honestate talis sit, ut tantam congregationem queat & sciat regere, & regali dignitati iusta obsequia praebere. Plenaria igitur libertate electionis a Rege sic restituta, fratres eo ipso anno obitus *Hattonis*, Christi scilicet DCCCCXII, pro eligendo nouo pastore laeti conuenientes, diuini numinis gratia implorata, unanimibus tandem sententiis atque consensibus, nouo libertatis priuilegio, in Abbatem elegerunt *Liutherum*, strenuum sanctae religionis *amatorem, & morum uitaeque probitate laudabilem, qui non multo post in episcopalem gradum apud Mindonenses quoque sublimatus, una regiminis uirga utraque loca detinuit ac gubernauit.

Liutherus
hic elegitur

* pag. 70

II *Cratopolius* Minorita in catalogo *Episcoporum Mindensium* hunc *Ladarium* nominans, octauum in ordine Praefulem ponit, & regiminis quidem eiusdem annos ignorari (praeterquam quod sub *Conrado I* Imp. uixerit) uerum ecclesiam feliciter rexisse, & in tranquillitate reliquisse ipsum testatur. *Michael Gassen* in catalogo *Abbatum* huius loci manu scripto eum *Liutherum* seu *Wintherum* appellans, octodecim annis (quod nullo modo esse potest) praefuisse, ac postmodum *Wormatiensem* Episcopum (ex quo fundamento seu auctore, scire mallem) electum fuisse scribit; hoc tamen superaddens, eum in catalogo *Episcoporum Wormatiensium* non haberi. (Forte quia uel statim post electionem ante confirmationem uel resignauit, uel mortuus fuit.) Sed de hoc *chronicon* antiquum *monasterii Laurishamensis* nihil habet, neque etiam quando Episcopatum Mindensem ipse *Liutherus* acceperit, & quamdiu eundem, sicuti & Abbatiam hanc (cum utriusque dignitati simul eum praefuisse dicat) rexit, quandoque mortuus sit, annotat. Igitur cum nil certi de hoc inueniatur, ex successione sequentis Abbatis *Ebergisi* huius *Liutheri* regiminis annos aliquo modo colligere oportebit. Nam *chronicon antiquum* huius loci *Ebergisi* illius in Abbatiam introitum in annum DCCCCXXI ponit: hic uero *Liutherus*, ut dictum est, *Hattoni* anno DCCCCXII in abbatali dignitate per nouam electionis licentiam ab Imperatore redintegratus electus successit; ex qua annorum distantia seu interuallo, eum annos circiter VIII Abbatiae praefuisse, ac tandem eo ipso anno DCCCCXXI Abbatia resignata ad Mindensem suum Episcopatum, quem aliquandiu una cum Abbatia rexit, ut in principio dictum, * secessisse colligitur: quo autem anno mortuus fuerit, annales *Episcoporum Mindensium* non tradunt. Videtur tamen ex successore eius Abbate *Ebergiso* colligi posse, eum circa annum Christi DCCCCXXXVIII defunctum, cum *Chronicon* uetus *monasterii* saepe citatum eum annis XVII Abbatiae illi praefuisse referat; quorum tempus sese ad annum usque DCCCCXXXVIII praedictum extendit: annales uero *Episcoporum Mindensium Cratopolii* eundem *Liutheri* quoque in Episcopatu illo successorem immediatum collocent; nisi forte interregnum quoddam inter ipsos intercessisse constet.

Episcopus
Mindensis
factus.

simul cum E-
piscopatu Ab-
batiam hanc
gubernat;
quam si uer-
o, incertum.

* pag. 71

III Eodem anno, quo in Abbatem fuit electus *Liutherus*, Christi scilicet DCCCCXII, *Conradus* Rex quasdam res proprietatis suae in uilla *Hendschuchheim* ad ecclesiam *S. Michaelis* Archangeli in monte *Abrinsberg* tradidit; quas *Sigolfo* monacho Abbatis sui licentia ad dies uitae suae in proprium habere concessit, post obitum uero ipsius easdem fratribus *Laurishamensibus* in proprietatem & dominium perpetuum cessuras imperiali auctoritate sanxit, quod patet ex litteris desuper datis, quae sequuntur tales:

Dum illa
praest, Con-
radus Rex
pessones
quasdam in
tractu uillae
Handschues-
heim eccle-
siae S. Mi-
chaelis de-
nat;

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. Cunradus diuina ordinante prouidentia Rex. Quicquid Dei seruorum exhortatione locis diuinis cultibus aptatis deuota mente conferimus, in extremo examinis die centuplicatum a summo iudice nobis repraesentari absque dubio confidimus. Idcirco omnibus sanctae Dei ecclesiae, nostrisque fidelibus, praesentibus & futuris, notum esse uolumus, qualiter nostrae pro mer-

† Wormati-
ensis.

cedis augmento, ac parentum in eleemosyna meorum, atque pro quorundam fidelium nostrorum, Thidelachi Episcopi†, nec non & Erckangeri Comitis, ac ceterorum Erdolfi & Folnandi rogatu, quasdam res proprietatis nostrae concedimus ad sanctum locum Aberinesburg dictum, qui est constructus in honore S. Michaelis Archangeli omnipotentis; hoc est, quicquid Folemar proprietatis uisus fuit habere in marcha & in uilla Hanchuhesheim nuncupata, VI hubas seruiles; & hoc totum Sigolfo nostro quoque monacho, Abbatis* sui licentia, ad dies uitae suae sibi in proprium habere nostra concedo potestate: hoc est, in pago Lobotungoude, in Comitatu Luitfridi Comitis, & quicquid ad ipsum locum iure ac legitime pertinere uidetur, cum domibus, aedificiis, mancipiis, uineis, campis, agris, pratis, pascuis, siluis, cultis & incultis, aquis, aquarumue decursibus, uitis & inuis, accessibus & adiacentis, finibus, exitibus & regressibus. Haec ergo omnia iam dicto monacho ad praefatum locum, & post ipsius de hac uita discessum fratribus in monasterio Laurensiam Domino, sanctoque Nazario famulantibus in proprietatem & dominationem perpetuam condonamus, & iussimus eis fieri hoc nostrae auctoritatis praeceptum, per quod uolumus, firmiterque praecipimus, ut de his omnibus nunc & deinceps omni tempore liberam habeant potestatem faciendi, quicquid eis placuerit: quatenus eos pro nobis misericordiam Domini melius exorare delectet. Et ut haec nostrae concessionis auctoritas firmiter habeatur, & per futura tempora a fidelibus nostris melius credatur, & diligentius obseruetur, manu propria subter eam firmauimus, & annuli nostri impressione assignari iussimus. Signum Chunradi serenissimi Regis. Wodelfridus Cancellarius ad uicem Pilegrini Archicapellani recognoui. Data X Kal. Septembr. in monte Aberinesburg, Anno dominicae incarnationis DCCCCXII, indictione XIII, anno I regni Chunradi gloriosissimi Regis. Actum ad Triburiam palatio regio feliciter, Amen.

Edit. I

* pag. 74

& censibus
praedia sua
in Watten-
heim &
Virmheim,

IV Idem quoque Rex Conradus praedia sua in Wattenheim & Virmheim, in pago Rinicgowe, in Comitatu Vronis, quae Capellanus eius Werinolf in beneficium concessa tenebat, post obitum illius ad monasterium Laurishamense donauit.

& an. 919
moritur.

V Obiit autem Rex Conradus anno DCCCCXIX Quedlinburgi Germaniae oppido, X Kalend. Ianuar. (uel iuxta alios XIV Kalend. Nouembr.) cum regnasset annos VII & menses VI, ab Hattone praefato Moguntino Archiepiscopo anno DCCCCXII Aquigrani coronatus. Sepultus in monasterio Fuldensi (al. Limburgensi) Post quem Henricus I Auceps, Othonis Saxoniae Ducis filius, in* regnum sublimatus fuit; ex quo diua Otho¹ genealogia processit; regnauitque annis XVI; heredem post se relinquens Othonem I, qui nulli post Carolum M. secundus, uictoribus semper armis regni sui terminos dilatauit; unde cognomen, ut Magnus uocaretur, promeruit: de quo uide auctores diuersos.

* pag. 73

Kunigunda
Regina Lan-
riffae locum
Gingen tra-
dit.

VI Praedicti autem Regis Conradi uxor fuit Chunegunda (cuius tamen scriptores mentionem nullam faciunt, sed aliam ponunt nomine Placentiam, Ludolfi magni Ducis Saxoniae filiam, ut Henninges habet: seu iuxta alios Ludouici senioris Regis Germaniae gnatam; ex qua nullam tamen sobolem reliquisse scribunt) quae locum proprietatis suae Gingen appellatum cum omni iure regalique praecepto S. Nazario ex integro tradidit: atque apud eundem in ecclesia, quae Varia appellatur (quae postmodum anno MLIV, V Kalend. Nouembr. iuxta Mich. Gassen, sub Arnaldo XXV Abate, rogatu gloriosissimi Imperatoris Henrici* II ab ipso B. Leone Papa huius nominis IX, in honorem sanctae & indiuiduae Trinitatis, nec non Deiparae uirginis Mariae, omnium Apostolorum ac Sanctorum fuit consecrata, ac singulari priuilegio ab eodem Pontifice donata, ut infra suo loco patebit) se tumulari praecepit: quo anno autem id factum, uel ipsa obierit, non constat. Ceterum Michael Gassen in catalogo huius loci Abbatum manu-

* immo III

& mortua hic
locus sepelitur,

ANTI
lib. I. mansipio illius C
clausuram.

Cocent
Hortu

Eius memoria in dolo
quo die absque dolo

VII Sub Lamb
Episcopus & quondam
fuit, quod in loco,
nec, per imperialis
hanc cum manu Adu
trahit; & uicium p
res quodam, autum
reliquis sancti Dei g
& sancti Magi trini
fuerunt & ceteri n
praesentis, & una m
uenerunt (Wichem)
habet, Laurensiam
ueneris fuit, de Abb
curam eorum Abb
faciunt & quare obtine

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

19. 74

Edit. I manuscripto illius *Chunegundis* epitaphium tale ponit: forte illius tumulo olim inscriptum.

Conradi Regis Kunegunt uxor senioris,
Hoc tumulum petiit, Gingen & ipsa dedit.

Eius memoria in libro *Animarum* monasterii VII Idus Februarii notatur; quo die absque dubio mortua fuit.

* pag. 74 VII Sub *Liutheri* quoque Abbatis regimine uenerabilis pater *Adalbero* Episcopus & quondam huius coenobii Vicetenens saepius nominatus, ius suum, quod in loco, qui dicitur *Kerenesheim* * (Gernsheim) in pago Rhenensi, per imperialis praecepti confirmationem habebat, promptissima uoluntate cum manu Aduocati sui *Herigeri S. Nazario* cum omni integritate tradidit; & uicissim per precariam complacitationis & causa familiaritatis res quasdam, nimirum ecclesiolam infra ipsum monasterium sitam, in qua reliquias sanctas Dei genitricis *Mariae* & sanctae *Afrae* beatissimae martyris, & sancti *Magni* eximii Confessoris Christi reconditas habebat, cum mansuiculis & ceteris necessariis hortis & pratis, cumque duabus seruilibus praebendis, & una monachica sibi met ipsi praebenda; insuper uillam *Winnenheim* (*Weinheim*) *Birkenowa* (*Birckenau*) *Gunnenbach*, *Liebereffbach*, *Liutereshusen* (*Leutershausen*) *Scarram* & *Bibiloz* (*Bibles*) cum pertinentiis suis, de Abbate Laurishamensi & fratribus, cum manibus Aduocatorum eorum *Adalwini* & *Bennilini*, ad dies uitae suae potestatiue ac securiter & quiete obtinendas & fruendas, per precariam suscepit.

Adalbero item Episcopus ius suum in uilla Gernsheim S. Nazario concessit.

& res quasdam seu diuitiis a coenobio accepit.

Caput XIV EBERGIVS

Abbas XIII.

* pag. 75 **P**ost *Liutherum* Mindonensi ecclesiae Praefulem subrogatum, ut superius *Liuthero* dictum, *Henricus I* Imp. cognomento *Auceps*, qui *Conrado* in regno successerat, *Ebergisum* seu *Euergisum* (MS. *Michael. Gassen Ebergisum* uocat) compatrem suum, ac prioris *Liutheri* nepotem, in Laurishamensi coenobio a puero educatum, consilio & consensu fratrum in Abbatem sublimauit, ut habet *chronicon antiquum monasterii*, uirum moribus & scientia probatissimum, & ad regimen tum animarum, tum rerum etiam saecularium satis idoneum; qui electus anno dominicae incarnationis DCCCCXXI sub *Ioanne X* Pontifice Max. praefuit monasterio annis XVII. quibus * euolutis similiter in Mindensis ecclesiae Praefulem post nepotem suum immediate in ordine nonus electus fuit, ut habent *annales Mindenses*: quod accidit anno circiter DCCCCXXXVIII, ut ex supputatione annorum regiminis eius colligi licet. Praefuit eidem ecclesiae annis XIII, mortuus in die *S. Lucae* Euangelistae, ut iidem *annales* referunt, anno Christi DCCCCLII, successorem relinquens *Helinwardum*.

Praefuit Mindensis eligitur.

II Huius *Ebergisi* temporibus *Henricus I* Imp. Laurishamensi monasterio priuilegia libertatis & immunitatis quater innouauit.

Sub quo Henricus coenobio priuilegia confirmat. Geroldus uero cum coniuge bona sua in Hedenesheim acribuit.

III Sub hoc *Ebergiso* Abbate facta est donatio quaedam in *Hedenesheim* fratribus in Laurissa, & alia in *Vitenheim* fratribus de *S. Petro* in Wormatia, a *Geroldo*, eiusque coniuge *Idiburga*, cuius meminit *M. Freherus* in Commentariolo de *Lupoduno* antiquissimo Alemanniae oppido, & est talis.

Geroldus & uxor eius *Idiburga* tradiderunt proprietatem suam, quae est ad *Vitenheim* & *Hedenesheim*, in manum *Grimoldi*, *Sigewini*, *Druanti* & *Berwardi*, ea uidelicet ratione, ut si ambo desiderent, ad manus eorum reddatur, & quicumque illorum superstes uiuendo alteri fuerit, ad manus eius non reddatur, sed uterque illorum, quamdiu uiuat,

uiuat, cum omni integritate teneat. Et si illis Deus filium dederit, offeratur Domino & S. Petro ad WORMATIAM, ut Clericus fiat; & si in Dei seruitio permanere uoluerit, post discessum utriusque eandem proprietatem diebus uitae suae teneat. Post obitum uero ipsius, Vitenheim in ius fratrum Domino, sanctoque Petro seruientium reddatur: Hedenheim autem monachis Laurensiamensibus, Deo famulantibus sanctoque Nazario, in eleemosynam ipsius Geroldi & uxoris eius Ideburgae, & Cunradi Comititis, & parentum eorum, in perpetuum concedatur usum. Et si illis filius non fuerit, Idiburg diebus uitae suae praefatam proprietatem teneat; & si quando illa obierit, ceu supra diximus, in ius praedictorum tradatur fratrum. Et si ullus Episcopus aut Abbas ex stipendiis * praedictorum fratrum tollere, & in beneficium dare, aut sibi habere uoluerit, proximi heredes sui de ecclesia tollere habeant potestatem, ea ratione, ut annis singulis in anniuersario eorum, fratribus utriusque monasterii, scilicet tam de S. Petro, quam de S. Nazario detur dimidius modius excussae farinae, frisginga II. de uino situlae V. de ceruisa similiter; pauperibus in eleemosynam de pane modius I, de ceruisa situlae X, & de leguminibus maltrum I, siue bachonem.

Post obitum uero Geroldi, Grimoldus Aduocatus S. Petri, & Hugizo Aduocatus S. Nazarii, contraxerunt suum testimonium in publico mallo apud Lobeddenburg †, in praesentia Cunradi Comititis & Richowonis Episcopi WORMATIENSIS, & Ebergisi Abbatis Laurensiamensis & Episcopi MINDONENSIS, ac Iudicum. Isti sunt testes, qui ipsam donationem illic iurauerunt: Manno, Rudfole, Werinbrath, Wignant, Dietbalt, Luitfrid. Nomina testium, qui in eodem publico mallo hoc uiderunt & audierunt: Burchart Comes, Irphine, Didolt, Woltbrath, Item Woltbath, Sigewin, Sigebodo, Adalbrath, Hugizo, Ratbodo, Guntheri, Folcmar, Brunicho, Volrath, Gerhart, Einhart, Thancmar, Gebrath, Franco, Bertpolt, Reginbrath, Gerlach, Embricho, Erlewin, Gerhart, Adelrat, Wiferich, Norchrath, Giselfen, Bernhoh, Coppo, Sigehart, Engilbalt, Hartman, Cadalach, Meginhart, Rihhart, Adelrath, Gerhoh, Willihelm, Voltbrat, Humbrat, Gerbrath.

Post mortem uero Rigowonis Episcopi & Ebergisi, Anno Episcopus, & Gerbodo Abbas, contraxerunt suum testimonium, qui hanc traditionem uiderunt & audierunt. Isti sunt qui iurauerunt in illorum praesentia. Erkanbalt, Ardolt, Adalhart, Nidbraht, Rutfole, Rihram, Egisheri, Folcrath, Meginhart, Folcholt, Tancrath, Irminolf. Isti sunt testes: Gerolt, Gerhart, Riger, Adalger, Ato, Waldrich, Adalrich, Luitbrath, Warger, Gerbrath, Adalbrath, Sigewin, Hartnit, Meginbrat, Dietbrat.

Actum in Comitatu Cunradi Comititis, in pago Lobodengouwe, in praesentia istorum Schabinorum: Hunger, Luithart, Wegelenzo, Wienant, Sigehart, Reginbrath, * Franco, Luitfrid, Hadobrant, Ato, Vdelrich, Ruthart, Adelbrath, Gerbreth, Folcholt, Altman, Volbreth, Sigebodo, Thietbrath, Nanno.

Adelbero
Episcopus
obit:

IV Anno DCCCCXXII pie in Christo obiit reuerendissimus ac sanctissimus Adelbero seu Adalbertus, Episcopus Augustanus & Elwangenensis coenobii Abbas, huius quondam coenobii Laurissensis per quinque annos Administrator, quemadmodum in superioribus saepius notatum, qui fratribus eligendi Abbatis pristinam libertatem, per Imperatorem suspensam, & quodammodo subtractam, imperiali auctoritate redintegravit, aliaque multa pro utilitate & libertate ipsius coenobii fecit; quorum quaedam in superioribus signauimus, de reliquis, quae nobis incognita sunt, a Deo omnium bonorum retributore, mercedem in caelis sempiternam ut recipere mereatur, pie precamur.

cuius genus,

V Originem traxerat hic beatissimus pater, ut pauca quaedam de ipso interponamus, ex illustrissima & antiquissima Comitum a Dillingen familia,

Edit. I

pag. 76

pag. 77

ANTIQ
I familia, quam tamen
bat: hic pauper & ex
monachum amplius
egregie doctus, & ex
nominaliter factus,
ac Nobilis, summum
Imperatorem conque
peratorem, sacro rege
informauit. Sicut i
natur fuit: tandem ei
ritus ac modum, i
cho Elwangen Episcop
ch, ac utique dignat
lib quibus Laurensiam
peratorem suscepam per
pra suo loco in domo
censio ante mortem C
ria uirum praedicti,
na DCCCCXXII pra

VI Anno DCC
medus obiit. Henricus
IX, imperator anno XVII
hactenus illius eius Obiit

V Taciturni pater
Christi DCCC
Serenissimus Re
Sonne Ducem, quae
dione & sequenti pra
admonuit. Laurensiam
praedicti, in qua digne
ter obitus, peruenitque
diuini officii, quibus
claustralesque de pae

II Inter plurim
magnum, & eius
indus in uilla Benay
de Morebene, in p
aero dant experiri.

III Postmodum
nisi Archiepiscopus e
tiam in hunc regnum
eum pro hunc accep
summa tunc praestati
solummodo, ut uocat
pit. Ipse uicarij c
cum Laurensiam co
fuerat, in hoc tunc
que manserunt quid
ip in regnum ducit

Edit. I

familia, quam tamen generis nobilitatem uirtute & sapientia longe superabat: hinc pompis & curis saeculi ualedicens, in monasterio Elwangenensi uitam monasticam amplexus est, in quo propter sapientiam ac scientiam (erat enim egregie doctus, & excellens musicus) aliaque uirtutum ac morum insignia nominatissimus factus, non solum apud religiosos, uerum & apud Principes ac Nobiles, summam sibi etiam amicitiam & familiaritatem apud *Arnolfum* Imperatorem comparauit, cuius etiam filium *Ludouicum*, postmodum Imperatorem, sacro regenerationis lauacro abluuit, bonisque litteris ac moribus informauit. Sancti quoque *Vdalrici* Episcopi Augustani nutritius & informator fuit: tandem ob incomparabilem morum ac uitae dexteritatem, uirtutem ac modestiam, nec non summam eruditionem ac scientiam ex monacho Elwangenensi Episcopus Augustanus, * simulque Abbas Elwangenensis factus est, ac utrique dignitati pie, laudabiliter ac utiliter praefuit annis XVII; sub quibus Laurishamensis quoque coenobii huius curam ab ipso *Arnolfo* Imperatore susceptam per annos quinque administratorio titulo tenuit, ut supra suo loco sat demonstratum. Ultimo uitae suae cursu consummato, sexennio ante mortem Coadiutore in Episcopatu assumpto *Hildino*, uiro eximia uirtute praedito, tandem senio confectus, anno dominicae incarnationis DCCCCXXII praedicto ex hoc mundo ad superos concessit.

* pag. 78

VI Anno DCCCCXXXVI, VI Non. Iulii in castello Saxoniae *Himeluna* obiit *Henricus I* Imp. cognominatus *Auceps*, anno aetatis suae LX, imperii uero XVII, Quedlinburgi in *S. Petri* templo sepultus: cui successit filius eius *Otho*, dictus *Magnus*, ut in superioribus notatum est.

Caput XV BRUNO

Abbas XIV.

Venerabili patre *Ebergiso* ad Mindensem Episcopatum circa annum Christi DCCCCXXXVIII, ut supra demonstratum est, sublimato, Serenissimus Rex *Otho* germanum suum *Brunonem*, nobilissimum Saxoniae Ducem, quem post adeptum imperium ad aulam assumerat, eruditione & sapientia praestantissimum, nec non omnium uirtutum floribus adornatum, Laurishamensi coenobio unanimi fratrum consensu Abbatem praefecit; in qua dignitate constitutus omnia boni Praefulis munia diligenter obiuit; pietatisque & eruditionis suae mira & rara specimina dedit, in diuinis officiis, quibus assidue interesse gaudebat, se attentissimum exhibuit, calamitosisque & pauperibus semper consilio ac solatio magno fuit.

* pag. 79

II Inter plurima liberalitatis suae dona monasterio thuribulum argenteum magnum, & duos nolarum * circulos argenteos contulit. Idemque XXX hubas in uillis *Brunagad*, *Mumenheim*, *Grietz*, *VValahon*, *Bernesheim*, & *Moresheim*, in pago *Elisaza* sitis, a fratre suo *Othone* Imperatore *S. Nazario* dari expetiuit.

III Postmodum uero anno circiter DCCCCXLIX, *VVicfrido* Colonienfi Archipraefule e uiuis sublato, Imperator *Otho* sciens ac probe noscens huius sui fratris ingenium, uitam, ac mores, Colonienfibus Canonicis eundem pro Pastore acceptandum obtulit; quem & ipsi unanimi consensu ac summa animi gratitudine ac iucunditate amplexantes, in Pontificem suum sublimarunt: qui uocationem illam tanquam a Deo factam submisit suscepit. Igitur pontificali cathedra conscensa, Abbatialem dignitatem & officium Laurishamensis coenobii resignauit. Quamdiu autem Abbatiae praefuerit, in hoc dubium occurrit. *Chronicon antiquum coenobii*, itemque manuscriptus catalogus *Michaelis Gassen* quatuor solummodo annos ipsi in regimine ascribunt: sed si primum, posteaquam ad Coloniensem

F

cathe-

cathedram promotus fuit, Abbatiam resignavit, nouem circiter annis eandem ipsum rexisse necesse erit, nisi quis eum statim post *Ebergisum* Abbatem electum negare uelit; de quo nobis non constat.

Edit. I

Probis maxime est moribus;

IV Ceterum in Colonienſi eccleſia conſtitutus, nihil tam ſibi in uotis habendum arbitratus eſt, quam religionem in ſua dioceſi in officio continere. Omnem uitae luxum ac uestium molliem execratus, ſuo quoque exemplo ad hoc alios inſtigauit: prouinciam ſuam praedicando magno cum fructu uiſitauit. Licet ſemper uariis eſſet diſtensus negotiis, magnam tamen diei partem ſacrarum lectione litterarum ac precibus tranſegit. In monaſteriis & collegiis religioſos otari nequaquam permittit. In colligendis ac conquirendis Sancto- rum reliquiis ſtudioſiſſimus fuit; quare per Abbatem Fuldenſem *Hadamari- um* reliquias *S. Pantaleonis* Coloniam aſſerri fecit, & in eius honorem * mo- naſterium inſigne Ordinis *D. Benediſti*, ex caſtro Tuitienſi, quod deſtru- xerat, & ponte Rhenano, quem demolitus erat, fundauit: duo item alia mo- naſteria, *S. Andreae* Apoſtoli ſcilicet & *S. Martini* Coloniae conſtruxit. Eius quoque opera baculum *D. Petri*, cuiusque catenae Coloniae aſſeruantur. Adduxit & Sanctos *Patroclum*, *Eliphium*, *Priuatum*, *Gregorium Spole- tanum*. Tranſtulit & *D. Euergiſtum* Tungris, & in *S. Caeciliae* templum de- poſuit. Paſſus eſt tamen poſtmodum *D. Patrocli* reliquias Suſatum transferri, in cuius honorem ipſe permagnificam conſtrui fecit eccleſiam. Cum omnia in orientalibus partibus bellis feruerent ac ſeditionibus, *Otho* Imp. ipſi tan- quam ſideli fratri totius regni negotia commiſit, quae & ipſe fideliter & felici- ter adminiſtrauit. Lotharingiam quoque ſibi a fratre commiſſam domuit, primusque conſenſu eiusdem fratris Ducatum Angriuariæ Episcopatu Colonienſi adiecit. *Othone* II, ſuum ex fratre nepotem, Aquisgrani in Impe- ratorem elegit & conſecrauit; ciuitatem Coloniam a tributis liberam reddi- dit. Ultimo tandem cum ſumma laude ac pari utilitate eccleſiae ſuae annis XII praefuiſſet, ac morbo correptus, cum iam diſſolutionem ſui corporis adeſſe cerneret, teſtamento condito, omnibusque ſuis in eccleſiae uſum ac pauperum ſuſtentationem diſtributis, facta conſeſſione, ac ſumma deuotione ſacra euchariftia, extremaque unctione percepta, feliciter in Domino obdor- miuit VI Idus Octobr. anno Chriſti DCCCCLXI (*Reuſnerus* & alii DCCCC- LXV) Compendii in Gallia, quo ob nepotum ſuorum diſſidia componen- da profectus erat. Corpus eius Coloniam tranſlatum, in ſuo monaſterio *D. Pantaleonis* a ſe conſtructo, ut uiuens praeceperat, multis collachrymantibus, tumulatum fuit.

quatuor ex- truit monaſteria.

Sanctorum reliquias ſtudioſe colligit.

Imperii curam fideliter gerit.

abit Compen- dii.

ſepelitur Co- loniae.

* pag. 8.

* Caput XVI GERBODO

* pag. 81

Abbas XV.

Othonis I opera Abbas ſit,

R Euerendiſſimo ac beatiffimo patre *Brunone* ad Archiepiscopatum Co- lonienſem translato, *Gerbodo*, qui ab *Ekkehardo* Coenobita *S. Galli*, antiquiſſimo ſcriptore, *Kebo* & *Gebo* nominatur, uir omni uitae mo- rumque integritate ſpectabilis, ac propter ſapientiam & eloquentiam non apud religioſos ſolummodo, uerum etiam apud ſaeculares Principes ac No- biles nominatiſſimos, ipſique *Brunoni* familiariffimus, a Rege *Othone* con- ſilio ac conſenſu fratrum monaſterii regimen accepit anno Chriſti DCCCC- XLVII, & annos XXI in commiſſa ſibi diſpenſatione fideliter ac utiliter expleuit.

aedes ſacrae partim ex- ſtruit, partim exornat.

II Hic eccleſiam ſatis decoram in ſupradicto loco *Bruomat*, aliam- que in *Wibelingen* exſtruxit; pauimentum ante altare *S. Crucis* uſque in medium marmore ſtrauit; calicem aureum ſine patena, lampades ar- genteas quatuor fieri iuſſit; apparatus diuinis officiis aptos plurima ex parte eccleſiae contulit: paradifum totum plumbo operuit: pulpita ante

ante

Edit. I

ante portas eiusdem paradisi fabricauit; refectorium augmentauit; dormitorium renouauit; aedificium necessariorum prominens aptauit; domum lapideam in castello *Michlenstat* aedificauit; curtem *Gingen* nuncupatam reacquisiuit; priuilegium quoque libertatis a Rege *Othone* impetrauit; cuius tenor sequitur talis:

privilegium
libertatis ab
Othone im-
petrat.

* pag. 82

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. Otto Dei gratia Rex Francorum & Longobardorum, ac Patritius Romanorum. Notum sit omnibus tam praesentibus quam futuris fidelibus, qualiter ob amorem Dei & animae nostrae remedium Abbatiam coenobio Lauresham appendentem in unum deinceps collectam, & ipsum coenobium regulari ordine & Abbate solide & inconuulse per omnia semper uigere decreuimus. Quapropter obsecrante uenerabili Abbate Gerbodone, eidem monasterio nostra electione inthronizato, hoc nostrae autoritatis praeceptum fieri uoluimus, quae praecedentium * Augustorum, scilicet illustris & magni Karoli, piique Hludouici benignitatem imitando, regularem monachis illius monasterii de Abbate electionem indulgemus, & ipsam Abbatiam ex integro potestati Abbatum ad communem utilitatem monachorum Deo ibi famulantium subdimus. Statuimus etiam, Episcopum, in cuius parochia situm est monasterium, ex qualibet occasione ibi irrumpere, seu monachos irrationabiliter inquietare non debere; nec ex rebus monasterii in omni Imperii nostri ditione theloni exactionem fieri: nec publicum iudicem, seu quemlibet ex iudiciaria potestate, uel aliquam aliam personam quicquam potestatis aut negotii, sine uoluntate aut permissu Abbatis, in omnibus saepe dicti monasterii rebus habere uel exercere. Quicquid ius fisci exinde exigere potuerat, ex integro in usus monasterii cedere praecipimus. Homines quoque ingenuos seu seruos in possessionibus monasterii commanentes distringere, siue ipsas possessiones contra Abbatis decretum intrare, seu ad causas audiendas seu mansiones faciendas, aut freda uel tributa exigenda, uel ullam in aliquo uiolentiam faciendam, omnibus omnino hominibus per hanc nostrae immunitatis conscriptionem prorsus interdicimus, atque ab huiusmodi aut simili praesumptione cunctos per omnia tempora inhibemus: quatenus Abbas & monachi omnia illuc aspicientia sub nostra tuitione quo ordine quietiore possederint, eo liberius pro statu Imperii, nostraeque salute Deo uacent. Et ut hoc auctoritatis nostrae praeceptum firmum & stabile permaneat, annuli nostri impressione signari iussimus, & manu propria subter firmauimus. Signum Domini Ottonis serenissimi Imperatoris augusti. Luidolfus Cancellarius ad uicem Brunonis Archicapellani recognoui. Data VII Kal. Februar. anno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCCLXIII, indictione VI, regnante pio Imperatore Ottone anno XXVIII. Actum Papiae feliciter. Amen.

* pag. 83

III Addidit quoque idem Imperator *Otho* huic monasterio ad petitionem Gerbodonis Abbatis, & interuentu coniugis suae *Adelheidae*, mercatum & teloneum in eiusdem uilla * *Wezenloch* nominata, in Comitatu *Conradi* Comitis, & quicquid in telonei lucris & alia qualibet utilitate exinde prouenturum uideretur, ad seruitium S. Michaelis Archangeli in *Abramesberg*, uel S. Nazarii in *Lauresham* donauit: cuius donationis littera sequitur talis:

mercatum
item & uel
gal in *Wise-
loch*,

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. Otto diuina auxiliante clementia Imperator Augustus. Noverit omnium fidelium nostrorum tam praesentium quam futurorum industria, qualiter nos ob mercedem retributionis diuinae, interuentu dilectae coniugis nostrae *Adelheidae*, uenerabili Abbati Gerbodoni, fidei nostro, qui coenobio S. Nazarii in *Lauresham* praeesse uidetur, in quadam eiusdem coenobii uilla † *Wezenloch* nominata, in Comitatu *Conradi* Comitis, mercatum publicum fieri concessimus; & quicquid in theloni lucris, uel alia aliqua utilitate exinde prouenturum esse uidetur, ad seruitium S. Michaelis in *Abramesberg*, seu S. Nazarii in *Lauresham*, Imperatoriae nostrae largita-

† *Wiselech*

† inconuul-
sum

44
tis munificentia donauimus. Et ut hoc auctoritatis nostrae donum sue
praeceptum stabile & † inconcussum permaneat, hanc chartam conscribi,
& annuli nostri impressione signari iussimus. Signum Domini Ottonis
magni & inuictissimi Imperatoris Augusti. Luidolfus Cancellarius ad uicem
Brunonis Archicapellani recognoui. Data II Non. Maii, anno incar-
nationis dominicae DCCCCLXV, indictione VIII, anno regni Domini
Ottonis XXX, imperii uero IIII. Actum Herestein (Herenstein) palatio,
in Dei nomine feliciter, Amen.

mercaturam
quoque in
Bensheim.

IV Item in alia uilla coenobii huius, quae *Bafinesheim* (Benflheim) dicitur, praedictus Imperator *Otho* mercationes publicas fieri concessit ad instantiam *Gerbodonis* Abbatis.

*Monasteriis
res redinte-
grat.*

V His & huiusmodi imperialis munificentiae privilegiiis recurrendis Abbas *Gerbodo*, per interuentum uenerabilis ac Deo amabilis *Adelheidae* Imperatricis augustae, & Laureshamense monasterium pristinae libertati reformauit, & res eiusdem tam intestinis quam extraneis cladibus quacunq; dispersas & profligatas colligens redintegravit. Vnde & in pago *Dehsendron*, qui *Taxandria* * dicitur, in praesidatu *Ansfridi* Comitis in uilla, uocabulo *Empele*, quam *Ansfridus* ille Comes monasterio dedit, de quo supra sub *Thiodrochone* VIII Abbate dictum, ecclesiam quondam fundatam, sed alluione aquarum collapsam, reaedificauit. Super qua *Eberkarus* Leodienfis ecclesiae Episcopus, facta synodali inquisitione, quò loco fundata, qualiter dotata, quando diruta fuisset, si uestitura eius Laureshamensi monasterio cum decimis suis iuste ac legitime attineret, Canonico iudicio, ac septem illustrium ex eodem Comitatu uirorum iuramento, diligenter inuestigauit: eamque reaedificatam, in honore *S. Nazarii* & *S. Lamberti* nimirum, Kalend. Octobr. consecrans dedicauit, & decimas episcopali iustitiae tum adiudicatas sub testimonio totius synodalis conuentus Laureshamensis coenobii iuri & dominio, ad eiusdem ecclesiae titulum perpetuo impendendas resignauit. Testes *Adelbertus* Chorepiscopus, *Bubo* Leodicensis Praepositus, *Irimbold*, *Wodibalt* Laureshamensis Praepositus, & alii multi. Actum Leodii anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCCLXVIII, indictione XII, anno uero regni *Ottonis* serenissimi Regis XXXIII, imperii autem ipsius VIII. Huius meminit etiam in *Originibus Palatinis Freherus*, de pago *Taxandria* disserens, in quo sita est uilla *Empele*, in haec uerba: *Hic nescio* (inquit ipse) *an debeam confiteri errorem, qui secutus Leodiorum annales* Visetum oppidum inter *Leodium* & *Mastricum* *Taxandriam* esse uolui in Eburonibus meis, cum sit *Taxandria* pagus circa *Buscum Ducis*, & opinor oppidum ipsum, quod est antiquissimum, ut ueteres muri indicant, esse *Taxandriam*, eo quod anno DCCCCLXIX, tricesimo quarto *Othouis I*, cum requireret Abbas *Laureshamensis* ab Episcopo *Leodienfi* *Erkaro* siue *Eberhardo*, ubinam *Taxandria* & uicus *Empele* foret, cuius ecclesia ad se pertineret, nec haberet Episcopus certi quicquam, quod responderet, congregari fecit totius suae *dioecesis synodum, in qua septem uiri illustres iuramento attestati sunt, *Taxandriam* pagum esse circa *Buscum Ducis*, & uicum *Empele* in illo, in ripa fluminis *Mosae*, cuius alluione ecclesiam totam paene auulsisset: quam ita inuentam ipse Episcopus & Abbas reaedificauerunt, & in honorem sanctorum *Lamberti* & *Nazarii* dedicauerunt. Non tamen ignoro pagum fuisse amplissimum *Taxandriam*, & forsan extensum *Visetum* usque. Et haec de praedicto pago *Taxandria*, qui alias, ut supra notatum, *Dehsendron* nuncupatur.

S. Galli monasterium cum aliis in-
nisi.

VI Anno Christi DCCCCLXX *Gerbodo* Abbas cum aliis Episcopis & Abbatibus interfuit uisitacioni monasterii *S. Galli*, quae sub *Burcardo* il-
lius loci Abbate auctoritate *Othonis* Magni Imp. facta fuit. Eorum autem,
quibus cura uisitacionis ab Imperatore commissa fuerat, nomina haec sunt;
Henricus Treuirensis Archiepiscopus, *Poppo* Herbipolensis, *Palzo* *Spiren-
sis, *Erpho* Wormatiensis, *Conradus* Constantiensis, *Hildebaldus* Curienfis,
Dietricus Metensis, *Arnoldus* Tullensis Episcopi; *Kebo* Laurissensis, *Kerho*
Herbipolensis, *Milo* Elewangenfis Abbates, & alii quinque, numero sedecim.

VII *Ger.*

Edit. I

* pag. 34

* pag. 85

Edit. I

VII *Gerbodonis* autem huius meminit *Ekkehardus* iunior, Coenobita dicti monasterii *S. Galli*, antiquissimus scriptor, qui sub *Aribone* Moguntino Archiepiscopo uixit, in libro, quem *de Casibus illius monasterii* scripsit, cap. XI de illa uisitatione tractans sequentibus uerbis, in quibus tamen cum non *Gerbodonem*, sed *Kebonem* & *Gebonem* saepius nominat. *Henricus Treuirensis* (Episcopus) cui *summa rerum commissa erat* (scilicet uisitationis illius ab Imp. *Othone*) *circumspecto claustro*, Enimuero, ait, talis nidus bonas aues decet. *Et Kebo Laurensensis Abbas, uir nominis reuerendi prae multis, & eo die pro nobis plus ceteris sentiens, sed & crebro nos postea donis & consiliis iuuans*, si placet, ait, ipsarum auium hunc nidum qualis per omnia sit, primitus ab Abbate audiamus, ut de ceteris, quid agamus, integrius scire ualeamus. Et alio in loco, cum iam ipsos uisitatores uisitatione peracta Imperatori retulisse, ac ipsius monasterii inopiam significasse descripsisset, de *Kebone* rursus haec habet: *Tandem post multa consiliorum colloquia Adelheida etiam* (Regina) *per Ekkehardum adesse rogata, dantur Keboni Abbati & sibi de seriniis Regum sexaginta argenti librarum rata pondera, Abbati nostro* (*S. Galli*) *& fratribus solatio in S. Ioannis die ferenda. Iussu etiam Kebone in loco ipso usque dormitionem Mariae hospitari, atque Benedicti uiam discretionis, qua nosset, coram Galli pullis ingredi, moreque suo eos docere uerere. Venit ille tandem carus ad carissimos, & quicquid instituit, omnes unanimes ad exequendum inuenit, Abbate ei cum Ekkehardo seniore Decano quidem ad omnia, & de oblatis & de loci impensis, copias suggerentibus. Et paulo post: Cum autem Abbas claudus quidem esset, sed & Decanus pede nutasset, melius ait* (*Kebo*) *claudicare Reges, quam regna, & o utinam tales egomet claudos in Lorisham haberem: enimuero prae Regibus inquit diligere. Quem autem respectum ipsi fratres S. Galli ad hunc Kebonem habuerint, & quanti ipsum fecerint, explicat autor alio in loco hisce uerbis: Fratres autem, quamuis hac spe frustrati* (hereditatem quandam seu donationem regiam expectabant) *instituta tamen Kebonis sollicitè tenebant. Haec citatus autor de Kebone seu Gerbodone Abbate.*

Ekkehardo non sine laude memoratur.

† ad Assumptionem Mariae

VIII Ceterum ipse uenerabilis pater *Gerbodo*, cum locum istum per annos XXI tanquam optimus & peruigil pastor summa prudentia ac industria gubernasset, & monasterium pristinae libertati restituisset, eiusdemque res uariis cladibus dispersas redintegrasset, senio confectus ex hoc mundo feliciter ad superos concessit, ipsis Kalendis Augusti anno salutis relatae DCCCCLXX; cui in officio successit *Salemannus*, de quo in sequentibus,

* Caput XVII

SALEMANNVS

Abbas XVI.

Gerbodone palmam supernae uocationis adepto, *Salemannus* uir Deo dignus, diuina humanaque sapientia plenus, ac omni bonitate conspicuus, ex assensu serenissimorum Imperatorum *Othonis* & filii eius, omniumque fratrum ac familiae conuiuentia, pastor & rector huic monasterio praeficitur. Qui inter multa & magnifica pietatis opera, quae per singula longum est enarrare, iussit tabulam ad altare principale auro gemmisque pretiosissimis adornari, & crucem magnam simili operis schemate parari: frontem ciborii super requiem sancti martyris *Nazarii* uersus altare respicientem auro purissimo uestiri, & tres libros ex ebore & argento mirifice uenustari. Moralia in tribus uoluminibus compleuit, duos nolarum circulos argenteos ecclesiastico ornatui adiecit; strata pauimenti sine tenus perfecit. Rexit locum hunc annis XXVII. Hic in principio introitus sui quartum coenobii

Aedem Laurensensem exornat.

eiusdem libertatis & immunitatis priuilegium a diuo Imperatore *Othone* impetrauit.

Edit. I

consensio dum
praeest,

Comes qui-
dam Abba-
tiae inhiat,

II Operae pretium uidetur inferere hocce in loco historiam de *Othone* Imp. & Comite quodam Abbatiae huius Laurishamensi inhiante, quam *Liutprandus* Ticinensis Leuita litteris mandauit, libro IV capite XV, & ex eo *Baronius* tomo X p. 731. *Comes quidam tunc praedius cum eo erat, cuius multitudo militum Regis aciem condecorabat. Hic itaque uidens quamplurimos ex Regis acie desertores ac transfugas fieri, non interiorum sed exteriorum considerans hominem tacitus haec secum uolere coepit: Quicquid a Rege in hac turbatione constituto petiero, sine dubio impetrabo, praesertim cum & acre nobis bellum imminet, ac se ne deferam timeat. Nuntiis itaque directis Regi supplicat, ut Abbatiam quandam Lauresheim dictam, praediis ditissimam, sibi * concedat: cuius possessionibus, quod sibi deerat, militibus suis ministrare praecualeat. Rex autem columbina non solum simplicitate, sed (ut erat) uiperina calliditate suffarcinatus, non hoc quid portenderet minime aduertere potuit, unde & huiusmodi nuntiis apologeticum dedit: Illi quid super hac re sentiam, uerbis ipse potius explicabo, quam nuntiis. Quod qui hos direxerat audiens, immensa est affectus animi laetitia, sperans, se quod poposcerat impetrasse; unde & morae impatiens Regem adiit, eumque sententiam super hac re promere postulauit. Cui Rex, populo circumstante, obedire, inquit, magis oportet Deo, quam hominibus. Quis enim sanum sapiens ignorat, te haec non humilitate petitionis, sed comminationis auctoritate dixisse? Scriptum est enim: Nolite sanctum dare canibus. Quod quamuis a doctoribus spiritualiter intelligendum esse praedicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si monasteriorum praedia, quae a religiosis uiris Deo militantibus sunt tradita, tulero, & saeculo militantibus dederō. Tibi uero tam procaciter iniusta petenti, sub testimonio totius populi, nec hoc nec aliud unquam te a me accepturum esse testificor. Sicordi tibi est, cum ceteris infidelibus auolare, quanto citius, tanto melius. His auditis, quia facies speculum est mentis, cordis uerecundiam uultus rubore nudauit, concitusque Regis ad pedes corruens, se peccasse, se grauiter deliquisse, confessus est.*

* pag. 8

quem Otho
Imp. explen-
dis:

quo satis
functo,

III Porro anno Christi DCCCCLXXIII, Non. Maii, feria IV ante Pentecosten, Quedlinburgi in Saxonia obiit inuictissimus ille Imperator Romanorum *Otho*, *Henrici* Aucupis filius, ac *Brunonis*, quondam huius loci Abbatis XIV, postmodum uero Archiepiscopi Colonienfis, germanus, diuinarum humanarumque rerum multa religiosa saeculis monumenta relinquens, teste *Witichindo*, ac de hoc coenobio optime meritis, ut ex prioribus cognouimus, qui primus post *Carolus M.* * *Magni* nomen merito adeptus fuit, & plus animi passiones, quam hostes uicisse perhibetur. Mortuus est autem anno regni sui XXXVII, imperii uero XIII; Magdeburgi Saxoniae urbe sepultus.

* pag. 89

Successor
Otho II mo-
nasterio pri-
uilegium li-
bertatis dat.

IV Cui successit filius eius *Otho II* seu iunior, qui uiuente adhuc patre Romae Caesar appellatus fuerat. Hic patris exemplo ac *Salemanni* Abbatis rogatu, priuilegium quoque libertatis huius monasterio Laurishamensi tradidit, quod & *Benedictus* Papa Apostolica auctoritate commendauit atque roborauit. Hic ob insignia, quae cum Sarracenis proelia gessit, pallida mors Sarracenorum cognominatus est; tandem uero, dum nimis incaute quadam uice Graecos & Sarracenos persequeretur, sagitta uenenata uulneratus, Romamque delatus, paucos post dies uita decessit anno DCCCCLXXXIII, ibique in palatio ante basilicam *S. Petri* introeuntibus ad partem laeuam marmoreo sepulchro conditus est, anno imperii XVII, aetatis uero XXIX.

Otho III
uero multa
largitur be-
neficia.

V Huius filio *Othone III* admodum paruulo, & nec dum regni gubernaculis apto, Imperium per uenerabilem *Adelheidem*, auiam suam, & Imperatricem *Theophaniam*, matrem suam, nobiliter administratum fuit, quousque puer ipse litteris diuinis & humanis instructus, ad tantae uirtutis insignis

ANTIOP
ita I. inge omittit, ut Mo-
XVI, al XIX, qui p
mens monasteri, inte
notant. Rogauit qu
necem in uita We-
lucis & alius uenilibus
VI. Solemne
batie expletis, ut ex
dum cas, in qua & p
tatur, choricam quete
solio * Dei ministerio non
Domum felicitat magi-
land, Marti, tota hura

W. Emblem seu W
fieri, primus h
mini Salem
Christi DCCCCLXXIII,
sed nulli pater secundus
Witichindo, & moneta
que pater perperat
nam caput duorum:

W. Emblem seu W
quo hactenus
non eadem in
quo reliqua reliqua
praedicente collata, i
ita praedicante de
quo Deuotionem regis

H. It. tam pateris nob
ueneris confidat
augustinus & lence
dus sunt am pbi nam
nu uelut, huius hie
mentibus gemitu, fere
& obferuanti repulit
II. Anno repulit
tina Romanorum, ad uita

Edit. I infigne eminuit, ut *Mirabilia mundi* appellaretur. Imperavit autem annos XVII, al. XIX, qui patris auique insequens uestigia libertatem Laurishamensis monasterii, interuentu *Salemanni* Abbatis, sua quoque auctoritate roborauit. Rogatu quoque memorati Abbatis *Salemanni* idem publicum mercatum in uilla *Wezzinloch* & in *Steine*, cum omni reditu ex telonei lucris & aliis utensilibus ad *S. Nazarium* donauit.

VI *Salemannus* porro Abbas, annis uiginti septem in regimine Abbatiae expletis, uir eximii meriti soli Deo placere desiderans, relicta monasterii cura, in qua & pro qua iugiter sollicitus erga plurima iam diu turbabatur, theoricam quietem amplexus est, & optimam partem eligendo, se solo * Dei ministerio totum mancipauit, nec multo post carne solutus ad Dominum feliciter migravit, anno scilicet Christi DCCCCXCVII, IV. Kalend, Martii, iuxta *librum Animarum* monasterii.

Caput XVIII WERNHERVS I

Abbas XVII.

Wernherus siue Werinherus, ut habet antiquum chronicon monasterii, primus huius nominis, cognomento *Pius*, post obitum Domini *Salemanni*, ex ipsa congregatione substituitur Abbas anno Christi DCCCCXCVII, Vir omnibus quidem meritorum praeconiis dignus, sed nulli pietate secundus, qui ab *Othone III* Imp. praecepta de mercatu in *Winenheim*, & moneta in *Brumogad* in pago *Helisaze* sito impetrauit, multoque plura perpetrasset memoria digna, nisi eum mors citius hinc abstulisset; nam expletis duorum annorum curriculum, diem clausit extremum.

Caput XIX WERNHERVS II

Abbas XVIII.

Wernherus seu Werinherus, huius nominis secundus, *Werinhero* inuilem & dignitate deiecit. pio successit anno DCCCCXCIX; eiusdem quidem nominis, sed non eiusdem meriti, neque natalium suorum professionisue dignitati religione respondens, aut moribus. Qui & dictante iustitia, & regia praescribente censura, infra annum dimidium, sicut inconsiderate inuectus, ita praecipitanter deiectus ac depositus fuit, tanquam inutilis ac totus ineptus, qui Dei ecclesiam regeret.

Caput XX GEROLDVS I

Abbas XIX.

* pag. 91 **H**ic tam generis nobilitate clarus, quam acrimonia ingenii sublimis, *Monasterio* animique constantia, sapientia, scientia, & * eloquentia insignis, *fideliter* abrogato ac semoto *Werinhero* unanimi fratrum consensu Abbas electus fuit anno post natum Christum M. Qui antecessorum suorum insequutus uestigia, familiam sibi creditam fideliter & prudenter tribus annis & sex mensibus gubernauit, fratresque in omni humilitate, patientia, charitate, & obseruantia regulari semper studiose praecessit. Obiit anno Christi MIV.

II Anno regiminis eius primo, qui fuit Christi M. *Siluester II* Pontifex Romanus, ad instantiam *Willigisi* Archiepiscopi Moguntini, *Franconis* confirmatio- nem priuile- gii eidem ab- nis

Othone cen-
cessi a Silve-
stro II Papa
impetrat,

nis Episcopi Wormatiensis, & aliorum Antistitum, priuilegium libertatis monasterio ab Othone Rege olim anno DCCCCLXIII concessum denuo confirmauit, cuius litterae extant tales:

Edit. I

Siluester *Episcopus seruus seruorum Dei uniuersis sanctae Dei ecclesiae filiis.* Notum fieri uolumus uniuersis, tam praesentibus quam futuris, Abbatiam, quae uocatur Lauresham, dominio Regum siue Paparum solummodo subiectam antiquitus fuisse. Post uero tam imminutione rerum, quam peccatis incrementibus a priori statu degenerasse. Nunc autem a dilecto filio nostro Ottone Caesare Augusto moniti, per interuentum Willigisi Moguntini Archiepiscopi, ac Franconis Wormatiensis Episcopi, suorumque fidelium, atque omnium eiusdem prouinciae Episcoporum, simulque Bernharii Verdensis Episcopi, praedictam Abbatiam ad priorem statum nostra auctoritate redire iubemus, atque frui libertate, quam antea habuisse manifestum est, hoc est, ut Regum atque Paparum tantum dominio subdatur, alienae uero potestatis penitus fiat extorris. Cuius loci Abbas siue monachi, quamdiu religiose atque beate uixerint, cum quiete & pace & absque contradictione cuiuslibet personae maneant. Si uero religionem reliquerint, ac negotiis illicitis, saecularibusque operam dederint, a Papa Romano monendos decernimus & corrigendos: a quo moniti si non emendantur, regiae potestati deputamus. Hoc ergo nostrae constitutionis priuilegium ratum & inuiolabile esse per omnia tempora * uolumus. Quod si quis irritum facere praesumpserit, in primis iram Dei incurrat, sitque anathema maranatha. Scriptum per manus Petri Notarii & Scriniarii S. Romanae ecclesiae, in mense Octobri indictione XIII. Bene ualete.

pag. 92

cum Otho
III abbatiam
episcopatus
Wormatiensi
donasset,

III Circa haec ipsa tempora Otho III Imp. ad petitionem & instantiam Franconis Episcopi Wormatiensis, quem a consiliis multo tempore habuerat, plurimaque ipsi liberalissime concesserat, Abbatiam Laurishamensem Episcopatus Wormatiensi donauit.

ipse Henricus
cum II ad
priuilegium
libertatis re-
uerandam
peruenit,

IV Anno Christi MI Othone III Imperatore defuncto, & Aquisgrani sepulto, Henricus Dux Bauarorum imperii fascibus arreptis Rex electus fuit, & Moguntiae solenniter ordinatus; cuius quanta fuerint iustitiae & pietatis insignia, testatur illa nobilis, quam condidit, & in qua conditus est, Babenbergensis ecclesia. Siquidem tanto religionis amore ducebatur, ut monachorum pater appellaretur. Hic rogatu Geroldi Abbatis libertatem Laurishamensis suo quoque praecepto roborauit.

Caput XXI B O P P O

Abbas XX.

Abbas omnis
ex parte pro-
bitus,

Boppo siue Poppo, quem Michael Gassen in suo catalogo Abbatum manu scripto Balbonem appellat, illustri natalium exortus profapia, gente, ut uolunt, Buchonius, stirpe Grabfeldica natus, moribus & scientia probatissimus, & in gubernanda re familiari multum idoneus, in locum defuncti patris Geroldi, unanimitibus fratrum sententiis ac uotis, Abbas electus fuit anno Christi MIV: quo munere pie & religiose perfunctus est annis XIII: qui quo magis fugiebat gloriam & honores, eo magis assequebatur, affluentibus sibi cum ecclesiasticae dignitatis incrementis, terrenarum etiam facultatum amplissimis successibus. Nam, ut Fuldenses annales * Brantobus eius loci Abbas loco motus esset, ceteris confratribus longe lateque discedentibus, hic Poppo Laurissenfis Abbas, ad Regis imperium Laurissa cum nouis coenobitis Fuldam ad formandam & erigendam collapsam discipuli-

pag. 93

Fuldensi in
monasterio
collapsam di-
scipulorum re-
stituit,

ANTIQ
disciplinam euocans
aliquo tempore praesentibus
seculisque caput est
fuit, tam marcam
monis ex eodem limit
centi Archiepiscopo, d
Quandiu autem Fuld
Laurissenfis reuerent
leicenses discedunt
du ad aliunde alio per
cum Abbatum Fuldensi
II Hic inter cete
ti, cum patris simul au
erant ecclesiae Lauri
honore eiusdem ecclesie
inter alia notatum in
documentis documentum
In nomine sanct
ante cleme[n]tia Rex.
rebus agendis praesent
tatis super nos respectum
legumque seruando esse
praesentem quam futura
hauerit coenobis aeterna
suaque ecclesiae in bon
Natus, eximius forefite
tes assequitur, forefite
tendentes, & uide for
medum, saltem Nobis
dictor Brantobis, no
ridiculus pignus ad L
has diffusi, inde autem
ad nullum Brantobis de
notum, & si quidem
ta diffusi, eo rationis i
denti in perpetuum habe
licentia uenandi in cap
fuerit, ante reuerent
nam fuerit in regem
nos fuerit Brantobis
cunctis Brantobis
dominicae incarnationis
tu L. Alvaro Brantobis
III Item de te
Si quis uero
latus in filius Ottone
esse, subdeterminatus
monis, uolens dilig
ex dicto Geroldo. in
longe deinde ad Brantobis
dictum in Laurissa, in
bach, deinde alio Cui
deinde alio fuit in M
bach, tunc in Brantobis
queram, deinde per
& per deinde in Villo
na defecit in plan
Natus in Fuld

Edic. I

disciplinam euocatus fuit; cui ecclesiae cum laude & pari quoque commodo aliquo tempore praefuit; ubi & *Kunigundem* Augustam bene meritissimam in se suosque expertus est: cuius rogatu *Henricus* tum alia passim praedia *S. Bonifacio*, tum marcam *Lubenzo* uniuersam assignauit, tractusque nemorum immensos ex eodem limite *Popponi* donauit, probante *Erchanbaldo* Moguntiacensi Archiepiscopo, *Arnoldo* Hersfeldensi Abbate, & accolarum primoribus. Quamdiu autem Fuldensis ecclesiam rexit, & quando ad antiquam suam Laurissensem reuersus fuerit, incertum est. Probabile uidetur, male coalescentibus diuersarum familiarum animis, & a Fuldensibus ex uicina Hirsfeldia uel aliunde alio petito, eum breui Laurissam reuersum esse: peruetusta enim Abbatum Fuldensium acta nullam eius mentionem faciunt.

eius alicuiusque praesentis.

II Hic inter cetera memorabilia calicem aureum magni ponderis & pretii, cum patena simul aurea: stolam quoque egregii operis auro contextam ad ornatum ecclesiae Laurishaimensis contulit, ac praecepta complura de statu & honore eiusdem ecclesiae ac coenobii ab *Henrico II* Rege accipere elaborauit: inter alia mercatum in *Oppenheim*, & bannum forestis in *Odenewalt*: cuius donationis documentum hic adiacere uisum fuit, quod est tale:

Laurissensem eadem exornat;

ab Rege mercatum in Oppenheim,

& forestam in silua Ottoniana imperat;

* pag. 94

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. *Heinricus* diuina fauente clementia Rex. Si nostrae pietatis aurem maxime in ecclesiasticis rebus augendis praebemus petitionibus nostrorum fidelium, diuinae pietatis super nos respectum magis inde credimus affuturum, eosque circa nos sagaciores seruiendo efficimus ac deuotiores. Quapropter omnium tam praesentium quam futurorum noscat industria, quod *Bobbo* sancti *Laureshamensis* coenobii uenerabilis Abbas nostrae celsitudinis adiit culmen, sibi suaeque ecclesiae in honore sanctorum martyrum consecratae, *Naboris* & *Nazarii*, exorans forestam bannumque siluarum concedi. Cui pius praebentes assensum, forestam cum banno concessimus, ab aquilone in *Cunthichun* tendentem, & inde sursum in longitudine in orientalem scilicet plagam per medium saltum *Nobbenhufon* dictum, & inde se habentem ad riuum, qui dicitur *Branbach*, usque ad arborem *Lachbuocha* dictam; inde uero in meridiana plagam ad *Lutram*, atque inde deorsum usque in fluuium *Nekar* dictum; inde autem usque ad uillam *Niwenheim*; hinc uero deorsum ad uillam *Bickinbach* dictam; isthinc autem ad aliam uillam *Richinbach* uocata, & sic quidem per deorsum usque ad locum *Cunthichun* primitus dictum; eo rationis tenore, ut ipse praedictus Abbas, sibi que succedentes in perpetuum habeant atque possideant, nullusque in ea sine ipsius licentia uenandi aut capiendi aliquid potestatem habeat. Haec ergo, quo firmitus atque inconvulsus per futura tempora possint persistere, propria manu firmantes insigniri iussimus sigilli nostri impressione. Signum Domini secundi *Heinrici* Regis inuictissimi. *Guntherius* Cancellarius uice *Erchambaldi* Archicapellani recognoui. Datae IV Id. Maii, indict. X, anno dominicae incarnationis MXII; anno uero Domini secundi *Heinrici* regnantis X. Actum *Bauenberg* feliciter, Amen.

III Item de terminis eiusdem forestis habentur haec:

cuius forestae termini designantur;

* pag. 95

Si quis uero scire desiderat euidentius; quorsum tendat forestis bannus in silua *Otenewalt*, *Laureshamensi* ecclesiae regia auctoritate concessus, subdeterminata loca uallium, montium, saltuum, riuulorum, fluminum, arborum diligenter consideret. Tenet namque bannum in loco, qui dicitur *Gerwine*. inde ad montem *Malscum*. inde extenditur ad *Velisberg*. deinde ad *Betenkiricha*. postea ad *Luddera*. * deinde ad *Wintercasto*. dehinc in *Lutenhaha*. inde in *Eberbach*. post in *Gaspensa*. inde in *Abbatisbach*. deinde ultra *Cuningesbach*. post in *Birkunhart*. tunc in *Kincicha*. deinde ultra fluuium *Mininingaha*. post in *Wedalabach*. deinde in *Branbach*. tunc in *Aranbach*. inde in *Wallendenbrunno*. deinde ad magnam quercum; deinde per descensum *Bremaha*, per *Vullonobach* ascensum, & per destructam *Vullonoburg*. Inde in fluuium *Enteraha*; tunc per eius descensum in fluuium *Nekar*. inde per descensum *Nekar* usque *Nuinheim*. Inde in plateam montium *, & per hanc usque ad supra dictum

* Berstels locum

Edit. I

honorem *S. Michaelis* Archangeli fundatam & constructam, de concessione *Henrici II* Imp. in monasterium erexit, & monasticis mansionibus congrue circum aptatis, fratres sub regula *D. Benedicti* uicturos, & fratribus Nazarianis conformes, ibidem congregauit: quibus & necessaria affatim procurauit: insuper eandem ecclesiam crucibus & tabulis fabrefactis, alioque quamplurimo ornatu magnifice uenustauit.

chaelis in
coenobium
commutat;

V Mortuo tandem *Reginbardo* Nemetum Antistite anno Christi M-XXXII *Conradus* Salicus Imp. uirtutum eius fama permotus, eundem ad ipsius ecclesiae Episcopatum prouehi curauit; qui unanimi consensu totius cleri electus, per annos VII insigni cum laude praefuit, talemque Pontificem egit, qualem decebat illum, qui ex longa & religiosa disciplina ad infulam inuitus esset protractus: fuit enim uir praecclarus, testante *Guilhelmo Eifengrein* in Spirensibus Episcopis, & cui priorum sanctorum patrum uita, doctrina, religione, fama, atque cum eo, quod uirum clarum spectabilemque efficere potest, imperfectionis nil defuerit: in regno ob uitae sanctitatem ubique diffamatus. Coronam insignem candeliferam cupream, auro obductam, usque hodie in choro Nemetum a summis lacunaribus dependentem, fieri curauit: cui hi uersus aureis litteris orbiculariter inscripti leguntur:

fit Episcopus
Spirensis;

probum agis
Pontificem;

& inter alia
candelabrum
penile in a-
dum sum-
mam insert;

*Cernitur in medio Seraphin celsissimus ordo
Eximius merito qui praesidet altus Olympo
Est Cherubin dictus celsissimus ordo secundus
Hinc angelis (a) similes consistere laude tonantis
Coetus & angelicus reliquis sanctis uenerandus
Collaudat (b) Dominum propria deitate respectum
Formantur uere post almi quinque Prophetae
Spem magnam nobis qui praedixere (c) salutis
Virgo Dei genitrix spes mundi gloria nutrix
Gemma pudicitiae regali nata radice
Hinc atria (d) charum deuotus cerne senatum
Hospitio Dominum qui saepe recepit alendum.
Virginio uerbum portasti corpore Christum
Quae Regem Regum generans sub tempore legum
Hinc duodenus apex aequo discrimine iudex
Secernit iustos ab iniquis igne cremandis
Istud non magnum dignanter suscipe donum
Quod Reginbaldus tibi Praesul reddo misellus
Munere sed paruo uideas me cordis in (e) aruo
Osse dabit mentem simul & prolongat agentem
Pro peccatorum miseranda mole meorum
Non tantum praesto quantum (f) tibi debitus exto
Si pater ac natus (g) Deus unus spiritus almus
Est quod uelle meum tibi (h) plus donare paratum.*

(a) simul

(b) Collau-
dant

(c) salutem

(d) chorum

(e) auro

(f) sim
(g) nunc De-
us spiritus
(h) pius

Nescio, an post v. 8 ponendi sint v. 11, 12, 15, & 16, ac tum demum 9, 10, 13, & 14; licet uideam, eos in Catalogo ueteri Episcoporum Spirensium, quem Eccardus tomo II Corporis Scriptorum medii

aeui inseruit. col. 2261 & 2262 eadem etiam, qua hic loci, serie rectori. De cetero notes, ex illo ipsi Catalogo me lectiones uariantes, quas tamen ad unam omnes reiectaneas esse, libens fateor, margini adieciisse.

VI Praefuit autem hic *D. Reginbaldus* Spirensi ecclesiae annis VI, grandi sanctitatis opinione, ut propter plurima, quae in uirtute omnipotentis Dei uiuens mortuusque patrasset miracula, uiua diu in benedictione apud plurimos eius manserit memoria. Obiit anno MXXXIX, XII Kalend. Septembr. in ecclesia Spirensi tumultus.

Episcopatus
sex annos
praest;

Quae autem sub ipso, tanquam Abbate in Laureshaimensi coenobio patrata sunt, nunc examinemus.

VII Cum iam a multo tempore uariae contentiones, altercationes, irae, rixae & dissidia fuissent inter Wormatiensem Episcopum & Laurishaimensem Abbatem, & inter familias utratumque ecclesiarum, ex quibus etiam uaria homicidia contigerunt, *Henricus II* Imp. dictante iustitia ea compescere studuit; cuius gratia etiam sequens edictum promulgauit anno MXXXIII.

quibus Hen-
ricus II edi-
cto promulga-
to dissidium
inter Lauris-
ham & Epi-
scopatum

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. Ego Henricus di-
uina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus, notum facio
omnibus sanctae Dei ecclesiae fidelibus, tam praesentibus quam futuris,
qualiter assidua proclamatio nostras aures inquietabat ob inueteratas &
frequentes contentiones, & ob inmarcidas inimicitias, quae semper
erant inter Wormatiensem Episcopum & Laurishaimensem Abbatem, &
inter familias utrarumque ecclesiarum, quae iam in tantum conualue-
runt, ut etiam innumerabilia inter se fierent homicidia, & in hoc ma-
ximum detrimentum utraque pateretur ecclesia. Quapropter cum con-
silio meorum fidelium id ordinare disposui, quomodo tantae discordiae
temerariam praesumptionem inter utramque ecclesiam & earum familias
nunc & in posterum aut omnino dissoluerem, aut impunitam non relin-
querem. In primis praecepi, & ad hoc peragendum meos nuntios misi,
ut omnis iniustitia, quae iam per multa tempora ex utraque parte in-
correcta remanserat, ab Aduocatis illorum utrimque pleniter corrigere-
tur, & dehinc praeuideant, ne talia apud illos sic inueterascant. Et si
aliqua noua contentio inter illos exorta fuerit, uolo, ut conueniant, &
quam citissime possint, corrigant. Et ne talis ac tantae seditionis auda-
cia sine digna ultione inter utrasque familias post remaneret, per huius
cartulae praeceptum istud constitui decretum. Si quis ex familia S. Pe-
tri Wormatiensis aliquem ex familia S. Nazarii, uel e contrario aliquis e
familia S. Nazarii quenquam seruorum S. Petri insequitur, & ausu teme-
rario & armata manu aliquem ad occidendum, uel ad depraedandum,
eius curtem siue eius domum infregerit, & eum oppugnauerit: & si ille
aut aufugerit, uel quoquomodo ab eius potestate siue impugnatione se
liberauerit, aut si forte domi non fuerit; illi, qui huius audaciae &
inuasione dux & princeps fuerit, tollantur capilli & corium, & insu-
per in utraque maxilla ferro ad hoc facto etiam candenti bene caraxe-
tur & comburatur; reliqui eius sequaces cute & capillis priuentur. Si
autem* ibi occiditur, omnes qui huius homicidii uel inuasione partici-
pes sunt, cute & capillis perditis supradicta combustione signentur, ac
iuerigeldum occisi domino suo auctor homicidii persoluat, & cum proxi-
mis eiusdem interfecti reconciliationem faciat. Et in quocunque loco
aliquis ex utraque familia ab utrisque innocens occiditur, homicida su-
pradictae sententiae subiaceat. Hanc uindictam, & illud meum consti-
tutum Aduocatus, in cuius aduocatione hoc euenerit, cum scientia Epi-
scopi & Abbatis in praesentia nuntiorum utrorumque fideliter adimpleat.
Si uero Aduocatus aut mercede conductus, aut gratia commotus aliqua
calliditate haec decreta auertere uoluerit, gratia nostra & aduocatione
carebit, nisi super sacras reliquias hoc iurare audebit, quod cum, qui
homicidii uel inuasione illius reus est, nusquam acquirere possit, tamen
quam citissime poterit, acquirat. Et si homicida ex familia Episcopi
est, & Aduocatus eum acquirere non potuerit uel noluerit; fideles Ab-
batis, si possint, illum acquirant, & ad praedictam poenam praesentibus
nuntiis utrorumque repraesentent. Similiter fiat ex parte Episcopi.
Et de seruientibus Episcopi & Abbatis illud constituimus, ut si quis
illorum tale aliquid fecerit, praedictae poenae subiaceat, uel X libris
denariorum redimatur. Vnum autem est, quod uolo, iubeo, & firmiter
praecipio, ut rem semel bene ac recte definitam nullus renouare uel ite-
rare audeat. Si autem praedictus Episcopus aut Abbas hoc decretum
annullare cupiat, mihi uel meo successori duas libras auri persoluat, co-
nationem tamen suam nequaquam perficiat. Et ut haec constitutio stabilis
inconuulsaeque permaneat, sigilli nostri impressione hanc cartam insigniri
iussimus. Signum Domini Henrici Romanorum inuictissimi Imperatoris Au-
gusti. Guntherius Cancellarius uice Arribonis* Archicapellani* recogno-
ui. Datum IV Non. Decembr. indictione VI, anno dominicae incarnatio-
nis MXXIII, anno Domini Henrici secundi regnantis XXIII, imperii
autem anno X. Actum in Triburia regia uilla, Amen.

* Archiep.
Mogunt.

Edit. I

* pag. 101

VIII Eodem anno *Henricus* Imp. confirmavit ordinationem * noui monasterii in monte *Abrinsberg* seu *Abrahae*, a *Reginaldo* Abbate in honorem *S. Michaelis* Archangeli fundati, cum omnibus locis ac possessionibus ad id spectantibus; cuius confirmationis haec est littera:

& ordinatio-
nem noui mo-
nasterii in
monte A-
brinsberg
confirmat;

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. *Henricus* secundus diuina fauente clementia Romanorum Imperator *Augustus*. Si uenerabilia ecclesiarum Dei loca alicuius commodi utilitate, ad laudem Dei stabilire, confirmare, & sublimare studuerimus, nobis id ad animae remedium, regniue nostri statum profuturum esse minime dubitamus. Quapropter nouerit omnium Christi fidelium, nostrorumque uniuersitas, qualiter *Reginaldus Laureshamensis* ecclesiae uenerabilis Abbas nostram adiens serenitatem omnia a nobis studio postulauit, quatenus sub nostrae confirmationis atque immunitatis auctoritate liceret sibi sub *S. Michaelis* archangeli & omnium supernorum ciuium honore monasterium ordinare in monte sancti *Abrahae* praetitulato nomine, sito in pago *Lobotengouue*, in Comitatu uero *Heinrici* Comititis. Rogauit etiam nos eidem monasterio confirmare, & ad usum fratrum Deo ibidem sub regula *S. Benedicti* seruicium, loca cum pertinentiis suis his nominibus designata: *Furde*, *Eresslam*, *Wezenloch*, in *Wibelinga* *IV* mansos, *Scrizesheim*, in *Paphenhoven* unam ecclesiam cum *IV* mansis, in *Pergeheim* *VIII* mansos, in *Niwenheim* *VIII* mansos, in *Hanscuesheim* *VII* mansos, in *Cilulfesheim* *III* mansos. Cuius petitioni, quia rationabilis atque religioni dedita uidebatur, aurem libentissime accommodauimus, atque eidem ecclesiae ab ipso concessa per hanc nostram imperialem paginam concedimus atque confirmauimus. Interdicendo itaque interdiciamus, ut nullus posthinc Abbas eidem monasterio de praenominatis locis aliquid auferre, & ad suos usus conferre, siue alicui militi in beneficium dare praesumat. Si autem hoc, quod absit, fecerit, Dei omnipotentis offensam, & *S. Michaelis* archangeli, omniumque supernorum ciuium inprimis incurrat, & ut banni nostri transgressor auri optimi libras centum ad cameram nostram persoluat. Et ut haec nostrae ingenuitatis auctoritas stabilis & inconuulsa omni posthinc permaneat tempore, hoc praeceptum inde conscriptum manu propria confirmantes, sigilli nostri impressione iussimus insigniri. Signum Domni *Heinrici* Romanorum inuictissimi Imperatoris *Augusti*. *Gualtherus* Cancellarius uice *Aribonis* Archicancellarii recognoui. Data Id. Decembr. indit. VI, anno dominicae incarnationis *MXXIII*, anno uero Domni *Heinrici* secundi regnantis *XXIII*, imperii autem *X*. Actum in *Triburia* regia uilla.

* pag. 102

IX Anno iam dicto *Aribo* Moguntinus Archiepiscopus Idibus Augusti ipse uero concilio *Saligen-*
Synodum Episcoporum & Abbatum celebrauit in monasterio *SS. Marcellini*
& *Petri* in *Selgenstat*, pro pace cleri & utilitate ecclesiastica; ubi multa summa prouidentia fuerunt constituta. Huic Synodo sanctae praeter plures alios etiam interfuit noster *Reginaldus* Abbas.

X Anno *MXXIV* *Henricus II* Imp. maximus fautor & benefactor & *Henrico II mortuo*,
monasterii *Laurishamensis*, cum in Imperio pie ac sanctissime uixisset, *III*
Idus Iulii moritur, ac *Bambergae* cum *S. Chunigunde* uxore in monasterio
S. Petri Apostoli sepelitur. Cui *Conradus II* Saliquus, Sueuus, *Hermani*
Franconiae Ducis filius, succedit.

XI Hic *Conradus*, rogatu ipsius *Reginaldi* Abbatis, tradidit *S. Nazario* omne suum regale ius in mancipiis in † *Gannita*, ea scilicet ratione, ut nullus Comes, Vicecomes, aut alia quaelibet iudiciaria persona in eisdem mancipiis aliquam deinceps habeat sui iuris exercendi potestatem, siue ad placitum suum constringendi, seu bannum persoluendi, nisi praedictus Abbas, suiue successores, & quem ipsi Aduocatum elegerint.

a *Conrado II*
ius regale in
mancipia
Gandauensis
consequitur.

† *Gem* in *Flandria*.

Caput XXIII HUMBERTVS

Abbas XXII.

*Violenter in-
truditur;*

Reuereudo patre *Reginbaldo*, ut habet *chronicon antiquum* coenobii, Spirensis ecclesiae (sicut diximus) infulus * decorato, *Humbertus* seu * pag. 103
Hulbertus, ut in *libro Animarum* notatur, uiolenter intruditur anno MXXXII, nulla quidem fratrum aut militum electione, aut canonica institutione, sed aulicorum (quorum fauorem sibi multa pecunia, utpote Praepositus & ecclesiae pseudo oeconomus diu conciliauerat) studiis & patrociniis fultus; nec per ostium intrans, sed aliunde ascendens. Qui statim in ipso introitu nefariae cupiditatis totas laxauit habenas, notamque ambitionis uelut sub honestatis praetextu colorabat, mirum in modum discordantibus ui-
tiis: idem & auarus & prodigus.

*monasterii
thesaurum &
bona disper-
dit,*

*suis plura lo-
ca. Feudi
titulo conce-
dit,*

*purpuram
pretiosam ex-
trahit;*

II Primus siquidem (& utinam solus) alter post Ezechiam Manasses, Laureshamensem ecclesiam, illam (inquam) filiam Sion inclitam, & amictam auro primo, profanauit, profligauit, atque illo nobili & augusto ornatu & thesauro Regum, Imperatorum, Dei fidelium, & antecessorum suorum feruentibus studiis amplissime collato, subrepto per hunc, immo prorsus direpto, manum quoque suam misit foris ad omnia desiderabilia eius. Nam cognatis suis; quos sibi potius saecularis fastus, quam naturae germanitas deuinxerat, & quorum ambitu ad hanc dignitatem aspirauerat, exposuit res ecclesiae distrahendas, atque prostituit: & quae ipsi monasterio, fratrumque usui, stipendiisque seruebant, sub beneficii nomine distribuit; uidelicet *Hagenheim, Crußillam, Gruonorwa, Luodenbach, Sachsenheim, Buriselden, Heidebach*. Vineas quoque in *Dochsenheim* uberes & perquam optimas, sacrosancto altaris ministerio antiquitus dedicatas. Ad extremum purpuram pretiosissimam, auro per totum contextam, capacitate longitudinis totius sanctuarii ambitum cingentem, profanis ignibus iniecit, & aurum, quod plurimum inerat, eliquari fecit: aurum scilicet sitiens & aurum bibere gestiens. Cuius non modica particula a quodam fratre, qui zelo Phinees ductus praeceps irruit, ex incendiis erepta, usque * ad tempora nostra hic * pag. 104
durauit. Postremo & ipsa cum reliquiis uasorum domus Dei per Nabuzardan in Babylonem abducta.

*diuinam uin-
dictam sen-
tit;*

*a B. Nazario
uerbis duris
corripitur;*

III Verum qualiter diuina ultione in auctorem tantae praesumptionis animaduersum sit, prout a maioribus nostris accepimus, non ab re usum est hic inferere, ut discant ecclesiarum Praelati, quorum exempla imitantur, eorum exitum pertimescere. Nam protinus inter ipsius purpurae incendia coepit acerrimo uitalium ac totius corporis dolore aestuque disacerari, nocteque insequuta cubiculariis non tam somno, quam diuino nutu profundissime consopitis, grauissimis morbi & sitis ardoribus exaestuans usque ad mortem angustari. Quum etiam subita luce coruscante cubiculo aspicit personam reuerendi admodum uultus, uultu flammeo, oculis ardentibus, corrugata paulum fronte, chlamyde purpurea auro intermicante, sed plurimum scissa, corona gemmis stellantibus, insignem barba aurea, sed semiusta, pateram uino plenam manu praeferentem. Interrogatus, an siti afficeretur? *grauissime*, ait. Quaesitus, an se recognosceret? metu conscientiae deiectis in terram oculis obmutuit. *Ego sum*, inquit, *Nazarius, huius domus, huius familiae dominus & patronus, quam pretio sanguinis sui redemptam Christus Iesus, in pretium sanguinis pro ipso fusi mihi contulit, restituens & hic centuplum, & in caelis uitam aeternam. Hanc domum, hanc familiam mei iuris, meae providentiae, deterior crucifixoribus Christi inuasisse, scidisse, diuisisse, militibus tuis tunicam inconsutilem desuper contextam sorte distribuisse, ad extremum in ipsam faciem & os meum impias faces ingerens, huic barbae turpes notas inuasisse. Quapropter dabis poenas dignas meritis, Christo iudice, Christo uindice:*
neque

ANT
No 1 neque hinc amodo
hinc una saltem i
terro. Quo dicto
Hochheim est anno
IV Rex ante
194 IV 14 Martii iust

H
Bravigne
non solum no
& eruditione
bonorum adum se
cum hinc ab eo, p
MXXXVII

II Qui quanta
ta eius quocumque
fuit. Praefect
VI & mensis aliquo
pa regis augustinu
venit nobilitate, q
be, conspecta de
ponantur.

Notum p
Dei gratia Lau
ritatem, per qua
ad mea tempora m
ram & Multum,
res, forenti ass
tenent, & aru
ta obtine eum b
accidit, seu etiam
condenti fore in ur
194, ut. Si vero dicit
comptum hoc ad
nec nisi ad me
ad reconciliatione

III Sed hoc
imp, prope Trinitate
in uigilia Pentecostes
in extenuata. Sep
in templo nobili &
manu hanc de

IV Anno MXX
aurum in hunc p
anno tunc ad hunc

neque bibes amodo de hoc genimine uitae terrenae, sed accipies hac die hora nona calicem irae de manu Domini, de quo bibent omnes peccatores terrae. Quo dicto & uisio finem, & mors subsequuta uisioni fecit fidem. Hoc factum est anno MXXXVII. inter dolores expirat.

IV Rexit autem hic *Humbertus* monasterium * annis quatuor, mortuus IV Id. Martii iuxta *librum Animarum* monasterii.

Caput XXIV BRUNINGVS

Abbas XXIII.

Hic *Bruningus* in Fuldensi coenobio a primis educatus & professus, non solum nobilitate sanguinis clarus, sed etiam sapientia, facundia, & eruditione scripturarum insignis fuit, morumque laudabilium & bonorum actuum sectator. Vnde *Humberto* tam miserabili fine ac infelici exitu hinc abrepto, Laurishaimensis ecclesiae gubernacula est assecutus anno MXXXVII.

II Qui quamuis crebris uiscerum doloribus cruciaretur, tamen instantia eius quotidiana fuit iugis sollicitudo & prouida dispensatio rerum ecclesiasticarum. Praefuit simulque profuit laudabiliter ac prudentissime annis VI & mensibus aliquot. Ornatum ecclesiae ab *Humberto* direptum in capis reparans augmentauit. *Beddenkircham* uillam acquisiuit; familiae suae ueteres insolentias, quas cum familia *S. Petri* Wormatiensis ab antiquo habebat, compescuit dictante iustitia, & in praeuicatoribus huiusmodi sententiam promulgauit:

Notum sit omnibus ecclesiae Dei fidelibus, qualiter ego *Bruningus* Dei gratia *Laureshamensis Abbas* ob reprimendam familiae nostrae temeritatem, per quam serui in conseruos (ut familiam Wormatiensem) usque ad mea tempora mutua caede consurgebant, cum consilio Aduocatorum meorum & Militum, istud decretum fieri statui, & ut ad posterum perueniret, scribere iussi. Si quis ex familia *S. Nazarii* curtem conserui sui ausu temerario, & armata manu ad occidendum eum infregerit, uel in uia obuium eum habens impugnaverit, seu ille, qui impugnatur, occumbat, seu euadat, auctor facti cute & capillis priuetur, & insuper candenti ferro in utraque maxilla comburatur. Sequacibus eius idem fiat. Si uero Aduocatus aut pretio * conductus, aut misericordia motus constitutum hoc adnullare cupiat, gratia mea & aduocatione careat, donec mihi uel meo successor praedio, pecunia, reliquisque rebus, quae ad reconciliationem spectant, digne satisfaciatur.

III Sub hoc *Bruningo* Abbate anno MXXXIX obiit *Conradus II* Imp. prope Traiectum, urbem Frisiae, morte repentina, pridie Non. Iunii in uigilia Pentecostes; cuius merita non exigua erga ecclesiam Laurishaimensem extiterunt. Sepultus in Traiecto intestinis, cadaver eius *Spiram* delatum, in templo nobili *S. Mariae* genitricis a se constructo, tumulo eleuato de marmore fabrefacto & polito honorifice conditum est.

IV Anno MXLIII, VII Id. Maii uenerabilis pater *Bruningus*, uelut aurum in fornace probatus & longa excoctus molestia, sexto ministerii sui anno transiit ad Dominum.

Caput XXV HUGO I

Abbas XXIV.

Excelluit
uirtutibus,

monasterium
sollicite curat;

confirmatio-
nem de man-
cipiis Ganda-
uensis ab
Henrico III
impetrat,

& privilegi-
um libertatis
a Leone IX.

monasterium
S. Michaelis
commodis au-
get.

BRuningo uiam uniuersae carnis ingresso, uenerabilis pater *Hugo* seu *Vgo*, ut in quibusdam litteris scribitur, successit anno MXLIII. In quo diuina pietas, quicquid uel natura uel gratia homini confert, ad unguem expoliuit. Nam ut cetera in eo praedicanda taceamus, ob eminentem iustitiae & eloquentiae gratiam (ut loquitur scriptor *antiqui chronici*) mirae uenerationis ab omnibus habebatur, & lingua eius inter Principes loquebatur sapientiam. Qua de re licet monasterio saepius abesse cogeretur, animus tamen eius & indefessa sollicitudo circa religionis uigorem & fratrum prouidentiam uersabatur, subditosque suos, quasi nutrix filios suos fouens, uerus pater monachorum & dici & esse curauit.

II Hic in regali palatio acceptissimus, ab *Henrico III* Rege (qui patri suo, uidelicet *Cunrado II* Imperatori Spirae * sepulto, iam tum successerat) patriae donationis de mancipiis in *Gannita* confirmatum accepit praecceptum. * pag. 107

III Priuilegium quoque libertatis a uenerabili Papa *Leone IX* (qui & *Bruno*, primo Tullensis Pontifex) Laurishaimensi monasterio expetiuit. Praefuit circiter annis IX, mortuus anno Christi MLI.

IV Hic *Hugo* seu *Vgo* Abbas anno MXLVI monasterium *S. Michaelis* in Abrinsberg seu monte Abrahae, quod *S. Reginbaldus* Abbas de consensu *Henrici II* Imp. primus erexerat, sua donatione sublimauit, his litteris in confirmationem eiusdem desuper datis:

Vgo Dei gratia Abbas Laureshaimensis. Sanctae Dei ecclesiae profectui tanto diligentius procurare debemus, quanto in caelesti curia excelsus sublimari cupimus. Ecce in Hanscuesheim ob aeternae retributionis mercedem iura constitutionum, quae ad nostrum seruitium pertinent, sine ulla interdictione, fratrum nostrorum petitione, in praesentia primatum nostrorum ad seruitium S. Michaelis archangeli constituimus, quatenus inibi regularem disciplinam iuxta fratrum S. Nazarii consuetudines, eiusdemque loci constitutiones ad plenum firmaremus. Et ne hanc constitutionem successorum nostrorum iniustitia uel inclementia subuertat, hanc cartam fecimus scribi & legaliter confirmari. Anno autem incarnationis dominicae MXLVI, indictione VII, regnante Imp. Heinricho III acta sunt haec feliciter, Amen.

Caput XXVI ARNOLDVS

Abbas XXV.

Abbas
tres admini-
strat;

Episcopatus
Spirensis
praeficitur;

Post excessum uenerandi & Deo digni patris *Hugonis*, anno Domini MLI *Arnoldus* seu *Arnulfus* subrogatur: qui a primis infantiae cunabulis, in ipso monasterio spiritualibus rudimentis educatus, bonae spei iuuenis in uirilis animi robur euasit, ac per omnes dignitatum gradus * sensum * pag. 108 ascendens, plantatus in domo Domini, in atriis domus Dei nostri floruit. Nam primum a Praepositurae ministerio (ut habet *chronicon antiquum Laurishaimense*) Weissenburgensis ecclesiae regimini praelatus, postea Limburgensis monasterii curam, ac subinde nouae Corbeiae dignitatem loco pariter & officio Abbatis fortitus est. Nec multo post in Laureshaimensi monasterio filius a matre in dominum & patrem sublimatur, & ad extremum in Spirensi ecclesia pontificale culmen ascendens, sicut cedrus libani multiplicatur: nimirum a tot dignitatum titulis non tantum accipiens honorem praemii, quantum illis decoris addens sui. Haec praedictum *chronicon antiquum*.

II Phi.

Edit. I

II *Philippus Simonis* in suis *annalibus Episcoporum Spirensium* germanicis dicit cum primum Corbeienfis monasterii in Saxonia Abbatem fuisse, & inde ab Imperatore Laurissam promotum; qui non multo post duas adhuc insignes ac ditissimas Abbantias, Weissenburg uidelicet & Limburg, superaddidit, ita ut simul tres illas Abbantias rexerit. *Catalogus Weissenburgensium Abbatum* habet, quod hic *Arnoldus* eius loci Abbas fuerit anno MXLIII, post obitum *Volmari*, qui eodem anno; II Id. Maii obierat, & praefuerit annis VIII: tandem anno MLI factus Episcopus Spirensis, successor in Abbacia habuerit *Samuelem*, qui praefuit annis XLII.

III Vtrum autem tres abbatiales dignitates simul cum Episcopatu Spirensi (quem anno MLI, ut dictum est, consequutus fuerat) retinuerit, non constat. Hoc autem certum est, Abbaciam Laurissensem una cum Episcopatu usque in finem uitae (qui ei anno MLVI, XVII Kalend. April. obtigit) ipsum referuasse.

cum quo Laurissensem Principatum retines & gubernas.

IV Sub isto *Arnoldo* Abbate anno MLIII, VIII Kalend. Nouembr. (uel ut catalogus Abbatum *Mich. Gassen* habet, anno MLIV, V Kalend. Nouembr.) rogatu gloriosissimi *Henrici III* Imperatoris, ecclesia, quae *Varia* dicitur, in ipso monasterio *Laurishamensi per *Leonem IX* Pontificem Max. ex Comitibus Habsburgicis oriundum (qui per id tempus Moguntiae synodo habita, multa ibidem de ecclesiasticis functionibus disposuit) in honore S. Dei genitricis *Mariae*, omniumque *Apostolorum* atque omnium simul *Sanctorum* consecrata fuit. Decretum autem tunc apostolica autoritate fuit, ne quis, exceptis fratribus monasterii, ad medium altaris Capellae praedictae diuina celebrare praesumat, sine Prioris licentia, Praelatis duntaxat exceptis. De illa consecratione extant hi uersus:

quibus temporibus

Leo Papa IX aedem Variam dedit;

*Funditus ista domus † angustis structa duobus
In dote ditatur, Papa Leone sacatur.*

† leg. Augustus *

In hac ipsa Capella tumulata est *Kunigundis*, uxor *Conradi* senioris Regis; cuius tale extat epitaphium:

quae locus est sepulturae Kunigundae Reginae.

*Conradi Regis Kunegunt uxor senioris
Hoc tumulum petiit, Gingen & ipsa dedit.*

V Valedixit autem isti mortalium uitae *Arnoldus* Episcopus & Abbas anno Christianorum MLVI, ut dictum est, XVII Kalend. April. cum Spirensi ecclesiae simulque Abbaciae Laurishamensi annis tribus & mensibus aliquot praefuisset, Spira apud *S. Guidonem* sepultus, ad latus summi altaris dextrum, sub tali epitaphio:

moritur & Spira sepelitur.

*Plenus uirtutum iacet hic & plenus honorum,
Arnulphus Praesul, qui fuit Abba simul.
Spiram, Corbonam †, Weissenburg, atque Lorissam
Et Limpurg una rexerat ille loca.
Moribus & uerbis tam digne praefuit illis,
Vt uis ingenii par erat huic oneri.
Sexta luce liber quod erat prius exiit esse
Ens, cui non metae, sit sibi quisque pete.*

† leg. Corbonam *

* pag. 110 *Guilielmus Eifengrein & Philippus Simonis* in suis *annalibus Spirensis ecclesiae* hoc epitaphium adscribunt *Arnoldo II* * seu *Arnulfo* Episcopo Spirensi, qui obiit anno Christi MCXXXVII, ex ea fortassis causa, quoniam & ipse ad *S. Guidonem* tumulatus requiescit: sed in quantum errant, ex praecedentibus animaduerti potest. Non enim ille *Arnoldus II*, sed hic noster, huius nominis I, quatuor Abbatibus intitulatus fuit, quae in ipso epitaphio iam posito explicantur.

Caput XXVII VDALRICVS

Abbas XXVI.

Eligitur una-
nimis consensu.

Arnoldo pie defuncto, Vdalricus auitae nobilitatis, atque omnium uirtutum exemplar, nec minus ingenio ac litteris, quam dignitatis splendore nobilis, una omnium uoce pari uoto eligitur anno Christi MLVI, ipso uidelicet anno, quo *Henricus III* Imperator Saxoniae decedens Spirae appositus est ad patres suos.

aedem mona-
sterii in
Abrinsberg
uarie exor-
nat,

insulam Al-
denmunster
diuino obse-
quio manci-
pat,

Cellam
Michlenstat
instituit.

II Hic igitur † *Arnoldus* positus super candelabrum, ut luceret omni-
bus in domo Dei, exemplo antecessoris sui pie memoriae *Reginibaldi*, studio
diuinæ religionis animum intendens, ecclesiam monasterii in *Abrinsberg*
libris, tabulis, crucibus, auro, argento, atque ebore redimitis, uenustissi-
me decorauit. Insulam quoque proximam, quae dicitur *Aldemmunster*, ex
diutino situ uastitatis erutam, aedificiisque opportunis quaquauersum exstru-
ctis innouatam, diuinis obsequiis mancipauit, atque fratribus ibidem Deo fa-
mulantibus necessaria tam animae quam corporis accuratissime prouidit.
Cellam item in *Michlenstat* CCLIII annis desolatam restaurauit, & necessa-
riis uitae subsidiis impense collatis, religiosos inibi fratres adunauit.

† I. Vdalricus *

Cum nouem
annos abba-
tie praesui-
isset,

III Hic uenerabilis pater, cum per continuos nouem annos in summa
pace & quiete creditam sibi gubernasset familiam, decimo iam instante, na-
uicula Laurishaimensis ecclesiae subito magnis coepit iactari fluctibus, Domi-
no Iesu peccatis exigentibus dormiente. Qui tamen solita clementia precibus
discipulorum * suscitatus, statim surgens imperauit uentis & mari, & facta * pag. 111
est tranquillitas magna. Nam per quosdam, magis quae sua, quam quae Ie-
su Christi quaerentes, libertas eiusdem ecclesiae aliquantum impacta quidem,
sed Deo propitio nec labefacta, nec subacta fuit. Quae res quibus auctoribus
emerferit, quemue exitum acceperit, ex ipso *chronico Laurishaimensis ec-
clesiae* antiquo saepius citato strictim discutiamus. *Henricus III* Imperator
uita excedens (anno scilicet MLVI) reliquit filium paruulum, cognominem
sui, Imperatrice *Agnete* loco filii cum ceteris Optimatibus regni curam ad-
ministrante. Quem *Anno* Colonienfis Archiepiscopus, uir in Dei rebus spe-
ctatissimus, & inter ecclesiae, regnique Principes incomparabilis & nominis
& meriti, dolens a matre materno quidem affectu, sed non regaliter enu-
triri, habito quorundam Principum consilio, cum a matris imperio rapuit;
& licet quandam sibi ex hoc conflauerit inuidiam, litteris diuinis & humanis,
ceterisque disciplinis regali indole dignis, quantum in ipso erat, instituit.
Interim orto in Romana ecclesia schismate, sequutoque ex studiis partium
usque ad sanguinem certamine, pro electione duorum Pontificum, ad refor-
mandam ecclesiae pacem & unitatem, *Anno* Archiepiscopus & *Godefridus*
Dux a latere Regis rogatu ecclesiae diriguntur, atque edicto Mantuae con-
uentu, auditis utriusque partis allegationibus, utrisque etiam electis praesen-
tibus, canonica sententia *Alexander* in sede Apostolica confirmatur.

Adelbertus
Archiepisco-
pus Bremen-
sis cura &
paedagogia
Regis sibi
adserta,

eidem inibat,

IV Cuius absentiam *Adelbertus* Bremensis Archiepiscopus aucupatus
(ut erat effrenis auaritiae) omni arte circa aulicos molitur, ut Regis pueri
eruditio & paedagogium sibi committeretur, asserens, *Annonem* seuerae
frontis, se uero ingenii mitioris esse: Regem iam maturae aetatis suae po-
testatis esse debere, nec tam alieno, quam proprio arbitrio regni * guber-
nacula disponere. His delenificis persuasionibus inflexo Rege, auaritiae suae
pandit hiatum, & duas mox regales Abbatis *Laurishaimensem* atque
Corbeensem, quasi fidei deuotionisque praemium, erga Regem ambiuit.
Veritus

* pag. 112

ANTH.
De I Veris autem, it
dicitur Archiepiscopo
suo: Radulpho Sae
conat molientes
inadere, singu
humans rebus
praestant honoris
ocia. Verum Oth
episcopo, cum Abba
incolis conferat
speret & metum,
Principum odia se
Wormatiae Paedagogia
Regis solent sum
sacerdotis, Episcopo
molesto uero citroq
Abbas in negotiis
licito est. Cui Al
saurum respondit
V Episcopus
immo habet, qui Et
ut ex maiore Rege
dicitur utriusque
& maxime ueneris
erat, lingua quo
procedentia, quae
hanc per Abbatem
ubi nihil nisi la
tentes decessit,
manifeste con
VI Quia
sper
inter haec a Rege
curat apparet per
aduenit ueneranda
hanc Episcopo tra
ora hominum uolunt
loqui: praestantia
negotio redierunt
sui partibus, nū
VII Ea sp
peritio Rege, e
ex quo fratrum pla
non pesseret, regi
maius, ut Episcopo
sui, tanquam se
gunt
VIII Post haec
Principum conuen
solam huiusmodi
Babenbergium Episc
Abbas non de pae
* Regi dicitur, mag
inducta alium nū
lum non est similis
quis episcopo per

Edit. I

Veritus autem, id apud ceteros regni Principes inuisum fore, donari fecit *Annoni* Archiepiscopo Abbatias *Indam*, *Malmundarium*, & *Filike*: *Sigefrido* Archiepiscopo Moguntino *Seligenstat*: *Othoni* Bawariorum Duci *Altaha*; *Rudolfo* Sueuorum Duci *Kembeten*: sicque pacatis illis, coeptis incubuit molitionibus. Et ut Corbeiensem ecclesiam ex abrupto uacantem inuaderet, fingit quendam Episcopum Italicae ciuitatis (cui Polae nomen est) humanis rebus excessisse, cui successorem Abbatem Corbeiensem ueluti sub praetextu honoris subrogat. Qua detecta uersutia omnium in se concitauit odia. Verum *Othonis* Ducis fide & instantia, cunctisque Episcopi conatibus explosis, tam Abbati quam monasterio Corbeienfi sua libertas, sua dignitas incolumis conseruata est. De Laureshamensium uero ecclesia dubius inter spem & metum, conceptum animi diu occultuit, non ignarus, omnium Principum odiis se super hoc expositum; donec arrepta occasione Regem Wormatae Pascha celebraturum uelut in transitu Lauresham adduxit. Vbi Rege solenni fratrum & Abbatum occursum (ut par erat) in Palmis gloriose suscepto, Episcopus Abbatem familiari colloquio adorsus est, & sermonibus multis ultro citroque habitis, fidelem se patronum & indubitatum amicum Abbati in negotiis ecclesiae suae apud aures regias, data quoque fide, pollicitus est. Cui Abbas, par pari rependens, obsequio officium se compensaturum respondit.

V Episcopus autem ne nihil intentatum omitteret, Iudaeum quendam, immo Iudam, qui Episcopi loculos habebat, callide subornat, cumque uelut ex mandato Regis Abbati summo studio commendat. At Iudaeus Iudaica utens perfidia, nihil * quod sui erat reliquum facere, singulos fratrum, & maxime iuniores sollicitare; deinde ab his, qui ad Abbatum auriculam erant, singula quaeque sciscitari, quae fratrum cum Abbate concordia, quae prouidentia, quae ordinis obseruantia, quis denique rerum & personarum status per Abbatum uel industriam esset uel ignauiam, attentius indagare. At ubi nihil nisi laude dignum expiscari potuit, tandem animos sub uulpe latentes detexit, ipsumque illocum cum omni integritate domino suo regali munificentia contraditum esse propalauit.

VI Quo audito Abbas, homo librati consilii,

spem uultu simulat, premit altum corde dolorem.

Inter haec a Rege Basiliam euocatus, frequenti (ut decebat) comitatu & curiali apparatu profectus est. Vbi miles quidam in ipsa ciuitatis porta de aduentu intrantium curiosius exquirens, *Haec*, ait, *omnia iussu Regis Adelberto Episcopo tradita in Saxoniam transferenda sunt*. Quo rumore per ora hominum uolitante, difficile uisum est Regi & Episcopo tum coepta persequi; praesertim cum nuntii ad Apostolicam sedem super hoc directi infecto negotio redierint. Nam dissidentibus inter se de Apostolatu tum etiam nouis partibus, nihil promouere poterant.

VII Ea spe frustratus, rursus Episcopus Abbatem alia uia aggreditur; unde alia uia persuaso Rege, exposci fecit ab Abbate quoddam beneficium regio militi, ex quo fratrum plurima pendebat utilitas, sperans, Abbatem, si iussis morem non gereret, regalem offensam incursum. Abbas uero diu multumque renisus, ut Episcopi laqueos euaderet, tandem fecit imperata, accepta Regis fide, nunquam se uel ecclesiam suam simili prece uel praecepto de cetero gratuari.

VIII Post haec Episcopus cum Rege in Saxoniam reuersus, absentia Principum copiam nactus, uoti compos efficitur: Laurishamensis ecclesia per solum soli traditur: Abbas iterato ad Regem Goslariae euocatur, idque per Babenbergensem Episcopum uelut sub testimonio arctius demandatur. Sed Abbas nutu Dei graui tum ualitudine corporis decumbens, responsales pro se indicta adhuc infirmitate depressus legatum excusandi gratia misisset, non solum non est admissus, sed etiam ignominiose repulsus. Quem e uestigio regalis epistola per Episcopum fabricata insequitur, ita continens: *Heinricus*

H 2

Dei

ac illi conse-
quenda Iu-
daci opera
uitur,

Primum ta-
men uoto ex-
cidit;

unde alia uia
rem aggredi-
tur,

decreto Regis
uoti compos
redditur,

* pag. 113

* pag. 114

Dei gratia Rex. Vdalrico Abbati gratiam interim. Miramur, quod te, cui obedientia prae omnibus conuenit, inobedientem sentimus, non cogitantem, quid sis, & quod impune facere non potes. Seditionem quidem a te uelle moueri audiuius, cuius seditionis qualis sit finis, haud sapienter tractas. Vnde uolumus, firmiterque sub obtentu gratiae nostrae praecipimus, ut si quid in regno nostro habere uolueris, in festiuitate omnium Sanctorum ad nos Goslariae uenire non dubites.

Edit. I

Vdalricus,

IX His Abbas minis deterritus, omisso fratrum ac militum consilio, iussa exequi disposuit, ascensoque ultra uires equo, non procul a monasterio diuino impulsu prolapsus grauissime corruit, atque semianimis praeculsa diu uoce in sella gestatoria reportatus est.

cum haec inter fideles ecclesiae periculo imminenti occurrerent,

X At uero Milites ecclesiae tam ministeriales quam nobiles uiri, Praelati zelo iustitiae succensi, barbaris feruire (quod nec serui aere parati ferrent) indigne ferentes, imminens periculum, si non ualeant consilio, ferro capitisque periculo propellere statuunt. Montem igitur haud procul a monasterio *Burcheldon* dictum occupant, castellum aedificant, turres construunt, uallo ambiunt, propugnaculis muniunt, praesidia imponunt.

monasterio iubetur excedere,

XI Haec ubi per fautores Episcopi Regi insonuere, litteris directis iubet Abbatem tanquam noua molientem loco excedere, ita interminans: *Heinricus Dei gratia Rex.* Vdalrico monacho. Miramur, quo ausu, cuiusue solatio Abbatiam nostram contra nos retinere uolueris, nec nobis inde seruiens, nec patrono nostro *Adelberto*, cui hanc dedimus, quicquam subiectionis impertiens. Quapropter uolumus, firmiterque tibi sub interminatione propriae salutis praecipimus, ut absque mora nostra relinquere non differas, nec ulterius aliquid de hisce intrromittere praesumas: * *Virgam quoque nuntio nostro nobis portandam tradas.* Aliae quoque litterae fratribus missae ab obedientia Abbati ullatenus uel ulterius exhibenda eos deterrebant, in hunc modum: *Heinricus Dei gratia Rex, fratribus Laureshamensibus gratiam suam.* Sicut de uestra semper obedientia accepimus, sic & modo probare uolumus. Praecipimus quidem, Vdalricum quondam dictum Abbatem uestrum, quem nos propter inobedientiam & malum exemplum temerum iudicauimus, nihil uobis debere iubere, nec uos ei ultra obedire debere. Ergo si nostrae uoluntati obsecundatis, in nullo sibi amplius obediatis.

* pag. 115

quod & facit: a suis mox reuocatus,

XII Abbas igitur habito consilio, dans locum irae, praecepto paruit, & Moguntiam se ad *S. Albanum* contulit. Verum milites & fideles ecclesiae eius absentiam non ferentes, ueriti ne qua hostibus daretur occasio, statim eum reuocauerunt, & *Adelberto* Comiti de *Kalewa* †, tum inter eos & natu & fide, amicorumque ac rei militaris copia praeceminenti commendauerunt.

Adelberto ex aula reuocato,

XIII Episcopus autem, Rege Triburiam reducto, castrum nitebatur obfessionem, aestimans, si eo potirentur, omnia sibi ex sententia cedere. Quod dum opinato tardius procederet, conspirantibus in eum Principum odiis, quae sibi & fastu superbiae & rapaci ingluuie consueuerat, insidiis undique conclusus, regio uix septus munimine, nocturna fuga turpiter elapsus est; atque ita consilium *Achitophel* infatuatum est.

aduentibus aliquot Principibus,

XIV Mediante igitur *Sigefrido* Magontinensi & *Annone* Colonienfi Archiepiscopis, *Rudolfo* quoque & *Godefrido* Ducibus, ceterisque regni primatibus, fugato communi omnium hoste, plurima, quae in regno erant sub Rege puero perperam gesta, correxerunt, atque Abbatem *Laureshamensem* non tam ad Regis quam ad regni praesentiam ascuerunt, promittentes ei per legatos, pro iustitia & libertate ecclesiae suae se daturos & salubre consilium, & fidele patrocinium. Qui communicato XII illustrium fidelium suorum consilio (quo * numero etiam beneficalis summa militaris clipei, qui * uulgo dicitur *Hereschildt*, *Laureshamensi* ecclesiae attinens includitur) singulis pro quantitate beneficiis centenos milites armatos (ut traditur) assignauit, eosque distinctis ordinibus incedentes maxima frequentia insequens, tam

* pag. 116

insigni cum comitatu ad Regem uenit;

ANTH
 I. I. cum rursus quam
 continet Praepositi
 fidei uoluntati
 & gloriæ pectus,
 Fecimus, qui dicit
 dum hanc pro fide
 immensam more
 XV Praepositi
 factus, ut comes
 impugnetur, in
 libertas ab *Adrian*
 quoque uoluntate
 XVI Hi porro
 fides, & uere
 concordantem pectus
 chabaci dices, uiri
 Comes, *Bischo* &
Gerardus, *Adal*
 magnificam fidei
 illius est, licet *Car*
 Domini ad mandatum
 bertem ecclesiae, qu
 hac in pectus cap
 ceps dicitur, uere
 natus, & *Adrian* *Col*
 de *Ducis* illustri
 indemonstrat, pro
 duc fidei sunt uere
 clonico uisus
 XVII *Pie*
 hergensis fidei an
 ut eam athenam
 is, quando in p
 Vdalricum Abbatem
 que uoluntati
 que uoluntati
 Porro, inquit, carum
 fidei dicitur
 regia domus
 uoluntate, ut
 tus dicitur & uoluntate
 temperant, uoluntate
 auditi, conuoluntate
 tus est, uoluntate
 prie, ut abbatem
 uoluntate, pectus
 pectus uoluntate
 ca uoluntate, uoluntate
 cum in pectus
 causet. Ita uoluntate
 uoluntate
 Tum uoluntate
 uoluntate
 pectus uoluntate
 uoluntate, pectus
 uoluntate
 uoluntate

Edit. I

tam tutus quam ornatus, Regis & regni conspectui se obtulit; ubi fauore omnium Principum in gratiam Regis reducitur, benigne suscipitur, & satisfactis uniuersali sententia cunctis Episcopi molitionibus, cum summo honore & gloria reuertitur, gaudentibus suis, Dominumque laudantibus, IV Non. Februarii, qui dedit eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu maceris. Cui Rex priuilegium quoque libertatis & immunitatis more antecessorum suorum tradidit & confirmauit.

a quo benigne
suscipitur &
restituatur:

XV Praeterea uenerabilis pater *Vdalricus* ad Apostolicam sedem profectus, ut omnes Bremensis Episcopi conatus & actus, quibus ecclesiam suam impugnaverant, in irritum reuocaret, & perpetuo damnaret, priuilegium item libertatis ab *Adriano* Papa accepit, qui antecessorum suorum decreta sua quoque auctoritate roborauit.

Romae dein
a Papa pri-
uilegium li-
bertatis, acci-
pit;

XVI Hi porro fuerunt uiri misericordiae, uiri spectabiles, uiri illustres, & uere fideles ecclesiae Laurishamensis, qui in diebus peccatorum corroborauerunt pietatem, & erigentes se contra filios superbiae, noui Machabaei duces, uiriliter eius defenderunt libertatem, uidelicet *Adalbertus*, Comes, *Buobo* caecus, *Ezzo*, *Wolfgangus*, *Burchardus* Aduocatus, *Gerardus*, *Adalbertus*, *Landoldus*, *Wolframmus*, *Egino*. Quorum magnificam fidei deuotionem pius pater *Vdalricus* digne remunerans, constituit eis, sicuti *Carolo M.* & duobus *Ludouicis*, singulos pauperes in coena Domini ad mandatum fratrum perpetuo assignari. Nec immerito: nam libertatem ecclesiae, quam illi imperialibus donis & priuilegiis sublimauerunt, hanc isti periculo capitis sui nobiliter defenderunt. His adiunguntur Principes clarissimi, uere pacifici, & filii Dei, scilicet * *Sigefridus* Mogontinensis, & *Anno* Colonienfis Archiepiscopi, nec non *Rudolfus* & *Godefridus* Duces illusterrimi, qui zelo iustitiae regali se insolentiae, uel potius inclementiae, pro Laureshamensi ecclesia opposcentes, in tempore iracundiae facti sunt reconciliatio. Haec omnia ex saepe citato *Laurishamensi chronico* antiquo, paucis quae ad rem minime faciebant omissis desumpsimus.

qua occasione,
qui monaste-
rio bene uole-
bant, recen-
sentur,

* pag. 117

XVII Porro huius actionis fufe meminit etiam *Lambertus Schafnaburgensis* sub an. MLXIII, cum de *Henrici IV* Regis educatione scribit, ubi etiam astutiam, seu potius auaritiam *Adalberti* Archiepiscopi Bremensis, quomodo is praeter alia Laurishaimensem etiam ecclesiam aduersus *Vdalricum* Abbatem falso & iniusto titulo appetierit, & quis exitus ac finis, quae retributio eidem inde obtigerit, pluribus enarrat; e quibus aliqua, quae nostro proposito maxime inseruire uidebantur, hic annotanda duximus. Porro, inquit citatus auctor, cum in monasterium Laurensense (Laurishamense) satellites Archiepiscopi (Bremensis *Adalberti*) uenissent, nuntiantes, quod regia donatione locus ipse in ius potestatemque Archiepiscopi concessisset, iuberentque, ut Abbas ei constituto loco non pigritaretur occurrere, tantus dolor & indignatio omnes inuasit, ut nec manibus in legatos ipsos temperassent, nisi ius gentium plus quam ira ualuisse. Contumeliose auditi, contumeliosius multo sunt dimissi. Quod postquam Regi nuntiatum est, missis aliis nuntiis iussit Abbati sub interminatione salutis propriae, ut abbatia se abdicaret, festinusque monasterio excederet. Ille comperta, priusquam legati aduenirent, Regis sententia, benigne eos suscipi iussit, atque in diem posterum eorum, quae in mandatis habebant, audientiam distulit. Nocte, paucis sibi adhibitis, inde discedens, in loca tutissima, omnibus praeter admodum paucos ignoratus, se recepit: cum & prius omnes ecclesiae thesauros clanculo exportatos in tutum locum casset. Ita legati die postero, cui iussa Regis exponerent, non habentes, multumque uiri prudentiam * admirantes, infecta legatione redierunt. Tum milites eius (Abbatis scilicet) quos eo tempore & opum gloria & militaris rei industria clarissimos habebat, collatis uiribus montem, qui proximus adiacet monasterio, occupant, castellum extruunt, praesidium imponunt, parati Archiepiscopum (Bremensem) ab infestatione monasterii capitis quoque sui periculo arcere. Haec citato loco *Lambertus Schafnaburgensis*, qui sub an. MLXVI exitum dicti Episcopi describit,

& Lamberti
Schafnabur-
gensis uerba
asseruntur:

* pag. 118

Edit. I

fauente clementia Rex. Si uenerabilia ecclesiarum Dei loca alicuius commodi utilitate ad laudem Dei stabilire, confirmare, ac sublimare studuerimus, nobis id ad animae remedium, regniue nostri statum profuturum esse, minime dubitamus. Quapropter nouerit omnium Christi fidelium, nostrorumque uniuersitas, qualiter Vdalricus Laurishamensis Abbas, nostram adiens serenitatem, omni a nobis studio postulauit, quatenus sub nostrae confirmationis atque immunitatis auctoritate, liceret sibi sub S. Petri Apostolorum principis, & omnium Apostolorum honore monasterium restaurare in insula, quae proxime Laureshamensi monasterio imminet, praetitulato nomine Aldenmunster. Rogauit etiam nos eadem monasterio confirmare, ad usum fratrum Deo ibidem sub regula S. Benedicti seruientium, loca cum pertinentiis suis his nominibus designata &c. Cuius petitioni quia rationalis atque religioni dedita uidebatur, aurem libentissime accommodauimus, atque eidem ecclesiae ab ipso concessa per hanc nostram regalem paginam concedimus atque confirmamus. Interdicendo itaque interdiciamus, ut nullus posthinc Abbas eidem monasterio de praenominatis locis aliquid posthinc auferre, & ad suos usus conferre, siue alicui militum in beneficium dare praesumat. Si autem (quod absit) fecerit, Dei omnipotentis offensam, & S. Petri Apostoli in primis incurrat, & ut banni nostri transgressor, auri optimi libras centum ad Cameram nostram persoluat. Et ut haec nostrae ingenuitatis auctoritas stabilis & inconuulsa permaneat, hoc praeceptum inde conscriptum manu propria confirmantes, sigilli nostri iussimus impressione insigniri. Sigehardus Cancellarius uice Sigfridi Archicancellarii recognoui. Data anno dominicae incarnationis MLXXI, indictione . . . anno Domini Heinrici IV Regis XV. Aetum Lauresham feliciter, Amen.

* pag. 121

XXI * His & huiusmodi meritorum praeconiis, uenerabilis pater *Abbatiae Murbacensis praeficitur,* Vdalricus, longe lateque celebris effectus, ex diuinae largitatis gratia ad Abbatiam quoque Murbacensem, regiae nobilitatis & eminentiae, Benedictinae professionis, in superiori Alsatia ad montana Vosagi siue Vogasi, ex quo flumen Mosa profluit, sitam sublimatus fuit.

XXII Occurrit hoc quoque loco inferendum, quod habet *Fridericum Exabbatem Hirsaugiensem liberaliter alio.* *Tritheimius* in *Chronico Hirsaugienfi*, agens de *Friderico* illius loci Abbate XI, anno Christi MLXVIII, indictione VI, anno uero regiminis sui tertio & mense octauo, falso a fratribus accusato ac iniuste deposito, quomodo scilicet is a Laurishaimensi Abbate (qui fuit hic noster Vdalricus) humaniter susceptus, & ad finem uitae usque in monasterio S. Michaelis in monte *Abbrinsberg* seu *Abrahae*, de quo saepius dictum, quam liberalissime sustentatus fuerit. Eius uerba autem sunt haec: *Interea adueniens* (ad monasterium scilicet *Hirsaugien*) *Abbas monasterii S. Nazarii Laurissensis* (Vdalricus uidelicet) cum innocentis uiri deiectionem cognouisset, cuius uitam & mores sanctissimos dudum antea nouerat, ingemuit: quem inter lupos uelut agnum diutius manere non sustinens, ex magna cum pietate secum abduxit, & in monte S. archangeli Michaelis, qui *Ebernberg* dicitur, collocauit, ac de necessariis, quamdiu uixit, copiosa miseratione prouidit. In eodem uero monte usque ad mortem permansit, orationibus ceterisque piae conuersationis studiis intentus, tantoque liberior contemplationi & quieti mentis dedit operam, quanto ab omni cura & tumultu saecularium occupationum fuerat remotus. Denique non multis postea annis euolutis Domino uocante infirmari coepit, & sancto in pace sine quieuit. Quo mortuo catena ferrea ad nudam carnem eius inuenta est, quam multis annis creditur non sine dolore, quod cicatrices carnis infixae monstrare poterant, in occulto portasse. Sepultus est in eodem loco non sine opinione sanctitatis; super cuius tumulum nocturnis horis lumina emissa, ut multi testabantur, uisa sunt, & signa diuinitus ostensa. Haec *Tritheimius* loco citato.

* pag. 122

Caput XXVIII. ADALBERTVS

Abbas XXVII.

Biennio tan-
tum monaste-
rio praeest.

Post decessum uenerabilis patris *Vdalrici*, Abbatis uigilantissimi, ac omni uirtutum genere probatissimi, ipsi in regimine substituitur *Adalbertus* eodem anno, uidelicet Christi MLXXVI; quo uix biennio functus, incertum quibus de causis, deponitur, & alius ei non meliori auspicio supponitur.

fratribus
plaustrum ui-
ni quotannis
praebendum
assignat.

II Hic fratribus ad supplementum seruitii ipsorum in Iulio mense annuatim constituit dari carratam uini in *Heppenheim*; pro qua postmodum *D. Anshelmus* Abbas † lineam unam ibidem † domuit, ut in *libro Animarum* notatur.

† leg. uineam* † leg. donauit*

Caput XXIX WINTHERVS

Abbas XXVIII.

† f. Abbatis*

Wintherus Comes Saraepontanus, *Adalberti I* Archiepiscopi Moguntini patruus, *Sigehardi* Comitis frater, deposito *Adelberto*, ipsi in Abbacia † electione, seu intrusione successit anno MLXXVIII. Qui non pastor, sed lupus fuisse accusatur.

Curtiam Bru-
mat fratri
fendi titulo
concedit;

II Initio enim sui regiminis statim nobilitatis suae fastu insolenter abuti coepit, & in primis uillam, immo regalis munificentiae curtiam *Brumat* in Alsatia sitam, medullam scilicet Laurishamensis ecclesiae, & terram agri pleni praedicto fratri suo inbeneficiauit. Et quoniam auaritia neque copia neque inopia minuitur, malo imbutus principio ad * maiora animum intendit. Nam cum *Rudolfus* Dux Sueviae, Comes Rheinfeldiae & Habsburgi contra *Henricum IV* a *Gregorio* Pontifice excommunicatum ab aliquibus Imperii Statibus Imperator designatus, & *Adelbero* siue *Adelbertus* Wormatiensis Antistes, eo quod & ipse *Rudolfum* contra *Henricum* elegerat, ab *Henrico* e sua sede turbatus, & Episcopatu eiectus esset, *Wintherus*

† f. Henrici*
Episcopatum
Wormatiens-
sem occupat;

Abbas potentia ipsius † *Rudolfi* & gratia confusus, Episcopatum Wormatiensem Simoniaco ambitu inuasit, ac triennio maximo Laurishamensis ecclesiae detrimento occupauit, *Adelberone* interim Episcopo exulante. Quem Episcopatum non propter bonum opus desiderans, ut quod uirtute non poterat, uel quomodocunque assequeretur, omnem monasterii monasticum thesaurum, etiam ab *Humberto* Abbate relictum, corrasit, exhausti, euiscerauit: nec his contentus, *Gingen*, *Rumpenheim*, *Langena*, *Luthereshusen* inbeneficiauit. Praeterea ut fratrum disturbaret concordiam, nouae cuiusdam sectae nescio quas insolentias subinducere conatus est: sed cunctis unanimiter obnitentibus proposito frustratur.

thesaurum
Laurishensem
exhausti;

Abbatia se
abdicat;

reuocatus ad
ingenium re-
dit;

Abbatia rur-
sum se abdi-
cat, & meri-
tur.

III Exactis igitur in Episcopatu annis tribus, tam Episcopio quam Abbaciae ultro renuntiavit, & de cetero priuatum uiuere pollicitus, sub umbra conuersionis Hirsaugiense monasterium expetiuit. Vnde non multo post ab amicis reuocatus, ut uir duplex, animo inconstans, in omnibus uis suis retro respiciens, uersus est in statuam salis. Nam *Gingen*, quod imperiali auctoritate fratrum industria recuperauerat, denuo in beneficium exposuit, & *Stirburg* proprietatis praescriptione iniuste ab ecclesia alienari sustinuit. Rursumque abdicata sponte utraque dignitate Hirsaugiam reuersus, rebus humanis breui excessit, miserabili sane exitu, qui tanta rapuit, & nihil exsoluit, nec cum *Zachaeo* quadruplum, sed nec simplum restituit, res * pauperum dis- tribuens non pauperibus. Tenuit Episcopatum annis III, Abbatiam annis XI.

* pag. 133

* pag. 124

Caput

Caput XXX ANSHELMVS

Abbas XXIX.

CVM *Wintherus* Abbas, ut dictum est, sponte & Episcopatum Wormatiensem, quem simoniace inuaserat, & Abbatiam, quam non meliori titulo iam annis XI possederat, eiusque possessiones pessime cum magno monasterii detrimento distraxerat ac dissiparat, abdicasset, ac quasi poenitentiae stimulis agitatus, Hirsaugiam concessisset, *Anselmus* nobilitate ac uirtute clarissimus, consilii ac magnae circumspectionis homo, concordii fratrum electione eidem in Abbatiali dignitate ac officio subrogatus fuit. Qui induens pro thorace iustitiam, & accipiens pro galea iudicium certum, primum oppressores ecclesiae, uidelicet *Bertholdum* Aduocatum, eiusque exactores, ac ceteras huiusmodi pestes, qui iam deuorauerant Israel toto ore, uiriliter expugnauit ac prostrauit, atque familiam cum rebus ecclesiae ex ipsis hiantium faucibus eripuit.

*Oppressores
monasterii
opprimis;*

II Thesaurum quoque ecclesiasticum, quem antecessorum suorum damnabilis ambitio in diuersa distraxerat, maxima industria, summoque labore plurima ex parte recollegit: fiscos quoque regales, quos *Wintherus* & alii laicorum ditiori & usui subiecerant, ecclesiae fratrumque seruitio restituit; scilicet *Bruomat*, *Gingen*, *Langena*, *Rumpenheim*, *Liutereshusen*, *Sachsenheim*, imperatoriae maiestatis patrocinante clementia. Ipsam item ecclesiam Laurishaimensem miserabili incendio anno MXC cum omnibus pertinentiis suis exustam, desolatam, penitusque annihilatam de nouo reaedificauit: cellam quoque in monte Abrinsberg *D. Stephano* protomartyri * sacram imperatoria concessione ac pontificia confirmatione de nouo fundauit & dotauit; tandemque post laudabile regimen annorum XIII ad superos bono fine transiuit. Sed de his fusius auctorem antiqui chronici huius loci audiamus,

*thesaurum
eiusdem,
nec non fiscos
regales ma-
gna ex parte
recuperat:
aedem Lau-
rishaimensem re-
aedificat:*

*cellam D. Ste-
phani egregie
instruit.*

*quod uerbis
chronici uete-
ris fusius ex-
ponitur;
ubi notes.*

III Anno, inquit, primo Anselmi Abbatis, qui fuit annus dominicae incarnationis MXC, euolutis ab exortu monasterii ipsius plus minus CCCXXVI annis, XII Kalend. Aprilis, repentino ac miserabili incendio tota Laurishaimensis ecclesia conflagrauit, illasque Regum ac Principum ueteres operas & impensas, parietes auro argentoque praetextos, fornices marmore, ebore, gemmisque interstinctos, pretiosam purpurae copiosamque suppellectilem, omne denique quod pulchrum erat uisu, cum circumpositis aedificiis, edux flamma fauillatenus absorbit. Quae calamitas qualiter aut unde processerit, comperta a maioribus rerum fide castigata breuitate succingamus.

*exortu incen-
dii*

*Ipsa, quam praediximus, die uergente iam ad uesperum, post-
quam exemplo carnalis Israel sedit populus manducare & bibere, & sur-
rexerunt ludere, forte inter cetera ludorum exercitia discus in extrema
marginis ora (ut solet) accensus, militari manu per aera uibrabatur; qui
acriori impulsu circumactus, orbicularem flammae speciem reddens, tam
ostentui uirium, quam oculis mirantium, spectaculi gratiam exhibet. Is
a quodam non tam pertinaciter, quam infeliciter intortus, ad summum
ecclesiae fastigium imprudenti iactu euolauit; ubi inter tegulas & cario-
sos asseres arctius insidens, animante uento fomitem incendio praebuit.
Quid multa? primo castellum mirabili dolatura fabrefactum, in quo in-
signia ecclesiae dependebant, funibus exustis, ne quis sonitus excitari
posset, arripuit: dehinc totam superiorem fabricam, turres quoque cum
porticibus flamma uidrix obtinuit: ad extremum bulliente plumbi deli-
quio, cuius materiae omne lectum fuerat, * subueniendi, ingrediendi,
uel quippiam exinde eruendi omnimodam abstulit facultatem.*

*occasione &
causam;*

miserandam
rerum tam
faciem,

Erat tunc miseranda rerum facies, tot praeclara tam ecclesiae quam totius monasterii aedificia, tot insignia ornamenta, repentina flammarum uastitate deuorari, & plurimis absumptis, pauca admodum uel manu collecta, uel securi & ascia deiecta, summo sudore & periculo ex ipsis incendii globis uix liberari. Qualis tum calamitas, quae miseria, quis clamor, qui luctus, qui gemitus, quae suspiria, lamentaque omnium fuerint, facilius est tacendo conicere, quam multa dicendo parum dicere.

maximum
omnium que-
stum;

Postquam igitur tam inclita & tam illustris ecclesia tam graui conflagrant incendio, primum, ut se habent humana, maximus dolor, dehinc ex dolore querula causatio non solum ecclesiae familiam, sed & omnem accendit prouinciam; ignorantes, quia Dei iudicia sunt abyssus multa; ideoque asserentes, Laurishaimense coenobium tanti nominis, tanti meriti martyrem, beatum uidelicet Nazarium, non habere, uel potius non habuisse patronum, cuius in tanto periculo non sensisset patrocinium. Qui doloris gladius priore grauior ad usque Abbatis pertransiuit animam, ueritus, ex tali desperatione non solum eandem ecclesiam restaurari non posse, sed & perpetuo excidio perditum iri. Totus igitur conuersus ad Dominum, communicato fratrum consilio, indictione triduum ieiunio, exclusis omnibus, sub armata quoque custodia, ne quis extraneus arbiter interueniret, paucis adhibitis, post altare B. martyris infodi, & humum altius egeri praecepit: ubi diutino labore expenso, duo demum sarcophaga mirae magnitudinis, sed alterum altero aliquanto depressius, repperunt: quibus introspicis cum uacua deprehendissent, spem omnem fideique perdiderunt. Verum Abbas obstinato in Deum animo & in spem contra spem credens, dum impensius insistere & coeptum persequi iubet, Otho quidam, nobilis tum architectus, repentino uelut concaui sonitu diuinum quid animo * concipiens, enixius institit, nec multo post tumbam marmoream magnifici decoris, sigillis ac nodis ferreis arctius obsignatam, remoto circumposito lapidum aggestu explicuit. Qua reuerata, inuenta est arca plumbea fideliter ibidem inserta, continens inaeestimabilem & semper optabilem thesaurum, corpus uidelicet beatissimi martyris, patris ac patroni Nazarii, pretiosissimo inuolutum serico, membris niueo candore conspicuis, iam beatae resurrectionis gloriam quodammodo praeferentibus, uulnerumque locis, quae in passione, in capitis abscissi uertice, humeroque acceperat, triumphales martyrii titulos protestantibus, exhalantibus insuper uelut ex paradisi deliciis omnium aromatum incomparabilem fragrantiam. Ac ne quid in cordibus intuentium resideret ambigui, lamina plumbea petiori martyris apposita tale continebat inscriptum: S. NAZARIUS MEDIO- LANI PASSVS. Cuius passionis siue reuelationis locus, & ordo, olim in armario Laurishaimensi ab Apostolica sede antiquitus illuc directa reseruata fuisse.

reliquiarum
S. Nazarii in-
uestigatio-
nem;

earundem
inventionem;

ortam exim
omnium lac-
ritiam,

Inuento itaque tam optato, uotisque omnibus ac suspiriis efflagitato sacratissimi corporis thesauro, uniuersorum lachrymae uertuntur in gaudia, immo gaudia resoluuntur in lachrymas, communis omnium laetitia, tripudium & exaltatio, Deo laudes Deo gratias concinentium, ac de patroni sui corporali quoque praesentia, de qua olim pacne ambigebant, oculata fide gloriantium. Protinus audita uoce tantae iucunditatis, euangelizante diuina gratia gaudium magnum omni populo, innumerabilis utriusque sexus confluit multitudo, sacrosanctas reliquias uenerari, salutare, & spectare gestiens, & honori beati martyris uota, preces, & hostias perquam uberrime offerens.

secutam reli-
quiarum cir-
cumgestatio-
nem,

Quorum desideriis Abbas satisfacere cupiens, ipsam arcam, in qua sacrum corpus depositum erat, per baiulos sacerdotes in turbas efferri, & palam * omnibus conspici dedit. Cumque nec sic exsatiarentur, & geruli sancti corporis, disruptis ex nimia compressione sacris uestibus, calore simul & labore periclitarentur; uenerabilis Adelbertus Wormatiensis Episcopus (non Ebbo, ut habet chronicon antiquum coenobii; primum enim anno MCIX hic Ebbo in Episcopum Vangionum fuit ordinatus, ex monacho

* pag. 127

* pag. 128

Edit. I

monacho Laurishaimensi, ut tradunt *Annales Vangionenses*, & infra suo loco dicitur) *ad hoc ipsum euocatus, in editiori loco ante ecclesiam S. Martini consistens, caputque beati martyris reuerenter omnibus ostendens*, Ecce, ait, corpus, ecce caput Domini uestri, patroni uestri, Deo digni ac dilecti martyris *Nazarii*, de cuius praesentia ambigebatis, de cuius patrocinio desperabatis. Ecce, inquam, ecce ipse, qui uos propter peccata uestra cibauit pane lacrymarum, qui uobis propter merita sua dedit hodie uocem exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum. Hunc uos dominum formidate, patrem amate, patronum iugiter implorate, scientes procul dubio uobis a Deo collatum, deuote sibi seruientibus pium protectorem, sua diripientibus seuerum ultorem, resipiscientibus promptum intercessorem. *His dictis omnium aequa gratulatio, aequa iubilatio, unus clamor, una uox erat omnium*: O facer, o clemens pater & patrone *Nazari*, supplicibus famulis auxiliare tuis, familiam tuam, quacso, propitius respice, ut te protegente, ab omni aduersitate sit libera, & in bonis actibus tuo honori sit deuota.

Episcopi Vornatensis ad populum sermonem;

Accessit huic sanctae laetitiae euidens Dei gratia. Nam cum ex confertissima multitudine, & ex nimia aestiui caloris intemperie (iam tunc erant Nonae Iunii) multi adeo decoquerentur, ut extremum traherent spiritum, subito in ipso feruore dici, ille qui producit uentos de thesauris suis, emisit uentum roris flantem, & post ignem & commotionem flauit sibilus aurae tenuis, cuius refrigerio ita omnes refecti, ita refocillati sunt, ut hanc gratiam meritis beati martyris ascriberent, seque caelestis rore inebriatos plena fide assererent.

multitudinis refocillationem;

* pag. 129

Tanta uero fidelium deuotio, tanta oblationum* affluentia, piaque concertatio fuit, ut matronae inanes, armillas, monilia, annulos, gemmas, & quaeque pretiosa super sacras reliquias raptim iactarent, veterique tam diuites quam mediocres pro uirili parte in tabernaculum Domini ea, quae habebant, afferrent. Vnde in breui, tunc ex oblati impendiis, tunc ex incendii reliquiis, eadem restaurata est ecclesia, etsi non ea, qua olim mirae uenustatis elegantia, tamen prout facultas suppetebat, & temporis indulset festinantia.

piarum oblationum affluentiam;

Praeterea Dominus ob coronam & gloriam sui martyris benedixit coronae anni benignitatis suae, ita ut campi replerentur ubertate, & exultatione colles accingerentur. Primo siquidem anno, infra omnes duntaxat eiusdem ecclesiae terminos, singularis extitit prouentus glandium, atque insequenti tanta fertilitas messium, ut obliuioni daretur retroacta iugis trium annorum sterilitas.

magnam glandium & frugum subsecutam ubertatem;

Inter miracula uel tunc uel deinceps facta, illud tanto admirabilius, quanto terribilius habetur, quod oppressores familiae suae beatus martyr a translatione sua usque ad posteriora saecula nunquam passus est impune & absque graui animaduersione uita excedere. Alii namque bello turpiter uicti, dolore taedioque probrose perierunt: alii intestati & exhereditati praedia & beneficia sua extraneis possidenda reliquerunt: alii subitanea morte praecenti, praecclusa uoce, impoenitentes inter rapinas pauperum expirauerunt: alii putrefactis uitalibus inflati & turgidi scatente sanie cum foetore putidissimo extabuerunt: alii inter epulas ex inopum rebus apparatus, subitam totius corporis paralytin inciderunt, atque plus biennio clingues, & multi rebus & honore priuati uitam finiuerunt.

diuinamque in oppressores monasterii iudicium.

* pag. 130

IV Refuscitata igitur ex cineribus, in quibus confederat, Laurishaimensi ecclesia, dilectus & Deo & hominibus pater *Anshelmus* non solum ibidem sacrae religionis uigorem roborare, sed etiam alibi propagare studuit. Nam in posteriore * & excellentiore iugo montis, qui *Abrinsberg* seu *Abrahac* dicitur, cuius saepius facta mentio, iuxta monasterium *S. Michaelis* archangeli nouam Cellam in honore sanctorum martyrum *Stephani & Laurentii*, Imperatoris concessione, & *Alexandri III* Papae confirmatione construxit, atque dotauit anno Domini *MXCIV*. In quo praecipuum

refuscitata hac aede

nouam cellam in monte Abrinsberg Anshelmus construxit.

Dierperti cu-
usdam adia-
tus spe;

habuit cooperatorem, quendam uenerabilem uirum, nomine *Dierpertum*. Is cum tempore anterioris Hierosolymitanae expeditionis, quae per *Godefridum* Ducem maxime promota est, quorundam fidelium pecunias, qui in eodem prœcinctu erant, apud se repositas haberet, eisque defunctis nullus esset, qui eas uel testamentario uel hereditario iure repeteret, heredem earum Christum facere, non rapinam arbitratus est. Quas ecclesiae oblatas Abbas in fabricam eiusdem monasterii expendit, eoque uenustissime exstructo, aliorum quoque fidelium Dei accedente beneficentia, decem fratribus inibi necessaria sufficienter adtraxit.

eamque
a) certa par-
te montis ac
siluae locu-
pletat,
terminis utri-
usque descri-
ptis,

V Quomodo uero ipse terminos montis ac siluae, quos eidem cellae attribuit, a terminis *S. Michaelis* monasterii in eodem monte siti certis limitibus discreuerit, testimonium ipsius huc apponamus, quod est tale:

*Notum esse uolumus omnibus in Christo fidelibus, tam praesentibus quam futuris, qualiter ego Anshelmus Dei gratia Laureshamensis ecclesiae Abbas, cum communi fratrum & ministerialium, ceterorumque amicorum nostrorum consilio & auxilio cellam nouam in monte Abrinsberg, scilicet in ecclesia S. Stephani protomartyris ab Arnolde Praeposito prius fundata construximus, & quomodo fratribus ibidem Deo famulantibus stipendia circumquaque accumulauimus, & quam partem montis & eius siluae eidem monasterio deputauimus. In praesentia etenim Bertolfi Aduocati senioris, & totius familiae in Hantschuesheim nos consedebamus, & confirmatione banni & incessionem populi terminum eiusdem loci hoc modo praetitulauimus. * Ab origine fontis, qui dicitur Heimnisbach, per callem ad utriusque montis medietatem paene dirigentem summum; a summo usque deorsum in amnem, qui uocatur † Dagrishbach, & exinde quia uia publica circumflectitur, usque ad collem, qui dicitur Hohenbuel, & sic in ascensum eiusdem collis per illum locum, qui cognominatur Lar, per latera montis usque ad uineam, quae uocatur Bufendal, & ita in ascensum per summitatem eiusdem uineae usque ad originem prioris fontis, id est, † Heimnisbach tendit. In hac uero determinatione disposuimus cum Tietpergo monacho, & Gerlacho conuerso, ceterisque fratribus, tunc tempore ibidem degentibus, ut in radice montis uinearum iugera metiremur, ea uidelicet ratione, ut quot iugera tot solidi Praelato ecclesiae in festo S. Remigii persoluerentur. Sed quoniam ad Cameram nostram mons totus & silua pertinuit, decimationem uinearum siue frugum aliarum, absque omni contradictione clericorum uel laicorum, ad eandem ecclesiam praesentari constituimus. Interdiximus etiam, quod nullus hominum, siue maioris sit natu siue minoris, audeat in determinatione illa quicquam sibi usurpare, neque in terra, neque in uinetis, neque in arboribus, neque in lapidibus, neque in ulla utilitatis causa, praeter hoc quod a magistro loci uel a fratribus hereditario iure possit appetere. Ad confirmandam autem hanc institutionem & ecclesiae nostrae honorem fecimus hanc cartam conscribi, & sigilli nostri impressione insigniri. Et ut posteris nostris fidelibus firmiter & stabilius uideatur, Domini nostri Henrici Imperatoris clementiam implorauimus, ut in defensionem potentiae suae eandem cellam susciperet, & omnia, quae uel a nobis concessa uel adepta, siue ab aliis fidelibus adquirenda, singulas donationes in suis locis praenotatas, propria manu, regnique banno, & sigilli eius munitione coram Principibus confirmaret. Si quis autem haec annihilare, uel sibi met quicquam usurpare, uel minuere studuerit, iram Dei & omnium Sanctorum se habere sciat; pro praesumptione autem imperando diiudicamus, ut si liber est, X talenta; si ministerialis, V talenta; si ex familia, totam substantiam ad Cameram nostram persoluat. Nomina testium haec * sunt: De Monachis, Geroldus, Berengerus, Hartmannus, Godebertus, Libelinus, Zundeboldus, Trutwinus, Tietbertus. De Militibus, Bertholfus Comes, Gerhardus, Rirfridus, Gerlacus, Ernost. De seruientibus, Heribertus, Salemannus, Tietericus, Hildebertus, Arnoldus. De familia, Willo, Haimo, Razecho, & alii quamplurimi. An-*

Edit. I

* pag. 111

† Darsbach
hodie

† Hemsbach

* pag. 112

no do-

Edit. I

no dominicae incarnationis *MXIV*, indictione *II*, regnante Henrico III Imp. sunt haec acta, & in monte Abrinsberg conscripta feliciter, Amen.

VI Sequitur eiusdem *Anshelmi* Abbatis donatio pensionum praedicto monasterio facta.

b) nec non insigni pensionum numero;

Notum sit omnibus in Christo fidelibus, qualiter ego *Anshelmus* sanctae *Laureshamensis* ecclesiae licet indignus Abbas cum *Zundeboldo* Praeposito *Abirinesbergen*si, manu Aduocati *Bertholfi*, arcam & uineas in *†* *Scriezesheim* hobariis atque curtariis, praeter ea, quae iam in seruitio habuerunt, sub annua & determinata pensione iure hereditario contradidi, eisque concessi, ut cum aliquis hobariorum obierit, heres eius tantum quinque solidos *Wormatiensis* monetae supradicti loci Praeposito, & unciam eius uillico tribuat, ac hereditatem suam possideat. Persolvere autem debent hobarii unam carradam uini, & *XXX* malter siliginis; curtarii uero *IV* annas uini, & *XX* malter siliginis. Nostrae autem constitutionis noui heredes *XXV* urnas uini, *XVIII* malter siliginis, & unum triticum, quae simul sunt duae carradae uini & dimidia, malter *LXXI*. Praeterea hubarii soluunt uillico Praepositi in festo *S. Martini* *VI* uncias, & de molendinis soluuntur *VI* unciae. Porro in *Hetenesheim* & in *Ciloluesheim* persoluuntur *LXV* malter tritici: sed *VIII* malter tritici in *Ciloluesheim* dedimus in concambium pro molendino in *Scriezesheim*, quod pertinebat ad *Aldenmunster*. In *Wibelingen* de area & de uineis in festo *S. Lucae* persoluuntur *LIII* malter tritici: de tribus mansis *XXX* malter tritici; ex aliis autem bonis *XXIV* malter tritici; quae simul sunt *CVI* malter tritici in *Wibelingen*. In *Niwenheim* soluuntur *XV* malter tritici, *XVIII* siliginis. De *Rorbach* soluuntur *XXXVI* malter siliginis, & *II* malter leguminum, & *X* unciae. De *Etingen* in festo *S. Remigii* *II* libra argenti. De *Wezenloch* in festo *S. Remigii* persoluuntur duo talenta & dimidium de curtibus: in festo autem *S. Martini* & in *Pascha* de hubariis tria talenta persoluenda sunt. De monte autem, ubi argentum foditur, *I* marca, & de mercato *XX* marcae. De molendino uero *XXVI* malter tritici. In festo *S. Martini* de *Blankestat* persoluitur census *VI* unciae & dimidia. In festo *S. Remigii* persoluitur census de *Bergeheim* *XXXIV* unciae, in *Pascha* ibidem *XXXI* unciae. De *Hanscuesheim* in festo *S. Remigii* hic census persoluitur: de *XII* hobariis pro seruitio & redditu soluuntur *VIII* librae: de dimidiis uero hobariis & molendinariis, & aliis curtariis *VIII* talenta & *XIII* solidi, carrada quoque uini & duae urnae. Item in festo *S. Martini* persoluuntur *VIII* unciae praeter *IV* denarios. Ipso die de *Etingen* *VIII* unciae. Summa igitur totius census est *LIV* talenta, *V* unciae, & *VI* denarii: siliginis *LXXXVIII* malter: uini *IV* carradae & dimidia, & duae urnae.

VII Sequitur alia descriptio hubarum & pensionum ad curiam *Furde* pertinentium.

hubis ac pensionibus ad curiam Furde pertinentibus eiusdem descriptis.

In uico *Columbach* sunt *XI* hubae; quarum *X* quaelibet annuatim persoluit in festo *S. Michaelis* *XV* numos, in festo uero *S. Martini* de singulis soluuntur *XX* denarii; itemque *X* oua, & unus pullus in *Pascha*. Undecima uero huba uillicationi attinet, quatinus inde *VIII* parapsides, *VIII* *Raupi*, unum mortarium in natali Domini, *XL* quoque scutellae in *Pascha* fratribus a uillico ministrantur. In *Crumbenbach* *X* hubae, singulae soluentes *XV* denarios in festo *S. Michaelis*, *X* oua, & unum pullum in *Pascha*. Item mansus unus, persolvens *XII* denarios in die *S. Martini*. In *Branbach superiori* *III* hubae singulae denarios *XV* in die *S. Michaelis*, in *Pascha* *X* oua & pullum. In *inferiori Branbach* *IV* mansi persolunt uillico *II* uncias. In uico *Wisgoz* *VII* hubae singulae soluentes *XV* denarios in festo *S. Michaelis*, in *Pascha* *X* oua & unum pullum. In *Crechlenbach* *VIII* hubae: soluunt singulae *XII* denarios in festo *S. Michaelis*, * in *Pascha* *X* oua, & pullum. In *Varenbach* *VI* hubae, singulae *XX* denarios in festo *S. Michaelis*, in *Pascha* *X* oua & pullum. Ad

* pag. 134

Furden XI hubae, singulae soluentes XXX nummos in festo S. Michaelis, in Pascha X ova & pullum, insuper XII camisia, quorum unum uillico assignatur. In uico Aldenlehter IV hubae, singulae V denarios in festo S. Michaelis, in Pascha X ova & pullum. Redemptio uero operum, quae ex his hubis principali curiae in Furden tribus in anno mensibus, uidelicet Februario, Maio, & Septembri iure exhibentur, talis est: In Varenbach VI hubae soluunt his singulis mensibus singulae VI denarios. In Furde XI hubae singulae III denarios. In Crumbenbach X hubae duae simul III denarios. In Branbach III hubae similiter. In Wisgoz VII hubae similiter. In inferiori Branbach IV hubae IV denarios. In Crecklenbach VIII hubae singulae I denarium. In Altenlehter IV hubae similiter. Duae uero partes omnium decimarum ad ecclesiam Furde aspicientium sunt in manu Praepositi, praeter salicas decimas, quae respiciunt Laurensem portarium, & praeter decimas in Erlebach, quae ad uillicationem in Furde pertinent: ex quibus idem uillicus fratribus in Abrinsberg uno anno caldariam, altero patellam in festo omnium Sanctorum exhibeat. Haec quoque ad uillicationem pertinent, uidelicet anno decimale foenum in Columbach, Wisgoz, Branbach, Steinbach, Aldenlehter. Item molendinum in Wisgoz soluens duos solidos, cum huba sua, quae soluit XV denarios, & tota ipsius hubae decima. Item in Branbach II unciae; in Altenlehter II solidi cum huba. Item capitales census familiae ad Furdon pertinentis, & si quid in supellestili morientium solidum aut minus ualet: nam quae maioris pretii sunt, Praeposito deputantur. In hereditatum quoque susceptione de V solidis uillicus accipit unciam, de XXX denariis X denarios. Item molendinum in Varenbach soluens XXXIII denarios, & IV mansi, qui coniunguntur, soluunt IV solidos, & areola una III denarios. Item in Furde II solidos, item ibidem XVIII denarios. Bubo ex duobus mansi & prato, quod dicitur Rutbrehtesbruel, & de una biunda * XXX denarios, & de molendino in Furden V uncias soluere debet. Aliae quoque possessiones & uillulae, uidelicet Ezzilsbach, Erlam, Ramelfonna, ad idem monasterium pertinent; Wezzenloch quoque, cum aliis, quae memoriae non occurrunt.

Atque haec haecenus de fundatione ac dotatione nouae Cellae in Abrinsberg per Anshelmum Abbatem factis, & de hubis ac pensionibus eiusdem. Nunc ad historiam monasterii redeamus.

Haec inter
ornatum ac-
din Laurissen-
sis recuperat,

familiam
contra oppres-
sore defendit;
a Bertholdo,
aduocato capi-
tur,

liber dimitti-
tur,

VIII Longum est autem euoluere, qualiter uenerabilis pater Anshelmus, praeter praescripta, ante & post reaedificationem ecclesiae Laurishaimensis, ornatum quoque ecclesiasticum, quem Wintherus Abbas ambitu simoniaco expilauerat, & in uadia exposuerat, plurima ex parte recuperauerit, & curias supradictas suae dispositioni restituerit. Neque his contentus familiam quoque ecclesiae contra oppressores suos coepit uiriliter manutene- re & defendere, maximeque aduersum Bertholdi Aduocati tyrannidem, qui fuit radix peccatrix huiusmodi, quae postmodum adhuc uiguerunt, exactionum. Quem idem Bertholdus cum militia tum iustitia & industria superiorem sentiens, quia ui non poterat, dolo circumuenire intendit. Auspicato igitur quo posset imprudentem & imparatum adoriri, in ecclesia B. Mariae semper uirginis apud Cellam Michlenstat fraudulentem oppres- sum captiuauit, & in castro Vehingen, fauente cognato suo Eggenone Comite custodiam mancipauit: ubi tamen (prout res tulit) honorifice receptus & retentus, extemplo per imperialem auctoritatem absolutus & suae dignitati restitutus fuit, auctoribus sceleris debita confusione multatis.

Mortem obiit,

IX Nec multo post uelut optata missione post laborem emeritus miles migravit ad Dominum VII Kalend. Iulii anno scilicet Christi MCIII sepultusque est in Abrinsberg in oratorio * S. Stephani, quod ipse * pag. 136
exstru-

in I. editione. Quae ut memore
recluturum ferre uoluerit
fuit in annotatione de
uic a feto B. Anshelm ac X
cui in uigila Pentecostes ipse
Laurishaimensem, ut in princip

X. Sclentio minime p
cluturum Hysingensis de hoc
pauit hunc in feto Abbatem
Domini XLIIII, radiat
Celum uigili, Praepositarum
ut, prope Heidebergum, Wi
& nouos locos: quam p
Fuldae Rhini, consuetudine
hanc nouam erudere uig
esset Comitem praefecti
Praepositi, quae de uigila
figunt

Sed occurrit hic graui
conueniunt ac huiusmodi
figuntur non excludenda. Na
poterant illi fundasse, cum tu
Abbas uicinus in uigila XXX
tem anno, quem ipse pona, Ab
anno MCXVI non Praepositarum
loco, uigila Heideberg, uigila
1741 tu, uigila Heideberg (de quo
dicitur), quod S. Reginaldus
Imp. poma erudere, sui de
figuntur

Notae enim ipse Anshelm
dicit, ut Trebrenis uidetur, de
Anshelm uigila uigila praedictam
dicit nouam Cellam in honore SS
Anshelm uigila uigila Praepo
te Anshelm III Pontificis conueni
quodam uicinus uigila uigila de
Hinc uigila uigila Trebrenis, h
gam fundasse, sed uigila, quod
dicit de fundatione ipse uigila
dicit intellexit. Fundatione
us uigila est, fuit alius quodam
fuit uigila de uigila, qui e
mi MCXXXIV sub Diemone
conueniunt in honore sancti B
in uigila Diemone Abbate demoni
pauit uigila uigila de uigila
tate, de uigila Deo seruienti
uigila uigila, uigila uigila

Exstruxerat. Qui ut memoriam in benedictione relinqueret, fratrum Laurishamensium seruitio talentum in *Sachsenheim* de reditu cuiusdam possessionis in anniuersario depositionis suae die constituit. Carradam quoque uini in festo *B. Nazarii* ac X solidos in *Hufen*, & malter caseorum, cum Couis in uigilia Pentecostes ipsis perpetuo tradidit. Rexit autem ecclesiam Laurishaimensem, ut in principio dictum est, annis XIII.

fratribus la-
gatum relin-
quit.

X Silentio minime praetereundum hic duxi, quod *Trithemius* in *chronico Hirsaugiensi* de hoc *Anselmo* (nullus enim alius huius nominis praeter hunc in serie Abbatum reperitur) uidetur scripserit. Anno, inquit, *Domini MXLIV*, indictione *XII* Anselmus Abbas monasterii *Lauriffensis*, *Ordinis nostri*, Praeposituram in honore *S. Bartholomaei Apostoli* fundauit, prope *Heidelbergam*, *Wormatiensis dioecesis*, in qua Praepositum & monachos locauit: quam postea anno *Domini MCXCV* *Conradus Comes Palatinus Rheni*, consentiente *Sigehardo Abbate Lauriffensi*, in coenobium monialium eiusdem nostri Ordinis commutauit; cui primam Abbatissam *Cunigundem* praefecit. Omittit autem *Trithemius* hic nomen Praepositurae, quae *Newenburg* dicitur, & alibi ab ipso eodem nomine insignitur.

Monasterii
Neuenbur-
gensis non
est auctor.

Sed occurrit hic grauis ac notabilis *Trithemii* error; quo contra omnem ueritatis ac historiae fidem se ipsum confundit, ideoque absque castigatione non transiliendus. Nam dicit *Anselmum* anno *MXLIV* Praeposituram illam fundasse, cum tamen ipse *Anselmus* primum anno *MXC* Abbas ordinatus in ordine *XXIX* fuerit, ac anno *MCIII* defunctus. Eo autem anno, quem ipse ponit, Abbatiae praefuit *Hugo* in ordine *XXIV*, qui anno *MXLVI* non Praeposituram hanc, sed monasterium *S. Michaelis* alio in loco, iuxta *Heidelberg*, uidelicet in monte *Abrinsberg*, seu, ut alibi dicitur, monte *Abraham* (de quo monte fusius supra in * *Waltherio* X Abbate dictum) quod *S. Reginbaldus* Abbas *XXI* iam olim de consensu *Henrici II* Imp. primus crexerat, sua donatione sublimauit, ut in ipso *Hugone* superius scriptum fuit.

ut Trithemi-
us erronee
tradit.

* pag. 137

Neque etiam ipse *Anselmus* dictam Praeposituram *Newenburg* fundauit, ut *Trithemio* uidetur, sed in posteriore & excelsiore ipsius montis *Abrinsberg* iugo iuxta praedictum monasterium *S. Michaelis* anno *MXCIV* aliam nouam Cellam in honore *SS. Stephani & Laurentii* martyrum, ab *Arnoldo* prius eiusdem loci Praeposito fundatam, Imperatoris concessione & *Alexandri III* Pontificis confirmatione construxit ac dotaui, cooperante quodam uenerabili uiro nomine *Dietperto*, ut in ipso *Anselmo* sat dictum. Hinc sciebat forte *Trithemius*, hunc *Anselmum* aliquid circa *Heidelbergam* fundasse, sed nescius, quidnam esset, hanc Praeposituram tanquam auctori & fundatori ipsi adscripsit, quoniam ab *Anselmo* aliquo eandem fundatam intellexerat. Fundator autem dictae Praepositurae *Newenburg*, cuius mentio est, fuit alius quidam eiusdem nominis *Anselmus*, uir religiosus admodum & locuples, qui eam longo tempore post, circiter annum *Domini MCXXXIV* sub *Diemone XXXVI* Abbate initiauit, ecclesiamque constructam in honore sancti *Bartholomaei* Apostoli consecrari fecit, ut in ipso *Diemone* Abbate demonstrabitur. Hanc eandem temporis successu prouisorum incuria paene desolatam, *Henricus* Abbas *XLI* denuo resuscitauit, & aliquantis Deo seruientibus ibidem collectis, aedificiis & possessionibus ampliavit, ut suo loco dicitur.

Caput XXXI GEROLDVS II

Abbas XXX.

Venerabili patre *Anselmo* feliciter uita defuncto, *Geroldus* quidam eidem subrogatur, anno Christi MCIII. Qui * utrum ex congregatione Laurishaimensis ecclesiae, an aliunde desumptus fuerit, non constat. Hic curtim dominicalem *Stehelinnesfela* dictam iuri Custodis Laurishaimensis assignauit, sicut & alia eiusdem nominis, in qua Abbas *Anselmus* ob tuitionem ecclesiae castrum construxerat, in dispositionem Portarii accessit. Praefuit uero Abbatiae annis circiter tribus.

Custodi Laurishaimensi & Portarii certas possessiones assignat.

II Sub hoc *Henricus* Imperator anno Domini MCIII foundationem ac dotationem Cellae *S. Stephani* in monte *Abrinsberg* ab *Anselmo* Abbate factam, ut in prioribus dictum est, auctoritate sua confirmauit sequentibus litteris:

† Leuthershausen

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. *Henricus* diuina fauente clementia Romanorum Imperator Augustus. Notum sit omnibus Christi nostrisque fidelibus, tam futuris quam praesentibus, qualiter quidam Abbas *Laurissen*is, nomine *Anselmus*, quandam cellam in monte *Ebrensberg*, in honore Dei & *S. Stephani* construxit, & quibus potuit bonis ditauit; donans uidelicet in uilla, quae dicitur *Leimheim*, nouem iugera uinearum; in uilla, quae dicitur *Rosbach*, quinque iugera uinearum; in uilla, quae dicitur *Bergeheim*, tria iugera uinearum; in uilla, quae dicitur *Niuenheim*, VI iugera uinearum; in uilla, quae uocatur *Hanscuesheim*, XX iugera uinearum; in uilla, quae dicitur *Dessenheim*, VI iugera uinearum; in uilla, quae dicitur † *Liuthershufen*, duo iugera uinearum; in uilla, quae uocatur *Sahlfenheim*, duo iugera uinearum; in uilla, quae uocatur *Wininheim*, nouem iugera uinearum; in uilla, quae uocatur *Bertholdesheim*, XX hubae; in uilla, quae uocatur *Vluensheim*, IV hubae; in uilla, quae uocatur *Etingun*, IV hubae; in uilla, quae uocatur *Henscuesheim*, V hobae; in uilla, quae uocatur *Hetenesheim*, IV hobae; in uilla *Wibelingen* una hoba; in *Strazheim* una; in *Leimheim* una; in *Gneffa* una; in *Cunigga* una; in *Butinga* una; in *Winenheim* una; in *Sahlfenheim* VI hobae. Quam nos cellam ut in defensionem susceperemus, rogauit; sed antequam hoc fieret, uiam uniuersae carnis intrauit. Quo defuncto successor illius Abbas *Geroldus* similiter nostram clementiam adiit, * & pro eadem Cella in nostram tutelam suscipienda rogauit. Cuius petitioni acquiescentes, pro amore Dei & remedio animae nostrae, & aui nostri *Cunradi*, & patris nostri *Henrici* Imperatoris, & auiue nostrae *Gisilae*, & coniugis nostrae *Berthae* Imperatricis, pro stabilitate regni & imperii nostri, ac filii nostri Regis *Henrici*, ac petitione regni Principum, uidelicet *Brunonis Treuirensis*, *Frederici Coloniensis Archiepiscoporum*, *Iohannis Spirensis*, *Burchardi Monasteriensis*, *Adelbertonis Metensis*, *Albuii Merseburgensis*, *Cunonis Argentinen*sis *Episcoporum*; *Stephani Wizeburgensis Abbatis*; *Friderici*, *Sigefridi Palatinorum Comitum*, & aliorum fidelium nostrorum, praedictam Cellam cum uniuersis bonis, quae iam acquisita sunt, uel acquirenda sunt, cum omnibus appenditiis, arceis, aedificiis, pratis, pascuis, agris, uineis, siluis, uenationibus, aquis aquarumque decursibus, piscationibus, exitibus & redditibus, uis & inuis, quae sitis & inquirendis, ac cum omni utilitate, quae uel dici uel nominari poterit, in nostrae defensionis mundiburdium suscepimus, ea ratione, ut nullus successorum nostrorum, Imperator uel Rex, Episcopus uel Abbas, Dux uel Marchio uel Comes, uel aliqua persona magna uel parua, hanc eandem Cellam in aliquo molestare uel inquietare, uel inde aliquid auferre praesumat: sed monachi ibidem Deo seruientes bonis praefatis, quae sitis uel inquirendis, libere utantur.

* pag. 139

ANTIQUITAT
Et ut hanc nostram
actu peruenit, hanc certam
propositam nostram corroboret
Sicut Domini Henrici Tertii
IV No. Martii, anno ab incar
natione Henrico Tercio Roma
te anno IVIII. Anno Spi
riam Henrici Tercii Romanor
III. Ceterum Geroldus
regimus anno circiter tertio.

Cap
H V

M Otto Geroldus Abbas
nobilis, ut ipse ann
lib Episcoporum Argentor
sed impetum peruenit, quoniam
nam apud Imperatorem comen
nae anno Christi MCVI; sed que
anno notum eadem ecclesia dedit
a Michael Gelfen in hanc Abbaz

GE

D Episcopus Henricus Geroldus
nam notum eandem ecc
piano Regis Henrici anno
ei, quam notum eandem ecclesia
no MCIV ex Abbate Haringen
aliorum Prelatum, Episcopos
monasterii Abbas habuerat,
praefuit.

II Hic, notum eandem Trinit
eius uiam deservit, et Sicut
in Episcopis Spirensibus refer
Argentinensium primum Canonic
monachi, coenobii Haringen
eius, tunc Prior, tandem
MCXV de Augusti unanimitate
notum eandem ecclesia

III Hic in gubernanda
bus in uiam ducit, claustrum
anteriori cum Wilhelmus mon
cephas non hunc impendit
Moguntiae, in hanc nec
quoque monachi de eius regi
notum eandem ecclesia
monachi & prelo hanc

Edit. I utantur. Et ut haec nostrae defensionis munitio firma & inconuulsa omni aeuo permaneat, hanc cartam inde conscriptam, & ut infra uidetur, propria manu nostra corroboratam, sigilli nostri impressione iussimus insigniri. Signum Domini *Heinrici Tertii* Romanorum Imperatoris inuictissimi. *Actum IV Non. Martii, anno ab incarnatione Domini MCIII, indictione XI, regnante Heinrico Tertio Romanorum Imp. Augusto anno XLIX, imperante autem XVIII. Actum Spirae in Christi nomine, ad salutiferam memoriam Heinrici Tertii Romanorum Imp. Augusti feliciter, Amen.*

III Ceterum *Geroldus* Abbas ex hac uita abiit anno Christi MCVI, ipse moritur. regiminis anno circiter tertio.

* pag. 140

*Caput XXXII H V G O II

Abbas XXXI.

Mortuo *Geroldo* Abbate, *Hugo* quidam Gengenbachensis coenobii Benedictini, ad ripam amnis Kintzig, non longe ab Offenburgo siti, sub Episcopatu Argentinenſi Abbas, non quidem fratrum electione, sed imperiali permissione, quoniam autoritatis ac dignitatis nomine plurimum apud Imperatorem commendatus erat, Laurishamensis Abbas ordinatur anno Christi MCVI; sed quemadmodum institutus, ita & mox eo ipso anno rursus eadem ecclesia destitutus fuit. Hinc propter breue eius regimen a *Michael Gassen* in serie Abbatum Laurishaimensium omittitur.

Imperatorie
auctoritate
Abbas fit,

breui post ex-
auctoratur.

Caput XXXIII GEBHARDVS

Abbas XXXII.

Deposito *Hugone Gebehardus* seu *Gebhardus*, alias *Gerhardus* dictus, tum natalium splendore conspicuus, tum etiam consilii uiuacitate in palatio Regis *Henrici* iunioris satis acceptus, cui se non tam fidelitatis, quam ambitionis gratia familiarem exhibebat, & a quo iamdudum anno MCIV ex Abbate Hirsaugienſi, de consilio *Ruthardi* Moguntinensis & aliorum Praefulum, Episcopus Spirensis designatus fuerat, Laurishaimensis monasterii Abbas subrogatur, anno Christi MCVIII; cui annis duobus praefuit.

Henrico V
fuit acceptus,

* pag. 141

II Hic, testante *Trithemio* in *Chronico Hirsaugienſi* (ubi fufe satis eius uitam describit) ex Sueuia oriundus fuit, & (ut *Guilielmus Eysengrein* in *Episcopis Spirensibus* refert) * Comes ab *Aurach*; ecclesiae cathedralis Argentinenſis primum Canonicus, postmodum pompis ac curis saeculi renuntiatis, coenobii Hirsaugienſis in nigra silua, dioecesis Spirensis, monachus, deinde Prior, tandem post obitum *Wilhelmi* Abbatis ibidem anno MXCI die I Augusti unanimi fratrum consensu in eiusdem monasterii regimine electus fuit.

ortu uero Sue-
nus,

III Hic in gubernanda re familiari plurimum idoneus, ac in omnibus in primis astutus, claustrum monasterii & ceteras officinas omnes, quas antecessor eius *Wilhelmus* morte praeuentus uel non inceperat, uel inceptas non finierat, impensas sibi copiose praebente quodam *Wigando* ciue Moguntino, pro fratrum necessaria mansione construenda perfecit: res quoque monasterii sub eius regimine mirum in modum fuerunt ampliatæ, aucta praedia, possessiones dilatatae, censusque & redditus annui numero & pretio sumferunt incrementa. Quin & ipse unam hubam

aedificia ac
possessiones
monasterii
Hirsaugienſis
auxis & am-
plificauit.

K

in

in *Waltenhausen*, & duas partes ecclesiae in *Berebach* concessit, ut in *libro Animarum monasterii* habetur. Multi etiam uiri nobiles atque ditissimi & se & sua pro regni caelestis amore fratribus Hirsaugiensis coenobii sub eius magisterio tradiderunt.

prudētia
et eloquen-
tia fama in-
claruit;

IV Nominatissimus fuit propter sapientiam, testante eodem *Trithe-
mio*, & eloquentiam suam in tota Germania non solum apud religiosos &
spirituales, sed etiam apud saeculares Nobiles ac Principes, quoniam qui-
cunque eum uel consulentem uel perorantem audiebat, in admirationem du-
cebatur. Ad publica consilia Principum frequenter uocabatur, in quibus
cunctis admirabilis semper apparebat, cum & nectarea uis eloquentiae, qua
cunctos uincebat, mirandam in eo commendaret sapientiam, & ipsam fa-
cundiam admirabilem sapientia incredibilis redderet fructuosam. Vnde anno
Christi MCV Ratisponam ad conuentum Principum, quem *Henricus* * iu-
nior conuocauerat, inuitatus, sapientia & eloquentia sua cunctos in admi-
rationem sui pariter & amorem traxit.

fu Episcopus
Spirensis;

V Contigit uero, ut *Ioannes* Episcopus Spirensis iisdem temporibus moreretur; quod *Henricus* Rex cognoscens, de consilio *Ruthardi* Archiepiscopi Moguntinensis, *Henrici* Magdeburgensis, *Ruperti* Herbipolensis, *Vdonis* Hildeshemenis, *Henrici* Padelbornensis, *Friderici* Halberstadenfis, *Gebhardi* Constantiensis, *Adelberti* (non *Epponis*, ut *Trithemius* habet) Wormatienfis, aliorumque Episcoporum & Principum tunc praesentium, *Gebhardum* hunc Hirsaugiensem Abbatem, tunc quoque praesentem, uiduatae Spirensi ecclesiae designauit Episcopum, ipsumque Spiram ueniens cum magna solennitate in Episcopum consecratum per *Ruthardum* praedictum Moguntinensem in die omnium Sanctorum anno dicto inthronizauit.

ex quo con-
temio inter
Hirsangien-
sas oritur;

VI Ordinatus igitur Episcopus praefuit ecclesiae Spirensi annis IV (non anno uno & mensibus quatuor, ut *Trithemius* scribit) Cum primum, inquit *Trithemius*, in monasterio fratribus innotuisset, quod pater eorum spiritualis, alioquin satis dilectus omnibus, in Episcopum esse electus, quaedam inter eos contentio suboriri coepit. Quibusdam enim uidebatur, utilitati & paci monasterii multum posse conducere, si eundem Abbatem essent habituri, quem & Episcopum, qui eis non solum nullas, praecedentium more Pontificum, inferret molestias, sed etiam auctoritate sua inferre uolentibus resisteret. Ceteri autem saniori consideratione affirmabant contrarium, dicentes, Episcopum habere Abbatem, non esse defensionis remedium, sed potius destructionis monasterii, rerumque & possessionis eiusdem principium, praesertim quod Episcopus multitudine circumseptus militum, ad monasterium gratia uisitationis multoties necessario uenturus, uel certe in praediis & possessionibus ipsius monasterii mansiones aliquoties habiturus, breui tempore penitus consumeret quaecunque magna * solitudine & labore fratrum reposita inueniret. Hoc quoque non mediocriter esse timendum, ne praedia monasterii suis amicis & stipendiariis per potentiam ablata conferret in beneficium, quemadmodum plerisque in circuitu coenobii iam paene desolatis cernerent accidisse.

cum ipse Ab-
batiam reti-
nere cuperet,

VII Interea *Gebhardus* animos fratrum per Aduocatū *Gotfridum*, & alios, quos idoneos aestimabat ad hoc, occulte fecit sollicitari & rogari, immo & contestari, ut memores beneficiorum essent, quae ab ipso recepissent; quorum intuitu obnixè precabatur, ne alium in locum suum ordinari Abbatē consentirent, sed ipsum simul Episcopum super se paterentur & Abbatē; se multa bona monasterio singulisque eorum facturum promittens. Haec & similia non quidem omnibus, sed his duntaxat, quos sibi consensuros sperabat, per litteras, per nuntios, & per interpositas personas fecit intimari.

sanioribus re-
clamantibus,

VIII Sed quia prudentissimi tunc inter monachos Hirsaugiensis coenobii uiri complures erant, qui ubi occultas *Gebhardi* machinationes deprehenderunt, communicato consilio, ut eius altitiam astutia praeuenirent, iuxta tenorem indulti Apostolici, electionem Abbatis accelerarunt. Conuenientes itaque in unum fratres die ultimo Nouembr. anno Christi MCV *Brunonem* senem venera

Bruno *eligi-*
ur.

Edit. I

* pag. 142

* pag. 143

edit. I

uenerabilem monachum, natione Sueuum, nobilibus & potentissimis natalibus ortum, in Abbatem elegerunt, propter metum *Gebhardi* Episcopi praefati Spirensis, ut si quippiam iniuriarum aut uolentiae contra monasterium & monachos eius inchoare tentaret, per auctoritatem fratris germani ipsius Abbatis *Brunonis*, qui erat inter omnes Sueuos potentissimus, comprimeretur. Erant ei & alii complures uiri diuitiis, potentia, & nobilitate insignes, sanguine & amicitia coniuncti, qui conatus Episcopi omnes sua potentia facile impedire potuissent. Sed cum uidisset Episcopus, quod fratres alium sibi ordinassent Abbatem, aegre quidem tulit, non tamen contra eos quicquam mali tentauit.

* pag. 144

IX * Euolutis autem in Episcopatu annis fere quatuor, deposito *Hugone* Laurishamensi Abbate, ut dictum est, fauore regio Abbatiam quoque Laurishaimensem est consecutus, quam annis duobus tenuit, usque ad annum MCIX, quo mortuus fuit, ut infra dicetur.

inde ille fuit Abbas Laurishaimensis,

X Quod autem minoris uenerationis fuerit in Episcopatu Spirensi, quam in Abbatu prius Hirsaugiensi, describit *Trithemius* his uerbis: *Ante Episcopatum*, inquit, *quamdiu fuit Abbas monasterii Hirsaugiensis, magni semper nominis ac famae apud omnes Pontifices Romanos, Cardinales, Episcopos, Abbates, Reges, Duces, Comites, Principes, Nobiles, ciues & rusticos celeberrimae fuit, atque apud uniuersos homines uir bonus, religiosus, eruditus, sapiens, & eloquentissimus habebatur, praedicabatur & laudabatur, cum magni gloria honoris. Vbicunque enim nomen eius inter colloquentes producebatur in medium, semper admiratio uirtutum, eius sapientiae, prudentiae & integritatis uitae auditores in amorem & laudes uiri prouocabat. Sed posteaquam relicto monasterio Hirsaugiensi, quod eo tempore Spirensi ecclesia diuitiis, redditibus, fama & honore non multum uidebatur infirmius, Episcopatum assum-* *in Episcopatu despectus habebatur apud omnes,* *fit, mox celebritatem nominis, famaeque praestantiam cum Abbatia prae-* *maioris nominis fuit ante Episcopatum.* *riter amisit. Omnes cum nobiles & ignobiles, amici & inimici, domestici & extranei contemnere, despicere, & irridere coeperunt, tanquam superbum, uane gloriosum, & auarum, insipientemque, quippe qui monasterium insigne, locumque fama celeberrima gloriosum, & filios obedi-* *entes, ad omnia deuotos & sanctos pro Episcopatu reliquisset. Nam etsi genere nobilis, moribus compositus, eloquio circumspectus, dulcis, sapiens, & facundus fuit Abbas: tamen mox, ut Episcopatum assumpsit, uniuersa haec simul, nescio qua ratione diuiniae permissionis, ita penitus amisit, ut in moribus * rusticus, sermone imperitus, & in conuersatione omnibus inceperit esse onerosus. Haec Trithemius.*

* pag. 145

XI Quomodo uero ecclesiam Laurishaimensem rexit, & quam sui regiminis laudem, aut potius uituperium, de eadem reportarit, indicat *chronicon antiquum* eiusdem loci his uerbis: *Rebus Abbatiae plurimum profligatis, fratres ipsius ecclesiae (Laurishaimensis scilicet) filios, quorum odia sibi merito consciuerat, propulsare statuit, arreptaque occasione, quasi sub religionis praetextu, Hirsaugiensium consuetudinum nouitates, quae nuper emerferant, per aduentitios monachos ac barbaros, ac huiusmodi laruas potius, quam personas subintroduxit. Quibus ipsius ecclesiae nutritii fratres pro defensione Gorziensis seu Cluniacensis ordinis, quem ab antiquo traditum seruauerant, acrius obnitentes, Hirsaugiensium factione paene omnes domo propulsi ac aliquandiu dispersi sunt: eoque factum est, ut exinde commissura rudis panni in uestimentum uetus missa, peiorem scissuram fecerit, & utraque consuetudines insimul permixtae, immo confusae, neutram apud ipsos fratres habuerint obseruantiam.*

Hirsaugiensibus introductis statum Laurissae corruptis;

XII Extat epistola ad Papam *Paschalem* eius nominis *II*, & Regem *Henricum* ab ipsis fratribus Laurishaimensibus de & super expulsionem eorundem directa, in haec uerba: *Sanctissimo Apostolicae sedis Pontifici Paschali, & gloriosissimo Romanorum Regi Henrico, ac cunctis Primatibus regni, pusillus grex S. Nazarii. Quia semper cura est sponso caelesti de sponsa sua sancta ecclesia, quam sanguine suo redemit, longe multum salutis eidem*

de quo Laurissenses apud Papam queruntur & Caesarem;

contulit, quando nos uicarios sibi praefecit. Peccatis enim nostris ex-
gentibus membra ipsius scilicet matris nostrae Syon haereticorum & schi-
smaticorum liuor iam per multos annos plurimum infecit, sed gratia di-
uina magis ac magis ex mellifluis ore uestro distillante, speramus caput
nostrum de caelo respexisse, ut uideat dolorem membrorum suorum,
*ad se de uariis tribulationibus cottidie clamarium. Huius rei gratia,
Pastor alme, flebiles preces prosternimus ante faciem uestram, & totius
regni, orantes & deprecantes, quatinus proclamationem nostram audia-
tis, & audita iustum iudicium ex ea faciatis. Igitur innotescat auri-
bus uestris, & cunctis Optimatibus regni, quod Corolus Magnus tem-
pore sui imperii locum nostrum regia dignitate sublimauit, & multis or-
namentis amplificauit, & in honore Apostolorum Petri & Pauli conse-
cratum, ad decus totius regni liberum fore permisit: & ad confirmandam
hanc constitutionem, subscriptionem sui nominis inibi fecit. Atqui uero
post eum non fuit Rex, neque Imperator, neque aliquis Romanus Pon-
tifex, usque ad haec tempora, quorum auctoritate priuilegia libertatis
non acceperimus. Sed heu! haec omnia tempore instanti sunt contempta
& annihilata, a quibus minime licuit, si ullius pretii nostra auctori-
tas, & omnium bonorum dignitas apud eos foret. Sed sane uos cum
omni regno in nostra iniuria despecti estis. Ex improviso namque quidam
monastici nominis de Hirsburgia ad nos quasi ad auxilium nostri collegii
uenerunt, non sicut in Christo fratres, non ut humiles, sed sicut depra-
datores & uastatores. Hi etenim non solum nos, nostraque consortia
sperebant, uerum etiam unus ex eis Ermonaldus nomine, prius incipi-
ens gerere magistratum, quam sciret, non prius furorem suum mitiga-
uit, quousque sine praecepto Abbatis omnes nos exheredes nostri clau-
stralis consortii effecit, & sua uiolentia unum post alium de claustro de-
truxit. Et ut singula uestrae paternitati pandamus, quae ex aduentu
eorum perpeffi sumus; Bruomad, Langunga, Gingen, Luitershusen, te-
loneo & banno aquarum in Winenheim despoliati sumus, & tyrannis potius,
quam militibus in beneficia tradita sunt, quae religiosissimi uiri seruien-
tibus uera militia Deo & sancto Nazario pro remedio animarum suarum
tradiderunt. Super haec omnia quoque frumentum & uinum fratrum
uictualibus attinentia, ab eis hoc anno dispersum est, & ex eorum con-
spirationibus omnis familia S. Nazarii, uidelicet ministeriales & huoba-
rii omnes depraedati sunt, & solum hac occasione autumant nostram con-
uersionem * reprehensibilem esse, ut tali diffamatione nobis expulsis,
possint nostram hereditatem retinere. Quo exurgat, precamur uos in
Domino, sanctissime Papa Paschali, uestra Apostolica auctoritas, cum
uirtute omnium bonorum, & decernat ac praecipiat eos ad pristinum
locum conuersionis redire, & nos quoque nostra recipere, scilicet ut
per uos, qui Paschale nomen ab hominibus meruistis accipere, uestra au-
thoritate mercamur in nostro coenobio nouum Pascha celebrare. Valete
in Christo &c.

Edit. I

* pag. 146

* pag. 147

Et quidem
apud hunc
epistola pec-
liari metrica,

XIII Est & alia epistola, plena lachrymarum, ab iisdem fratribus
Laurishaimensis coenobii ad Henricum Regem metrico stilo conscripta; qui
uersus quamuis leonini ac rudes sint, ad confirmandam tamen rei ueritatem
simul ac uetustatem eosdem hic apponere uisum est. Sunt autem tales:

Summo post Dominum Regi, pleno meritorum
Cuius ius late protenditur imperiale,
Grege expulsorum de sede sua monachorum
Quicquid reuera poterunt oramina crebra.
5 Plaudentes manibus in laude Dei iubilamus,
Prosper & incolumis quia redditus es modo nobis,
Spretis & profugis spes unica rebus in artibus.
Ut pullus uolucris residens nido sine plumis
Cum dapibus matrem uix expectat redeuntem;
10 Sic & nostra tuum sitientia corda recursum

Vix

Edit. I

- Vix expectabant, & semper ad hunc inhiabant,
De moerore graui sperantia se releuari,
Vnde molestamur, lachrymisque per ora rigamur,
Et quia uenisti, saluet te gratia Christi;*
- 15 *Hos & conquestus nostros adtende misertus.
Sunt igitur tecti specie quidam monachali,
Dicti de milio Milienfes nomine digno,
Factis siluestres, siluestria corda gerentes:
* Qui quasi doctores discurrunt per regiones,*
- 20 *Simplicium mentes uersute decipientes;
Hoc autem temere praesumunt schisma docere,
Quod neque uir nuptus, casta quoque coniuge functus,
Et nec legitimo mulier sociata marito,
Vnquam saluentur, nisi primum dissoluantur,*
- 25 *Et quae possideant disiuncti cuncta relinquant.
Hoc quia sit falsum, legale probat documentum,
Nam cum fecit Adam Deus, uxorem dedit Euam,
Instituitque duos uelut uno corpore iunctos
Lege maritali, mentisque fide sociali,*
- 30 *Ad genus humanum procedere multiplicandum:
Ne fierent in eis defectus posteritatis.
Dicit & humanae stirpis factor Deus ipse;
A se coniunctum solui non posse per ullum.
Praeceptoque pari mandat sententia Pauli,*
- 35 *Vt uir ad uxorem seruans quem debet amorem,
Christus ut ecclesiam, sincere diligat illam;
Ac, uelut una caro maneant in foedere charo.
Multae sunt aliae nouitates, dognata, sectae,
Dando fel in melle, quas grex docet & colit ille.*
- 40 *Quas quia sunt uanae, piget & pudet enumerare.
Quae rogo, de monachis Milientibus haud stupet auris?
Illorumque loqui cui non sint facta pudori?
Aut ea quis referens non sit frontosus & amens?
Attamen hi tales simulant se spirituales,*
- 45 *Quum tantum uisi mox inclamentur iniqui,
In quem doctorum non est despectus eorum,
Se praepoentes in dogmatibus meliores.
Hi domini Papae testantur nomen inane,
Sceptringeroque tui faciunt opprobria iuri,*
- 50 *Ac uos iudiciis usos profitentur iniquis:
* Ambos damnandos & ab ecclesia remouendos.
Atque (quod est grauius, & quod timide recitamus)
Affirmant cunctos sibi per famulamina iunctos,
Aut quibus alloquium sit uel communio tecum,*
- 55 *Torquendos flammis aeternae perditionis,
Ni cito poeniteant (Caesar) tua, teque relinquant.
Spernunt in tantum rectores ecclesiarum,
Vt per eos aliqui penitus renuant benedici,
Et quaecunque gerant, statuunt, doceant, ea spernant:*
- 60 *Quodque nefas factu, quod & est miserabile dictu,
Tam grauis in clerum turgit contemptus eorum,
Vt nolint Missas audire per hunc celebratas,
Nil diuinorum quaerentes officiorum,
His sacris illum dicentes haud fore dignum.*
- 65 *Dedecus heu magnum rectoribus ecclesiarum,
Talia de terra qui non curant abolenda.
Hi quoque semiuiri, turpes, molles, uice plumbi
Dissimiles auro fornacis in igne probato,
Quod libet, id faciunt, hoc & licitum fore dicunt,*

- 70 *Quae nolunt per se, statuunt non illa licere.
Ex toto spretis legalibus atque ueternis
Consuetudinibus, quas Abba docet Benedictus.
Hi quoque mansuescunt in uultibus & hilarescunt,
Sed sub mente dolum retinent, rabiemque luporum,*
- 75 *Fraus facit hos uulpes, lepores metus, ira leones.
Hi per tonsuras grandes, grandesque cucullos
Audent mentiri Christo, plane Pharisei,
Alba sepulchra foris, sed ab intus plena pudoris.
Nam quoniam laudis sunt percupidi popularis,*
- 80 *Dilatant tunicas sibi, magnificantque cucullos,
Tristes, pannosi, pallore superstitiosi,
Demissa fronte. Quid multa? noui sycophantae.
*Per caput abradi, terratenus & manicati,
Tanquam non uirtus monachum faciat, sed amictus:*
- 85 *Aut quasi religio pietasque notetur in illo,
Quum non induuias hominis damnet Deus ullas,
Veste sub agnina si mens etiam sit ouina.
Nam nihil agnina prodest toga, mente lupina.
Iam, Rex insignis, tibi seductoribus illis*
- 90 *Strictim detectis, & olentibus undique sectis,
Nunc quoque barbati qui sint, attentius audi.
Sunt ergo laici Milientibus associati,
Quos risus populi dedit hoc agnomine fungi,
Sunt quia prolixis barbibus ad pectora pexis*
- 95 *Deformes, hirti, reuera moribus hirci,
Barbis hircorum similes, laruis tragicorum.
Quos quia uulgaris circumfert aura fauoris,
Austera facie sunt, & tonsi caput alte,
Cautius accisis certoque tenore capillis,*
- 100 *Et sunt immensis induti calceamentis,
Amphibalis longis utentes & spatiosis.
Quos quid habere putant, submissa fronte salutant,
Gratia, pax uobis, benedicite, credite nobis,
Mille Pater noster, demandat grex tibi noster,*
- 105 *Per uenias centum uerrunt barbibus pauimentum,
Ut Domini seruos plebs mobilis aestimet ipsos.
Verum, fallaces fore se produnt & inanes,
Dum nihil est intra, quod in hisdem cernitur extra.
Foedera namque thori iungentes more priori,*
- 110 *Sollicitant taedas, immo uiolant alienas,
De se tam natis, quam natabus generatis.
Intuitu duri, uerum factis Epicuri.
Magna sed ut paruis claudamus, plurima patuis,
Hoc etiam certis dignoscitur experimentis,*
- 115 *Horum consiliis, & cartis undique missis,
*Plurima perfidiae mala saepe patrata fuisse,
Schismatis errorem totum spargendo per orbem.
Vnde super regnum nunc constat surgere regnum,
Et contra gentem bellis conflagrare gentem.*
- 120 *Vnde modo crebris dolet omnis terra querelis.
Nos quoque iam canos, aetate laboreque tardos,
In claustris alitos per uiginti quater annos,
Antiquas leges patrum, ritusque sequentes,
Fecerunt profugos, natiuo limine pulsos;*
- 125 *Dum dedignati sumus illis † associari,
Praefatas haereses sectasque sequi renuentes.
Nunc, O Romani, Rex inclite, gloria regni,
Cuius honor sceptri pertingit ad ultima saeculi,*

* pag. 116

* pag. 11

† al. affimi-
lari

Edit. I

- Talia cur pateris? cur haec finire moraris?*
 130 *Cur non, Domne, doles, nostros miserando dolores?*
Oris Teutonicis cur pullulat haec hypocrisis?
Cur, Inuitæ, tuis tardas finem dare curis?
Noueris in Christo, nisi tempore protinus isto
Concidat haec haeresis, res aduersas patieris.
 135 *Cura, labor crescent, & nunquam bella quiescent.*
Quare iudicium fac, Christo iudice dignum,
Confer opem miseris, inopunque mouere querelis.
Vnica tu nobis spes, portus & aura salutis,
Ad loca nos propere natiua iubeto redire,
 140 *Quo ualeamus ibi Domino seruire quieti,*
Vt mos Teutonicus iubet, atque pater Benedictus.
Et si sit uoti compos oratio nostri,
Oramus pro te tam nunc, quam tempus in omne.

XIV His & similibus lamentationibus fratres Laurishaimenses tum pro sua dispersione, tum pro Hirsaugiensium inuasionem coram *Henrico* Rege juniore, postquam patre e uiuis sublato ipse regni gubernacula suscepisset, grauem * suam, iustamque querimoniam deposuerunt. Vnde post mortem *Gebhardi* Abbatis Hirsaugiensis praecepto regio ex Laurissa rursum profugati, ac fratres illius honorifice reducti fuere, ut infra dicitur.

XV Quid uero ab ipso *Gebhardo* in Episcopatu Spirensi gestum sit, hic ipse uero ciuitatem Spirensis liberat donat;
 paucis dicamus: *Gebhardus in Episcopatu Spirensi constitutus*, inquit *Guilielmus Eyfengrein in Annalibus Spirensibus*, dum undique in clerum sacrum ueritum esset, ciuitatem Spirensis, cunctaque mancipia, quae ibi habebat, Regis impulsu libertate donauit, sicque urbs, ciuesque liberi hodie usque Romano Imperio subsunt. *Trithemius in Hirsaugienſi chronico* de ipso haec commemorat: Cum continuis infirmitatum uexaretur doloribus, ita ut ad disponenda negotia ecclesiae suae penitus uideretur inutilis, consilio amicorum familiarium usus, statuit Episcopatum cum curis omnino deserere, & ad monasterium Hirsaugienſe, unde abierat, redire, ut cum quibus Abbas manere uiuus noluit, mortuus saltem perpetuo manere posset. Cumque iam ordinatis omnibus ad iter necessariis, uiam de monte *S. Michaelis Ebernsberg dicto*, antiquitus *Abrinsberg* seu *Arahae*, de quo in *Walthario*, X Abbate, pluribus dictum est, ubi manebat ratione Abbatiae Laurishamensis, quoniam hic locus ad ipsum monasterium ab antiquo spectabat, sedens in uehiculo conficere inciperet, rumor inter Spirenses spargitur, quod eorum Pontifex fugam inire, eosque deserere maturasset. Concurrentes ergo in multitudine copiosa, priusquam iter medium perfecisset Episcopus, eum comprehenderunt, orantes, ne se omnino elongaret ab eis, ulterius ne procederet, fortiter resisterunt. Econtra rogare multum Episcopus, ne propositum eius impedirent, coepit, neque seipſos eum diutina infirmitate eius grauare uelint. Quumque post multos ad inuicem collatos sermones eum abire nullatenus uellent permittere, * surgens unus e medio coram omnibus dixit: Nec iustum mihi uidetur, nec honestum, uiri Spirenses, Episcopum nostrum, quem Igitime suscepimus, propter infirmitatem a nobis dimittere, & Hirsaugienſis coenobii monachos cum eius aegritudine contra fraternae charitatis ordinem grauare. Eligamus ergo potius in nostra parochia locum, eius infirmitati congruum, adhibitisque ministris paucis & idoneis, uitae illius necessaria, quamdiu uiixerit, ministremus. Vnius uiri consilium placuit omnibus, & data Episcopo fide iuramenti, quod mortuum, cum Deo placuerit, ad Hirsaugiam ducerent, quem uiuum ire prohibuissent, eorum uoluntati dedit & ipse consensum. Manso itaque infirmitati eius conueniens & satis amoena inter *Rheni paludes* eligitur, quae usque in praesentem diem *Bruchsal* nuncupatur. Ibi ministris idoneis & fidelibus adhibitis Episcopum fecerunt consistere, cui omnia, quae necessaria fuerant, per eosdem ministrabant. Dehinc eodem in loco persistens, tribus duntaxat mensibus, infirmitate nimium ingrauescente mortuus

& post Gebhardi mortem ressiuntur.

ipse uero ciuitatem Spirensis liberat donat;

Episcopatum deserere intendit;

a Spirensibus decinetur;

Ibi Bruchsalae sedem figit,

et moritur.

mortuus est ipsis Kalendis Martii anno Domini MCIX, indictione I (*Philippus Simonis* in *Episcopis Spirensibus* annum ponit MCX) cuius corpus ad Hirsaugienſe monaſterium a Spirensibus iuxta promiſſionem uiuenti ab eis factam reducitur, & in maiori choro ante SS. *Petri & Pauli* principale altare cum ingenti honore ſepelitur. *Chronicon antiquum Lauriſhamenſe* male cum Spira ſepultum dicit. Sedit itaque in Episcopatu Spirenſi annis IV; in Abbatia uero Lauriſhamenſi annis circiter duobus.

ex quo Hir-
saugienſes
Lauriſſa pel-
luntur.

XVI Poſt huius exceſſum fratres Lauriſhamenſes poſt multiplices ac graues preces ac querimonias, dato ad *Bertholdum* Aduocatum eccleſiae Lauriſhamenſis exequutionis praecepto ab ipſo Rege *Henrico*, debito cum honore reuocati fuerunt, ac Hirſaugienſes aduentitii dedecoroſa uel fuga elapſi, uel eiecti, illata tamen clam ab eis ſacrario & armario reliquiarum & librorum non mediocri expilatione.

Edit. I

* Caput XXXIV

B E N N O

Abbas XXXIII.

* pag. 154

Hic monacho
Weissenbur-
genſi hic loci
ſit Abbas.

S Opita poſt mortem illa, de qua dictum, perſecutione per Hirſaugienſes Lauriſhamenſibus illata, *Benno* ex Weissenburgenſi monaſterio mediantem, ut fertur, ſimonia, imperiali fauore Lauriſſenſi eccleſiae ſubintroductus eſt Abbas, qui in catalogo *Michaelis Gaſſen* alias *Bruno* nuncupatur. Vir tam generis nobilitate clarus, quam acrimonia ingenii ſublimis, animique conſtantia, ſapientia, ac ſcientia inſignis, & ex hoc magnae in ſaeculo reputationis.

de Abbatia
deicitur.

II Qui poſt aliquot annos, pro morum leuitate & inſolentia fratrum ac miniſterialium, ac praecipue *Bertolſi* iunioris Aduocati conſpirantibus odiis, diruto caſtro *Winenheim* de Abbatia ſua proturbatur, corraſo in *Lauriſheim* & *Abrinsberg*, atque alibi, prout poterat, eccleſiaſtico theſauro ad Imperatorem *Henricum* in Italiam contendit. Tandem uero per *Godefridum* Palatinum Rheni Comitem (cuius ſententia momentum curiae per id temporis fuit) reſtitutionem obrinuit, promiſſa eidem omnium beneficiorum, quae ſuis diebus eccleſiae uacarent, conſeſſione.

condicionibus
monaſterio
plurimum
damnoſis.

III Quam conuentionem mirabilis & miſerabilis excepit exitus. Nam ſeptem principalia beneficia, quae uulgo appellantur *Volchen*, morte ſeptem nobiliſſimorum eccleſiae fidelium in unam perſonam *Godefridi* praedicti Comitis Palatini in breui deuoluta ſunt, & poſt ipſum ad generum eius *Welfonem* tranſierunt, maximo eccleſiae detrimento. Exinde ſiquidem militaris clipeaturae, ſcilicet *Hereſchilt*, integritas conſuſa, atque in diuerſa diſtracta eſt, & eccleſiae ſtatus tam in militari frequentia, quam in re ſtipendiaria, in ſuis opportunitatibus & regalibus expeditionibus imminutus eſt, multorum ſeruitiis in unam perſonam collatis, ſolumque remanſit inane nomen domini & homini.

plures eius-
dem poſſeſſio-
nes alio ſeu-
do titulo at-
tribuit;

IV * *Benno* itaque Abbas reſtitutus, dum expulſis quibusdam fratribus aemulos ſuos acrius inſequitur, praeter cetera *Brumad* ab eccleſia ſub nomine beneficii alienauit; uicem *Bertholuesheim* ad Cellam, quae *Capella* dicitur, pertinentem, partem quoque uineae *Selewingart* in *Winenheim* Cunrado Sporilino conſeſſit, Cellamque *Michlenſat* proſtigare diſpoſuit, odio uenerabilis *Libelini* Praepoſiti, qui deſtructionem caſtri *Winenheim*, eo quod cacumen ipſius montis quondam uinetis conſutum ad eandem eccleſiam aſpiceret, ab Imperatore impetrauerat: ſed antequam ad ipſum locum accederet, diuina ultione, grauiffima infirmitate in uia correptus eſt, eoque delatus, poſt paucos dies diem extremum clauſit, ſepultus ibidem, expletis in Abbatia annis circiter nouem.

* pag. 155

V Sub

Edic. I

V Sub hoc Abbate *Bennone*, anno Christi MCIX uenerabilis pater *Eppo*, monachus primum Laurishaimensis, deinde Canonicus Goslarientis, post obitum *Dietmari* Praefulis Wormatiensis, ab *Henrico V* Romanorum Imperatore Episcopus constitutus fuit, ut *Vangionum* diuersi *annales* tradunt, non anno MLXXXV, uti *Trithemius* in *chronico Hirsangienfi* scribit; atque hinc etiam liquido patet error *chronici antiqui Laurishaimensis* saepe citati, cum dicit, anno MXC inuentioni ac eleuationi reliquiarum *S. Nazarii* hunc *Epponem* tunc Episcopum Wormatiensem specialiter ad hoc euocatum Laurislae adfuisse, & caput ipsius sancti patroni populo in magna multitudine adstanti summa cum ueneratione, peroratione ad ipsos spectatores habita (quam supra anno MXC apposuius) demonstrasse: nec dum enim tunc Episcopum hunc *Epponem* Wormatae fuisse probat diploma donationis cuiusdam de anno MCVI, quo *Adelbertus II*, dicti *Epponis* in Episcopatu Wormatiensi antecessor, pagum Bodesheimensem *S. Cyriaci* Collegio Neuhusano prope muros Wormatienses offert, anno Episcopatus * sui trigesimo septimo, quod suo tempore *Bruschius* in ipso Collegio Neuhusano ipsius *Adelberti* Episcopi manibus scriptum extitisse scribit: qui Episcopus *Adelbertus* primum anno MCVIII die VI mensis Iulii mortuus, & in dicto Neuhusano Collegio in media chori parte sepultus scribitur. Itaque si illa sacrarum reliquiarum exhibitio ac eleuatio anno MXC facta fuerit, non *Epponem* hunc, sed *Adelbertum* illum, in cuius regiminis uigesimum annum incidit, adfuisse, ac demonstrasse easdem, dicendum erit. Obiit autem *Eppo* iste anno regiminis sui V, Christi uero MCXV; de quo consule *annales Wormatienses*.

*Amilii praef-
est, Eppo si
Episcopus
Wormatiens-
sis;
qua occasione
& Trithemii,
& antiqui
chronici
Laurislaensis
error notatur.*

* pag. 156

Caput XXXV HEIDOLFVS

Abbas XXXIV.

D Efuncto *Bennone* Abbate, hic *Heidolfus* ex monasterio *S. Pantaleonis* Colonienfis, obtentu pecuniae, ab Imperatore intruditur anno MCXIX. Vir nobilitate sanguinis ac diuitiis quidem clarus, sed ad regimen animarum minime idoneus; quocirca quomodo mediante simonia intrusus, ita & statim extrusus fuit.

*Vii simoniace
intrusus, ita
& statim ex-
trusus fuit.*

II Post huius *Heidolfi* depositionem, uelut quodam interregno habito, Laureshaimensis ecclesia VI annis in dispositione Imperiali fuit, uidelicet usque ad mortem ipsius Imperatoris *Henrici V* pastore destituta, non sine graui totius ecclesiae damno ac detrimento.

*Inde mona-
sterium 6. an.
Abbate fuit
destitutum.*

Caput XXXVI HERMANNVS

Abbas XXXV.

H *Henrico V* Imperatore, post imperii XIX annum, Christi uero MCXXV, apud Traiectum mortuo, ac Spirae iuxta patrem *Henricum IV* sepulto, *Hermannus* seu *Heremannus*, * ex Praeposito *S. Petri* in *Aldenmunster*, de gremio quoque ecclesiae Laurishaimensis, fauore *Adelberti* senioris, Archiepiscopi Moguntini, & *Godefridi* Comitis Palatini Rheni Abbas constituitur. Vir tum generis nobilitate clarus, tum uirtute & litterarum scientia insignis, qui ecclesiae suae optime praefuisset, quod ex initio regiminis eius quam facile potuit auspiciari, nisi eum immatura mors antetempus e medio rapuisset. Verum anno integro nec dum exacto Laurislae moritur ac sepelitur.

*Sui spem mor-
te praematura
destituit.*

* pag. 157

L

Caput

Caput XXXVII D I E M O

Abbas XXXVI.

Dum abbatiae praefuit,

Post repentinam atque immaturam *Hermanni* Abbatis mortem, anno MCXXV, eo ipso anno, quo *Lotharius* Dux Saxonicus post obitum *Henrici V* Imp. in regnum ductus fuit (cuius praecepto monasterium Laurishamense curiam *Gannitam*, & decem talenta in *Braunad* recepit, quae quondam per inuasionem Hirsaugiensium, ut supra dictum, cum aliis monasterii possessionibus ac bonis externis militibus in beneficia tradita fuerant) *Diemo* ex Laureshamensi Camerario in Abbatem electus fuit. Sub quo ecclesia plurimum sudauit, tum uariis in seruitio regali occupationibus, tum ad solennes curias crebris euocationibus, tum in Spirensi obsidione, tum contra Ducem *Fridericum* sumptuosa expeditione.

difficili ea fuit in statu.

quippe cui ipse simplicitate sua haud parum nocuit;

II Fuit hic *Diemo* Abbas nobilis quidem genere, ac eleganti ac uenusta facie, sed mansueti & simplicis ingenii, ac per hoc facile ei subrepi poterat. Nam mortuo *Godefrido* Comite Palatino, cum eius beneficia, quae quondam a *Bennone* Abbate, ut superius dictum, acceperat, ecclesiae Laurishaimensi absolute uacarent, & *Lotharius* Imperator ex his duo * tantum (nam septem erant) *Welphoni* Duci concedi rogaret, ipse uno uerbo prolapsus est usque ad irremediabile detrimentum ecclesiae: *Quicquid feodi*, inquit, *Godefridus Palatinus Comes in supremo uitae articulo de manu nostra tenuit, eo uos uestimus*. Vnde multa uel, multaque instantia tres curias uix retinuit; ex quibus *Ruot* fratrum infirmitorio, *Wibilingen* & *Ottinkeim* usui praebendario assignauit. Sed *Ottinkeim* postmodum mutuata pecunia loco pignoris exposuit, profectus Romam ad generale concilium *Innocentii II* Papae, quae postea creditori in beneficium concessit. *Wibilingen* quomodo alienata sit, post liquebit. *Ruot* in dispositione fratrum permansit.

* pag. 152

austrem Weinheim quidem reaedificat,

contra uero plures coenobii possessiones aliis fiduciaris iure addidit.

libros pretiosos, aureamque crucem expignerat,

moritur apud Brixiam.

Haec inter Spira bis obsequia,

III Hic *Diemo* Abbas castrum *Winenheim* ob tuitionem ecclesiae reaedificauit, fundumque (quia fratrum in *Michlenshat* erat) tradito uico *Mannbach* cum omni iure, huoba quoque in *Kirschhusen* redemit. Inter haec idem mansueti & simplicis (ut praedictum est) ingenii, & qui ecclesiae suae forsitan consultius prospexisset, si peruersorum hominum, quae sua, non quae Dei sunt, quaerentium, tabe infectus non fuisset, consilio familiarium & amicorum gratia corruptus, uicos *Cellam* & *Husen*, itemque alium *Cellen*, teloneum cum plurima parte decimae in *Michlenshat* & *Morlebach* beneficiauit, teloneum in *Winenheim*, & partem agri dominicalis in castrense beneficium; itemque *Mulnen*, aliaque alibi sparsim ac dispersim distribuit. Praeterea *Bertolfo* Aduocato, orta inter ipsum & Episcopum Spirensis *Sigefridum* Comitem de Leiningen inexorabili guerra (per quam etiam Laurishaimensis ecclesia miserabiliter rapinis & incendiis profligata est) tres libros auro & argento, gemisque pretiosis exornatos, crucem quoque auream in uadis exponenda concessit, quae tamen neuter eorum redemit. Ex beneficio eiusdem *Bertolfs*, quod ei uacauerat, curiam *Luitershusen* solam in manu ecclesiae * retinuit.

* pag. 153

IV Habito tandem generali illo concilio sub *Innocentio II* Papa, de quo supra, Roma digrediens, Veronae languore correptus, apud Brixiam (quae ciuitas Tridentinae uallis est) ex hac uita decessit, anno regiminis sui XIV, Christi uero MCXXXIX; ibidem in latere matricis ecclesiae ad limen meridiani introitus tumulatus.

V Sub hoc Abbate anno MCXXXVIII, dum *Lotharius* Imperator natiuitatem Domini in Herbipoli celebraret, *Conradus* Sueuorum Dux, *Godefridi*

ANTIQUARI
An 1 Godefridi Comes Palatinus
Saxonis cantans inuicti
Spem obicit, Sigefridus
ex inuicti: uerum Lotharius
liber receptus ab ecclesia. S
ad Kalend. Januarii cantans
Sueuorum Ducem tunc
adlocat, ut impens & em
ne armis decernat, nocte
non Principis, armis de e
ingeniis neque persequitur
causam caput. Conradus
fugit, intercessit tamen,
Causas cum tunc Fridericus
de Archiepiscopo Moguntinensi
decernat. Haec Sigefridus
Dux illa expeditione plur
uictis habuit.

VI Anno Domini
LXXXVIII, tunc natus
reuerentia, regis Dux
Adelbertus Saxonum, Mog
mantium, Braunum de
Curauiam Curiam con
Dux abbas tunc tunc
decernit habuit in ip

VII Eodem anno
tunc ac possessionem
plena in uacat obicit
caput de quo tunc
fuit supra in Walden,
et tunc

Haec antiquaria Co
na, quod ipse Diemo La
uictis, & generalis fratrum
fuerunt conuentionem fieri
obicit uictis & fratrum
uictis, uictis uictis,
fuit, quae uictis uictis
uictis uictis uictis, &
Erant uictis fratres uictis
plurimum, uictis uictis
uictis uictis uictis, quae
prie suo exuunt, & uictis
uictis uictis uictis
uictis, in tantum fuerunt
uictis uictis uictis
uictis uictis uictis

* pag. 154 uictis uictis, & uictis
uictis uictis uictis ex ip
uictis, uictis uictis: &
quae uictis, quae uictis
uictis uictis uictis uictis
pro uictis uictis uictis
uictis uictis uictis
uictis uictis uictis
uictis uictis uictis
uictis uictis uictis

Edit. I

Godefridi Comitis Palatini ope adiutus, exercitum collegit, hostili manu Rhenenses ciuitates inuasit, ab Idibus Augusti ad Kalend. usque Nouembr. Spiram obsedit, **Sigefridum** Praefulem urbe pulsit, eo, quod **Lotharii** partes foueret: uerum **Lotharius** Spiras obsidere denuo cum deliberaret, obsidibus receptis abscessit. Sed sequenti anno MCXXIX ab Idibus Iulii usque ad Kalend. Ianuarii eandem urbem obsedit, eo, quod **Friderico** & **Conrado** Sueuorum Ducibus faueret, milites selectos DC & amplius ultra Rhenum adducit, ut impetus & irruptiones **Friderici** Ducis praecaueret. **Fridericus**, uir armis strenuus, nocte quadam in castra irruit, quem **Henricus** Bauarorum Princeps, armis & equitatu instructus, in fugam compulsum, ad Gröningen usque persequitur. Nemetum Augusta plurima murorum disruptione arietibus capitur. **Conradus** hostis Sueuus ad Iudaeorum coemeterium confugit, interceptus tamen, & a Domino **Bernhardo**, Clareuallensi Abbate, Caesari cum fratre **Friderico** reconciliatus fuit. Spirenses quoque pacifice Archipraefule Moguntino **Adelberto** seniore in gratiam Imperatoris redierunt. Haec Spirensium obfidio, ac contra **Conradum** & **Fridericum** Duces illos expeditio plurimum damni ecclesiae ac monasterio Laurishaimensi attulisse scribitur.

monasterium
multum da-
mni facit;

VI Anno Domini MCXXX, indictione VIII principalis ecclesia Laurishaimensis * iam rursus post incendium, quod anno MXC contigit, restaurata, rogatu **Diemonis** Abbatis, per quinque Episcopos, uidelicet **Adelbertum** seniore, Moguntinae sedis Archiepiscopum, **Boggonem** Wormatiensem, **Brunonem** Argentinensem, **Vdalricum** Constantiensem, & **Conradum** Curientem consecrata fuit, anno post incendium eius XLI, qui **Diemo** Abbas tunc fratribus in anniuersaria ipsius dedicationis die talentum de redditibus hubarum in ipsa uilla in perpetuum constituit.

acdes Laurif-
senfis solle-
mniter dede-
catur;

VII Eodem anno MCXXX facta est commutatio quorundam bonorum ac possessionum inter fratres Laurishaimenses & fratres ecclesiae S. **Stephani** in monte **Abrinsberg** seu **Ebrensberg**, qui alibi **mons Abrahae** nuncupatur (de quo monte, ac fundatione eiusdem monasterii pluribus dictum fuit supra in **Waltherio**, X huius loci Abbate) cuius commutationis littera est talis:

fratres quo-
que Laurif-
senfis & S.
Stephani bo-
na quaedam
inter se com-
mutant;

Sciat uniuersitas Christi fidelium, tam praesentium quam futuro-
rum, qualiter ego **Diemo** Laureshaimensis Dei gratia Abbas, quorundam
consilio, & generali fratrum nostrorum consensu, quandam rerum no-
strarum commutationem fecimus, quae utilior uidebatur & nobis & ec-
clesiae nostrae & fratribus. Maioris igitur ecclesiae fratres, scilicet Lau-
resham, uineam dederunt, quam in uilla **Hanscuesheim** habebant, illam
scilicet, quae uulgo uocatur **Dalwingart**, quae etiam per manus eiusdem
uillae uillici colebatur, & in seruitium eorundem fratrum impendebatur.
Econtrario fratres minoris ecclesiae, quae uocatur **Abrinsberg**, ad S. **Ste-
phanum**, **V hubas** in uilla **Sahffenheim** maiore reddiderunt, **XVI** uidelicet
uncias persoluentes, quas **Domnus** **Anshelmus** pia memoriae Abbas ex pro-
prio suo exemit, & eidem ecclesiae pro anima sua contradidit. Hoc au-
tem coram Domino testificamur, quod praedicta uinea, quando trade-
batur, in tantum fuerat annihilata & deuastata, ut nec dimidia ama-
uini possit inde extorqueri. Ad hoc etiam ne fratres nostri defectum praec-
bendae sentiant, * & ne uillici quiddam querimoniae amplius inferant,
decimationis partem ex iustitia nostra in monte, qui cognominatus est
Mulenberg, addidimus: quae singulis annis, quando minus est, plus
quam carradam, quando autem maius, plus quam duas uel etiam tres
persoluit. Quoniam uero decimatio eiusdem uineae ab antecessore no-
stro **Geroldo** Abbate fratribus, qui etiam sunt in **Abrinsberg** in superiori
monasterio prius beneficiata fuerat, ex alia, quae ad mensam no-
stram adhuc pertinet, uinea, scilicet **Butenstal**, decimationem simili
modo concambitam cum eiusdem fratribus assensu eorum benigno extor-
quebamus, & ita omnia in unum contracta praenominatis fratribus

* pag. 161

(ut dictam est) dono donauimus. Vt haec autem commutatio firma sit & inconuulsa, primum confirmata est coram fratribus in Capitulo; deinde apud praefatam uillam Hantschuesheim coram Aduocato & uniuersa familia in placito. Et quia commune fratrum fuerat consilium, & ex utraque parte utilitas, placuit eandem confirmationem litteris per ordinem conscribi, & sigillo S. Nazarii insigniri. Huius uero rei testes sunt Diemo Abbas, & de monachis Diemo Camerarius, Wezel Praepositus, Burkardus Decanus, Erinbertus Portarius, Marquardus, Gerlach, Diemar, Ludewicus, ceterique per ordinem. De laicis autem Cunradus Aduocatus. De seruientibus Arnoldus, Rumhardus, Gernod, Hartbertus. De familia Hildebertus, Marcolfus, Anshelmus, Ebbo, Reginbodo, item Marcolfus, Hildibertus, Bobbo, Diepoldus, & alii plures. Aeta sunt autem anno dominicae incarnationis MCXX, regnante Lothario Romanorum Imperatore Augusto. Marquardus solo nomine monachus scripsit haec feliciter, Amen.

Anshelmus
quidam Cel-
lam Neuen-
burg statuit.

VIII Temporibus huius *Diemonis*, circa annum Christi MCXXXIV, quidam Dei famulus, nomine *Anshelmus* (non Abbas huius loci, ut sub anno MXLIV in chronico Hirsaugiensi *Tritheimius* male notat, qui error supra in *Anselmo* Abbate fufius est refutatus) uir religiosus admodum ac locuples, Cellam *Newenburg*, prope oppidum Heidelberg, in dioecesi Wormatiensi initiauit, ecclesiæque constructa in honorem *S. Bartholomæi* * Apostoli eandem consecrari fecit: habitaculis item Deo inibi seruientibus apparatus, res & possessiones, quas poterat, eidem loco contulit: quæ postea prouidentia Domini *Henrici* Abbatis aucta & meliorata sunt, ut suo loco dicitur.

Caput XXXVIII
BALDEMARVS

Abbas XXXVII.

Simeniace
Abbatiam
adipiscitur

L *Othario* Imperatore in Italia defuncto, *Cunradus*, *Henrici IV* Imp. ex sorore nepos, habenas regni sortitus est. Per quem, interiecto post obitum *Diemonis* Abbatis integro & semis anno, *Baldemarus*, *S. Ferrutii* in *Bleidenstat*, Moguntinae dioecesis, Abbas, simoniaco, ut aiunt, obtentu *Laurishaimensem* ecclesiam inualit, non postulatus, multo minus electus. Qui prima fronte fratrum ac ministerialium, *Bobbonis* quoque Comitis & Aduocati obliquis exceptus odiis, regali insuper offensione (quem promissis ex parte frustraerat) incendio praebente fomitem, in praesentia *Theotwini* Cardinalis, Apostolicae sedis legati, criminaliter accusatus, & necdum anno uertente canonico iudicio depositus fuit. Cuius depositionis ac priuationis sententiae tenor est talis:

qua anno
nonam uer-
tente exister

Theotwinus *Dei gratia S. Ruffinae Episcopus, Apostolicae Sedis legatus*, Baldemaro *Abbati de Blidenstat spiritum humilitatis & obedientiae*. Quoniam contra sanctorum patrum instituta Lorscheim Abbatiam occupasti, & de pluribus enormitatum capitulis apud nos accusatus, statuto die & loco uocatus, nec uenisti, nec canonicam excusationem misisti: consilio & iudicio religiosorum uirorum, te praefata dignitate priuauimus, & ipsius Abbatiae monachos, clericos, & laicos a tua subiectione, fidelitate, & obedientia liberauimus & absoluimus. Mandamus itaque tibi, & ex parte Domini Papae praecipimus, ut de *praedicti loci administratione & praelatione de cetero te non intromittas, eiusque res & personas inquietare, inuadere, uel molestare nullatenus praesumas. Durum est tibi contra stimulum calcitrare &c.

с. 117

II Hic *Baldemarus* castrum *Winenheim*, in quo tunc regale praesidium

Edit. I

dium fuerat, data pecunia, uidelicet LXX libris, ecclesiae restituit; pro qua postmodum ex Abbacia deiectus, curiam S. Nazarii Moguntiae sitam, cum suis pertinentiis falso pignoris nomine locauit. Quam *Diedericus* filius eius (inquit *chronicon antiquum Laurishamense*) cum quibusdam portae decimis deinceps uiolenter detinuit.

Weinheim
monasterio
restitu.

Caput XXXIX FOLCNANDVS

Abbas XXXVIII.

Deposito *Baldemaro*, interiecto circiter unius anni spatio, *Folcnandus* Baldemaro ex Praeposito S. Petri in *Aldenwünster*, fratrum uotiuu concordia, Abbas constituitur, uir studiosissimus, & tam in diuinis scripturis, quam in saecularibus litteris egregie doctus. Quem *Baldemarus* adeo apud sedem Apostolicam infectatus est, ut nisi utriusque partis allegatio, & totius causae retractatio Moguntino Archipraefuli *Henrico* Apostolica auctoritate delegata, in tumultuariæ appellationis remedio, ex consilio Regis *Conradi*, in praesentia quoque ipsius apud *Kelsterbach* praeuenta fuisset & interrupta, *Baldemaro* rursus cornua increuissent. Appellationis haec fuit forma:

Baldemaro
surrogatur;

a quo dum
impetitur,

ad Papam
prouocat.

Ego *Folcnandus Laureshamensis Abbas* appello praesentiam Domini Papae, & inuito ad audientiam eius *Baldemarum Blidinstadensem* Abbatem, responsurum ibidem in festo S. Andreae, de dilapidatione rerum *Laureshamensis* monasterii, de falsa calumniatione suae depositionis, & meae ordinationis, de subreptitiis literis, quas a Domino Papa per mundatitium mendacium obtinuit, & aliis, de quibus a me interpellabitur.

* pag. 164

II * Multis igitur hinc inde conflictationibus in Romana curia habitis, tandem dictante iustitia *Baldemarus* a *Laureshamensi* Abbacia peremptorie decifus, & a *Blidenstatensi* pro tempore suspensus fuit, *Folcnando* canonice a *Caelestino* Papa confirmato.

qui causam
decidit,

III Quoniam autem *Folcnandus* a *Baldemaro* coram *Caelestino* Papa de simonia infimulatus erat, expurgationis eius sententia religionis personis hoc modo decreta fuit:

simul tamen
de crimine
simoniae, cui
us inculatus
erat, certis
delegatis in-
quiere iubet.
† Ebrach *

Caelestinus Episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filiis Folmaro Hirsaugiensi & Adam in † Ebera Abbatibus, salutem & Apostolicam benedictionem. Veniens ad sedem Apostolicam Baldemarus Abbas Laurishamensis Abbaciae, ad quam se regulariter electum fuisse asserbat, & exinde absentem & sine iudicio spoliatum esse, conquirebatur, restitutionem postulauit. Verum cum uenerabilis fratris nostri, Theodowini S. Rufinae Episcopi attestatione, & multorum discretorum uirorum literis cognouimus, quod Baldemarus ad discussionem causae suae, & obiectis respondere noluit interesse, & a regimine Abbaciae Laurishamensis, ad quam absque Romanae ecclesiae auctoritate translatus fuerat, abstinere: & illam, ad quam illicite transierat, ei abstulimus, & ab altera, quam primum habuerat, eum suspendimus. Ceterum quoniam frater ille, qui in regimine Laurishamensis Abbaciae substitutus est, de crimine simoniae apud nos est diffamatus, & nos tantum crimen indiscussum praeterire non possumus, nec debemus; per praesentia uobis scripta mandamus, quatinus si personae apparuerint, quae de simonia ipsum canonice impetant, congruo loco & tempore, utraque parte ante uestram euocata praesentiam, causam diligenter audiat, & sine canonico terminetis. Alioquin idem frater quinta manu religionarum personarum de tanto crimine se expurget. Quod autem a uobis exinde factum fuerit, de electione quoque

Edit. I uenerabilis Abbatis & monachorum Laurehamensium querimonia perlata est, quod praedia quaedam ad cottidianam ipsorum praebendam pertinentia, uidelicet Rameshouen & Fridelstorf, in quibus tu Aduocatus existis, per uolentiam quorundam ipsis monachis auferantur. Super quo experientiae tuae per praesentia scripta mandamus, & sub obtentu gratiae nostrae praecipimus, quatenus postposita totius excusationis uel morae materia, praenominatas possessiones ad manum & potestatem praedicti Abbatis & monachorum recolligas, nec aliquam de cetero uolentiam de cunctis redditibus eis inferri permittas. Quod si iidem inuasores dixerint, quod easdem uillas a nobis & a regno habeant, tu nihilominus in dispositione monachorum eas esse facias, quemadmodum * in praesentia praedecessoris nostri Lotharii, ac postmodum in nostra manifeste probatum est, easdem possessiones ad proprietatem & beneficium regni nullatenus pertinere &c.

* pag. 167

VII Sed cum Laurishaimensis ecclesia innumeris ac diuturnis calamitatibus usque ad id temporis prorsus attrita fuisset & exhausta, ut seruitio centum marcarum, quod regiae Camerae singulis annis ex eadem (sicut & aliis quibusdam ecclesiis) iure antiquo inferebatur, absque maxima sui destructione minime sufficeret, *Folcnandus* communicato fratrum, ministerialium, ac fidelium suorum consilio, tres Abbatiae curias, uidelicet *Oppenheim*, *Weiblingen*, & *Gingen*, regiae potestati in concambium tradidit, atque ecclesiam suam ab eiusdem seruitio immunem perpetuo reddidit, modicum id, quod adhuc deinceps exinde mensae Abbatis soluebatur, assignans, exceptis his, quae de praedictis uillis homines seu ministeriales Laurishaimensis ecclesiae iure beneficali ab antiquo possidebant; quae idcirco Rex remiserrat, ne forte dignitas regalis Abbatiae militari clipeo, qui uulgo *Heerschilt* dicitur, subtraheretur. Haec facta sunt anno Christi MCXLVII, III Kalend. Februarii.

ut monasterium immunitate redderet, Regi tres curias tradidit.

VIII Non multo post *Conrado* Rege Hierosolymitanam expeditionem aggresso, *Folcnandus* Abbas ad Remense concilium ab *Eugenio* Papa euocatus, ab eodem priuilegium obtinuit, tum de ecclesiae suae libertate, tum de regalis illius concambii praedicti stabilitate. Fratrum autem per omnia consulens utilitati, tanquam fidelis dispensator & prudens, ne ex huiusmodi concambio praebendae defectum aliquem contraherent, quasdam speciales eis donationes in supplementum praebendarum elargitus est, quas & scripto confirmauit. Sustentationi item fratrum in *Altenmunster* decimas in *Rorheim* contulit, & *libros moralium* in *Abrinsberg* priuatus adhuc conscribere fecit.

quam rem Eugenius Papa confirmauit.

* pag. 168

IX Fuit homo mirae continentiae, & plane uir consilii summi, si modo in meliora tempora incidisset. Multis tandem uirtutibus, cum annis septem ecclesiam Laurishaimensem optime, prudentissime, ac utilissime administrasset, ex hoc mundo ad superos abiit anno circiter MCL, in ecclesia principali in ipso occidentali introitu, in latere exeuntium dextro, sepultus.

multis eluxis uirtutibus.

X Sub huius patris *Folcnandi* regimine quidam Dei famulus, *Adelbertus* nomine, ex laico monachum induens, templum Laurishaimense, tum paruitate tum uetustate dignitati suae minime respondens, Deo cooperante renouauit atque augmentauit, & fornicibus, abridibus, fenestris, laquearibus, tecto plumbeo uenustauit. Praeter haec etiam fratrum utilitati consulens, duas huobas cum area in *Winenheim* sitas, multa pecunia ab heredibus comparatas, itemque curiam cum uineis in *Heppenheim* ipsorum uictualibus adiecit. Decimas etiam in *Winenheim* cum molendino dominicali, & decimas in *Hendscubeshheim*, ne beneficiarentur, ab ipsis hiantium faucibus dato pretio redemptionis extraxit, aliisque compluribus circa eandem ecclesiam beuemeritis memoriam in benedictione promeruit.

dum regimen tenuit, Adelbertus quidam aedem Laurishaimensem ad maiorem decorem reuocauit, & fratrum fortunas auget.

XI Per

*quod & Bil-
lingus de
Lindenfels
facit.*

XI Per idem tempus *Billings* uir nobilis de *Lindenfels* ecclesiam in uico *Cella* cum uinea proprietatis suae & parte montis *Hemmingesbergk*, quae contra eundem uicum respicit, quamque Abbas *Folcnandus* ad nouellandum concesserat, fratrum *Laurishaimensium* usui tradidit, & ut eorum prouidentia tribus in hebdomade diebus in eadem ecclesia diuina celebrarentur, instituit. Eius donatio talis est:

*Notum sit caritati omnium fidelium, ad praesens & in posterum, quod quidam Dei famulus, nomine Billungus, & uxor eius pro se, suisque parentibus, ac posteris, tradiderunt Deo & S. Nazario de suis possessionibus in uico Cella ecclesiam in proprio domate fabricatam, tribus iugeribus nineti & una curte dotatam; ea nimirum ratione, ut eis superstitis unciam in nativitate Domini annuatim inde persoluant, & post obitum eorum ipsa ecclesia cum suis appendiciis ad locum istum * omni iure pertineat, ita tamen, ut Prior, aut aliquis frater, cui ipse intinuerit, in eadem ecclesia diuina ministeria tribus diebus in hebdomade peragat. Idem ipsi Deo deuoti dederunt nobis in Pefinsheim in proximo monte quoddam nouale, X argenteos quotannis, quoad ipsi uixerint, persoluens, & post eorum excessum omni integritate ad nos pertinens, ea conditione, ut annualis census, qui de utrisque donationibus eis uiuentibus soluitur, ad consecutionem cerei singulis annis determinetur. Haec traditio facta est regnante Cunrado Rege secundo, tempore Henrici Maguntini Archiepiscopi, sub Domino Folcnando Abbate, ipso praesente & ceteris fratribus, coram probatis & subnotatis testibus, uidelicet ipse Folcnandus Abbas, & Decanus Hunfridus, Adetradius, Marquardus, Vdalricus, & item Vdalricus, monachi. De Nobilibus, Bobbo Comes, Bertholfus frater eius, Magenes, Cunradus. De seruitoribus, Cunradus, Bertholfus, Craft, Dragebodo, Gifelherus, Diedericus, & de plebe quam plurimi.*

qui etiam in-
ter fundato-
res monaste-
rii Brumbach
numeratur.

XII Hic idem est *Billungus* de *Lindenfels*, qui una cum *Erleboldo* de *Krensheim*, *Sigbodone* & *Accbodone* fratribus de *Zimbern*, fundum dedit pro fundatione & exstruktionē monasterii uirorum *B. Mariae* in *Brumbach*, Ordinis Cisterciensis, dioecesis Herbpolenfis, quod anno Domini MCLVII, indiotione V, XVII Kalend. Iunii, iubente, ordinante, atque procurante *Arnoldo* Moguntinae sedis Archiepiscopo initiatum fuit, uti ex fundatione ipsius colligitur, & uersus antiqui in ipsa ecclesia parieti inscripti docent, qui sunt:

*Primitus hic uere Brunbach fundumque dedere
Quatuor inuicti uenerando semine dicti,
Primus Billungus de Lindenfelsque, secundus
Est Erleboldus de Krensheim sic uocitatus,
Atque Sigeboddo ac Acebodo duo fratres
De Gimbern fati, praeclisso sanguine nati.
Quisque teris fundum, cupiens hic linguere mundum,
Qui tibi donare, pro dictis saepe precare.*

XIII * Magna profecto in Deum pietas, & in Christi pauperes, Deo- * pag. 176
que seruientes deuotio ac reuerentia in hoc *Billingo* uidetur illuxisse, dum
loca sacra ac Deo dicata ita sua munificentia prosecutus est, in iisque cul-
tum diuinum augmentare studuit. Sed uideamus, quid *chronicon Lauris-*
haimense antiquum, recensitis eius beneficiis ac piis oblationibus, praeter-
ea de eodem recenseat. *Hic Billingus*, inquit, *cum in oppressione Lau-*
rensis familiae modum excefferit, eo tamen uel solo cum uillico iniquitatis
laudandus est, quod de rebus Domino fraudulenter subtraçis in aliquo
pro se prudenter fecit. Vnde apparet, illum prius ecclesiam Laurishaimen-
sem uiolentia ac iniuriis affecisse, eamque rebus ac possessionibus spoliasse.
Sed

et primum
Lauream
beneficiis,

Edit. I

pag. 169

pag. 170

Edit. I Sed pergit de eodem citatum *Chronicon*: Cum hoc Billingo, ait, ob meritum & uindictam S. martyris sui Nazarii Deus ultionum libere egit, itemque in ceteros sui similes, qui populum Dei humiliauerunt, & hereditatem eius uexauerunt, extendit manum suam in retribuendo. Nam ferme biennio mutus & elinguis, ac dira omnium membrorum paralyti contractus, carne iam praemortua, solo spiritu palpitans, dedecorose tandem & intestatus expirauit. Eberhardus de Ertbach, subito praecclusa uoce, impoenitens obiit. Burckardus de Scarra totus turgidus ac foetidus, scaturientibus quoque uermibus, ignominioso sine contabuit, omnesque tam Officiales quam Domini, qui comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem. Bertholdus siquidem Comes & Aduocatus bello turpiter uictus, ac castris exutus, tristitia periit. Bobbo liberis & rebus omnibus exheredatus, impleuit extraneos rebus suis, & labores sui sunt in domo aliena. Ipse quoque Palatinus Rheni Comes, frater Imperatoris, Cunradus, praesens eiusdem ecclesiae Aduocatus, diuinam animaduersionem sensit & expertus est.

* pag. 171

* Caput XL

HILDEBERTVS

Abbas XXXIX.

Venerabili patre *Folcnando* e uiuis sublato, *Hildeberty* quidam ex Fuldensi congregatione, tunc B. *Mariae* uirginis in *Michlensstat* Praepositus, unanimes fratrum consensu Abbas eligitur anno circiter Christi MCL, & ab *Henrico* Rege (quem pater *Fridericus* Barbatossa Hierosolymam tendens in regnum unxerat) inuestitur; sed priusquam munus consecrationis adipisceretur, sexto mense eiusdem anni moritur, & ad introitum ecclesiae in latere meridiano tumulatur.

Caput XLI

MARQUARDVS

Abbas XL.

Hildeberty ita inopinate fato functo, e uestigio *Marquardus* Praepositus S. *Petri* in *Aldenmunster* substitutus fuit electione fratrum concordante, & a praedicto *Henrico* Rege inuestitus, sed statim quoque undecimo post electionem mense mortuus est, & inter duos antecessores suos medium sepulturae locum sortitus.

II Hic omne ius ac seruitium, quod ex duabus huobis & area ab *Adelberto* in *Winenheim* conquisitis (ut supra in *Folcnando* Abbate dictum est) exigebatur, dispositioni & usui fratrum attribuit.

III Hoc *Marquardo* defuncto Laurishaimensis Abbatiae procuratio rursus ad regalem manum fuit deuoluta: unde fere per triennium fratres ad extremam redacti inopiam, tum ex annorum diutina sterilitate, tum ex procuratorum sua quaerentium ingluuie.

M

Caput

* Caput XLII

HENRICVS

Abbas XLI.

*Cum Abbatia
triennie fere
uacasset,*

Cum post repentinum *Marquardi* Praefulis obitum, Abbatiae Laurishaimensis procuratio rursus ad regalem, ut dictum est, manum devoluta fuisset, & iam triennio ferme pastore orbata steterat, unde fratres ad summam inopiam tendebant, tandem intimo corde ad Dominum clamantes, de necessitatibus suis liberati fuere.

sc eligitur.

II Ex consilio enim Regis *Cunradi* anno circiter MCLIII conuenientes in unum, super creatione noui Abbatis, concordi uoto ac unanimibus suffragiis elegerunt quendam ex monasterio Sunzheimensi, nomine *Henricum*, e nobili familia procreatum, uirum omni uirtutum genere conspicuum, & in quo natura cum gratia, quicquid hominis est, ad unguem expoliuit. Cuius animi dotes Scriptor *antiqui chronici Laurishamensis*, qui sub eodem in monasterio uixit, fusius ita describit: Nemo, inquit, illo uultu gestuque gravior, moribus ornatio, grauitate modestior, seueritate temperator, in eloquio torrentior, in consiliis acutior, in negotiis expeditior, in dispensatione prouidentior, erga superbos erectior, erga subiectos subiectior, in omni denique uitae modo & ordine circumspicior fuit. Qui

reſta uir ui-
ſae forma,

frugalis,

omnibus ac-
ceptus,

pacificus,

religiose in illis
audi maxime
observans,

C. P. Rbenij (si uolunt) * non hoc cum ambitionis, aut turpis lucri fecisse gratia, * pag. 174

sed

Edit. I

sed potius conservandae religionis intuitu, & ne a se quocunque modo recollecta, alicuius imprudentia dispergerentur, quia subtractis necessariis religionis vigor subtrahitur. Proinde si quis hoc eius exemplo nititur, utatur eius & industria, quia ibi iusta usurpatur dispensatio, ubi bona sit recompensatio; & si quis inter dispensatores familiae Dei ad hoc intendit, ut fidelis inveniatur, pro minimo ducit, si iudicetur ab humano die. Illud etiam quod praescribunt, eum per introductum Comitem Palatinum iugum ecclesiae aggravasse; si recolerent, quas minas, quas clades, quae exterminia Imperator toti ecclesiae intentaverit, quamque id ei fratrum ac ministerialium precibus uix extortum fuerit; ac demum arcuato uulnere cauterium opponens, periculum periculo lenierit, ueritati non inferrent praecidium, canonico in idem consentiente decreto, duobus malis urgentibus, quorum alterum sine altero declinari non potest, minus eligendum esse. Inde est, quod etiam castrum Weinheim, beneficio curtis Vluensheim, ab imperiali possessione & praesidio liberauit, satius arbitratus, unius uillae redditibus & pensionibus destitui, quam Castrensiu rapinis & incursionibus totam ecclesiam perditum iri.

aduscatum
consilio non
improbando
adsumis,

Weinheim a
praesidio im-
periali libe-
rat;

III Hic a Victore Papa (qui & Octavianus) per manum Christiani Cancellarii insulam transmissam personae duntaxat suae recepit, sed eam ecclesiae suae privilegio confirmari minus integrum arbitratus est; ignarus, quis finis schisma, quod inter ipsum & Rolandum (qui & Alexander) nuper exortum in omnem ecclesiam iam tum proserpebat, excepturus esset, incertis casibus se & ecclesiam suam committere detrectans. Nam idem Victor, cum Teutonicorum & maxime ecclesiasticorum Principum fauorem & affectum expeteret, scriptis eos delenificis & promissionibus ambiens, etiam ipsi inter ceteros Cremae sua scripta direxit: cuius confirmationi licet Papiense concilium subscripserit, cum se ab eodem explicare non posset, in neutram se tamen partem prout inclinavit. Scripta autem Victoris huiusmodi fuerunt:

usum insulae
pro sua tan-
tum personae
accipit;

* pag. 175

Victor Episcopus servus servorum Dei, Henrico dilecto filio Abbati Laurishamensi salutem & Apostolicam benedictionem. Super deuotione & constantia, quam B. Petro & nobis exhibuisti, & super sancto consilio, quod karissimus filius noster Fridericus Romanorum Imperator Augustus ad restaurandam ecclesiae unitatem, & haeresin schismaticam refecandam, tuo aliorumque sapientum consilio dispensauit, fraternitati tuae grates referimus, orantes, ut tam beata intentio gratum Domino fortiatu euentum. Nos autem, quantum ad Apostolicam attinet dignitatem, personam & ecclesiam tuam diligere & honorare intendimus, & tantis beneficiis tuam deuotionem remunerare, quod alii ad diligendum nos promptiores efficientur, & tua nobilitas de nostra beneuolentia honoris & utilitatis accipiet incrementum. De statu & proposito nostro uenerabiles fratres nostri H. Verdenfis & D. Praegenfis Episcopi, te plenius certificabunt. Data Verratt. Non. Decembris.

IV Insulae autem concessio haec fuit:

Victor Episcopus servus servorum Dei dilecto filio Henrico Abbati Laurishamensi salutem & Apostolicam benedictionem. SS. Romana ecclesia deuotos sibi filios consuevit honorare, & Christianorum Principum, in quibus plurimum honoratur, petitionibus clementer annuere. Inde est, dilecte in Domino fili, quod ad petitionem karissimi filii nostri Friderici Romanorum Imperatoris, & ad uenerabilis fratris nostri Regenoldi Colonienfis electi preces, tibi de capite nostro mitram per dilectum filium Christianum Merliburgensem Praepositum transmittimus, & ut ea in solennibus diebus & processionibus ad honorem Dei & tuae personae utaris, auctoritate Apostolica concedimus: monentes, quatenus hoc honore, ab Apostolica sede tibi concessio, taliter utaris, ut Deus honoretur, & nos ad maiora tam tuam personam, quam ecclesiam tibi commissam libentius promouere uelimus. Cetera,

M 2

quae

quae petisti, tibi non duximus largienda, nisi tu in persona tua uenias, aut honestum nuntium, ecclesiae tuae filium, ad nostram transmittas praesentiam. Datum *Papiae* III Kalend. Martii. * Haec omnia citatus Scriptor * pag. 176 antiqui chronici.

Cellam Neuenburg in-
staurat ac
amplificat;

V Hic *Henricus* Abbas *Cellam Neuenburg*, quae quondam temporibus *Diemonis* XXXVI Abbatis circa annum MCXXXIV a religioso quodam ac locuplete *Anselmo* prope *Heidelberg* in honorem *S. Andreae* Apostoli fuerat fundata ac dotata, sed prouisorum incuria iam paene desolata erat, diuino instinctu denuo resuscitauit, & aliquantis Deo seruientibus ibidem collectis, aedificiis & possessionibus, & quibus poterat modis, non minimum ampliavit, quas donationes litteris quoque suis ad futurorum memoriam confirmauit. Hic locus postmodum anno MCXCV a *Conrado* Comite Palatino *Rheni* in coenobium monialium eiusdem Ordinis commutatum fuit, ut infra suo loco dicitur.

quae omnia
uerbis chro-
nici ueteris
firmantur,

VI Ut autem huius praememorati patris (pergit Scriptor chronici antiqui) & memoriae digni Abbatis *Henrici* quaedam probe facta, & iugis instantia circa ecclesiam sibi commissam posteris clarius liquecant, ad imitationis exemplum pauca e plurimis perstringamus, maxime his, quae circa finem uitae gessit, ad medium deductis. Cum enim prius *Cellam Niwenburg* aedificiis & praediis ampliasset, item *Abrinsberg*, *Capellae Michlinstat*, *Aldenmunster*, possessiones, quae a superioribus Praepositis uel neglectae, uel incultae, uel graui aere alieno oppressae fuerant, absolute restituisset; cumque in *Sigenheim* & *Winenheim* castro & uilla non inuenusta aedificia fabricasset, ad extremum pauimentum principalis ecclesiae eleganter strauit, conuentum fratrum & refectorium, suum quoque solarium picturis decorauit; ambitum murorum ab extremis ruinis instaurauit, pontem lapideum super fluxum *Wisgoz* multa impensa tam sua, quam *Christi* fidelium fabricauit. Demum ad imperialem curiam *Spirae* euocatus, cum pro reformanda pace & concordia inter Imperatorem & fratrem eius *Cunradum* Palatinum Comitem de *Rheni*, * multo * pag. 17

† E. & *

labore, multaque instantia, sed frustra, laborasset ac desudasset, praeponderantibus domesticis odiis sanitati consiliorum, in natiuitate *B. V. Mariae*, uergente iam uespere, lentis febribus correptus est, a quibus per totam hiemem excoctus, incandescente aestatis feruore uiribus corporis coepit destitui, & tum languor nullo remedio curabilis ad uiuum perdidit. Cumque per singulos dies morbus ingrauesceret, pecuniam, quam multa parsimonia & prouidentia contraxerat, idcirco ne ecclesia sua propter crebras *Italicas* expeditiones, quae ab eo exigebantur, in possessionibus suis aliquid detrimenti pateretur, beatius arbitratus, dispergere & dare pauperibus, quam post obitum suum disparti per non pauperes, & dari non pauperibus: uasa sacra, uidelicet calices honestae & formae & ponderis fabrefieri iussit, & monasteriis seruorum Dei distribuit, *Aldenmunster* scilicet & *Michlenstat*, *Hirsaugiae*, *Sunnensheim*, *Ottenheim*, *Sconaugiae*, *Bronnesbach*, *Ebersbach*, *Otterburg*, *Franckendal* duos, *Hagen*, & aliis, quae animo non occurrunt, locis. *Laureshamensi* uero monasterio calicem deauratum, baccina duo argentea, thuribulum argenteum, colam, & ampullas argenteas duas; ac praeterea auri quinque & semis libras, aestimatione uidelicet *LV* marcarum argenti, ad coemptionem sacrarum uestium, tradidit; quibus comparatae casula pretiosa *Dalmatica*, stola auro texta, item casula; cappae tres cum aurifrigiis; palla altaris cum aurifrigio, & aliae cappae minores satis copiosae; stolae sex sericae. Annulum quoque aureum cum lapide pretioso, & insuper *VI* carratas uini ueteris, & uineam in *Hemmingesbach* in anniuersario suo fratrum usui contulit. Reliquam pecuniam ecclesiis Dei in hunc modum expendit; ad *Sunneshheim* *XLV* marcas argenti in emptionem praedii. Ad *Sconaugiam* *IX* in fabricam Oratorii. Ad *Hirsaugiam* *V*. Ad *Ottenheim* *V*. Ad *Mulenbrunnen* *V*. Ad *S. Candidam* *II*. Ad *Kirchheim* * *II*. Ad *Godesaugiam* *II*. Ad *Hagen* *X*. Ad *Franckendal* *VIII*. * pag. 178

febre corripi-
tur;

diuersis locis
calices do-
nat;

uariis donis
acdem *Lau-
rissem*
afficit;

pluribus ec-
clesiis pecu-
nias legat;

Ad

Edit. I

* pag. 176

* pag. 17

* pag. 178

Ad

Edit. I *Ad Gomersheim III. Ad Oltenburg III. Ad Eberbach V. Ad Eberaha V. Ad Bronnenbach V. Ad Lebenfelt II. Ad Mulnen II. Ad Bonlanden II. Ad Sebach II. Ad Hegenhee II. Ad Kuningesbruggen III. Sanctimonialibus & uiduis Laureshamensibus V talenta. Pauperibus in exsequiis suis III. Ad hospitale Hierosolymitanum I. Sororibus in Bingen XXX solidos. Ad tectum ecclesiae S. Stephani in Capelen I solidos. Custodi XX solidos ad luminaria. Seruitio fratrum in exequiis suis XXX solidos. Ad tectum sepulturae suae XX solidos. Ad ecclesiam in Vraha XL solidos. Extrinsecus autem fratribus carnis suae, Sigewardo, Alberto, & Swiggero dedit XXX marcas. Seruiantibus suis XX. Othoni auunculo suo scyphum argenteum pondo V marcarum. Item duobus Militibus, qui ei seruiant, duas scutellas argenteas. Summa igitur marcarum, quas Dei famulis erogauit, sunt CXCIII, talenta XVIII, & dimidium. Porro calices omnes erant pondo XXX marcarum; baccina, thuribulum, cola, & ampullae pondo VIII marcarum; & annulus aureus pretio duarum. Quas autem extrinsecus distribuit, cum scypho & scutellis LVII; omnes ergo CCXCI. Talenta autem XVIII & dimidium surgunt in marcas XV. Et erit omnium uniuersalis summa CCCVI.*

Frumentum & uinum, quod eo anno abundantissime prouenerat, cum his, quae ab anno praeterito more suo copiose conseruauerat, partim ab ipso distributum, partim temere distractum, partim imperiali munificentia successori suo donatum est.

*Decessit IV Kal. Octobris, hora quasi decima, anno dominicae incarnationis MCLXVII, uir per omnia consummatae felicitatis, & qui nihil unquam uel fortuitis euentibus deliquerit, in quo actus eius obfuscarentur, si solummodo iugum, quod imperialis manus ceruicibus ecclesiae imposuerat, excutere *potuisset. Quod tamen sub ipso paene computruerat a facie olei; sed post eum a Deo ingrauatum est, ut flagella mutata sint scorpionibus. Sepultus est exequiarum magnifico apparatu, praesente Palatino Rheni Comite & Aduocato ecclesiae Cunrado, fideliumque ac ministerialium plurima frequentia, in aquilonari introitu ad limen ecclesiae, loco uidelicet, quem ipse longe ante designauerat; tumulo ibidem contra spem omnium diuinitus oblato, reperto in eodem (ut pollinctores asseriebant) pontificali corpore, ex indumentorum & sandaliorum ac uirgae pastoralis indicio, incertum sane cuius nominis aut temporis.*

VII Tantum uero reuerentiae & gratiae delatum est D. Henrico Abbati ab ecclesia sua mortuo, quantum deferri solebat uiuo. Epitaphium huiusmodi tumulo eius inscriptum est, breuiter nomen ipsius, meritum, & memoriam continens:

*Hoc iacet in tumulo dolor & decus omne suorum,
Abbas Henricus, iugi prece dignus eorum,
Dic, rogo, qui transis, memor eius & hic positorum;
Anima eius, & animae omnium fidelium defunctorum re-
quiescant in pace, Amen.*

Praefuit autem annis XV, mensibus X.

VIII *Ex eo tempore (habet idem scriptor antiqui chronici) Laurishamensis ecclesia funditus concidit, eamque subinde, iuxta uaticinium Ioel, locusta, bruchus, eruca, & aerugo indefinenter comedunt, adeo ut tam spiritualibus quam temporalibus ipsius propemodum annihilatis, a planta pedis usque ad uerticem non sit in ea sanitas.*

IX Cum anno Domini MCLXIII, temporibus Henrici Abbatis, Wormatiæ in cathedralis ecclesiae sacello S. Nicolai, ipso Sancto patrocinate, crebra fierent miracula, Conradus huius nominis II, eiusdem loci Episcopus, Nicolai Ver-

matiae insti-
tuta.

scopus, una cum Romanorum Imperatore *Friderico*, eiusque coniuge *Bea- trice*, multisque aliis regni proceribus, magnatibus, ac uiris religiosis frater- nitatem ibidem instituit ac fundauit sub * patrocinio beati *Petri* Apostoli, * pag. 188 maioris ecclesiae, & sancti *Nicolai* Episcopi, dicti sacelli patronorum; in cuius fundationum litteris praeter ceteros etiam nostri *Henrici* Abbatis Lauris- hamensis fit mentio.

ipse iuxta
cum fratribus
elo: at curiam
Vormatsen-
sem.

X Anno MCLX sub *Henrico* Abbate facta est locatio curiae mona- sterii Laurishamensis sitae in ciuitate Wormatiensi, cuius locationis littera est talis:

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis. Serui seruorum Dei fratres Laurishamensis monasterii uniuersis Christi fidelibus tam futuris, quam praesentibus in perpetuum. Quando in hoc uocati, in hoc positi sumus, ut honori & profectui ecclesiae nostrae, cui Deo auctore serui- mus, modis omnibus consulamus, necessario compellimur in dispositione possessionum & reddituum eius, & praesentium opportunitatibus insiste- re, & futurorum quieti ac usui prospicere. Eapropter uniuersitati omnium fidelium notum esse cupimus, qualiter nos totius Capituli nostri consilio & conuiuentia partem curtis nostrae in Wormatia certis limiti- bus a reliqua determinatam, Wernhero honorato & spectabili uiro sub annua pensione locauimus, ita duntaxat, ut ipse suique heredes eam bona fide & iusto hereditatis titulo possideant, & in festo S. Remigii XX solidos Wormatiensis monetae exinde nobis annuatim persoluant. Quod si praefixos terminos quocunque modo uel ingenio transgressi fuerint, siue praetaxatam pensionem condita die uel certa intra XIV proximos dies soluere neglexerint, hereditatis ipsius iure & titulo perpe- tuo careant, & praecisa omni repetitione, nullum de cetero ad ipsam recursum habeant. Verum ut huius facti memoria imposterum commen- dabilis prouideatur, nullaue deinceps praescriptione siue in deterius per- mutatione rescindatur, cartulam hanc, utriusque partis munimentum & cautelam, unanimi consensu & subscriptione exinde confecimus, & ec- clesiae nostrae sigillo, ut infra uidetur, roborauimus, confirmante hoc ipsum idonearum atque probabilium personarum oculata fide & testimo- nio. Quorum haec sunt nomina: Cunradus Wormatiensis Episcopus, Henricus Laureshamensis Abbas, * Nibelungus Vicedominus & Praeposi- tus S. Pauli, Sigefridus Praepositus S. Petri, Cunradus Praepositus S. Andre- ae, Cunradus Praepositus S. Cyriaci, Henricus Decanus maioris eccle- siae, Henricus Cantor, Meginhardus, Eberhardus, Gernodus Canonici. De ministerialibus Wormatiensibus; Sigefridus & frater eius Burckardus de Steine, Giselbertus, Iohannes, Sigebodo, Ruggerus, Henricus frater eius, Adelhunus & fratres sui Gerlahus & Richinzo, frater eius Rauc- noldus, Reginbodo de Lobodenburg, Henricus. De ciuib; Hertricus, Dietmarus, Wernherus, Gerlacus, Eberhardus, Henricus, Godebertus, Sigebodo, Iohannes, Dauid, Wickardus, & alii multi. De ministeria- libus Laurishamensibus; Cunradus, Bertholdus, Gernodus, Burckardus, Hartliebus, Hildebertus de Winenheim, Crafft, Arnoldus, Giselherus, Hildericus de Besinsheim, Rumhardus, & Ingram de Henscuesheim. Actum Wormatae Kalend. Maii, anno dominicae incarnationis MCLX, indiotione -- imperante gloriosissimo Imperatore Friderico anno -- praes- sidente in Episcopatu Wormatiensi Domino Cunrado Episcopo anno -- in Abbatia autem Laureshamensi Domino Henrico Abbate, anno -- felicitate in Christo, Amen.

* pag. 181

Edit. I

Caput XLIII SIGEHARDVS

Abbas XLII.

Postquam uenerabilis & omni memoria dignissimus pater *Henricus* post laudabile regimen uitae terminum felicissimum fecisset, ad Laurishamensis ecclesiae gubernaculum unanimibus fratrum sententiis, anno MCLXVII assumptus fuit ex Hirsaugiensi coenobio *Sigehardus*, & generis nobilitate & uirtute atque sapientia illustris ac conspicuus, uitaque & conuersatione praecipuus, qui functionis suae exactam habuit rationem, & tum ecclesiae, tum fratribus sibi commissis utiliter ac fructuose praefuit annis multis, locumque ipsum in utroque statu magnifice reparauit.

*E. coenobio
adsumtus
Hirsaugiensi,*

*utiliter mo-
nasterio prae-
est;*

* pag. 182

II Hic anno Domini MCLXXIX per D. * *Conradum de Wittelsbach* Archiepiscopum Moguntinum & Episcopum Sabinensem, S. R. E. Cardinalem, & fratrem eius *Othonem* Comitem de Wittelsbach, quibus cognatione coniunctus erat, ab *Alexandro* Papa III priuilegium suae ecclesiae tale obtinuit, missum ab uniuersali concilio, quod Romae sub ipso celebratum fuit:

*priuilegium
insigne &
Laurissae
praeferunt ab
Alexandro
III obtinet;*

Alexander *Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Sigehardo Abbati monasterii S. Nazarii Laurishamensi*, eiusque fratribus tam praesentibus quam futuris, regularem uitam professis, in perpetuum. Quotiens illud a nobis petitur, quod religioni & honestati conuenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis congruum suffragium impertiri. Eapropter, dilecti in Domino filii nostri, iustis postulationibus clementer annuimus, & praefatum monasterium, in quo diuino estis obsequio mancipati, sub B. Petri & nostra protectione suscipimus, & praesentis scripti priuilegio communimus. In primis siquidem statuentes, ut ordo monasticus, qui secundum Domini, & beati Benedicti regulam in uestro monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Praeterea quascunque possessiones, quaecunque bona idem monasterium in praesentiarum iuste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum uel Principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis praestante Domino poterit adipisci, firma uobis uestrisque successoribus & illibata permaneant. In quibus haec propriis duximus exprimenda uocabulis: locum ipsum, in quo praescriptum monasterium constructum est, cum omnibus pertinentiis suis; uetus monasterium cum pertinentiis suis; A-brinsberg cum pertinentiis suis; Michellstat cum pertinentiis suis; Capellam cum pertinentiis suis; Nuhenburg cum pertinentiis suis. Sane nouallium uestrorum, quae propriis manibus aut sumptibus colitis, siue de nutrimentis uestrorum animalium, nullus omnino a uobis decimas uel primitias exigere praesumat. Liceat quoque uobis clericos & laicos e saeculo fugientes, liberos & absolutos recipere ad conuersionem, & in uestro monasterio absque * contradictione qualibet retinere. Prohibemus insuper, ut nulli fratrum uestrorum, post factam in loco uestro professionem, fas sit de eodem loco absque licentia Abbatis sui, nisi obtenta arctioris religionis, discedere: discedentem uero sine communium literarum uestrearum cautione nullus audeat retinere. Cum autem generale interdictum terrae fuerit, liceat uobis clausis ianuis, non pulsatis campanis, exclusis interdictis & excommunicatis, suppressa uoce, diuina officia celebrare. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum deuotioni & extremam uoluntati, qui se illic sepeliri deliberauerint, nisi forte excommunicati uel interdicti sunt, nullus obstat; salua tamen iustitia illarum ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumunt. Adhuc uobis ex benignitate sedis Apostolicae indulgemus, ut

sine

* pag. 183

sine damno vicinarum ecclesiarum Celas in locis uestris, uel Oratoria con-
struendi, cum consensu dioecessani Episcopi licentiam habeatis. Prohibe-
mus insuper, ne tu, fili Abbas, uel alius possessiones, decimas, oblatio-
nes, seu alia bona ipsius monasterii ad mensam Abbatis, siue ad uictualia
fratrum, iustitias obedientiarum, aut ad Praeposituras pertinentia in-
beneficiare, uendere, locare, uel alio modo quolibet sine communi fratrum
consensu, uel maioris & sanioris partis alienare praesumat: quod si fa-
ctum fuerit, iuribus carere sancimus. Praeposituras Cellarum uestrarum
& obedientias monasterii tantum monachis capituli uestri, sapientibus ui-
ris, saluis earum rebus, statuimus committendas. Aduocatis etiam ipsius
monasterii sub interminatione anathematis prohibemus, ne cuiquam liceat
in possessionibus ipsius monasterii castella uel munitiones alias construere,
familiamque siue colonos ecclesiae nouis & indebitis exactionibus fatigare,
uel Abbati in iustitiis ecclesiae requirendis seu obtinendis ausu temerario
contraire. Obeunte uero te nunc eiusdem loci Abbate, uel tuorum quo-
libet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu uiolentia
praeponatur, nisi quem fratres communi consensu, uel fratrum pars
consilii sanioris secundum Dei timorem & beati Benedicti regulam prouiderint
eligendum. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat
*supra dictum monasterium *temere perturbare, aut eius possessiones au-*
ferre, uel ablatas retinere, minuere seu quibuslibet uexationibus fati-
gare, sed omnia integra & illibata seruentur eorum, quorum gubernatione
ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salua
sedis Apostolicae auctoritate, sub cuius iure & patrocinio consistunt. Si
qua igitur in futurum ecclesiastica, saecularisue persona hanc nostrae
constitutionis paginam sciens, contra eam temere uenire temptauerit, se-
cundo tertione commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit,
potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se diuino iudicio
existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo corpore ac
sanguine Dei & Domini redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat, at-
que in extremo examine districtae ultioni subiaceat. Cunctis autem ei-
dem loco sua iura seruantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quate-
nus & hic fructum bonae actionis percipiant, & apud districtum iudi-
cem praemia aeternae pacis inueniant, Amen. Ego Alexander Catholice
ecclesiae Episcopus subscripsi. Ego Hubaldus Hostiensis Episcopus.
Ego Cunradus Saltzburgerensis ecclesiae humilis minister & Sabincnsis Ep-
iscopus &c. Data Lateranis per manum Alberti S. R. E. Presbyteri
Cardinalis & Cancellarii VII Idus April. indictione XII, incarnationis
dominicæ MCLXIX, Pontificatus uero Domini Alexandri Papae III
anno eius XI.

Edit. I

* pag. 184

usum itidem
vitae & an
nulli.

III. Vsum quoque mitrae & annuli *Alexander* Pontifex huic Abbati *Sigehardo*, suisque successoribus in perpetuum tradidit, scriptisque sequentibus confirmavit:

Alexander Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Sigehardo Laureshamensi Abbati salutem & Apostolicam benedictionem. Speciali gratia & largitione muneris decorari meretur, qui erga B. Petrum & sacrosanctam Romanam ecclesiam deuotior inueniatur. Quocirca & testimonio, quod de te accepimus, & dilectorum filiorum nostrorum, Petri titulo S. Suiantiae Presbyteri Cardinalis, & Ottonis Palatini Comitis precibus inclinati, tibi & successoribus tuis * usum mitrae de consueta clementia * Pag. 138
seats Apostolicae indulgemus in perpetuum. Datum Lat. XVII Kalend. Maii.

* pag. 135

Alexander Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Sigehardo Laurishamensi Abbati salutem & Apostolicam benedictionem. Eos, qui in ecclesia Dei maiorem locum pro meritis suis obtinere noscuntur, & Romanae ecclesiae deuotiores existunt, decet nos in suis petitionibus facilius exaudire. Inde est, quod venerabilis fratris nostri Cunradi Salzburgen-
sis

Edi. I *sis Archiepiscopi, Apostolicae sedis legati, consanguinei tui, precibus inclinati, de Apostolicae sedis benignitate usum annuli tibi tuisque successoribus duximus indulgendum. Datum Viterbii II Idus Iulii.*

IV Sub hoc tempore desinit egregius ille & plurimum laudandus scriptor antiqui chronici *Laurishaimensis* huius coenobii saepius citatus, e quo pleraque in hoc nostro chronico, praeter ea, quae alii diuersi autores, aliaque antiqua litterarum monumenta suppeditarunt, desumimus.

authore chronici Laurishaimensis haec inter mortuos.

V Anno Domini MCXCV, ut *Trithemius* notat, *Conradus* Comes Palatinus Rheni (qui Heidelbergae morabatur, illudque oppidum arce aedificata ampliarat & decorarat, ante eum enim nihil illic erat nomine memorabili dignum) una cum coniuge sua *Irmengarde* Praeposituram coenobii monachorum Ordinis Benedictini in *Neuenburg* prope Heidelbergam, quae iam olim sub *Diemone* XXXVI Abbate Laurishaimensi, circa annum MCXXXIV a quodam *Anselmo* religioso & locuplete uiro (non Abbate Laurishaimensi, ut *Trithemius* scribit) in honorem *S. Bartholomaei* Apostoli initiata ac fundata, postmodum uero prouisorum incuria iam paene desolata, ab *Henrico* XLI Abbate resuscitata, aedificisque ac possessionibus fuerat ampliata, ut in praecedentibus dictum est, in monasterium sanctimonialium eiusdem Ordinis commutauit de consensu *Sigehardi* Abbatis Laurishaimensis, ad quem ipsa Praepositura pleno iure & sine medio pertinebat. Vbi prima Abbatissa per eum instituta fuit *Kunigundis*, uirgo multum deuota ac religiosa. * *Naucerus* & *Munsterus* hoc factum in annum MCLXXXV reiciunt. Caussam uero mutationis huius *H. Mutius* lib. XVIII *chron. German.* hanc ponit: *In oppido uoluit doceri & institui pueros, aliaque habebat uirorum monasteria, in quibus instituebantur pueri ingenui. Hoc autem (monasterium Neuenburg) uoluit esse scholam puellarum ingenuarum, ubi in pudicitia ad timorem Domini & sanctam maritorum post nuptias obedientiam puellae instituerentur. Credidit enim saeculum, quod tunc erat, & aliquot quae post antequam erant, nullam magis salutarem rem unquam institutam, quam tales ad utrumque sexum ludos institutos, ex quibus prodibant tot castae ad maritos uirgines, quae factae matronae suam prolem educabant, ad modum, quo ipsae erant educatae, aut domi aut in monasterio traditum. Ex illis scholis prodibant iuuenes, modestia & timore Domini, humanitateque praediti. Neque erat ullus nobilium, qui suos non traderet instituendos in has scholas, ubi erant praeceptores uacantes lectioni, & orationi, & ieiuniis.*

& Praepositura Neuenburg post a Conrado Palatino in parthenonem mutata.

* pag. 186

VI Quo autem anno D. *Sigehardus* Abbas ex hac uita auocatus fuerit, non reperio. Eius memoria seu dies anniuersarius in *libro Animarum* monasterii II Idus Iulii ponitur (quo ipso die eundem obiisse conicio) in quo fratribus octo uncias de decima in *Handschuchsheim* constituisse ibidem notatur.

ipse moritur; sed incertum, quo anno.

Caput XLIV CONRADVS

Abbas XLIII.

D. *Sigehardo* Abbate ad alteram uitam translato, ei in ecclesiae Laurishaimensis gubernaculo per legitimam fratrum electionem constitutus successit hic *Conradus*, nobilis parentelae, nec non actione industrius, eruditioneque praeclarus. Cuius licet in initio regiminis sui mirabiles uirtutes * summa cum laude spectarentur, quae non parum fauoris illi apud fratres conciliarant, ita ut ad regimen monasterii tam in spiritualibus, quam temporalibus satis idoneus & aptus fore aestimaretur, tamen postmodum omnibus in ipso in contrarium mutatis, & ut dici uulgo solet, quam post turpiter decessit, Nam quam-

Magnam primum de se spem facit;

quam post turpiter decessit;

N

* pag. 187

quamprimum Abbas ordinatus fuit, uoluptuarius & bonorum ecclesiae dissipator factus, monasterium maximo aere alieno obstrinxit; unde res monasterii temporales mirum in modum diminutae sunt, uendita praedia, possessiones deperditae, censusque & reditus annui numero & pretio sumserunt decrementa. Quin & cultus diuinus, monasterii religio, ac pietatis feruor omnino deferbuit. Quocirca tandem conquerentibus fratribus de uillicatione mala eiusdem, ad examen Iudicum a sede Apostolica desuper delegatorum, pro dilapidatione monasterii, aliisque enormitatibus suis, quas commisisse inuentus est, sententialiter per *Abbatem de Wernweiler*, eiusque collegam depositus, ac abbatiali dignitate cum dedecore priuatus fuit. Quo autem anno hoc ipsum contigerit, non reperitur. Eum anno MCCXX adhuc Abbatem extitisse, ex litteris quibusdam didici.

accusatus
apud Ponti-
ficem,

dignitate pri-
uatur.

SECTIO III

Monasterii alium in statum conuersionem exponens.

Laurisha-
mensis mona-
sterii Principi-
patus Frideri-
cus II Imp.
Sifrido III
Archiep. Mo-
gunt. donat.

ANno Christi MCCXXXII *Fridericus* Imperator II Principatum monasterii Laurishaimensis, cum omni honore, uasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentiis suis, quem Abbas eiusdem loci hucusque semper habuerat, ab eodem monasterio transtulit, eumque *Sigefrido* Archiepiscopo Moguntino & ecclesiae Moguntinae in perpetuum donauit, ut ex sequentibus litteris patet:

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis, *Fridericus* secundus, diuina fauente clementia Romanorum Imperator semper *Augustus*, Ierusalem & Siciliae Rex. Romani Principis decus extollitur, & augusta sedes Imperii decoratur, cum Principatus (in quibus consistit * & * pag. 118) *Imperium* in sua dignitate congrua prouisione reparat & conseruat, & illas ad eorum reparationem & conseruationem personas eligit & praeposit, quae cum praerogatiua commissarum sibi animarum, cum suae merito dignitatis, sufficientes ad id & acceptae fore consentur. Vniuersis igitur Imperii fidelibus tam modernis quam posteris uolumus esse notum, quod nos considerantes tenuem statum ecclesiae Laurishaimensis, ab honore & nomine Principatus processu temporis collabentem, ut non minus Imperio, quam sibi deficere uideatur: attendentes insuper, quod per dilectum Principem nostrum *Sifridum* uenerabilem Archiepiscopum Moguntinum, cuius grata seruitia quotidie Imperio praestita nostro conspectui multa gratitudine se praesentant, & per eandem sedem Moguntinam, uelut obsequiosam semper Imperio, & nostris honoribus efficacem, seruitium eiusdem Principatus Imperio debitum, quod propter eiusdem ecclesiae impotentiam nobis hactenus est subtrahum, integre potuerit exhiberi. Assistente nobis & appropinquante dilecto filio nostro, *Henrico* illustri Rege Romanorum semper *Augusto*, super his prouidere uolentes, una cum deliberatione & consilio Principum, de innata prouidentia & nostrae gratia maiestatis, eundem Principatum ecclesiae Laurishaimensis, cum omni honore, uasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentiis suis, sicut ad nos & Imperium no- scitur pertinere, eidem Moguntinae ecclesiae, dicto Moguntino Archiepiscopo & suis successoribus, imperiali autoritate in perpetuum donauimus & concessimus, & nominatum Principem nostrum, uenerabilem Archiepiscopum Moguntinum, praesentibus Principibus solenniter inuestiuimus, ut eadem ecclesia Moguntina, idem Archiepiscopus Moguntinus & successores eius amodo Principatum ipsum teneant & possideant, & ad honorem nostrum & Imperii illum foueant & conseruent, saluo iure, quod inde debetur Imperio: praesentis priuilegii autoritate mandantes,

Edit. I dantes, quatenus nullus Princeps, Dux, Marchio, Comes, Scultetus, Aduocatus, Ministerialis, nulla persona sublimis uel humilis, ecclesiastica seu mundana, contra praesentis donationis & concessionis nostrae paginam ausu temerario uenire praesumat. * Quod qui praesumerit, sciat, se praeter indignationem nostram (cui se nouerit subiaccere) in suae temeritatis uindictam centum libras auri puri compositurum, quarum medietas curiae nostrae, & reliqua parti passae iniuriam persoluetur. Ad huius itaque donationis & concessionis nostrae memoriam & stabilem firmitatem, praesens privilegium fieri fecimus, aureo typario nostrae maiestatis impresso iussimus communiri. Cuius rei testes sunt B. Patriarcha Aquilegiensis & ceteri. Signum Domini Friderici II Dei gratia inuictissimi Romani Imperatoris semper Augusti, Ierusalem & Siciliae Regis &c. Ego Sifridus Ratipsonensis Episcopus, Imperialis aulae Cancellarius, uice praedicti Sifridi Archiepiscopi Moguntini, in Germania Archicancellarii, recognoui. Acta sunt haec anno dominicae incarnationis MCCXXXII, mense Aprili, indiotione V, imperante Domino nostro Friderico II Dei gratia inuictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Ierusalem & Siciliae Rege gloriosissimo, anno imperii eius XII, regni Ierusalem VII, regni uero Siciliae XXXIV feliciter, Amen. Datum Aquilegiae.

II Hanc donationem Rex Henricus filius ipsius Friderici Imperatoris sic confirmauit:

quam donationem Henricus Rex confirmat;

Henricus Romanorum Rex Dei gratia semper Augustus, uniuersis Imperii fidelibus, paginam hanc uisuris, gratiam suam & omne bonum. Regali munificentiae cedit ad gloriam, si dignis extollitur honoribus, si rerum amplificat incrementis sui cultores lateris & suorum conscios secretorum: Hinc enim deuotio pullulat in subiectis, & augetur numerus in deuotis, multiplicante munificentia per exemplum, quicquid potuit per gratiam contulisse. Inde est, quod notum esse uolumus uniuersis nostris fidelibus tam praesentibus, quam futuris, quod constitutus in praesentia nostra dilectus Princeps noster Sifridus Archiepiscopus Moguntinus, celsitudini nostrae supplicauit attente, donationem & concessionem Principatus Laurishamensis ecclesiae cum omni honore, uasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentiis suis a domino & patre nostro Friderico, inuictissimo * Romanorum Imperatore semper Augusto, Ierusalem & Siciliae Rege, nobis praesentibus & consentientibus, laudabiliter sibi factam, & ecclesiae Moguntinae, denuo ratam habere & conseruare inuiolabiliter deberemus. Nos igitur attendentes grata † exequia, quae dicta ecclesia Moguntina nobis & progenitoribus nostris no-scitur impendisse, considerantes etiam seruitia debita Imperio, quae per impotentiam monasterii memorati ei haecenus sunt subtracta, per dictum Archiepiscopum & successores eius posse congrue exhiberi, concessionem & donationem praedictam, tanquam de assensu nostro factam, ratam habentes, praesentis regalis paginae sensimus edicto, quatenus nulla persona, alta uel humilis, ecclesiastica uel mundana, ei ausu temerario contraire praesumat. Quod si quis attentauerit, praeter indignationem, quam ex hoc incidet, quinquaginta libras auri se nouerit compositurum; quarum medietatem curiae nostrae, alteram uero parti passae iniuriam uolumus applicari. Testes huius confirmationis nostrae sunt Beatus Patriarcha Aquilegiensis &c. Datum apud Chindacum anno Domini MCCXXXII, V Kalend. Maii, indiotione V.

† obsequia

III Huiusmodi donatione imperiali, simul & regali confirmatione Principatus monasterii Laurishamensis susceptis, Sifridus Archiepiscopus Moguntinus, quo sibi & successoribus suis eundem Principatum perpetua firmitate stabiliret, monachos ipsius coenobii induxit, ut litteras summo Pontifici Gregorio IX dirigerent, & monasterium suum cum ecclesia Moguntina uniri postularent. Placuit consilium, & litteras ad dictum Pontificem desuper tales dederunt,

inde monachos induciti monasterium cum ecclesia Moguntina uniri postulauit;

Sanctissimo in Christo Patri ac Domino, Domino Gregorio, sacrosanctae Romanae ecclesiae summo Pontifici, Decanus cum deuoto fratrum collegio, quamuis paruo, & ministerialium ecclesiae Laurissensis, continuas orationes ad Christum, cum subiectione filiali. Ad Apostolatus uestri gratiam referendum duximus, quod cum ad mandatum examen iudicum a sede Apostolica delegatorum, Dominus Conradus, * quondam Abbas noster, sententialiter fuisset depositus, pro dilapidatione & aliis enormitatibus suis, quas commiserat: nos sentientes, iam dictae ecclesiae nostrae reformationem in alio non posse consistere, sicut nec reuera potuit, nec potest, memoratos iudices nostros, de benignitate uestra confisi, de consilio & consensu Principum, qui tunc Imperium gubernabant, petiimus, ecclesiae Moguntinae eandem ecclesiam nostram uniri, praesertim cum ecclesia nostra sine adiutorio ecclesiae Moguntinae (quae haecenus nos fouit) non posset aliquatenus resurgere; cum etiam iam dictam ecclesiam nostram in multis reformauerit, redimendo castrum ipsius ecclesiae prouide de manu fortiorum, in quo castrum multa pars ecclesiae nostrae consistit; praeterea multas alias possessiones eiusdem ecclesiae nostrae per potentiam suam recuperarit. Cum igitur, Pater pie & clemens, hoc deliberatione & prouidentia prudentium uirorum factum esse sit manifestum, sanctitatis uestrae pedibus prouoluti, humiliter & attente supplicamus, quatenus nostram necessitatem utiliter aspicientes, factum nostrum & unionem nostram circa saepe dictam ecclesiam Moguntinam ratam habentes, autoritate & misericordia sedis Apostolicae dignemini confirmare &c.

Edit. I

pag. 191

quo super
rito Papa Si-
frido Archi-
ep. rescribit.

IV His litteris Gregorius Papa susceptis, Sifrido Archiepiscopo Moguntino pro hac causa taliter rescripsit.

Gregorius seruus seruorum Dei, uenerabili fratri Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem. Insinuantibus nobis dilectis filiis Decano & conuentu Laurissensis ecclesiae & monasterii, innotuit, quod cum Abbas de Wernweiler ac eius Collega, eidem monasterio de mandato Apostolico uisitationis officium impendentes, Abbatem ipsius ab eius regimine amouissent, procuracionem & defensionem & reformationem ipsius, cum adeo in spiritualibus & temporalibus lapsum esset, quod uix posse refugere nisi per tuum auxilium crederetur, tibi, in cuius consistit diocesi, commiserunt: tu uero eam circa reformationem ipsius sollicitudinem impendisti, quod praeter alia grata commoda, quae tua diligentia iam suscepit, castrum quoddam non * modica summa pecuniae reuocasti: nos erga prudentiam tuam super hoc in Domino recommendantes, firmitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus circa commissam tibi procuracionem, defensionem, & reformationem ipsius, sicut laudabiliter incepisti inuigilans, sic illud foueas, manu teneas, & defendas, quo per tuum studium ad statum debitum reducatur, & exinde recipere a Domino retributionem, & a nobis debeas commendari. Datum Perusii IV Nonas Maii, Pontificatus nostri anno sexto.

pag. 192

Cum illi postea reformati-
oni sese oppo-
nerent,

V His litteris Apostolicis receptis, Archiepiscopus Moguntinus Sifridus non solum Principatum monasterii, dominia, castra, oppida, uasallas & mancipia ecclesiae suae Moguntinae cum autoritate mancipauit, sed uitam etiam monachorum ipsius reformare ad obseruantiam regularis disciplinae laborauit. Verum cum monachi cernerent, omnem sibi libertatem ademptam, ipsumque monasterium non sibi, sed ecclesiae Moguntinae cum omni honore & dominio relictum, seque ita circumuentos arbitantes, doluerunt, seque auxilio quorundam nobilium mandatis Archiepiscopi opponere coeperunt.

Sifridus im-
petrauit ut
suis eorum in-
mores & ui-
tam inquirere-
retur;

VI Quod cernens Sifridus Archiepiscopus, impetrauit a summo Pontifice denuo fieri uisitationis & inquisitionis officium per Episcopum Hildesheimensem. Qui uisitatione peracta Pontificem Romanum informauit, quod in monachis ipsius monasterii, qui erant Ordinis S. Benedicti, non esset

ANTIQUARIUM
Iste est ipse monasterium
qui tunc Imperium gubernabant, petiimus, ecclesiae Moguntinae eandem ecclesiam nostram uniri, praesertim cum ecclesia nostra sine adiutorio ecclesiae Moguntinae (quae haecenus nos fouit) non posset aliquatenus resurgere; cum etiam iam dictam ecclesiam nostram in multis reformauerit, redimendo castrum ipsius ecclesiae prouide de manu fortiorum, in quo castrum multa pars ecclesiae nostrae consistit; praeterea multas alias possessiones eiusdem ecclesiae nostrae per potentiam suam recuperarit. Cum igitur, Pater pie & clemens, hoc deliberatione & prouidentia prudentium uirorum factum esse sit manifestum, sanctitatis uestrae pedibus prouoluti, humiliter & attente supplicamus, quatenus nostram necessitatem utiliter aspicientes, factum nostrum & unionem nostram circa saepe dictam ecclesiam Moguntinam ratam habentes, autoritate & misericordia sedis Apostolicae dignemini confirmare &c.

VII Ego ego me
non aduocatur monasterium
et domus temporalis huius
modestiorum. Cuius rei
Archiepiscopus Sifridus
ecclesiam in eorum locum per
Gregorius Episcopus
Archiepiscopus Moguntinus
rescripsit monasterii ac
monasterii dicitur proinde
Moguntinae officium per
reuerentiam affluente temporaria
habitatione facit
Hildesheimensis Episcopus,
quidem, referunt: a
talis, et loco Moguntinae
et, et in hoc loco monasterium
ceterum et uenerunt
seruunt. Substantia
reuerentia reuerentia
sed etiam filii de
nisi reuerentia facit
sunt sicut monasterium per
medietatem, obsequia
non impediant uideri
dilecti, qui hunc eadem in
paganis non habitationem
Episcopus peractis impio
huius diocesis capiti, et
adhibere, causa uenerunt
et in hoc loco, et reuerentia
et reuerentia, qui et
ipsum peractum uenerunt
in hildesheimensi plane in
genere actum, et uenerunt
in uenerunt, summo archiepiscopo
facti edocet, et fructus
in uenerunt, et reuerentia
reuerentia facit reuerentia
qui uenerunt de monasterio
ecclesiam, hunc eadem reuerentia
ipsum eorum et gratia
suis uenerunt in hunc diocesis
comunitatem, hunc eadem
reuerentia, et reuerentia
et reuerentia, et reuerentia
et reuerentia, et reuerentia

VIII Hunc eadem
supra Moguntinam monasterium
uenerunt, et comunitatem

Edit. I

esset aliqua spes emendationis, eo quod loci status nunquam posset refurgere, nisi alterius Ordinis introducerentur. Quin & ipse Archiepiscopus Moguntinus monachos Ordinis *S. Benedicti* habebat suspectos, ne forte in futurum sibi assignatum Principatum dicti monasterii, quem tanquam iniuste sibi ablatum conquerebantur, aut iure, aut potentia amicorum repeterent: & ob id etiam laborabat, ut amotis monachis Benedictinis ipsius loci, alterius professionis uiri, qui dominia & Principatum non curarent, reponerentur.

* pag. 191

VII Egit ergo modis quibus potuit * apud sedem Apostolicam, quatenus amouerentur monachi *S. Benedicti*, & Cistercienses (quibus Principatum & dominia temporalia habere statuta eorum uetant) in locum quantocius introducerentur. Cuius rei gratia post biennium sic Papa *Gregorius* ad eundem Archiepiscopum *Sifridum* scripsit, mandans ei, ut Benedictinis amotis Cistercienses in eorum locum per eum suscipiantur ac introducantur.

eoque rem
perducit, ut
Benedictinis
amotis Cister-
cienses intro-
duci inberen-
tur;

*Gregorius Episcopus, seruus seruorum Dei, uenerabili fratri Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem. Laurissensis monasterii uinea, diutius expectata, ut uuas faceret, ecce in medium dicitur produxisse labruscas, dum monasterium ipsum, in quo Mariae officium per contemplationis speciem florere consueuerat, & in rerum affluentia temporalium Marthae officiosa sollicitudo uigebat, malitia inhabitantium faciente, adeo in utroque (uenerabili fratre nostro Hildesheimensi Episcopo, cuius prouidentiae super hoc commissimus inquisitionem, referente) didicimus esse collapsum, quod loco Mariae Izabela, ac loco Marthae prodigalitate succedentibus, nulla spes est ulterius, ut in suo possit ordine reformari. Monachi enim eiusdem monasterii exteriori & interiori nigredine denigrati, adeo se mundi deliciis inuoluerunt, substantiam monasterii cum filio prodigo dissipantes, quod eorum siculnea inmissis stercorebus diutius expectata, non solum fructibus, sed etiam foliis dicitur aruisse: quod nihil aliud expetit & expectat, nisi radices ficus fatuae, quae terram inutiliter occupant, abscindantur. Sane sicut medici periti solertia, uulnera quae fomentum non sentiunt medicinam, abscindenda censentur, ut exclusa putredine unum & oleum infundantur uulneribus, & tandem sanetur aegrotus. Ne uero fideles, qui bona eidem monasterio contulerunt, orationum sperantes suffragiis inibi habitantium releuari, spe praeconcepta frustrentur, iuxta Episcopi praefati consilium, quod suis nobis litteris innotuit, te, qui loci dioecesanus existis, decet & expedit, maxime cum tempus messis aduenerit, zizania monachorum existentium in eodem sarculis correptionis euellere, ac triticum in * horrea congregare. Compatiatur igitur tua fraternitas, quia & nos compatimur, monasterio sic collapsi: & ad ipsum personaliter accedens, omnino uirtutibus destitutum, Cisterciensium Ordinem plantes in ipso: ut Ordo, de nigro conuersus in album, purgetur utiis, & uirtutibus augeatur, & sic in architriclini nuptiis aqua in uinum summi artificis operatione conuersa, florem honoris & honestatis educet, & fructum boni operis non relinquet; ex quo spes fidelium reuiuiscet, & irrigando tanti nominis & religionis de nouo plantatae plantulam sui roris dulcedine deuotius & libentius confouebunt. Si quos autem de monachis inuenies, quos amor Cisterciensis Ordinis accendit, illos ibidem retinere poteris, dum tamen de illis nulla opinio sinistra apud bonos & graues facile oriatur. Alios uero per diuersa loca sui Ordinis in tua dioecesi adeo caute dispones, ne ouis morbida gregem commaculet, sed deperdita potius reducatur ad caulas: prouisurus attentius, ne possessiones & bona, quae idem monasterium quondam noscitur habuisse, a plantatione nouella aliquatenus excludantur.*

* pag. 194

VIII His itaque litteris summi Pontificis acceptis, *Sifridus* Archiepiscopus Moguntinus omnes monachos *S. Benedicti* de monasterio Laurissensi amouit, & conuentum cum Abbate Cisterciensis Ordinis iuxta mandatum Apostolicum

quibus etiam
coenobium
commissis,

italicum introduxit. Quod factum in circuitu nobilibus non parum displicuit, Edit. I
licet obsistere tantæ auctoritati penitus nequirent.

una cum cer-
tis eiusdem
pessimibus

IX Introducuntur autem monachi Cistercienses possessiones monasterii, quae relictae fuerant, Archiepiscopo tradente, praeter uasfallos, ministeriales, castra, oppida, praedia, quae pertinebant ad honorem Principatus, arripiunt, & fructus earum in suum usum, unde uiuerent, conuertunt.

quibus tamen
non diu pa-
cate frui po-
terant, bene-
dictimus eos
Laurissa pel-
lentibus,

X Interea monachi priores, grauiter dolentes se expulſos, & in ſuo monaſterio alterius Ordinis profeſſores collocatos, ſtatuunt, tantam iniuriam nullatenus eſſe ſine ultione ferendam. Conuenientes igitur quadam nocte, cum auxilio quorundam *amicorum ſuorum, monaſterium ſuum Lauriſſenſe uiolenter cum potentia intrant, Abbatem cum monachis, conuerſis, & tota familia inuadentes eiiciunt, omneſque ſimul de monaſterio fugant. Expulſi autem monachi Ordinis Cifterciienſis querelam ad Archiepiſcopum Moguntinum deferunt, ſe manere in tantis periculis non poſſe proſitentes. Interea monachi priores Benedictini monaſterium recuperatum poſſidentes, quae ſibi utiliora uidebantur, inter amicos conſultant. Verum non poſt multum temporis, cum Archiepiſcopum cum potentia uenturum audirent, locum deſerentes, non ſine ſpoliis ad tutiora ſeſe recipiunt, & quid agere uelit Epico-
pus, latentes exſpectant.

& cum resti-
tuti essent,
denovo eos fu-
gantibus.

XI Itaque Cisterciensis Ordinis monachi, qui expulsi fuerant, persuasione Episcopi animati, ad monasterium Laurissense reuersi (*sunt*) & inceptum uiuendi modum continuarunt. Et ecce, non post multum tempus, cum se Cistercienses in Laurissa constituti iam crederent esse securos, antiqui monachi cum amicis suis nocte monasterium rursum cum potentia ingressi, eos aggrediuntur, caedunt, percutiunt, & denuo expellunt, protestantes, se omnes interempturos, si denuo ad monasterium fuerint reuersi. Vnde ab hac die Cistercienses non amplius poterant induci, ut ad Laurissam, mansuri inibi, reuerterentur. Vacauit ergo aliquandiu coenobium, dum nec isti, nec illi tuto se in illo posse consistere cernerent.

Quo percepto
Papa Regu-
lares uel et-
iam Canoni-
cos introduci
iuber.

XII Tandem *Sifridus* Archiepiscopus negotium ad examen Sedis Apostolicae, cui tum praeerat, post obitum *Caelestini IV*, *Innocentius IV* Pontifex, renuntiat: a quo tale responsum per litteras recepit, super ordinatione ipsius monasterii, ut sequitur:

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Si-
frido Archiepiscopo Moguntino salutem & Apostolicam benedictionem.
Cum (sicut nobis exponere curavisti) felix recordationis Gregorius Papa,
praedecessor noster, intellecto, quod monasterium Laurissense ordinis
S. Benedicti, Moguntinae dioecesis, erat in spiritualibus & temporalibus
* non modicum diminutum propter malitiam inhabitantium, in eodem pag. 196
sibi dedisset suis litteris in mandatis, ut monachis prorsus ab eo amotis,
illud de Cisterciensi Ordine reformares, tu mandatorum ipsius diligens
exsequutor, in eo conuentum Cisterciensium introduxisti. Sed nonnulli
perditionis filii, qui in reprobum sensum dati, Dei filios eo ferociores
persequuntur, quo magis habentur dissimiles actibus eorumdem, praedi-
ctos Cistercienses a praefato monasterio semel & secundo per uolentiam
eiecerunt: ex quo monasterio ipso (non sine iniuria Iesu Christi) dato
paene in uasitatem, penitus in eo laudis non resonat uox diuina. Quia
uero nostrae sollicitudinis dignoscitur interesse, ut ecclesiis, quarum uas-
tatem peruersorum immanitas procurauit, festino remedio, ne pere-
ant totaliter, succurramus, instituendi in eodem monasterio conuentum
Regularium, seu etiam Canonicos saeculares, prout tua prouidentia mag-
is loco & patriae nouerit expedire, eis prioris conuentus redditibus as-
signatis, liberam tibi, autoritate praesentium, concedimus facultatem.
Contradiectores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, com-
pescendo. Datum Lugduni III Nonas Maii, Pontificatus nostri anno II.

XIII H₂.

Edic. 2

XIII Harum autoritate litterarum praemunitus Archiepiscopus Moguntinus, Praemonstratenses de monasterio OO. Sancti Augustini, Argentinensis dioecesis, assumptis, & conuentum in coenobio Laurissensi instituit; praeficiens eis non Abbatem, sed Praepositum, praefecitque post eum Priorem, secundum illius Ordinis consuetudinem. Hanc autem institutionem Praemonstratensis ordinis in monasterio Laurissensi litteris suis confirmavit, quarum datum est anno Domini MCCXLVIII, VI Idus Ianuarii, Pontificatus sui anno XVIII.

Vnde Sifridus Praemonstratensibus coenobium committit;

XIV Introducti itaque Praemonstratenses in Laurissam, ad instantiam Archiepiscopi Sifridi renuntiaverunt omni iuri Principatus illius monasterii, ut ex sequentibus litteris cognoscitur.

qui omni iura in Principatum illius renuntiavit.

* p. 197

* *Uniuersis Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris, Praepositus & Conuentus monasterii Laurissensis, Praemonstratensis Ordinis, Moguntinensis dioecesis, deuotas orationes in Christo. Quoniam uenerabilis pater, Dominus Sifridus Moguntinae sedis Archiepiscopus, de consilio & consensu Capituli Moguntini, autoritate Apostolica, nos instituit in monasterio Laurissensi, assignatis nobis prouentibus competentibus & honestis, quibus & contenti sumus, uidelicet prioris Conuentus redditibus uniuersis, & officiorum eiusdem, Ratione institutionis huiusmodi, ac ideo, quia locus noster in dioecesi Moguntina consistit, nos & locum nostrum subiicimus, & subiectos recognoscimus ecclesiae Moguntinae, dicto Domino Archiepiscopo & suis successoribus uniuersis, iuxta quod institutionis nostrae priuilegio continetur. Porro cum Imperialis autoritas pariter & Regalis, de consilio & assensu Principum, Laurissensis ecclesiae Principatum cum omni honore, uasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentiis suis ecclesiae Moguntinae ex certis & legitimis causis duxerit uniuendum, & secundum in Imperiali & Regali priuilegiis prosequimus contineri: nos in Principatu ipso & cunctis pertinentiis recognoscimus ecclesiam Moguntinam, Dominum Sifridum Archiepiscopum & successores eiusdem ius firmum & stabile obtinere, & super his nunquam mouebimus, uel alii successores nostri mouebunt, aliquatenus quaestionem. Sin autem ex institutione nostra, ratione monasterii Laurissensis, nobis uel successoribus nostris in Principatu ipso, uel praescriptis bonis & iuribus attinentibus Abbatiae, esset iuris aliquid acquisitum, illi renuntiamus, & damus & concedimus id eidem ecclesiae Moguntinae Archiepiscopis, qui & cum tempore & fuerint, obtinendum, cum ad reformandum & manutenendum Principatum eundem in suis iuribus, & honore finis penitus impotentes, nosque talia possidere, Ordinis nostri prohibeant instituta. In cuius facti memoriam & perpetuam firmitatem praesentes litteras conscribi fecimus, & ecclesiarum S. Petri & S. Stephani Moguntinensium, nostroque, & de OO. Sanctis Argentinensis * dioecesis sigillorum munimine roborari. Actum Moguntiae anno Domini MCCXLVIII.*

† sicuti

† pro

* p. 198

XV Sic igitur nobilis illa Laurissensis seu Laurishaimensis monasterii quondam famosa & potentissima Abbatia, superiorum incuria ac negligentia, seu potius petulantia ipsorum monachorum, ab ordine Benedictino ad Praemonstratenses peruenit; eiusque Principatus cum omni honore, uasallis, ministerialibus, castris, oppidis, prouentibus, iuribus, & pertinentiis suis Moguntinae ecclesiae, ipsiusque Archiepiscopis Imperiali munificentia ac gratia in perpetuum donatus fuit ac concessus.

SECTIO IV

*Praepositorum monasterii Ord. Praemonstratensis
complectens seriem.*

Q Vis uero status deinceps huius monasterii in altero Ordine, Praemonstratensi scilicet, fuerit, & quaenam notatu digna circa illud acta sint, non inuenio: quandoquidem omnibus litteris a Palatino subtractis ac sublati nihil penitus monumentorum antiquorum restat, unde aliquid antiquitatis haberi possit. Superest solummodo unicus *Animarum Liber* antiquus ipsius monasterii in pergameni conscriptus, in quo praeter Abbatum antiquorum, aliorumque benefactorum, summi ordinis uirorum, nomina ac foundationes, Praepositi etiam eiusdem in ordine Praemonstratensi breuiter citantur; quorum tam monasticae uitae cultu, quam & litterarum scientia conspicuos habuit complures, qui sua diligentia rem domesticam mire auxerunt, & spiritualia etiam minime neglexerunt: sed nulla annorum notatione, quibus uel uixerint, uel ex hac luce secesserint, superaddita: quocirca eorundem seriem certam iuxta annorum numerum habere minime potui. Ne autem penitus eorum memoria in obliuionem cadat, eos iuxta alphabeti litteram, sicuti ipsos ex dicto *Animarum* codice, aliisque litterarum monumentis antiquis collegi, huc apponere placuit.

Sunt autem isti.

* *Antonius*. Vixit anno Christi MCCCCIII; cuius mentio fit in libris * pag. 199 feudalibus monasterii.

Antonius. Vixit anno MCCCCXLIII. ex litteris feudalibus.

Antonius Praepositus recens. Hic multa bona ecclesiae praestitit; cuius memoria peragitur XII Kalend. Decembr.

Antonius Covi. Huius memoria fit Nonis Iunii.

Antonius Boheler. Obiit anno MDXIX, Kalend. Nouembr.

Burchardus, tertius Praepositus in ordine Praemonstratensi; cuius memoria fit XVII Kalend. Iulii.

Conradus Praepositus antiquus; cuius memoria fit IV Idus Nouembr.

Conradus de Habern, olim Praepositus; cuius memoria fit III Kal. Martii.

Conradus de Dalsheim, IV Non. Nouembr.

Conradus Echter. Hic multa bona fecit ecclesiae; cuius memoria fit Nonis April.

Eberhardus. Vixit anno MCCCCLXIII. Nominatur in literis feudalibus.

Eberhardus de Wasen. Hic multa bona ecclesiae praestitit. Cuius memoria, una cum parentum ac omnium consanguineorum eius, fit XVIII Kalend. Octobris.

Eberhardus Schabel, de Bobenhausen, olim Praepositus. qui obiit an. MDXXVI, XIII Kalend. Octobr.

Fridericus, quondam Praepositus, qui multa bona fecit ecclesiae. Cuius memoria fit II Kalend. Iulii.

Fridericus, quondam Praepositus, qui auxit ornatum ecclesiae in Casula & Dalmaticis duabus, aliisque huiusmodi ornamentis: cuius memoria fit VII Kalend. Septembr.

Gerlacus. VI Kalend. Septembr.

Henricus, primus Praepositus de ordine Praemonstratensium; cuius memoria peragitur XVII Kalend. Iulii.

Henricus IX Kalend. Martii.

* *Henricus Schwartzzenberger*, quondam Praepositus, qui obiit anno * pag. 200 MDXIII, XVII Kalend. April.

Iacobus olim Praepositus; cuius memoria, itemque parentum eius, *Iacobi & Alheidis*, fit VI Kalend. Februar.

Iacobus Zentner, ultimus Praepositus in Ordine, obiit anno MDLV, ut infra dicitur.

Ioannes

Edit. 2

Ioannes Eckel de *Gernsheim*, Praepositus. Vixit anno MCCCCLIX, iuxta litteras feudales, cuius memoria fit XVI Kalend. Septembr.

Ioannes Sellator, Praepositus nouus, II Idus Maii.

Ioannes Amelle, quondam Praepositus antiquus, VI Kalend. Maii.

Iohannes de Sponheim, quondam Praepositus, qui fideliter ecclesiam rexit. Obiit VII Kalend. Febr.

Iohannes Mührer de *Spira*. Obiit anno MCCCCXCVII, VI Id. Octobr.

Iohannes Linck, olim Praepositus; qui multa bona monasterio praestitit. Obiit XI Kalend. April.

Lucas Eyndouienfis. Vir integer ac suae aetatis inter Praelatos prudentia & consilio summus. Obiit III Non. Octobr.

Petrus de Lorch: quondam Praepositus, qui multa bona fecit ecclesiae. Obiit II Kalend. Septembr.

Vlricus Echter. Hic multa etiam bona ecclesiae praestitit. Vixit anno MCCCCXVII, iuxta litteras feudales. Obiit XII Kalend. Iunii.

Haec breuiter de *Praepositis*.

SECTIO V

Quaedam notatu digna, Praemonstratensium temporibus quae circa monasterium contingere, perstringens.

Anno MCCLXVI die XII Septembris dedicatum fuit monasterium Lau-
rishaimense a *D. Wernhero* Archiepiscopo Maguntinensi, & *D. Hen-*
rico Episcopo Spirensi. Monasterium
dedicatur;

* pag. 201

II Anno MCCCCLXIII hoc monasterium una cum aduocatia,
aliisque castellis & oppidis munitissimis ac maximi census in Strata montana
fitis, & ad Moguntinam ecclesiam spectantibus, * uidelicet *Starckenburg*,
Heppenheim, *Bensheim*, *Morlebach*, ac aliis uniuersis suis iuribus ac pro-
uentibus, quae omnia quondam ad ipsum monasterium spectabant, ut su-
pra dictum est, sub *Adolfo* Nassouio Archiepiscopo Moguntino, *Friderico*
Palatino *Victorioso* certis conditionibus pro certa pecuniarum summa, sub
titulo tamen reemptionis, impignorata fuerunt, iuxta litteras desuper datas.
Sed ea anno MDCXXIII a Reuerendissimo Domino *Ioanne Suicardo* Ar-
chiepiscopo Moguntino recuperata ac ecclesiae Moguntinae restituta. cum aduoca-
tia, certisque
castellis do-
mni Palati-
nae pignori
apponitur;
a Ioan. Sui-
cardo Ar-
chiep. recu-
peratur;
spoliatur bel-
lo Bauarico;

III Anno MDIV in bello Bauarico hoc idem monasterium a *Wilhelmo*
Landgrauio Hassiae, qui *Philippo* Palatino aduersabatur, cunctis rebus &
bonis spoliatum fuit, cum grauissimo fratrum incommodo ac damno, qui
uinum ac omnia eius frumenta in proximas suas munitiones territorii Gera-
uiensis abduci fecit, omnesque in circuitu Palatini Comitis uillas spoliauit,
incendit, ac funditus euertens destruxit.

IV Anno MDLV, die XII Maii obiit ultimus huius monasterii Prae-
positus de ordine Praemonstratensi, uenerabilis pater, Dominus *Iacobus Zent-*
ner de Heidelberg, uir laude dignissimus, qui monasterio optime ac utiliter diu
praefuit simul ac profuit, in ecclesia ante chorum sepultus. Post cuius obitum
eodem anno Palatinus Comes *Fridericus*, relegatis seu fugatis monachis,
monasterium ipsum ac eius possessiones occupauit, *Ioanne Carpentario* Van-
gionensi in Praepositum ibidem constituto. Et sic illud ab omni pietate, cul-
tisque ac officiis diuinis usque ad nostra tempora uacuum & incultum permanfit,
aris sacris profanatis ac funditus euersis.

O

V Ultimo

bello tricen-
nali corrip-
tur incendis,

V Ultimo tandem anno † --- cum hoc ipsum ab Hispanico milite occuparetur, nescio quo casu aut incuria templum ipsum totum concrematum, ac ignibus consumptum fuit.

Edit. I

† MDCXXI *.

& sic situ &
ruinis totum
deformatum
iacet.

VI * Et sic tandem celebre hoc & magnificentissimum monasterium, * pag. 202
Abbatiali quondam titulo insigniter decoratum, quod copiosissimum monachorum numerum, e Regum, Principum, Comitum, aliorumque Magnatum ac Militarium genere, enutrire potuit, & quod plurimorum Regum, ac Principum reconditorium fuit, nunc penitus profanatum ac desolatum, uepribus ac uirgultis coopertum, situ denique ac ruinis deformatum, immo, totum in cineres redactum, proh! dolor, cernitur. Sperandum tamen, breui, Deo fauente, non defuturos, qui diuino instinctu ueterum Imperatorum, Regum, Principum, aliorumque piorum benefactorum sollicitudinem, & erga hunc locum sacrum curam & industriam antiquam imitentur, & eundem tandem e diutino situ uastitatis erutum, aedificiis monasticis opportunis quaqua uersum exstructis, innouatum denuo resuscitare studeant, & pristinae dignitati restitutum in Dei seruitio deinceps rursus uigere & florere faciant. Quod ut fiat, Deum opt. max. ipso S. Nazario patrono interueniente, summopere precamur.

SECTIO VI

Epitaphiorum antiquorum reliquias complectens.

Sequuntur Inscriptiones quaedam tumulorum antiquae, quas anno MDCXV die X Septembris in ecclesia Laurishamensi descripsi.

I

* In choro in saxo caeruleo.

* pag. 203

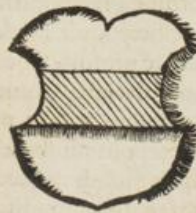
† Anno Domini MCCCXXXIII, VIII Kal. Nouemb. ob. Hartmannus Miles de Cronenberg, Borgrauus in Starckenberg.

II

Alia ibidem in saxo item caeruleo.

† Anno Domini MCCCXXXIII, IIII Non. Iulii ob. Margareta, uxor Hartmanni Militis de Cronenberg.

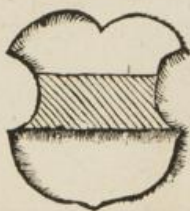

Alia

Alia ibidem.

III

† Anno Domini Mil. CCCLIII, VII Kalendas Decembris ob. Domina *Greda de Heppenheim.*

* pag. 204

* *Alia ibidem.*

IV

† Anno Domini MCCCXXXVIII, Non. Februar. ob. *Elizabeth* de *Stralenberg*, uxor *Hartmanni* de *Cronenberg*, Mil.

Alia a sinistris chori.

V

† Anno Domini MCCCXXXV, IIII Idus Febr. obiit *Rudegerus* de *Schellenberch.*

*Extra chorum,
ante altare S. Nicolai,
a sinistris in pariete.*

VI

Theffilo Dux primum, post Rex, Monachus sed ad imum,
Idibus in ternis decesserat iste Decembris.

Conditur hac fouea, quem, pie Christe, bea.

Fuit hic ultimus Bauarorum Dux, a *Carolo M.* Imperatore huic monasterio inclusus: mortuus anno DCCLXXXVII. de quo pluribus supra in *Richboldone* Abbate IV actum.

Circa finem templi inscriptio tumuli:

VII

VI Kal. Februar. ob. *Hiltrudis* Comitissa.

Alia ibidem.

VIII

† Mortua *Lisa* iaces, nec habes uirtutes sequaces;
Heu cadis octauis Septembris rapta Kalendis.

IX

Alia.

Edit. I

Anno Domini MCCCCLV, XI Kal. Maii ob. *Krafft* Armiger de *Füntten*. Anno Domini MCCCXLVI, VI Kal. Ian. ob. *Fya*, uxor sua, de *Nuembanc*.

X

Alia.

Anno Domini MDLV, XII Maii ob. uenerandus Pater & Dominus *Jacobus Zentner* de Heydelberg, Laurissensis ecclesiae Praepositus, uir laude dignus. cuius anima in pace requiescat.

Fuit hic ultimus in ordine Praemonstratensi Praepositus,
ut supra dictum.

* Cetera Imperatorum, Regum, Principum, Abbatum, aliorumque * pag. 206
Magnatum, quorum plurimi hocce in loco sepulti fuerunt, monumenta ac
tumulorum inscriptiones uetustate perierunt: plura etiam adhuc extant,
sed nullis inscriptionibus insignita: quae tamen summorum
uiorum etiam fuisse, non
ambigo.

F I N I S.

APPENDIX,
DIPLOMATA QVAEDAM
AD
ANTIQVITATES
LAVRISHAMENSES
FACIENTIA
CONTINENS.

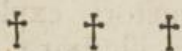
APPENDIX
DIPLOMATICA
AD
ANTIQUitates
LAVRISHAMENSIS
FACIENTIA
CONTINENS

IV, Henrici Regu
que II e codice ep
vultus Eboracae et
n. l. interit. Quin
ex Antiquis diplom
historiae Archiepi
quove cui doctissim
adicit. Henrici Al
sequitur, desinit e
mini sunt, manu scri
manente et Friari C
ultimum occupat lo
Sagardi Abbatis A
pionatus milicell
& hoc leges. V
ter e tabulis, qu
cungunt.

* In per dicitur ad a.
per Henrici Regis IV. a. 1155.

Ceterum, si ea
nobis non paret nulla
id pluribus observare
nil hic tunc vide
iam tempore huius
misse, Abbatem,
do notandum, et
et. Secundum,
hinc, quod & ipse
organizemque ante
cui nolum praeteri
prout eundem res
nem nolum memorat
lento. Quod proxi
id esse videtur, quod
XXV § 3 legitur. Et
mat, quae nolum ea
salicer Adalbero Br

Aucis libet praemittere, unde diploma-
ta, quae *Appendicis* loco his HELWI-
CHII *Antiquitatibus Laurishamensibus*
subiungo, desumserim.

Excerpsi autem quatuor prima, *Ar-
nolfi* scilicet Imperatoris, *Ioannis* Papae
XV, *Henrici* Regum *II*, Imperatorum *I*, & *Leonis* Pa-
pae *IX* e codice epistolari *Vdalrici Babenbergensis*, quem
illustris *Eckhardus* tomo *II Corporis historicorum medii aevi*
n. *I* inseruit*. Quintum, quod *Henrici IV* est, huc attuli
ex *Auctario diplomatum* a *Lindenbrogio* olim *M. Adami*
historiae Archiepiscoporum *Bremenium* subiunctorum,
quippe cui doctissimus *Fabricius* id in editione sua p. 179
adiexit. *Henrici* Abbatis *Laurishamensis*, quod proxime
sequitur, desumsi e tabulis *coenobii Schönaugiensis*, quae
mihi sunt, manu scriptis. *Conradi* uero, Episcopi *Wor-
matiensis* e *Freheri* Commentariolo *de Lupoduno*, in quo
ultimum occupat locum p. 29 & seq. Octauum, quod
Sigehardi Abbatis *Laurishamensis* est, huc transtuli e Di-
plomatario miscello *Spicilegii* mei *I*, in quo id n. *V* p. 450
& seq. legas. Vltimum denique *Conradi* Abbatis simili-
ter e tabulis, quas modo dixi, *Schönaugiensibus* nondum
euulgatis.

* In quo *Arnolfi* illud n. *XIV* col. 30 & *Henrici II* n. *LXIV* col. 66, *Leonis* denique
seq. *Ioannis* Papae *XV* n. *XII* col. 29 & seq. *IX* n. *XI* col. 27 & seq. reperies.

Ceterum, si ea legeris, ipse agnosces, quod usum
nobis non plane nullum praestent. ut adeo haud opus sit,
id pluribus ostendere atque explicare. Ne tamen prorsus
nil hic dixisse uidear, *Arnolfi* illud docet, & ipsum suo
iam tempore fratribus *Laurishamensibus* facultatem resti-
tuisse, Abbatem, si casus ita ferret, eligendi; quod opi-
do notandum, cum auctor id ne uerbo quidem memora-
rit. Secundum, quod *Ioannis* Papae *XV* est, manifestum
facit, quod & ipse monasterii huius fortunas, honorem,
dignitatemque auxerit aequae ac confirmarit: id quod au-
ctor rursus praeteriit. *Henrici II* illud, quod n. *III* est,
praedii cuiusdam regii cum alio *coenobii* commutatio-
nem nobis memorat; quam auctor similiter transmisit si-
lentio. Quod proxime sequitur *Leonis* Papae *IX*, mihi
id esse uidetur, quod auctor *Hugonem I* expetiisse, cap.
XXV § 3 scribit. *Henrici IV* illud, quod n. *V* est, fir-
mat, quae auctor cap. *XXVII* § 4 habet; Imperatorem
scilicet *Adelberto* *Bremenfi* Abbatiam *Laurishamensem*
conces-

concessisse. Reliqua auctoris explent lacunas; uti sane VI res Abbatis *Henrici* illustrat; n. VII res coenobii; n. VIII res Abbatis *Sigehardi*, aequae ac IX res *Conradi*, Abbatum, ut patuit, postremi.

Nil superest, quam ut breuibz moneam, me nonnunquam margini adscripsisse, quae mihi uerior uel genuina uideatur lectio; sigillatim in Bulla *Leonis IX*, quae tabularum harum n. IV est, pro *Vdalrico* posui *Vgoni*; quandoquidem *Vdalricus* ab *Leonis* obitu demum, & quidem anno MLVI monasterio Abbatis titulo dignitateque impositus fuit. Vnde autem, *Vdalrico*, pro, *Vgoni*, irrepperit, non ita difficulter coniicere licet. Cum enim illorum temporum more *Vgonis* nomen sola littera initiali *V* signatum esset, librarius, cui forte *Vdalricus* notior erat, quam *Vgo*, sibi persuasit, indicari hic *Vdalricum*.

ARNOLFI Imperat.

quo fratribus coenobii facultatem eligendi Abbatem
restituit.

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis.

ARNOLFVS diuina fauente clementia Rex. Si fidelium nostrorum petitionibus, quas pro ecclesiarum sibimet commissarum utilitatibus nobis suggererint, clementer annuimus, ac pie prospicimus, id nobis ad statum regni nostri prospere gubernandum, & ad aeterni regni beatitudinem feliciter promerendam liquido profuturum esse confidimus.

Quapropter generali collegio omnium fidelium N. praesentium atque futurorum notum fieri cupimus, qualiter ante biennium, & etiam saepe antea a fidelibus Episcopis nostris, nec non ab religiosis laicis, ceterisque compluribus diuersi ordinis uiris, auribus serenitatis nostrae celeberrima* delatione delatum est, qualiter in monasterio N. dicto, in honore *S. Nazarii* Christi martiris dedicato, ubi ipse corpore quiescit, quod bonae memoriae *Ludouicus* Rex, auus uidelicet noster, multa augmentatione cumulauit, atque prae ceteris coenobiis dilexit, ibidem sibi locum sepulturae eligens, conuersatio monachicae uitae, ob pastorum, qui eidem congregationi praeesse debuerant, incuriam atque desidia irrita fieret, regularisque uitae ordo, nisi nostra prouidentia cito emendaretur, penitus deficeret, uarias opiniones de eis proferentes, & * omnimoda prauitate eos accusantes, & inter cetera dicentes, tantum malum aliter nullatenus posse aboleri, nisi idem coenobium alicui de fidelibus nostris, Deum timenti ac diuina praecepta amanti, ad procurandum & regendum consignaretur. Ad * nos huiusmodi crebris sermonum uerberibus attriti, omnium fidelium N. consultu, N. uenerabili ac dilectissimo Episcopo nostro, quem ad omne bonum promptum esse sciimus ac cognoscimus, idem monasterium ad gubernandum delegauimus.

Post haec etiam ipse, postposito omni saeculari honore & commodo, quae inde consequi potuit, malens in caelestibus thesaurizare, precatus est clementiam nostram, ne aliquis maliuolorum fraude uel insidiis ipsum locum surripere posset, ut pristino honore eum ditaremus, & eis licentiam concederemus, iuxta eorum arbitrium inter se eligendi Abbates. Cuius piis atque paternis ammonitionibus libenter assensum praebuimus, praesensque praeceptum inde conscribi iussimus, per quod decernimus, atque firmissime iubemus, ut ipsi fratres praelibati monasterii, ab hodierna die ac deinceps, securam teneant potestatem, inter se eligendi Abbates, quamdiu talem illic inuenire possunt, qui scientia & morum honestate talis sit, ut tantam congregationem iuxta regulam *S. Benedicti* queat & sciat regere, & regali dignitati iusta obsequia praebere.

Et ut hoc praeceptum a nullo unquam successore nostro uioletur, & diligentius incorruptum obseruetur, manu nostra illud firmari, anuloque nostro insigniri iussimus.

Signum Domini Arnolfi, largissimi Imperatoris Augusti.

II

IOHANNIS Papae XV Bulla,

qua coenobio ueteres possessiones confirmat, cet.

IOHANNES Episcopus, seruus seruorum Dei, dilectissimo in Domino filio, N. religioso Abbati uenerabilis monasterii, ubi *S. Nazarii*, pretiosi martiris, corpus requiescit, in loco, qui dicitur N. qui dedicatus est in honore Apostolorum *Petri & Pauli*, & *S. Nazarii* martyris similiter consecratus, * successoribus tuis in perpetuum.

Conuenit Apostolico moderamini pia religione pollentibus beneuola caritate succurrere, & promptum cum alacri deuotione impertire assensum. Ex hoc enim lucri potissimum praemium a conditore omnium reponitur Deo, quando uenerabilia loca opportune ordinata, ad meliorem fuerint sine dubio statum nostra Apostolica auctoritate perducta.

* f. creberrima

* f. de omnimoda

* f. de nos

* f. & successoribus.

Et quia excellentiae uestrae laudabilis mansuetudo postulauit a nobis, quatenus pro amore dilecti filii nostri, Domini *Ottonis Tertii* Imperatoris, & dilectae matris suae *Theophaniae*, & Dominae nostrae auiae suae, spiritualium filiarum nostrarum, praedictum monasterium confirmaremus, concedimus & confirmamus uobis, uestrisque posteris praefatum monasterium, cum omnibus rebus mobilibus & immobilibus illuc pertinentibus, quae dici uel nominari possunt, a praesenti tertia indictione ad ipsum sacratissimum monasterium permanendum statuimus, & statuendo confirmamus, ita ut cuncta loca, urbana uel rustica, id est, in fundis & casalibus, casis & uillis, uinetis, & terminis, seu castellis, campis, pratis, pascuis, siluis, saltibus, arboribus pomiferis, fructiferis & infructiferis, diuersi generis, puteis, fontibus, & riuis, aquis, molendinis, piscationibus, praedia culta & inculta, una cum colonis & familiis suis, cum decimis & solitis dationibus, & uniuersis rebus, quae aliquo modo ad ipsum locum pertinent, uel pertinere debent, amodo & usque in finem saeculi, sicuti ab antecessore nostro, Domino N. sanctissimo Papa per praecepti paginam uobis concessum est, ita & nos omnia in integrum per hoc nostrum priuilegium, & auctoritate beati Petri Apostoli, cum omni securitate & tranquillitate uobis & posteris uestris concedimus & confirmamus donandum perpetualiter. Post obitum uero Abbatis nemo ibidem Abbatem constituat, nisi quem consensus & communis uoluntas fratrum ex ipsa congregatione elegerit. Statuimus etiam Apostolica censura, sub diuini iudicii obtestatione & anathematis interdictu, ut nullus Dux, nullus Comes, nullus Archiepiscopus uel Episcopus, uel etiam quaelibet hominum magna, paruue persona praesumat eidem uenerabili monasterio damnum siue molestiam inferre, siue de rebus ipsius auferre uel alienare, sed sicut supra a nobis confirmatum est, ita perennibus ac perpetuis temporibus sine aliqua diminutione liceat finetenus permanere. Si quis autem, quod non optamus, temerario ausu extiterit, qui contra hoc nostrum Apostolicum confirmationis priuilegium uenire, aut in quoquam dirumpere praesumpserit, & sicut superius a nobis confirmatum est, ita permanere non dimiserit, sciat, se, nisi respiscat, auctoritate Dei omnipotentis & beati Petri, Apostolorum principis, atque nostra, qui eius fungimur uice, anathematis uinculo esse innodandum, & a regno Dei alienum, atque cum Iuda traditore Domini nostri Iesu Christi, & cum omnibus impiis in aeterno incendio concremandum. Qui uero pio intuitu custos & obseruator extiterit huius nostri Apostolici confirmationis priuilegii, benedictionis gratiam a iusto iudice Domino nostro Deo consequi mereatur in saecula saeculorum, Amen.

Scriptum per manum *Stephani*, Scriniarii sacri palatii in mense Octobri & indictione III. Data XIV Kalend. Nouembr. per manum *Iohannis* Episcopi Nepefinae ecclesiae, & Bibliothecarii sanctae sedis Apostolicae, anno Pontificatus Domini nostri *Iohannis* sanctissimi Papae quinto, in mense Octobri & indictione supra scripta, imperante Domino nostro *Ottone III* Imperatore.

III

HENRICI II Imperat.

*de praedio quodam cum alio coenobii commutato.**In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis.*

HENRICVS Dei fauente clementia Rex. Si loca diuinis obsequiis deputata debita deuotione sublimare studuimus, ad utriusque profectum uitae nobis id prodesse, non ambigimus. Ideo uniuersitati fidelium nostrorum, praesentium ac futurorum, patere uolumus, qualiter nos interuentu & petitione N. uenerabilis Abbatis sanctae Laurefamenfis ecclesiae, cui ipse loco Abbatis praesidet, praedium quoddam nostri iuris stabili traditione pro concambio in proprium concessimus.

Quicquid enim in his locis usque modo proprietatis obtinuimus, id est, uilla N. in pago N. in Comitatu N. Comitum sita, cum omnibus appendiciis, mancipiis utriusque sexus, terris cultis & incultis, pratis, pascuis, omnibusque acquisitis uel acquirendis, Deo, sanctaeque praedictae Dei ecclesiae deuotione gratuita obtulimus, ea quidem ratione, quatinus eiusdem loci Abbas & reliqui suc-

cessores

cessores sui idem praedium ecclesiastico iure obtineant, &, quod inde placuit, ad usum ecclesiae rationabiliter utendi, nostro concessu libera facultate poriantur, & pro hoc quoddam eiusdem ecclesiae praedium N. nobis mutuo concambuimus.

Et ut haec nostrae commutationis auctoritas stabilis & inconcussa permaneat, hanc regalis praecepti paginam inde conscribi, ac manu propria confirmantes, sigillo nostro praecepimus insigniri.

Signum Domini Heinrici secundi Regis inuictissimi.

IV

LEONIS Papae IX Bulla,

qua monasterium in Sedis Romanae patrocinium suscipit, certisque priuilegiis cohonestat.

LEO Episcopus, seruus seruorum Dei, dilectissimo in Domino, *VDALRI- *1. VGO-
CO, religioso Abbati uenerabilis Laurellamensis ecclesiae, & per te in eodem uenerabili monasterio tuis successoribus in perpetuum.

Quoniam concedenda sunt, quae rationabilibus desideriis pertinere noscuntur, nostri Apostolatus auctoritas ad roborandam piam deuotionem sancta loca construendum, in praestandis priuilegiis debet minime abnegari.

Igitur quia excellentia spiritalis filii nostri, Domini H. piissimi Imperatoris Augusti postulauit a nobis, quatenus monasterium N. quod constructum esse certum est a piissimis Imperatoribus, Karolo Magno, & filio eius Ludouico, eorundemque successoribus, ubi modo uenerabilis Abbas N. regulari institutione praesse uideretur, priuilegiis sanctae Romanae & Apostolicae sedis modis omnibus decoretur, scilicet, ut nullius iuri & ditioni submittatur. Ideo piis desideriis spiritalis filii nostri fauentes, hac nostra Apostolica auctoritate decernimus, id ipsum praefatum monasterium amodo & usque in finem saeculi, sub patrocinio sanctae Romanae & Apostolicae matris ecclesiae, cum omnibus, quae ad illud pertinent, permanendum. Decernimus igitur sub diuini iudicii obrestatione, & beati Petri, Apostolorum principis, nostraeque humilitatis interdictione, ut nullus in aliquo gradu constitutus, uel in quolibet ordine & ministerio, audeat moleste causis eiusdem monasterii incumbere, aut de rebus & possessionibus quoquo modo auferre, aut alienare, seu ipsos monachos inibi Deo seruientes inquietare praesumat, nec quamlibet malitiam & iacturae molestiam ibidem inferre conetur, dum profecto illud, ut saepe praedictum est, firma stabilitate & iurisdictione sub patrocinio sanctae nostrae Romanae matris ecclesiae permanendum sancimus.

Addimus praeterea, post obitum Abbatis, ut nemo ibidem Abbatem constituat, nisi quem consensus & communis uoluntas fratrum ibidem regulariter uiuentium ex ipsa congregatione elegerit, nullumque praemium siue donum pro consecratione illius Abbatis, qui tunc temporis fuerit Praeful, accipere contendat, & si eum gratis ordinare noluerit, uel a nostra Romana matre ecclesia, uel a quolibet uenerabili Episcopo nostra auctoritate ordinetur.

Promulgantes nempe & hoc auctoritate beatissimi Petri, Apostolorum principis, coram Deo, & terribili eius futuro examine, per huius nostri Apostolici priuilegii constitutionem sancimus, ut uniuersa, quae ab antecessoribus, successoribusque nostris in rebus mobilibus & immobilibus concessa sunt, nec non & possessionibus, quae a Regibus & Principibus, seu quibuslibet Christi fidelibus collata sunt, fuerint in posterum, inconcussa stabilitate ad ius & dominium S. Nazarii martyris perpetuis temporibus perseuerent, nec licentia sit, ut dictum est, ex omnibus eiusdem monasterii pertinentibus, cuiquam uel magnae uel paruae personae diripere quicquam, uel auferre, ut profecto ad Dei laudem securum & tranquillum, iuste id, quod subiectum iuri & patrocinio *decreuimus, bene do-
ratum, & in melius dotandum permaneat.

* f. si quis de-
creuimus

Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu praesumserit, haec, quae ad honorificentiam Domini Dei & Saluatoris nostri, pro stabilitate ipsius monasterii, & quiete monachorum, statuta sunt, transgredi, sciat, se anathematis uinculo innodatum, & cum diabolo & omnibus impiis *eum incendii atrocissimo supplicio

* 2. aeterni

deputatum. At uero, qui pio intuitu custos & obseruator eorum exstiterit, omnimodae benedictionis gratiam, omniumque peccatorum suorum absolutionem & indulgentiam, & caelestis uitae beatitudinem cum sanctis & electis, a misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur in saecula saeculorum, Amen.

Data XI Kalend. Nouembr. per manus *Petri* Diaconi & Bibliothecarii & Cancellarii sanctae Apostolicae sedis, anno Domini *Leonis* Papae primo, indictione III.

V

HENRICI IV Imperatoris,
quo Adelberto Archiepiscopo Bremensi coenobium hoc Laurensiam cum Principatu eiusdem attribuit.

In nomine sanctae & indiuiduae Trinitatis.

HEINRICVS diuina fauente clementia Rex. Cum regiae dignitatis sit, ius cuiquam seruare suum, praecipue tamen ecclesiastica iura nobis obseruanda uidentur, quia si peccandum, tolerabilius in hominem, quam in Deum, si non peccandum, reuerentius tamen Deo, quam hominibus obsequendum. Nos quidem patrum praecedentium uestigia imitari optantes, augere bona ecclesiastica, aucta retinere, nostroque, in quantum possumus, patrocinio tueri debemus, quatenus nostra tenera aetas, ad uirile robur anhelans, promoueri si promouerit sperans, & dandi in Deo gloriam assequatur, & data inter homines confirmandi gratiam non amittat.

Vnde omnibus Christi, nostrique fidelibus, tam futuris quam praesentibus, notum esse uolumus, qualiter bene erga nos promerentem *Adelbertum* Hammaburgensem Archiepiscopum digne remunerantes, ad Archiepiscopalem ecclesiam, scilicet *Hammaburch*, in honore Domini & Saluatoris nostri, eiusque intemeratae genetricis *Mariae*, & beati *Iacobi* Apostoli, sancti quoque *Viti* martyris constructam, Abbatiam *Lorissa* dictam, in pago *Lobotengowe*, in Comitatu *Popponis* Comitis sitam, cum omnibus appendiciis, hoc est, utriusque sexus mancipiis, praepositis, ecclesiis, decimis, uillis, uineis, agris, pratis, campis, pascuis, siluis, forestis, uenationibus, terris cultis & incultis, aquis, aquarumue decursibus, molis, molendinis, piscationibus, exitibus & redditibus, uis & inuis, quaesitis & inquirendis, omnique utilitate, quae uel scribi, uel dici, uel ullo modo inde potest adquiri, in proprium dedimus atque tradidimus, nec non omni iure ac libertate, qua nos eam habuimus, sibi habendam concessimus, perpetualiter tenendam confirmauimus; ea uidelicet ratione, ut praedictus *Adelbertus*, eiusdem Sedis Archiepiscopus, suiueque successores, eandem, quam de ceteris ecclesiae suae bonis legaliter adquisitis, liberam & de hac Abbatia potestatem habeant, tenendi, constituendi, uel quicquid ad communem utriusque ecclesiae utilitatem uoluerint, faciendi.

Et ut haec nostra regalis traditio stabilis & inconuulsa omni permaneat tempore, hanc chartam inde conscribi, manuque propria corroborantes, sigilli nostri impressione iussimus insigniri.

Signum Domini HEINRICI Quarti Regis.

Sigehardus Cancellarius uice *Sigefridi* Archicancellarii recognoui.

Data VIII Id. Septembr. anno domin. incarnationis MLXV, indictione III, anno autem ordinationis Domini *Heinrici Quarti* Regis XI, regni uero IX. Actum *Orckersleuo* in Dei nomine feliciter, Amen.

VI

HENRICI Abbatis,
quo coenobio Schonaugiensi loca quaedam, intra fines uillae Virnheim sita, confert atque attribuit.

In nomine Dei omnipotentis.

HEINRICVS diuina misericordia *Laurishamensis* Abbas, uniuerfis Christi fidelibus, futuris ac praesentibus, in perpetuum. Apostolica commonemur institu-

institutione, ut bonum facientes non deficiamus, quo tempore suo metamus, praecipue tamen necessitati Sanctorum communicantes, quoniam talibus hostiis promeretur Deus.

Quocirca omnium Christi fidelium, futurorum ac praesentium, nouerit experientia, qualiter nos respectu supernae retributionis, atque Aduocati nostri, *Conradi*, Illustris Palatini Comitis de *Rheno*, consensu & rogatu, ceterorumque fidelium ac fratrum nostrorum persuasu commoniti, dilectis fratribus nostris in *Schonaugia* & uere Christi pauperibus, quaedam loca inculta & saltuosa infra terminum uillae nostrae *Virnheim* sita, partim agris, partim pascuis opportuna, certis limitibus determinata concessimus, quatinus ea iure hereditario teneant, excolant, possideant: ueruntamen ab extirpatione eiusdem siluae, & ab incisione lignorum, quae banno non sunt obnoxia, nisi ex licentia nostra, prorsus abstineant, atque ut prouentus laboris eorum ecclesiae quoque nostrae fructuosus existat, ipsorum annuente conniuentia statuimus, quatinus trecentos caseos, singulos pretio denarii nostrae monetae, loco decimarum annuatim persoluant; quorum triginta Parochiano in *Virnheim*, reliqui nostro, successorumque usui proueniant. De cetero ab omni infestatione alicuius pensionis, ab omni exactione iudicialiae potestatis liberi & immunes permaneant, & quidquid pro opportunitate sua in iisdem locis absque detrimento siluae elaborare uel excolere ualuerint & uoluerint, ex huius nostrae concessionis auctoritate, libera in omnibus faciendi potestate potiantur.

Et ut huius concessionis & constitutionis nostrae soliditas futuris temporibus certior, firmiorque teneatur, chartam hanc exinde conscriptam sigilli nostri impressione subterfirmauimus, nobiliumque ac probabilium personarum testimonio commendabiliorem fecimus; quarum nomina sunt haec:

de Clero,

Chunradus Wormatiensis Episcopus,

Heinricus Laurishamensis Abbas,

Conradus Custos de Wimpina.

de Liberis,

Chunradus Palatinus,

Chunradus de *Hobinhart*, & filius eius *Chunradus*,

Waltherus de *Husen*,

Gerhardus de *Schowenburch*,

Ruodolfus de *Kiselowe*,

Billungus de *Lindenvels*,

Chunradus de *Hirzperg*,

Bliggerus de *Steinabe*,

& filii eius *Bliggerus* & *Chunradus*,

Ruothardus de *Krutheim*,

Erpho de *Hirzberg*.

de Ministerialibus,

Wernherus de *Wormatia*,

Ingramus & *Ruomhardus* de *Hentschubesheim*,

& ceteri quamplures.

Acta sunt haec *Hentschubesheim* anno dominicae incarnationis MC-LXV, indictione XIII.

VII

CONRADI Episcopi Vormatiensis,
quo nouellationem agrorum & pratorum, in foresta ad uil-
lam *Virnheim* pertinente, certo numero coenobio *Scho-*
naugiensi concedit ac indulget,

In nomine Domini Dei omnipotentis.

CONRADVS Dei gratia Wormatiensis ecclesiae Episcopus, uniuerfis Chri-
sti fidelibus, tam futuris, quam praesentibus. Omnium quidem Dei fide-
lium, sed maxime Pontificalis prouidentiae est, seruorum Dei necessitati-

bus consulere, & ut liberius ad pedes Domini Iesu sedere, ac diuinæ contemplationi iugiter inhaerere ualeant, circa ipsorum frequens ministerium satagere.

Eapropter nouerit uniuersitas cunctorum Christi fidelium, ad praesens & in posterum, qualiter nos diuinæ mercedis intuitu, & maiorum ecclesiae nostrae rogatu persuasi, dilectis fratribus nostris in *Schonaugia* nouellationem agrorum seu pratorum, quatuor aratris sufficientem, in foraste ad *Virnheim* pertinente (cuius quidem fundus ad *Laureshamense* monasterium, regalis uero bannus nostram respicit ecclesiam) hilariter indulimus, & praesentis scripti auctoritate confirmauimus.

Praeterea ut inter ipsos & eiusdem ecclesiae Parrochianos torius contentionis & querimoniae materiam perpetuo decideremus, ipsius praesentis Parrochiani consensu, & confratrum nostrorum mediante consilio decreuimus, quatinus triginta casei, singuli pretio Wormatiensis denarii, loco decimarum, quae ibidem tam de fructibus, quam de animalibus quoquo modo elici potuerint, praefato Parrochiano, suisque successoribus ab eisdem fratribus annuatim perfoluantur; & praeter hos duo casei, similis pretii, Episcopali camerae ob facti memoriam inferantur, atque de reliquo ab omni decimarum seu ceterarum exactionum molestia quieti & immunes permaneant.

Et ut huius nostrae concessionis & constitutionis auctoritas per futura tempora commendabilius prorogetur, atque inuiolabiliter conseruetur, paginam hanc exinde conscriptam sigilli nostri impressione roborari iussimus, & testes, in quorum haec praesentia gesta sunt, ut infra uidetur, assignauimus.

Chunradus Wormatiensis Episcopus,
Sigehardus Laurishamensis Abbas,
Gernodus, *Chunradus*, Capellani.
Orto Magister de *Nirwhusen*,
Trutwinus de *Winenheim* } Parrochiani,
Bertholfus de *Befinsheim* }
Rechwinus Laurishamensis Decanus,
Rudolfus Praepositus *S. Michaelis*,
Lanzo Praepositus *S. Petri*,
David, *Gerungus*, Monachi.
 de *Nobilibus*,
Gerhardus, *Bertholdus*, *Godefridus* de *Schowenburg*,
Otto Sporo, *Marquardus* de *Heimvelt*.

Actum *Lobedenburck* Idus Iunii, anno dominicae incarnationis MC-LXVIII, indictione I, regnante gloriosissimo Imperatore *Friderico* anno XVI, Pontificatus uero Domini *Cunradi* Wormatiensis Episcopi anno - - - feliciter in Christo, Amen.

VIII SIGEHARDI Abbatis,

de uendito ab se monasterio Lobenfeld praedio in
 Blanckestadt.

In nomine Domini.

SIGEHARDVS Dei gratia *Laurishamensis ecclesiae Abbas*, uniuersis Christi fidelibus, tam futuris, quam praesentibus. Pastoralis prouidentiae & religiosae considerationis est, circa possessiones, quibus sustentatur familia Christi, uigilanter intendere, & his, quae minus prouentuosae sunt, seu locorum intercapedine ad excolendum difficiles, dispensationis subuenire remedio.

Ea propter notum sit omnibus praesentis ac futuri temporis Christi fidelibus, qualiter nos fratrum nostrorum in *Nurwenburg* & precibus efflagitati, & consilio persuasi, praedium in *Blanckestat*, ab antecessore nostro piae recordationis *Heinrico* eidem monasterio collatum, famulantibus Deo in *Lobenvelt* iusta aestimatione uendidimus, & ex iure ac dominio nostro in ius & proprietatem ipsorum transfudimus, solempnitate legitima, quatinus hoc ipsum praedium cum omni integritate, uidelicet arcis, agris, campis, pratis, pascuis, siluis, aquis, cultis

terris

terris & incultis, cum omnibus denique aspicientiis suis, prout ipsum habuimus, praefati fratres perpetuo teneant & possideant, neque a fratribus nostris, neque a quolibet successorum nostrorum ullam omnino praescriptionem sentiant. Verum pro compensatione eiusdem praedii quosdam dominicales agros nostros in *Winneheim*, ex quibus maior utilitas elici potest, praedictae Cellae nostrae contulimus, atque ex pecunia, quae pro ipso praedio data est, agrorum nouellatione non minima ibidem facta, dispositioni & usui nostro eam assignauimus.

Vt autem huius facti memoria & stabilitas apud posteros nostros rata & contestata persueret, chartam hanc exinde conscriptam sigilli nostri impressione roborauimus, subscriptis etiam, qui & consilio & praesentia interfuerunt, probatis & idoneis testibus; quorum haec sunt nomina:

de Fratribus,

Lanzo Praepositus *S. Petri*,
Ludewicus S. Mariae
Rudolfus S. Michaelis } Praepositi,
Rehewinus S. Laurentii
Cunradus Decanus de Domo *S. Nazarii*,
Fridericus Cellarius, *Godefridus*,
Gerungus Custos, *Rumundus*.

de Nuvvenburg,

Rudolfus, *Waltherus*, *Hartmudus*, *Berewardus*.

de Nobilibus,

Gerhardus, & fratres eius, *Bertolfus*,
 & *Godefridus* de *Schonenburg*,
Otto, *Marquardus*.

de Ministerialibus,

Rumbart, *Ingram*, *Gernot*,
Cunrad, *Hartlieb*, *Hildebert*,
Ortlieb, *Craft*, *Arnoldus*,
Gisilherus, & alii quamplurimi.

Actum *Laurissae* II Id. Iunii, anno dominicae incarnationis MCLXX-III, indictione VI, imperii uero Domini nostri gloriosi Imperatoris *Friderici* XXI, amministrationis autem nostrae in ecclesia *Laurissensi* VI, feliciter in Christo!

IX

CONRADI Abbatis,

de transactione cum coenobio *Schonaugiensi*, quod ad census de bonis eiusdem in *Virnheim* sibi & conuentui suo soluendos, facta.

In nomine Dei omnipotentis.

CVNRADVS Abbas & Conuentus *Laurissensis* ecclesiae uniuerfis tam praesentibus quam futuris in perpetuum, Notum esse cupimus, nos cum Abbate *Chunrado* & Fratribus *Schonaugiensibus* conuenisse in hunc modum.

Conquesti sunt nobis saepius & constare fecerunt fratres iam dicti, quod homines nostri eisdem in bonis dampnosi extiterant ad aestimationem XXV talentorum *Wormatiensium*. Nos igitur suae deuotionis intuitu, & iustitiae, ac nostrae recordationis praecipue, ipsis in restaurationem damni praetaxati, de assensu Capituli nostri, duximus indulgendum, quidquid iuris praeter antiquos census nobis haecenus cessit de bonis eorundem in *Virnheim*, uidelicet XVII mansis, IX areis, pascuis, agris, pratis, & communi, quod *almende* uocatur; statuentes, ut ipsi nequaquam de cetero in exhibendis heredibus de bonis illis uel iure hereditario, siue mortuariis, seu in dandis aliquibus hospitibus obligari debeant aut molestari; sed neque ad placita ciuilia, *Cemdingen*, neque ad uadia, *Cenwetten*, compellendi sint; immo, si deliquerint, sicut ceteri religiosi satisfaciant. Ipsi quoque huius libertatis respectu nobis annuatim in die *B. Margaretae* XXX caecos praesen-

praesentare tenentur, iuxta quantitatem illorum, qui dantur nobis in noua grangia: nec de bonis ad nos pertinentibus in uilla praedicta, siue postmodum, aliquid conquirant sine nostro beneplacito.

Census uero ab antiquo statuti de bonis illis soluendi sunt nobis hoc modo: In *Purificatione B. Virginis* singuli de XVII mansis uiginti denarios nostrae monetae persoluent; & singulae de IX arcis decem denarios in *Coena Domini*; singuli mansi iam dicti unum pullum, & quindecim oua. In die *B. Margaretae* idem census, qui in *Purificatione*, dandus est de illis XVI mansis, & IX arcis praedictis: sed de uno adhuc residuo, qui decimus septimus est, & uocatur *Amethube*, dabuntur eodem die Sculteto nostro IV unciae pro omni iure totius anni. Ille mansus, quem praeterea habent praedicti fratres, & uocatur *Wiltube*, nihil nobis soluit, nec ad nos pertinet. Item in festo *B. Martini* quilibet de praefatis XVI mansis unum porcum soluet ad duos solidos aestimatum; tres arcae, singulae decem denarios; & quinque, singulae sex denarios; una pullum unum, & ager ... sex denarios: de pratis uero soluentur duae unciae & dimidia, & tres oboli. Horum denariorum tertia pars cedit pro decima; de prato, quod non secatur, decima non est soluenda.

Acta sunt haec anno incarnationis dominicae MCCXXII in cimiterio *Hephenheim*.

Testes sunt

Dietherus Comes de *Cazenellenbogen*, *Chunradus* Praepositus de *Spirea*,
Gerhardus de *Schorwenburg*, *Chunradus* Praepositus de *S. Gwidone*,
Godefridus de *Biggembach*, *Chunradus* Plebanus de *Laurissa*.

de *Conuentu nostro*,

Diemarus Decanus,
Adelhelmus Praepositus in *Steinbach*,
Craphto, *Simon*, *Marquardus*,
Chunradus, *Heinricus*, *Beringerus*,
Otto Magister Hospitalis, *Heinricus*,
Heinricus Conuersus ibidem,
Hebestrit Praepositus de monte *S. Michaelis*,
Chunradus Aduocatus de *Hirzberg*,
Chunradus dictus *der Stralenbergere*,
Rupertus de *Escelbrucken*.

Item *Ministeriales* *Laurissensis ecclesiae*,

Marquardus de *Hirzesberg*, *Petrus*, frater eius,
Volkoldus, frater eius, *Sifridus Vritag*,
Heinricus de *Winneheim*, *Heinricus*, frater eius,
Walbrun, *Waltherus*, *Gernodus Snoucke*,
Godefridus Steinelere, *Fridericus*,
Heinricus de *Starckenberg*, & alii quamplures.

